

ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

უმაღლესი განათლების
სახელმწიფო დაფინანსების
გავლენა ქვეყნის
სოციალურ-ეკონომიკურ
განვითარებაზე

ბათუმი
2023

ავტორები:

- თავი I – ბსუ-ს ასოცირებული პროფესორი **ეკატერინე შაინიძე** და
ბსუ-ს ასისტენტი-პროფესორი **გიორგი ქათამაძე**;
- თავი II – ბსუ-ს დოქტორანტები **ნესტან ვარშანიძე** და **გიორგი აბაშიძე**;
- თავი III – ბსუ-ს ასისტენტი-პროფესორი **ნინო მამულაძე**;
- თავი IV – ბსუ-ს ასისტენტი-პროფესორი **ნინო მამულაძე**;
- თავი V – ბსუ-ს ასისტენტი-პროფესორები **თამარ ფოლადაშვილი**, **იამზე სურმანიძე**,
ტარიელ გიორგაძე, **თამილა თურმანიძე**, **ნინო მამულაძე**,
ბსუ-ს ასოცირებული პროფესორი **ეკატერინე შაინიძე**;
- თავი VI – ბსუ-ს ასისტენტი-პროფესორი **თამარ ლოლობერიძე**;
- თავი VII – ბსუ-ს ასოცირებული პროფესორი **ეკატერინე შაინიძე**;
- თავი VIII – ბსუ-ს ასოცირებული პროფესორი **ეკატერინე შაინიძე**,
ეკონომიკის დოქტორი **თამთა ბერიძე**;
- თავი IX – ბსუ-ს ასოცირებული პროფესორი **ეკატერინე შაინიძე**,
ბსუ-ს ასისტენტი-პროფესორები **ნინო მამულაძე** და **იამზე სურმანიძე**;
- დასკვნები და რეკომენდაციები – ბსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
ეკატერინე შაინიძე, ბსუ-ს ასისტენტი-პროფესორები **ნინო მამულაძე**,
გიორგი ქათამაძე, **თამარ ფოლადაშვილი**, **იამზე სურმანიძე**,
ტარიელ გიორგაძე, **თამილა თურმანიძე**, **თამარ ლოლობერიძე**,
ეკონომიკის დოქტორი **თამთა ბერიძე**,
ბსუ-ს დოქტორანტები **ნესტან ვარშანიძე** და **გიორგი აბაშიძე**.

კვლევის პროცესში ჩართული იყვნენ ბსუ-ს ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის
სტუდენტები **ანა შარაბიძე**, **ლიკა ლურსმანაშვილი**, **ლინდა ლორჯომელაძე**.
ნაშრომი ინგლისურად თარგმნა ბსუ-ს ასისტენტი-პროფესორმა **თამარ ლოლობერიძემ**.

სამეცნიერო რედაქტორი: ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი,
ბსუ-ს ასოცირებული პროფესორი **პაატა არაშიძე**;

რეცენზენტები: ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი,
ბსუ-ს პროფესორი **ვაჟა ვერულიძე**;
პედაგოგიკის მეცნიერებათა კანდიდატი,
ბსუ-ს პროფესორი **ნანა მაკარაძე**.

დიზაინერი: **დათო მოსიაშვილი**

ISBN 978-9941-8-6175-8

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.10404299>

სტამბა „ფავორიტი სტილი“

☎ საქართველო, თბილისი, ა. ენუქიძის ქ. №5

☎ 032 2 500 580

წინამდებარე ნაშრომი ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მიზნობრივი სამეცნიერო-კვლევითი პროექტის „უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების გავლენა ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე“ დაფინანსების ფარგლებში განხორციელებული მონოგრაფიულ კვლევაა, რომლის განხორციელებაშიც ჩართული იყვნენ ბსუ-ს ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დარგობრივი დეპარტამენტების ახალგაზრდა მკვლევარები. კვლევაში შესწავლილია საქართველოში უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების მექანიზმი, სტრუქტურა, მისი შედეგიანობა და ეფექტიანობა, გავლენა მოსახლეობის კეთილდღეობაზე და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სხვადასხვა მაჩვენებელზე.

მონოგრაფია განკუთვნილია განათლებისა და ეკონომიკის მიმართულებების მკვლევარებისთვის, საგანმანათლებლო და ეკონომიკური რეფორმების განმახორციელებელი სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის, სტუდენტებისთვის, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრობლემებით დაინტერესებულ მკითხველთა ფართო წრისთვის,

მონოგრაფიის გამოცემა დაფინანსებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მიერ ბსუ-ში 2023 წელს განსახორციელებელი მიზნობრივი სამეცნიერო-კვლევითი პროექტის „უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების გავლენა ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე“ ფარგლებში.

სარჩევი

შესავალი	5
თავი I. უმაღლესი განათლების დაფინანსების სამართლებრივი საფუძვლები, ინსტიტუციური სტრუქტურა და უფლებამოსილებათა დელეგირება.....	7
თავი II. უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების უცხოური მოდელები	28
თავი III. საზოგადოების ინფორმირებულობა საქართველოში უმაღლესი განათლების დაფინანსების მექანიზმის შესახებ ...	55
თავი IV. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების კურსდამთავრებულთა შრომის ბაზრის ანალიზი	64
თავი V. პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა დაფინანსების შედეგიანობა	68
თავი VI. განათლებაზე განუყოფელი ხარჯების გავლენა მოსახლეობის კეთილდღეობაზე	84
თავი VII. ბიუჯეტის პროგრამებით განსაზღვრული მიზნების მიღწევის შეფასება	92
თავი VIII. სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის მიერ ჩატარებული უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების ეფექტიანობის აუდიტის შედეგები	98
თავი IX. უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების გავლენის განსაზღვრა სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სხვადასხვა მაჩვენებელზე.....	106
დასკვნები და რეკომენდაციები	111
გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები.....	125

შესავალი

საქართველოში უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება ხორციელდება სხვადასხვა მიმართულებით, რომლის მთავარი მიზანია საზოგადოების მონაწილეობით თანამედროვე და ინოვაციური საგანმანათლებლო გარემოს ჩამოყალიბება. აღნიშნულ მისიაში უმთავრესია კონკურენციისა და თანაბარი შესაძლებლობების პრინციპების დაცვა, განათლების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა, სტუდენტთა თვითრეალიზების ხელშეწყობა, მათი აღჭურვა შესაბამისი ცოდნითა და უნარებით, რაც საბოლოო ჯამში დადებითად უნდა აისახოს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე.

უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება ხორციელდება სახელმწიფო ბიუჯეტის შესაბამისი პროგრამებითა და ქვეპროგრამებით, რომელთა აღწერილობაში განსაზღვრულია მკაფიო მიზანი და ამოცანები. კვლევის ფარგლებში სწორედ აღნიშნული პროგრამებით განსაზღვრული მიზნების შესრულების შეფასება და ეკონომიკურ-მათემატიკური მეთოდებით გაზომვა განხორციელდა, დადგინდა კორელაციური კავშირი ამ მიმართულებით სახელმწიფო დაფინანსებასა და ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მაჩვენებლებს შორის, გამოიკვეთა პრობლემები და შემუშავდა შესაბამისი რეკომენდაციები.

კვლევის მიზანია უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების ეფექტიანობის შეფასება და ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე მისი გავლენის დადგენა.

კვლევის ამოცანებია:

- უმაღლესი განათლების დაფინანსების ინსტიტუციური სტრუქტურისა და უფლებამოსილებათა დელეგირების ანალიზი;
- უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების უცხოური მოდელების ანალიზი;
- დაფინანსების მექანიზმის შესახებ საზოგადოების ინფორმირებულობის დონის განსაზღვრა და შესაბამისობის დადგენა;
- უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების კურსდამთავრებულთა შრომის ბაზრის ანალიზი;

- პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა დაფინანსების შედეგიანობის განსაზღვრა დასაქმების მაჩვენებლებისა და სხვა მნიშვნელოვანი ინდიკატორების გამოყენებით;
- მთლიან საბიუჯეტო ხარჯებში უმაღლესი განათლების დაფინანსების წილის ზრდის ტენდენციის შედარება ცხოვრების დონის ზრდასთან;
- სახელმწიფო ბიუჯეტის ქვეპროგრამებით განსაზღვრული მიზნების მიღწევის შეფასება შესაბამისი ინდიკატორების გამოყენებით;
- საკვლევი თემის მიმართულებით განხორციელებული ეფექტიანობის აუდიტის შედეგების განხილვა და გაცემული რეკომენდაციების შესრულების მონიტორინგი;
- უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების გავლენის განსაზღვრა სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სხვადასხვა მაჩვენებელზე;
- კვლევის შედეგების საფუძველზე შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავება.

თავი I

უმაღლესი განათლების დაფინანსების სამართლებრივი საფუძვლები, ინსტიტუციური სტრუქტურა და უფლებამოსილებათა დელეგირება

უმაღლესი განათლების პოლიტიკა, მისი პრიორიტეტული მიმართულებების განსაზღვრა, დაფინანსების წესისა და სტრატეგიის შემუშავება ის საკვანძო საკითხებია, რომლის სახელმწიფოს მიერ სწორი დაგეგმვა-განხორციელება პირდაპირპროპორციულად აისახება ქვეყნის როგორც სოციალურ, ასევე პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ განვითარებაზე. უმაღლესი განათლება არის ის მიმართულება, რომლის ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად შიდასახელმწიფოებრივი რესურსების გარდა, დიდი რაოდენობით იხარჯება, ასევე, საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და უცხოური ქვეყნების საგრანტო და სასესხო რესურსები.

კვლევა მოიცავს საქართველოში უმაღლესი განათლების დაფინანსების სამართლებრივი საფუძვლების, მისი სტრუქტურისა და ინსტიტუციური მექანიზმების ანალიზს.

საქართველოს უმაღლესი განათლების დაფინანსების ანალიზისას ჩვენს მიერ გამიჯნულია ორი მიმართულება:

1. საქართველოს მოქალაქეთა უმაღლესი განათლების დაფინანსების შესაძლებლობები;
2. უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა უმაღლესი განათლების დაფინანსების შესაძლებლობები.

საქართველოში განათლების უფლება და აკადემიური თავისუფლება დაცულია ქვეყნის უმაღლესი კანონით, საქართველოს კონსტიტუციით, რომლის 27-ე მუხლის თანახმად:

- „1. ყველას აქვს განათლების მიღებისა და მისი ფორმის არჩევის უფლება.
2. სკოლამდელი აღზრდა და განათლება უზრუნველყოფილია კანონით დადგენილი წესით. დაწყებითი და საბაზო განათლება სა-

ვალდებულოა. ზოგად განათლებას კანონით დადგენილი წესით სრულად აფინანსებს სახელმწიფო. მოქალაქეებს უფლება აქვთ კანონით დადგენილი წესით სახელმწიფოს დაფინანსებით მიიღონ პროფესიული და უმაღლესი განათლება.

3. აკადემიური თავისუფლება და უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ავტონომია უზრუნველყოფილია“.

ამასთანავე, საქართველოში განათლების სამივე საფეხური რეგულირდება შესაბამისი სამართლებრივი ნორმებით, კერძოდ, ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების სფერო რეგულირდება საქართველოს კანონით „ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების შესახებ“, ზოგადი განათლება – საქართველოს კანონებით „ზოგადი განათლების შესახებ“ და „განათლების ხარისხის განვითარების შესახებ“, პროფესიული განათლება – საქართველოს კანონებით „პროფესიული განათლების შესახებ“, „განათლების ხარისხის განვითარების შესახებ“ და სხვა კანონქვემდებარე აქტებით, ხოლო უმაღლესი განათლება კი – საქართველოს კანონებით „უმაღლესი განათლების შესახებ“, „განათლების ხარისხის განვითარების შესახებ“ და სხვა კანონქვემდებარე აქტებით.

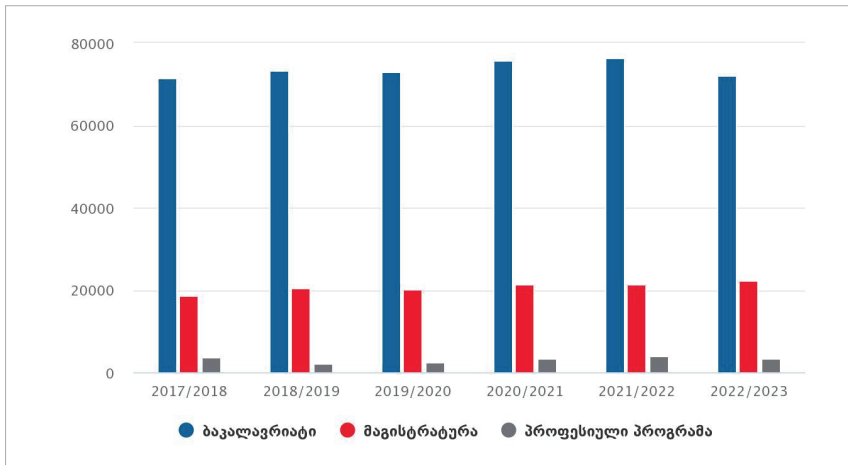
საქართველოში უმაღლესი განათლების სისტემის რეფორმა 2004 წელს დაიწყო, რომელიც სამივე საფეხურს შეეხო და ფუნდამენტურად შეცვალა იგი როგორც ინსტიტუციურად, ისე შინაარსობრივად. 2004 წლიდან დღემდე კანონში „უმაღლესი განათლების შესახებ“ 102 ცვლილებაა შეტანილი, მათ შორის, ბოლო ცვლილება 2023 წლის 28 ივნისს შევიდა.

საქართველოს უმაღლესი განათლების სისტემა სამსაფეხურიანია და იგი ხორციელდება ბაკალავრიატის, მაგისტრატურისა და დოქტორანტურის საფეხურებზე.

2023 წელს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ გამოქვეყნებული ინფორმაციით, საქართველოში სახელმწიფო უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ბაკალავრიატის საფეხურზე სწავლობს 72135 სტუდენტი, მაგისტრატურის საფეხურზე – 22426, ხოლო პროფესიულ საგანმანათლებლო პროგრამას გადის

3207 სტუდენტი (ელ. რესურსი <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/61/umaghlesi-ganatileba>).

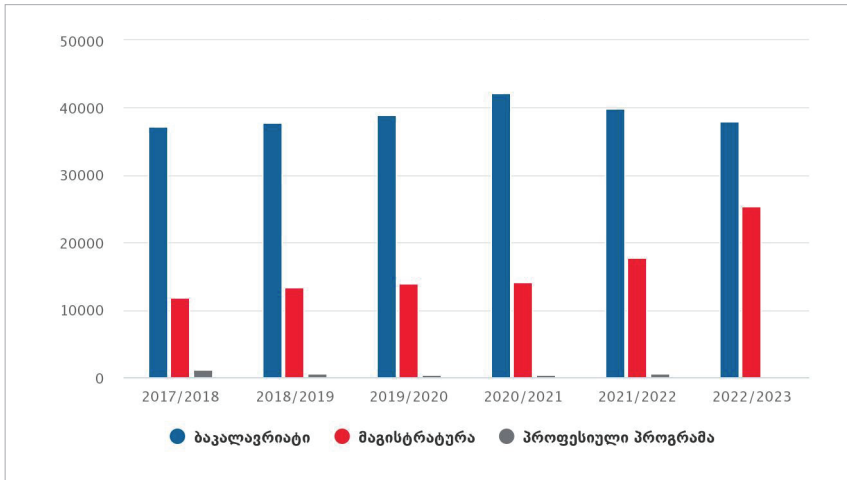
სტუდენტთა რიცხოვნობა სახელმწიფო უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში, კაცი

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

კერძო სასწავლებლებში აღნიშნული მონაცემები შემდეგნაირად გამოიყურება: ბაკალავრიატის საფეხურზე – 37902 სტუდენტი, მაგისტრატურაზე – 25390 და პროფესიულ საგანმანათლებლო პროგრამაზე – 232 პროფესიული სტუდენტი (<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/61/umaghlesi-ganatileba>).

**სტუდენტთა რიცხოვნობა კერძო უმაღლეს
საგანმანათლებლო დაწესებულებაში, კაცი**

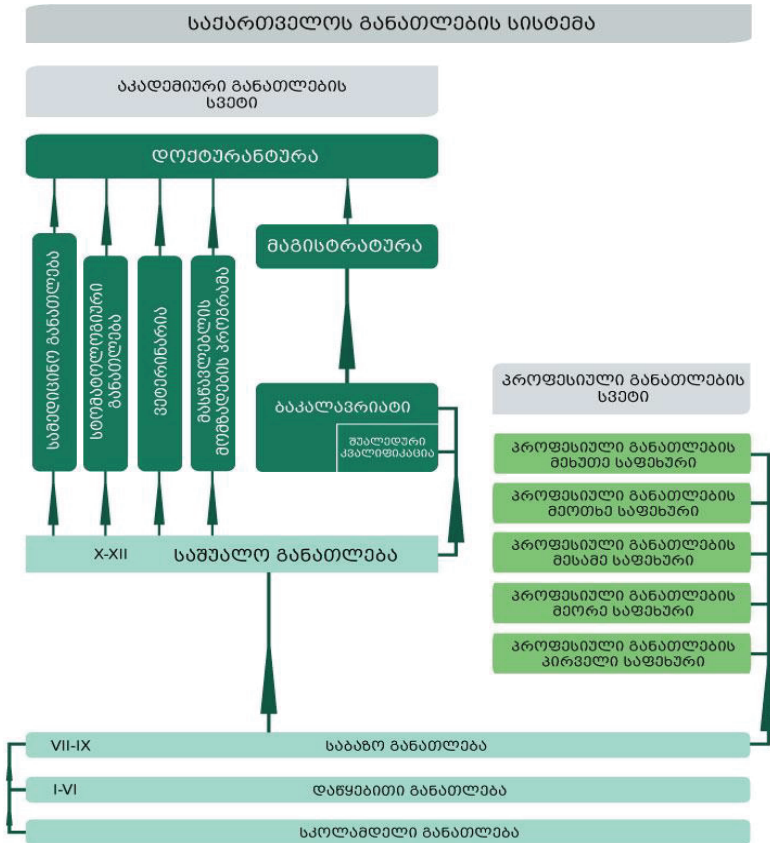

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

„უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონით უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება განმარტებულია, როგორც „უმაღლესი საგანმანათლებლო პროგრამის განმახორციელებელი სასწავლო ან სასწავლო სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულება, რომლის ძირითადი ფუნქციაა უმაღლესი საგანმანათლებლო საქმიანობისა და სამეცნიერო კვლევების ან უმაღლესი საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელება, აგრეთვე შემოქმედებითი მუშაობის წარმართვა. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება შედგება ძირითადი საგანმანათლებლო და დამხმარე სტრუქტურული ერთეულებისაგან და ანიჭებს შესაბამის კვალიფიკაციებს“.

ამავე კანონით უშუალოდ უმაღლესი განათლება განმარტებულია შემდეგნაირად: „უმაღლესი განათლება – სრული ზოგადი განათლების შემდგომი განათლება, რომელიც უზრუნველყოფს ეროვნული კვალიფიკაციების ჩარჩოს მე-ნ-მე-8 დონეების შესაბამისი სწავლის შედეგების მიღწევას და დასტურდება კვალიფიკაციის დამადასტურებელი შესაბამისი დოკუმენტით“.

საქართველოს განათლების სისტემის ერთიანი სტრუქტურული სურათი შემდეგნაირად გამოიყურება:

წყარო: <https://mes.gov.ge/content.php?id=131&lang=geo>

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების სტატუსის მოპოვება და შესაბამისი საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ საგანმანათლებლო დაწესებულებების ავტორიზაციის დებულებით დადგენილი წესით ავტორიზაციის გავლის შემთხვევაში. ავტორიზაცია არის უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების სტატუსის მოპოვების პროცედურა, რომლის მიზანია სახელმწიფოს მიერ აღიარებული განათლების დამადასტურებელი დოკუმენტის გასაცემად შესაბამისი საქმიანობის განხორციელებითათვის აუცილებელი სტანდარტების დაკმაყოფილების უზრუნველყოფა. ავტორიზაციას ახორციელებს განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ავტორიზაციის დებულებით დადგენილი წესით. სახელმწიფო აღიარებს მხოლოდ აკრედიტებული და ან მასთან გათანაბრებული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მიერ გაცემულ დიპლომს.

უნივერსიტეტი არის უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება, რომელიც ახორციელებს სამივე საფეხურის უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამებს და სამეცნიერო კვლევებს.

სასწავლო უნივერსიტეტი არის უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება, რომელიც ახორციელებს უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამას/პროგრამებს (გარდა დოქტორანტურისა).

კოლეჯი არის უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება, რომელიც ახორციელებს აკადემიური უმაღლესი განათლების მხოლოდ პირველი საფეხურის საგანმანათლებლო პროგრამებს.

განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრის 2023 წლის 31 აგვისტოს მონაცემებით საქართველოში ავტორიზებული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებებია:

უნივერსიტეტები:

1. სსიპ – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
2. სსიპ – თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტი;
3. სსიპ – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
4. სსიპ – აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;

5. სსიპ – საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
6. სსიპ – ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
7. სსიპ – თბილისის ვანო სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორია;
8. ა(ა)იპ – საქართველოს აგრორული უნივერსიტეტი;
9. სსიპ – იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
10. სსიპ – თბილისის აპოლონ ქუთათელაძის სახელობის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემია;
11. სსიპ – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი;
12. სსიპ – სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
13. შპს – თბილისის თავისუფალი უნივერსიტეტი;
14. შპს – დავით ტვილდიანის სამედიცინო უნივერსიტეტი;
15. შპს – საქართველოს უნივერსიტეტი;
16. შპს – კავკასიის უნივერსიტეტი;
17. ა(ა)იპ – საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი;
18. შპს – საქართველოს საავიაციო უნივერსიტეტი;
19. შპს – გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი;
20. შპს – შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი;
21. შპს – ქართულ-ამერიკული უნივერსიტეტი;
22. შპს – საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტი;
23. შპს – ქუთაისის უნივერსიტეტი;
24. ა(ა)იპ – ჯიპა – საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტი;
25. შპს – კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი;
26. ა(ა)იპ – ნიუ ვიჟენ-უნივერსიტეტი;
27. შპს ბიზნესისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტი;

28. სსიპ – სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
29. შპს აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტი;
30. ა(ა)იპ – საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა თამარ მეფის სახელობის უნივერსიტეტი;
31. სსიპ – ქუთაისის საერთაშორისო უნივერსიტეტი;
32. შპს – სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტი;
33. სსიპ – გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

სასწავლო უნივერსიტეტები:

34. სსიპ – შოთა მესხიას ზუგდიდის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი;
35. სსიპ – სასწავლო უნივერსიტეტი ბათუმის სახელმწიფო საზღვაო აკადემია;
36. სსიპ – ბათუმის ხელოვნების სასწავლო უნივერსიტეტი;
37. შპს – პეტრე შოთაძის სახელობის თბილისის სამედიცინო აკადემია;
38. შპს – სასწავლო უნივერსიტეტი „გეომედი“;
39. შპს – ალტე უნივერსიტეტი;
40. შპს – თბილისის ჰუმანიტარული სასწავლო უნივერსიტეტი;
41. შპს – ბათუმის ნავიგაციის სასწავლო უნივერსიტეტი;
42. ა(ა)იპ საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ტბელ აბუსერისძის სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტი;
43. შპს – გურამ თავართქილაძის სახელობის თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტი;
44. შპს საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი სეუ;
45. შპს – ევროპის უნივერსიტეტი;
46. სსიპ – დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია;
47. სსიპ – საქართველოს ფიზიკური აღზრდისა და სპორტის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი;
48. შპს ბაუ ინტერნიშენალ უნივერსითი, ბათუმი;

49. შპს მართვისა და კომუნიკაციის საერთაშორისო სასწავლო უნივერსიტეტი ალტერბრიჯი;
50. შპს აღმოსავლეთ-დასავლეთ სასწავლო უნივერსიტეტი;
51. შპს ბრიტანულის სასწავლო უნივერსიტეტი საქართველოში;
52. შპს კენ ვოლკერის საერთაშორისო უნივერსიტეტი;
53. ვებსტერ უნივერსიტეტის, ინკ.-ის ფილიალი საქართველოში;
54. შპს ავიცენა – ბათუმის სამედიცინო უნივერსიტეტი.

კოლეჯები:

1. შპს თბილისის თავისუფალი აკადემია (ყოფილი – შპს უმაღლესი სასწავლებელი „ჯორჯია“);
2. შპს ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუუნი (ყოფილი – ახალი უმაღლესი სასწავლებელი)

მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები:

1. ა(ა)იპ – საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიური მართლმადიდებელი ეკლესიის თბილისის სასულიერო აკადემია და სემინარია;
2. ა(ა)იპ – მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება – გიორგი მთაწმინდელის სახელობის საეკლესიო გალობის უმაღლესი სასწავლებელი;
3. ა(ა)იპ – მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება – საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიური მართლმადიდებელი ეკლესიის გელათის სასულიერო აკადემია და სემინარია;
4. საქართველოს საპატრიარქო გრემის სასულიერო სემინარია;
5. ა(ა)იპ – საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა იოანე ღვთისმეტყველის სახელობის ბათუმის სასულიერო სემინარია;
6. ა(ა)იპ – საქართველოს საპატრიარქოს ახალციხის წმინდა გრიგოლ ხანძთელის სახელობის სასულიერო სემინარია;
7. ა(ა)იპ ახალი საქართველოს უნივერსიტეტი.

2013 წელს განათლების პოლიტიკის, დაგეგმვისა და მართვის საერთაშორისო ინსტიტუტის მიერ გამოქვეყნებულ კვლევაში „უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების სტრატეგიული განვითარება საქართველოში“ ციტირებულია მსოფლიო ბანკის ანგარიში, სადაც მოცემულია საქართველოს უმაღლესი განათლების დაფინანსების სისტემის ანალიზი. აღნიშნული კვლევის თანახმად, „2004 წელს უმაღლესი სასწავლებლების დაფინანსების სისტემა საქართველოში არსებითად შეიცვალა, რაც, უპირველეს ყოვლისა, გულისხმობდა უნივერსიტეტების პირდაპირი წესით დაფინანსების ჩანაცვლებას სტუდენტზე მიბმული დაფინანსებით. ცვლილებების განხორციელების დროს სისტემის შეცვლის მიზანი იყო უნივერსიტეტებში სტუდენტების მიღების, უმაღლეს სასწავლებლებზე სახელმწიფო თანხების განაწილებისა და განკარგვის პროცესებში არსებული კორუფციული პრაქტიკის აღმოფხვრა. სახელმწიფომ თანდათან მინიმუმამდე დაიყვანა უმაღლესი სასწავლებლების პირდაპირი დაფინანსება და თითქმის მთლიანად ჩაანაცვლა იგი სტუდენტების დაფინანსებით. მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეული მსგავსება შეინიშნება ევროპის ქვეყნებში დაფინანსების არსებულ სისტემასთან, რომელშიც უნივერსიტეტების დაფინანსების ფორმულის უმთავრეს კომპონენტს სასწავლებელში სტუდენტების რაოდენობა წარმოადგენს, დაფინანსების ეს მექანიზმი მაინც საგრძნობლად განსხვავებულია. უპირველეს ყოვლისა, სახელმწიფოს მიერ თითო სტუდენტზე გაცემული თანხა ფარავს მხოლოდ ე.წ. სწავლების საფასურს. გარდა ამისა, სახელმწიფო გასცემს დაფინანსებას არა სტუდენტთა რაოდენობის, არამედ ერთიან ეროვნულ გამოცდებზე წარმატებულ სტუდენტთა რაოდენობის მიხედვით. დანარჩენმა სტუდენტებმა კი სწავლების საფასური თავად უნდა დაფარონ“.

საქართველოში სტუდენტთა დაფინანსების მექანიზმს წარმოადგენს ერთიან ეროვნულ გამოცდებზე მიღებული ქულების მიხედვით სასწავლო გრანტის გაცემა.

„2022-2023 სასწავლო წლისათვის სახელმწიფო სასწავლო გრანტის წლიური მოცულობების, ოდენობებისა და პროგრამული დაფინანსების მოცულობის განსაზღვრის შესახებ“ საქართველოს მთავრობის

2022 წლის 26 აპრილის №220 დადგენილებით 2022-2023 სასწავლო წელს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ დამტკიცებული სახელმწიფოს მიერ დაფუძნებული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების ბაკალავრიატის, მასწავლებლის მომზადების ინტეგრირებული საბაკალავრო-სამაგისტრო, ვეტერინარიის ინტეგრირებული სამაგისტრო, დიპლომირებული მედიკოსის/სტომატოლოგის აკრედიტებული საგანმანათლებლო პროგრამების პროგრამული მიმართულების/ მიმართულებების პროგრამული დაფინანსების მოცულობა განისაზღვრა 12 723 750 (თორმეტი მილიონ შვიდას ოცდასამი ათას შვიდას ორმოცდაათი) ლარით.

სახელმწიფო სასწავლო გრანტით ფინანსდება:

- ბაკალავრიატის საგანმანათლებლო პროგრამები – არაუმეტეს 4 წელი;
- მასწავლებლის მომზადების ინტეგრირებული საბაკალავრო-საგანმანათლებლო პროგრამა – არაუმეტეს 5 წელი;
- ვეტერინარიის ინტეგრირებული სამაგისტრო პროგრამა – არაუმეტეს 5 წელი;
- დიპლომირებული მედიკოსის/სტომატოლოგის საგანმანათლებლო პროგრამა – არაუმეტეს 6/არაუმეტეს 5 წელი;
- მასწავლებლის მომზადების ერთწლიანი საგანმანათლებლო პროგრამა – არაუმეტეს 1 წელი;
- ქართულ ენაში მომზადების საგანმანათლებლო პროგრამა – არაუმეტეს 1 წელი;
- სახელმწიფო სასწავლო სამაგისტრო გრანტი – არაუმეტეს 2 წელი.

ერთ საგანმანათლებლო საფეხურზე (ბაკალავრიატი/მაგისტრატურა) გრანტი (მათ შორის, სოციალური პროგრამის ფარგლებში) გაიცემა მხოლოდ ერთხელ. ერთი საფეხურის რამდენიმე საგანმანათლებლო პროგრამაზე სწავლის შემთხვევაში, გრანტი გაიცემა მხოლოდ ერთი პროგრამის დასაფინანსებლად. გრანტის თანხა ითვლება რეესტრის მონაცემებზე დაყრდნობით ბაკალავრიატის საფეხურზე ყოველი სასწავლო წლის 1 ნოემბრისა და 1 აპრილის მონაცემების გათვალისწინებით, მაგისტრატურის საფეხურზე ყოველი

სასწავლო წლის 15 ნოემბრისა და 1 აპრილის მონაცემების გათვალისწინებით.

მართვის სისტემა საგრანტო თანხების გაანგარიშებას ახორციელებს მხოლოდ ზემოხსენებულ თარიღებში უმაღლესი განათლების მართვის საინფორმაციო სისტემაში აქტიური სტატუსის მქონე სტუდენტებად დაფიქსირებული პირებისათვის, რომლებიც ირიცხებიან აკრედიტებულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე.

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მიერ უმაღლესი განათლების მართვის საინფორმაციო სისტემაში სტუდენტის შესახებ ინფორმაციის შეუტანლობა არის უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებისთვის შესაბამისი სტუდენტის მიერ მოპოვებული გრანტის გადარიცხვის შეჩერების საფუძველი.

ამ საფუძველით გრანტის გადარიცხვის შეჩერების ან გრანტის გადარიცხვაზე უარის თქმის შემთხვევაში უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების არ არის უფლებამოსილი, მოსთხოვოს სტუდენტს გადაურიცხავი გრანტის ოდენობის შესაბამისი თანხის ან/და მისგან გამომდინარე სხვა გადასახდელების (პროცენტი, ჯარიმა და ა.შ) გადახდა. ამასთან, პროგრამას აკრედიტებული სტატუსი უნდა ჰქონდეს შესაბამისი სასწავლო წლის შემოდგომის სემესტრში 1 ნოემბერს (ბაკალავრიატის საფეხურზე) და 15 ნოემბერს (მაგისტრატურის საფეხურზე), ხოლო გაზაფხულის სემესტრში – 1 აპრილს (ბაკალავრიატის, მაგისტრატურის საფეხურებზე).

მობილობის/შიდა მობილობის შემთხვევაში სტუდენტის მიერ მოპოვებული სახელმწიფო სასწავლო გრანტის გადატანა შესაძლებელია მხოლოდ აკრედიტებულ საგანმანათლებლო პროგრამაზე. სტუდენტს მოპოვებული გრანტი გადაჰყვება თავდაპირველად მოპოვებული ოდენობით. როცა მიმღები პროგრამის საფასური ნაკლებია სტუდენტის მიერ მოპოვებული გრანტის ოდენობაზე, გრანტი უტოლდება ამ პროგრამის საფასურს. ყოველი შემდგომი მობილობისას, სტუდენტს გრანტი მიყვება წინა უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში/პროგრამაზე არსებული ოდენობით.

თუ სტუდენტი სწავლას აგრძელებს თავდაპირველი პროგრამისგან განსხვავებულ პროგრამაზე, მიმღები პროგრამით სწავლა დაფი-

ნანსდება თავდაპირველი პროგრამით სწავლის დაფინანსებისათვის დარჩენილი წლების გათვალისწინებით, მაგრამ არაუმეტეს მიმღები საგანმანათლებლო პროგრამისათვის კანონით გათვალისწინებული წლების განმავლობაში.

მობილობის განხორციელების შემდგომ, სტუდენტს მიმღებ დაწესებულებაში, აკრედიტებულ პროგრამაზე გრანტი გადაჰყვება ავტომატურად, კანონმდებლობით დადგენილი წესით, რისთვისაც დამატებით განცხადებით მიმართვა საჭირო არ არის.

მობილობის/შიდა მობილობის შემთხვევაში დაუშვებელია სახელმწიფო სასწავლო გრანტის გადატანა არააკრედიტებულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე.

მობილობის/შიდა მობილობის შემთხვევაში სტუდენტს მიმღებ პროგრამაზე არ გადაჰყვება პრიორიტეტული პროგრამული დაფინანსება.

მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ სტუდენტის სტატუსის შეწყვეტიდან/შეჩერებიდან 5 წლის განმავლობაში პირს უნარჩუნდება გრანტი.

თუ პირს სტატუსი შეუჩერდა უცხო ქვეყნის დაწესებულებაში სწავლის ან ჯანმრთელობის მდგომარეობის საფუძველზე, რომლის დროსაც შეუძლებელია სწავლის გაგრძელება, მოპოვებული გრანტით სარგებლობის უფლება უნარჩუნდება ამ საფუძვლის არსებობის ვადით.

სტუდენტი, რომელსაც შეჩერებული/შეწყვეტილი აქვს სტუდენტის სტატუსი და საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით სწავლას აგრძელებს იმავე ან სხვა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების პროგრამაზე, მის მიერ თავდაპირველად მოპოვებულ გრანტს გამოიყენებს ამ პროგრამის დასაფინანსებლად, კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

მასწავლებლის მომზადების საგანმანათლებლო პროგრამაზე ჩარიცხული პირი, რომელსაც შეჩერებული/შეწყვეტილი აქვს მასწავლებლის მომზადების საგანმანათლებლო პროგრამაზე ჩარიცხული პირის სტატუსი და საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით სწავლას აგრძელებს იმავე ან სხვა დაწესებულების მასწავლებლის მომზადების საგანმანათლებლო პროგრამაზე, მის მიერ

თავდაპირველად მოპოვებულ გრანტს გამოიყენებს ამ მასწავლებლის მომზადების საგანმანათლებლო პროგრამის დასაფინანსებლად, კანონმდებლობით დადგენილი წესით (ელ.რესურსი:<https://emis.ge/umaghlesi-ganatileba/dafinanseba/>).

განსაზღვრულია სახელმწიფო სასწავლო გრანტით იმ პირთა დაფინანსების წესი, რომლებიც უმაღლეს განათლებას იღებდნენ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე და სწავლას აგრძელებენ საქართველოს ავტორიზებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში. საქართველოს მთავრობის 2022 წლის 23 მაისის N263 დადგენილების შესაბამისად მოცემულ შემთხვევაში სახელმწიფო სასწავლო გრანტით დაფინანსების მოპოვების უფლება აქვს საქართველოს მოქალაქეს, აგრეთვე პირს, რომელზეც გაცემულია პირადობის ნეიტრალური მონმობა ან/და ნეიტრალური სამგზავრო დოკუმენტი და ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მიღებული უმაღლესი განათლების აღიარების საფუძველზე, სწავლას განაგრძობს საქართველოს უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში ერთიანი ეროვნული გამოცდების გავლის გარეშე.

საქართველოს კანონმდებლობა, ასევე, ითვალისწინებს უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა უმაღლესი განათლების დაფინანსების შესაძლებლობას. „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის (1) გ⁴ პუნქტით თანახმად, საქართველოს მთავრობა განსაზღვრავს უცხო ქვეყნის მოქალაქეების უმაღლესი განათლების დაფინანსების ოდენობასა და პირობებს საქართველოს საერთაშორისო შეთანხმების საფუძველზე ან ნაცვალგების პრინციპით ან სპეციალური სახელმწიფო პროგრამით.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ საქართველოში უცხო ქვეყნის მოქალაქეებზე სახელმწიფო სასწავლო გრანტის გაცემის სახელმწიფო პროგრამა მოქმედებს. პროგრამის ფარგლებში სახელმწიფო სასწავლო გრანტით დაფინანსების მოპოვების უფლება აქვს უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში აკრედიტებულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე ერთიანი ეროვნული გამოცდების შედეგად ჩარიცხულ უცხო ქვეყნის მოქალაქეს. ორმაგი მოქალაქეობის მქონე პირმა პროგრამის ფარგლებში შეიძლება მოიპოვოს დაფინანსება, თუ

იგი ერთიან ეროვნულ გამოცდაზე დარეგისტრირდა როგორც უცხო ქვეყნის მოქალაქე ან მიმდინარე წლის პირველ აგვისტომდე განაცხადა, რომ ერთიან ეროვნულ გამოცდებში მონაწილეობის მიღება სურს როგორც უცხო ქვეყნის მოქალაქეს და სსიპ – შეფასებისა და გამოცდების ეროვნულ ცენტრში წარადგინა შესაბამისი დამადასტურებელი დოკუმენტი.

„2022-2023 სასწავლო წელს უცხო ქვეყნის მოქალაქეზე სახელმწიფო სასწავლო გრანტის გაცემის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2022 წლის 14 სექტემბრის №104/ნ ბრძანებით, 2022-2023 სასწავლო წელს საქართველოს უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ბაკალავრიატის, მასწავლებლის მომზადების ინტეგრირებული საბაკალავრო-სამაგისტრო, ვეტერინარიის ინტეგრირებული სამაგისტრო, დიპლომირებული მედიკოსის/სტომატოლოგის აკრედიტებულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხულ უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა სახელმწიფო სასწავლო გრანტით დაფინანსების წლიური მოცულობა განისაზღვრა 240 000 (ორას ორმოცი ათასი) ლარით.

„2022-2023 სასწავლო წელს უცხო ქვეყნის მოქალაქეზე სახელმწიფო სასწავლო სამაგისტრო გრანტის გაცემის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2022 წლის 14 სექტემბრის №105/ნ ბრძანების თანახმად, 2022-2023 სასწავლო წელს საქართველოს უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მაგისტრატურის აკრედიტებულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხულ უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა სახელმწიფო სასწავლო სამაგისტრო გრანტით დაფინანსების წლიური მოცულობა განისაზღვრა 45 000 (ორმოცდახუთი ათასი) ლარით. ამასთან, 2022-2023 სასწავლო წელს უცხო ქვეყნის მოქალაქეზე სახელმწიფო სასწავლო სამაგისტრო გრანტის გაცემის სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში სახელმწიფო სასწავლო სამაგისტრო გრანტი გაიცემა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მაგისტრატურის აკრედიტებული საგანმანათლებლო პროგრამის საფასურის ოდენობით, მაგრამ არაუმეტეს 2 250 (ორი ათას ორას ორმოცდაათი) ლარისა.

„უმალლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად უმალლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების დაფინანსების წყაროებია:

- ა) სწავლის საფასური, რომელიც იფარება სახელმწიფო სასწავლო გრანტითა და სახელმწიფო სასწავლო სამაგისტრო გრანტით (მხოლოდ აკრედიტებულ უმალლეს საგანმანათლებლო პროგრამაზე);
- ბ) გრანტის, შემოწირულების სახით ან ანდერძით მიღებული შემოსავლები;
- გ) საკონკურსო შერჩევის საფუძველზე სახელმწიფოს მიერ გაცემული სამეცნიერო-კვლევითი გრანტები;
- დ) სამინისტროების მიერ გამოყოფილი პროგრამული დაფინანსება;
- ე) ავტონომიური რესპუბლიკის რესპუბლიკური ბიუჯეტიდან გამოყოფილი დაფინანსება;
- ვ) საქართველოს კანონმდებლობით ნებადართული სხვა, მათ შორის, ეკონომიკური საქმიანობით მიღებული შემოსავლები.

დაფინანსების აღნიშნულ წყაროებში მნიშვნელოვანი ნაწილი სახელმწიფო სასწავლო გრანტითა და სახელმწიფო სასწავლო სამაგისტრო გრანტით დაფინანსებას უჭირავს, რომლის წლიური მოცულობა და გრანტის ოდენობები ყოველწლიურად განისაზღვრება საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს წარდგინების საფუძველზე საქართველოს მთავრობის დადგენილებით.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ 2009-2010 სასწავლო წლიდან დღემდე სახელმწიფო სასწავლო გრანტის მაქსიმალური ოდენობა არ შეცვლილა და შეადგენს 2250 ლარს. ამასთან, აღნიშნული პერიოდიდან დღემდე ერთიანი ეროვნული გამოცდების საფუძველზე გასაცემი სახელმწიფო სასწავლო გრანტის სრული მოცულობა 10 730 000 (ათი მილიონ შვიდას ოცდაათი ათასი) ლარიდან გაზრდილია მხოლოდ 12 600 000 (თორმეტი მილიონ ექვსასი ათასი) ლარამდე ანუ 17,42%-ით.

უმალლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების პროგრამები გათვალისწინებულია ყოველწლიურად როგორც სახელმწიფო ბიუჯე-

ტის, ისე ავტონომიური რესპუბლიკისა და ადგილობრივი ბიუჯეტების ასიგნებებში.

სახელმწიფო ბიუჯეტით გათვალისწინებულ პროგრამებს მიეკუთვნება: სახელმწიფო სასწავლო გრანტი, სახელმწიფო სასწავლო გრანტით სწავლის დაფინანსების სოციალური პროგრამა, სახელმწიფოს მიერ სრულად დაფინანსებული საგანმანათლებლო პროგრამები.

სოციალური პროგრამის ფარგლებში სტუდენტთა სახელმწიფო სასწავლო გრანტით დაფინანსების ოდენობასა და პირობებს ყოველწლიურად განსაზღვრავს საქართველოს მთავრობა შესაბამისი დადგენილებით. საქართველოს მთავრობის 2023 წლის 18 აგვისტოს N324 დადგენილების თანახმად, სახელმწიფო სასწავლო გრანტით სწავლის დაფინანსების სოციალური პროგრამის ფარგლებში აკრედიტებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამაზე სახელმწიფო დაფინანსება გაიცემა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მიერ განსაზღვრული სწავლის საფასურის შესაბამისად, ერთიანი ეროვნული გამოცდების ჩაბარების შესაბამის წელს საქართველოს მთავრობის მიერ დადგენილი სახელმწიფო სასწავლო გრანტის (შემდგომში გრანტი) სრული ოდენობის ფარგლებში. იმ შემთხვევაში, თუ სტუდენტს ერთიანი ეროვნული გამოცდების შედეგად მოპოვებული აქვს გრანტის ნაწილობრივი ოდენობა, სოციალური პროგრამის ფარგლებში მისი სწავლის საფასური შეივსება უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მიერ დადგენილ ოდენობამდე, მაგრამ არაუმეტეს საქართველოს მთავრობის მიერ დადგენილი გრანტის სრული ოდენობისა.

სათანადო დოკუმენტაციის წარმოდგენის საფუძველზე სოციალური პროგრამის ფარგლებში დაფინანსება შეიძლება მოიპოვოს სტუდენტმა, რომელიც ერთიანი ეროვნული გამოცდების შედეგების საფუძველზე სწავლობს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების აკრედიტებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამაზე და ვერ მოიპოვა გრანტის სრული ოდენობა ან მოიპოვა გრანტის ნაწილობრივი ოდენობა და განეკუთვნება სტუდენტთა შემდგომ კატეგორიას:

- სტუდენტები, რომლებმაც სრული ზოგადი განათლების დამადასტურებელი დოკუმენტი მიიღეს „მაღალმთიან დასახლებათა

ნუსხის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 30 დეკემბრის №671 დადგენილებით დამტკიცებულ „მაღალმთიან დასახლებათა ნუსხით“ გათვალისწინებულ დასახლებაში არსებულ ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში (აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა, გურიის რეგიონში, იმერეთის რეგიონში, კახეთის რეგიონში, სამეგრელო ზემო-სვანეთის რეგიონში, მცხეთა-მთიანეთის რეგიონში, რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის რეგიონში, სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში, ქვემო ქართლის რეგიონში, შიდა ქართლის რეგიონში). დასაფინანსებელი სტუდენტების რაოდენობა პროპორციულად გადანაწილება ამ კატეგორიის სტუდენტთა მიერ თითოეული რეგიონის მიხედვით შემოსული განცხადებების რაოდენობის შესაბამისად;

- სტუდენტები, რომლებიც ბოლო 2 წლის განმავლობაში სწავლობდნენ და სრული ზოგადი განათლების დამადასტურებელი დოკუმენტი მიიღეს „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებულ ტერიტორიებზე არსებულ ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში და რომელთა სრული ზოგადი განათლების აღიარება მოხდა საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტროს მიერ დადგენილი წესით;
- სტუდენტები, რომლებიც 2008 წლის 7 აგვისტომდე ბოლოს ერთი წლის განმავლობაში სწავლობდნენ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე, ხოლო სრული ზოგადი განათლების დამადასტურებელი დოკუმენტი მიიღეს ოკუპირებული ტერიტორიის ფარგლებს გარეთ. ასევე სტუდენტებს, რომლებიც, თავიანთ ოჯახებთან ერთად 2008 წლის 7 აგვისტომდე მუდმივად ცხოვრობდნენ ერედვის, ქუთაისის, თილვის, ახალგორის ან აჭარის მუნიციპალიტეტებში;
- სტუდენტები, რომლებიც არიან საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისთვის, თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისთვის დაღუპულთა, უგზო-უკვლოდ დაკარგულთა და მიღებული ჭრილობების შედეგად გარდაცვლილთა შვილები;
- სტუდენტები, რომლებიც არიან საერთაშორისო და უსაფრთხოების შენარჩუნებისა და აღდგენის ოპერაციებში ან სხვა სახის

სამშვიდობო მისიების განხორციელებისას გარდაცვლილი ან ამ მისიებში მიღებულ ჯანმრთელობის დაზიანების შედეგად გარდაცვლილი საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს სამხედრო მოსამსახურის შვილები;

- სტუდენტები, რომლებიც არიან საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების შენარჩუნებისა და აღდგენის ოპერაციებში ან სხვა სახის სამშვიდობო საქმიანობის განხორციელების შედეგად მკვეთრად/მნიშვნელოვნად გამოხატული შეზღუდული შესაძლებლობის სტატუსის მქონე პირები ან შვილები;
- სტუდენტები, რომლებსაც „ყოფილი სსრკ-ის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოს სსრკ-დან იძულებით გადასახლებულ პირთა რეპატრიაციის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი წესით მოპოვებული ჰქონდათ რეპატრიანტის სტატუსი;
- სტუდენტები, რომლებიც არიან ობოლნი (გარდაცვლილი ჰყავთ დედ-მამა ან გარდაცვლილი ჰყავთ დედა და დაბადების აქტის ჩანაწერში მამის შესახებ მონაცემების შეტანის საფუძველი იყო დედის განცხადება);
- სტუდენტები, რომლებიც არიან მრავალშვილიანი ოჯახის (ოთხი და მეტი შვილით) წევრები;
- სტუდენტები, რომლებიც არიან მკვეთრად/მნიშვნელოვნად/ზომიერად გამოხატული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები;
- სტუდენტები, რომლებიც იმყოფებიან სახელმწიფო ზრუნვის ქვეშ (სააღმზრდელო საქმიანობის განმახორციელებელთან, მიუხედავად მათი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმისა და დაფინანსების წყაროსი, ან მინდობით აღზრდაში) ან გასულნი არიან სახელმწიფო ზრუნვიდან ბოლო 3 წლის განმავლობაში და იმყოფებოდნენ სახელმწიფო ზრუნვის ქვეშ მინიმუმ 2 წლის განმავლობაში;
- სტუდენტები, რომლებიც რეგისტრირებულნი არიან სოციალურად დაუცველი ოჯახების მონაცემთა ერთიან ბაზაში და მათი ოჯახების სარეიტინგო ქულა ტოლია ან ნაკლებია 70 000-ზე;
- სტუდენტები, რომლებიც ბოლო 3 წლის განმავლობაში სრულად სწავლობდნენ და სრული ზოგადი განათლების დამადასტურებელი დოკუმენტი მიიღეს საქართველოს ოკუპირებულ ტერი-

ტორიებთან გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლებში არსებულ ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში;

- სტუდენტები, რომლებიც არიან აუტიზმის სპექტრის აშლილობის (ზოგადი აშლილობების ჯგუფიდან ერთ-ერთი: F 84.0; F 84.1; F 84.2; F 84.3; F 84.4; F 84.5; F 84.8; F 84.9) მქონე პირები.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ბიუჯეტის შესაბამისი პროგრამა ითვალისწინებს უმაღლესი განათლების დაფინანსებას, რაც გულისხმობს მის ხელმისაწვდომობას სოციალურად დაუცველ, ობოლ, მრავალშვილიან ოჯახთა და მაღალმთიანი რეგიონის ბენეფიციართათვის, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის, იმ პირისათვის, რომელსაც ან რომლის მშობელსაც მინიჭებული აქვს მარტოხელა მშობლის სტატუსი, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისათვის, თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის საბრძოლო მოქმედების შედეგად ზომიერად/ მკვეთრად/ მნიშვნელოვნად გამოხატული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ვეტერანისთვის ან მისი შვილისთვის, აუტიზმის სპექტრის აშლილობის მქონე პირისათვის. ასევე, ფინანსდება სამეცნიერო კონფერენციები, სამეცნიერო ღონისძიებები, სეზონური სკოლები, უცხოური სამეცნიერო ლიტერატურის თარგმნა/ბეჭდვა, სწავლა საზღვარგარეთ, რაც გულისხმობს დაფინანსების გაცემას სტუდენტებზე, რომლებიც სწავლობენ ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში, გაერთიანებულ სამეფოში, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, კანადაში, ავსტრალიაში, იაპონიაში, შვეიცარიაში და ნორვეგიაში უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში მეორე/მესამე საფეხურის უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამაზე, ასევე პირებზე, რომლებიც ჩაირიცხებიან პოსტ საბაკალავრო/პოსტ სამაგისტრო სახელოვნებო პროგრამაზე.

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ბიუჯეტი ითვალისწინებს აფხაზეთიდან დევნილი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების სტუდენტების (ბაკალავრები, მაგისტრანტები), სამედიცინო/სტომატოლოგიური დაწესებულებების რეზიდენტების დაფინანსებასა და სტიპენდიების გაცემას.

უმაღლესი განათლების დაფინანსების პროგრამები გათვალის-

წინებულია ადგილობრივ ბიუჯეტებშიც. განვიხილოთ რამდენიმე მაგალითი აჭარის მუნიციპალიტეტების მიხედვით.

ქალაქ ბათუმის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი ითვალისწინებს სტუდენტთა სტაჟირების დაფინანსებას საზღვარგარეთ, სტიპენდიებს წარმატებული სტუდენტებისთვის.

ქობულეთის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტით გათვალისწინებულია სტიპენდიები წარმატებული სტუდენტებისთვის, ჯილდოები 100 პროცენტის გრანტის მომპოვებელი აბიტურიენტებისათვის, უცხოეთის უმაღლეს საბაკალავრო, სამაგისტრო და სადოქტორო სასწავლებლებში ჩარიცხული სტუდენტების ერთჯერადი ფინანსური დახმარება.

ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი ითვალისწინებს ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტში მცხოვრები მაღალი აკადემიური მოსწრების სტუდენტთა სტიპენდიებით დაფინანსებას.

ქედის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი ითვალისწინებს იმ სტუდენტთა წახალისებას ერთჯერადი სტიპენდიით, რომლებიც ბოლო ორი წელი სწავლობდნენ ქედის მუნიციპალიტეტის საჯარო სკოლაში და ერთიან ეროვნულ გამოცდებში მოიპოვეს სახელმწიფო (50%, 70%, 100%) გრანტი და ჩარიცხნენ საქართველოს ტერიტორიაზე არსებულ, ავტორიზებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში აკადემიური უმაღლესი განათლების პირველი საფეხურის უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამებზე.

შუახევის და ხულოს მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტებით უმაღლესი განათლების ხელშეწყობის დაფინანსება გათვალისწინებული არ არის.

თავი II

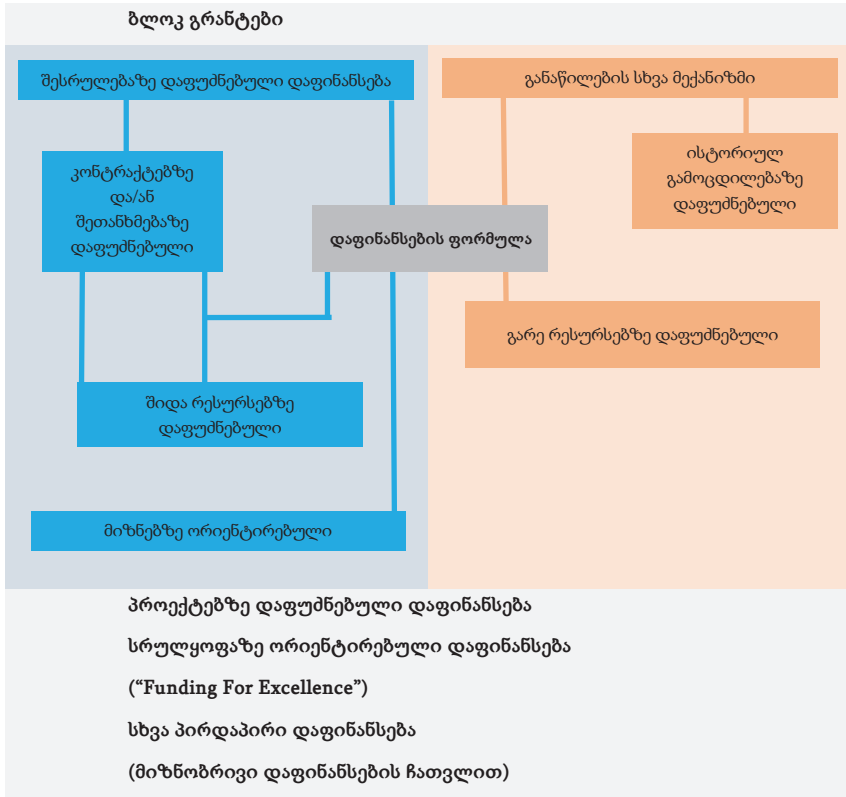
უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების უცხოური მოდელები

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებებისთვის (უსდ) ფინანსური რესურსების განაწილება წარმოადგენს სახელმწიფო პოლიტიკის მნიშვნელოვან ნაწილს. ამ პოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარი მიზანია, უზრუნველყოს უმაღლესი განათლების სისტემის შესაძლებლობა, უპასუხოს საზოგადოების მოთხოვნებსა და საჭიროებებს, ამასთანავე, გამოიყენოს რესურსები მაქსიმალურად ეფექტიანად. ამ მიმართულებით სახელმწიფო პოლიტიკა სულ უფრო მეტად ამახვილებს ყურადღებას გაზომვადი მიზნებისა და შესრულებული საქმიანობების საფუძველზე ფინანსური სახსრების განაწილებაზე.

2022 წლის მონაცემების მიხედვით ევროპაში 5000-მდე უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებაა, 17,5 მილიონი სტუდენტით, 1,35 მილიონი ლექტორითა და 1,17 მილიონი მკვლევრით. (ელ რესურსი: <https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities>).

ევროპის ქვეყნებში ძირითადი სახელმწიფო დაფინანსება უნივერსიტეტებზე ნაწილდება ბლოკ გრანტის სახით, რომელიც განისაზღვრება განაწილების სხვადასხვა მექანიზმით. იგი მოიცავს კონკრეტულ ინდიკატორებზე აგებულ ფორმულებს, რომლებიც, თავის მხრივ, შეიძლება იყოს ორიენტირებული შემოსავლებზე ან ხარჯებზე, მიზნების განსაზღვრაზე (დაფინანსების ზემოქმედების შედეგით ან მის გარეშე), კონტრაქტებზე და/ან შეთანხმებაზე ან ე.წ. ისტორიულ გამოცდილებაზე.

საჯარო დაფინანსების განაწილების მექანიზმი

წყარო: ევროპის უნივერსიტეტების ასოციაცია

ევროპის უმაღლესი განათლების დაფინანსების შემთხვევაში შეიძლება ითქვას, რომ სახელმწიფო დაფინანსებას ავსებს სხვა მექანიზმები. თანხების კონკურენტული განაწილება არის ინსტრუმენტი, რომელიც გამოიყენება დაფინანსების პროცესში. კონკურენტული დაფინანსება ხშირად ასოცირდება კვლევებთან. თუმცა, სხვა ფინანსური რესურსებიც, ასევე, შეიძლება გაიცეს კონკურენტიაზე დაფუძნებით, მაგალითად, სახსრები ინფრასტრუქტურის განახლებისთვის, სტრატეგიული რეფორმებისთვის და ა.შ. გარდა ამისა, მიზნობრივი დაფინანსება შეიძლება გამოიყენებოდეს საგანმანათლებლო დაწესებულებების წახალისებისთვის, ერთჯერადად ან გარკვეული პე-

რიოდის განმავლობაში (მაგალითად, საუნივერსიტეტო ალიანსების განვითარების მხარდასაჭერად). მიზნობრივი დაფინანსება განსხვავდება კონკურენტული დაფინანსებისგან, რადგან ის არ არის შერჩევითი ხასიათის და ჩვეულებრივ ხელმისაწვდომია ყველა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებისათვის.

გარდა ამ ინსტრუმენტებისა, არსებობს შერჩევითი დაფინანსების მექანიზმები, რომლებიც მიზნად ისახავს დაწესებულებების ნაწილის უზრუნველყოფას კონკრეტული მხარდაჭერით. ამ მექანიზმებს უფრო ზოგადი მიზანი აქვთ.

დაფინანსების მოდელის ძირითადი ფუნქციაა უნივერსიტეტების მიერ განხორციელებული სხვადასხვა აქტივობის ხარჯების დაფარვა, თუმცა, ის შეიძლება სხვა მიზნებსაც მოიცავდეს, როგორცაა: რესურსების განაწილების გამჭვირვალობის უზრუნველყოფა, მართვის ეფექტიანობის ზრდა განსაზღვრული პოლიტიკის ამოცანების შესრულებისთვის, ძირითადი სტრატეგიის თანახმად სასურველად მიჩნეული გარკვეული ქცევის ნახალისება, საგანმანათლებლო დაწესებულებებისა და მთავრობის დიალოგის ხელშეწყობა და სხვა.

ევროპის უნივერსიტეტების ასოციაციის (EUA) მიერ ტერმინი „დაფინანსების ფორმულა“ შემდეგნაირად განიმარტება: „დაფინანსების ფორმულა არის მათემატიკური ფორმულის გამოყენებით უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებისთვის გამოყოფილი დაფინანსების ოდენობის განსაზღვრის მექანიზმი, რომელიც მოიცავს ისეთ ცვლადებს, რომლებიც დაფუძნებულია ინდიკატორებზე, როგორცაა სტუდენტების რაოდენობა და ა.შ.“

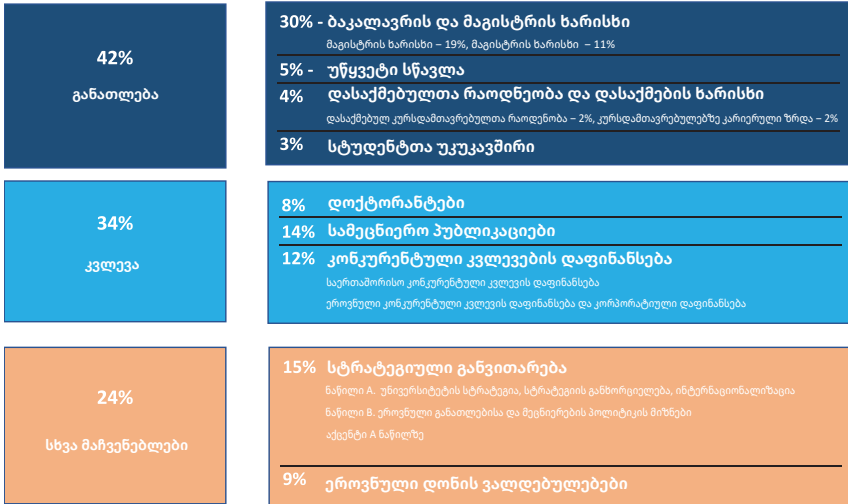
მიუხედავად იმისა, რომ დაფინანსების ფორმულის ცვლადები ჩვეულებრივ ეხება წარსულის გამოცდილებას, ისინი, ასევე, შეიძლება გამოისახოს სამომავლო მიზნების სახით. მაგალითად, მომავალი სასწავლო წლისთვის სტუდენტთა ჩარიცხვასთან დაკავშირებით არსებული გათვლები (მაგალითად, შოტლანდია). ზოგიერთ შემთხვევაში, დაფინანსების მთლიანი მოდელი წარმოდგენილია ფორმულის სახით, სადაც თითოეული კომპონენტისთვის განსაზღვრულია შესაბამისი წილი.

უნივერსიტეტებზე გასაცემი ბლოკ გრანტის დასადგენად იყენებენ მაჩვენებლებს, რომლებიც შეიძლება დადგენილი იყოს უნივერსიტეტის ყველა ძირითადი საქმიანობისთვის, ან მხოლოდ სწავლებისთვის (teaching), ან მხოლოდ კვლევისთვის (research). ევროპის ქვეყნების უმრავლესობა იყენებს რამდენიმე ინსტრუმენტის ერთობლიობას მათი ბლოკ-გრანტის დაფინანსების განაწილებისას. ისინი აერთიანებენ ფორმულის მაჩვენებლებს, კონტრაქტებზე და/ან შეთანხმებაზე და ისტორიულ გამოცდილებაზე დაფუძნებულ განაწილებას. აღნიშნულის მაგალითად შეიძლება განვიხილოთ პოლონეთის შემთხვევა, სადაც 2024 წლიდან დაფინანსების ფორმულა განსაზღვრულია გრანტის მთლიანი თანხის 75%-ით, ხოლო დანარჩენი განსაზღვრება ისტორიულ გამოცდილებაზე დაყრდნობით, კორექტირებისა და ინდექსაციის მექანიზმების გამოყენებით. ფორმულა ითვალისწინებს შიდა საუნივერსიტეტო ინდიკატორებს (სტუდენტებისა და პერსონალის რაოდენობა), ასევე გარე ინდიკატორებს (კვლევითი აქტივობის სტატისტიკა), რამაც წლების განმავლობაში დიდი გავლენა იქონია კვლევების შეფასებასა და მათ ინტერნაციონალიზაციაზე. 2019 წლიდან პოლონეთმა, ასევე, გამოიყენა ახალი მოდელი ე.წ. საუკეთესო ინიციატივები, (Excellence Initiatives), რომლისთვისაც შეიქმნა ათი უნივერსიტეტი. უნდა აღინიშნოს, რომ გამოყენებული მექანიზმის მიუხედავად, ხელისუფლებასა და სექტორის წარმომადგენლებს შორის არსებობს მჭიდრო კომუნიკაციის პრაქტიკა.

საინტერესოა **რუმინეთის** უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების სახელმწიფო დაფინანსების მოდელიც. რუმინეთში უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების დაფინანსებას ძირითადად განათლების სამინისტრო უზრუნველყოფს სამინისტროსა და უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებას შორის დადებული ინსტიტუციური ხელშეკრულების საფუძველზე. კონტრაქტი მოიცავს ინსტიტუციურ დაფინანსებას, სადაც თავმოყრილია ძირითადი დაფინანსება, დამატებითი დაფინანსება (ინსტიტუციური განვითარების ფონდის დაფინანსება 2016 წლიდან), განსაკუთრებული სიტუაციების დაფინანსება და 2021 წლიდან კვლევების ფორმულაზე

დაფუძნებული დაფინანსება. ხელშეკრულება ასევე მოიცავს სტუდენტების სოციალური მხარდაჭერის უზრუნველყოფის პუნქტსაც. საჯარო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ძირითადი დაფინანსება გამოიყოფა სტუდენტების რაოდენობაზე გათვლილი სასწავლო გრანტებით, რომლებიც დამოკიდებულია სასწავლო მიმართულებაზე, დარგზე, სასწავლო პროგრამასა და სწავლების ენაზე. უმაღლესი განათლების დაფინანსების კუთხით, ერთ-ერთი მთავარი სიახლე იყო დამატებითი დაფინანსება. დამატებითი დაფინანსება გამოიყოფა როგორც უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების, ასევე, სასწავლო პროგრამების წარმატების სტიმულირებისთვის. უმაღლესი განათლების დაფინანსების ეროვნული საბჭოს (CNFIS) მიერ დადგენილი კრიტერიუმებისა და ხარისხის სტანდარტების გათვალისწინებით ის შეადგენს საბაზისო დაფინანსების სახით გამოყოფილი თანხის მინიმუმ 30%-ს. სახელმწიფო უნივერსიტეტებისთვის დამატებითი დაფინანსების მექანიზმი, რომელიც 2016 წლიდან დაიწერა, იყოფა ოთხ კლასად, კერძოდ, სწავლა და სწავლება (Learning and Teaching), სამეცნიერო კვლევა/მხატვრული შემოქმედება/სპორტული წარმოდგენა (scientific research/artistic creation/sports performance), საერთაშორისო პერსპექტივა (international Outlook), რეგიონული ორიენტაცია და სოციალური თანასწორობა (regional orientation focus & social equity). ინდიკატორები და მათი წონა წლიდან წლამდე იცვლება. ინსტიტუციური განვითარების ფონდის კონკურსში უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს შეუძლიათ წარადგინონ პროექტები ერთ ან რამდენიმე თემაზე: ახალი სასწავლო პროგრამების ხელშეწყობა, ინსტიტუციური შესაძლებლობების გაძლიერება, სასწავლო და სწავლების პროცესების გაუმჯობესება, კვლევითი შესაძლებლობების გაძლიერება, სოციალური ინკლუზია, ინტერნაციონალიზაცია და სხვა. უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს, ასევე, შეუძლიათ დადონ დამატებითი ხელშეკრულება სამინისტროსთან კაპიტალური ხარჯებისა და რემონტის დაფინანსების, ინფრასტრუქტურაში ინვესტიციების, სტუდენტთა საცხოვრებლისა და კვების სუბსიდირების მიზნით.

ფინეთის მოქალაქე არსებული დაფინანსების ფორმულა (2022 წელი)

წყარო: ევროპის უნივერსიტეტების ასოციაცია

ევროსტატის 2022 წლის სტატისტიკური მონაცემებით, **ფინეთში** სკოლის დასრულების შემდეგ დაახლოებით 66% აგრძელებს სწავლას უმაღლეს სასწავლებელში, რაც ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია ევროკავშირში. თუმცა, ფინეთი ხარჯავს დაახლოებით 30%-ით ნაკლებს ერთ სტუდენტზე, ვიდრე აშშ.

ფინეთის პარლამენტი იღებს გადაწყვეტილებას უმაღლესი განათლების ძირითადი დაფინანსების საერთო ოდენობის შესახებ, ხოლო განათლებისა და კულტურის სამინისტრო გადაანაწილებს მას უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში. უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს აქვთ ფართო ავტონომია თავიანთ საქმიანობაში და მათ აქვთ უფლება მიიღონ გადაწყვეტილებები დაწესებულების შიდა ადმინისტრაციასთან დაკავშირებულ საკითხებზე. უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებსა და განათლებისა და კულტურის სამინისტროს შორის ხდება ოთხნობიანი შეთანხმება. ამ მოლაპარაკებების დროს ინსტიტუტები და სამინისტრო შეთანხმდებიან მიზნებზე, ძირითად მაჩვენებლებზე, ამოცანებსა და დაწესებულების პროფილზე. განათლებისა და კულტურის სამინისტრო

ყოველწლიურად ადევნებს თვალს დანესებულებების მუშაობის სტატისტიკურ მონაცემებს. ფინეთის მოდელი ემყარება დაფინანსების ფორმულას, რომელიც იყოფა ძირითადად განათლებასა (42%) და კვლევას (34%) შორის. ორივე ნაწილი შეიძლება ჩაითვალოს შესრულებაზე დაფუძნებულად, რადგან მოიცავს მომავალთან დაკავშირებულ კრიტერიუმებს. ორივე მაჩვენებელი მჭიდროდ უკავშირდება დანესებულებების ხარჯების სტრუქტურას. განათლების სხვა ინდიკატორები მოიცავს კურსდამთავრებულთა დასაქმებას და მათ განვითარებაზე თვალყურის დევნებას, სტუდენტების გამომხაურებას და უწყვეტ სწავლას. უნივერსიტეტების დაფინანსების დარჩენილი ნაწილი (24%) ნაწილდება სტრატეგიების საფუძველზე. გარდა ამისა, დაფინანსების „სტრატეგიული განვითარების“ კომპონენტში გათვალისწინებულია უნივერსიტეტების ეროვნული ამოცანები და ვალდებულებები. აღნიშნული მოდელი მოქმედებს 2021 წლიდან. წინა მოდელთან შედარებით, რომელიც გამოიყენებოდა 2017-2020 წლებში, განათლების კომპონენტი გაიზარდა (39%-დან 42%-მდე), ხოლო კვლევის კომპონენტი თითქმის იდენტური დარჩა (33%-დან 34%-მდე), შემცირდა სტრატეგიული ნაწილი (28%-დან 24%-მდე). ფინეთის უნივერსიტეტების ასოციაციის (UNIFI) თანახმად, მოდელის გაუმჯობესება ეყრდნობა მთელი ცხოვრების მანძილზე სწავლის, დასაქმების და კონკურენტული დაფინანსების, ინტერნაციონალიზაციის, ასევე, საუნივერსიტეტო გამოცემებისთვის სტიმულის შექმნას. დამოუკიდებელი მოდელი არსებობს გამოყენებითი მეცნიერებების მიმართულების მქონე უმაღლესი საგანმანათლებლო დანესებულებებისათვის, სადაც ბაკალავრის ხარისხის მაჩვენებელი ძირითადი დაფინანსების 56%-ს შეადგენს. იგი უფრო შეზღუდულ მნიშვნელობას ანიჭებს კვლევის ინდიკატორებს (19%).

ფინეთის უმაღლეს საგანმანათლებლო დანესებულებებში სწავლა უფასოა ევროკავშირისა და ევროპის ეკონომიკური ზონის (EEA) ყველა მოქალაქისთვის. საუნივერსიტეტო სექტორში, საბაკალავრო და სამაგისტრო პროგრამებზე სტუდენტები ყოველწლიურად იხდიან მცირე სანევრო გადასახადს, როგორც წესი, დაახლოებით 50 ევროს, სტუდენტურ კავშირში გასაწევრიანებლად. სანაცვლოდ ისინი შელა-

ვატიან ფასად იღებენ კვებას, ჯანდაცვისა და სხვა სოციალურ მომსახურებებს. სტუდენტურ კავშირში განვერიანება არჩევითია ასპირანტურისა და დოქტორანტურის საფეხურის სტუდენტებისთვის და გამოყენებითი მეცნიერებების მიმართულების სტუდენტებისთვის.

განათლებისა და კულტურის სამინისტროს წინადადებით, სტუდენტთა ფინანსური დახმარებისთვის 2023 წლის ბიუჯეტში გამოიყო 749 მილიონი ევრო, რაც 46 მილიონი ევროთი მეტია 2022 წლის ბიუჯეტთან შედარებით. სტუდენტური ფინანსური დახმარება შედგება სასწავლო გრანტისა და სტუდენტური სესხისგან. აღნიშნული პროგრამის მიზანია სწავლის პერიოდში სტუდენტებისათვის საარსებო მინიმუმის გარანტიის შექმნა. სტუდენტური ფინანსური დახმარება არის სრულ განაკვეთზე სწავლისთვის გათვალისწინებული. ბენეფიციარებმა უნივერსიტეტში უნდა აჩვენონ დადებითი შედეგები, მათ უნდა გაიარონ საშუალოდ არანაკლებ 5 კრედიტისა (ფინანსური დახმარების ყოველ თვეზე გაანგარიშებით) და არანაკლებ 20 კრედიტი ყოველ სასწავლო წელს. სტუდენტური ფინანსური დახმარება (გრანტი და სესხი) ხელმისაწვდომია 48-57 თვის განმავლობაში (დამოკიდებულია მიმდინარე სწავლების საფეხურზე). სასწავლო გრანტის ოდენობა თვეში შეადგენს დაახლოებით 254 ევროს, სტუდენტური სესხის ოდენობა კი დაახლოებით 650 ევროს (2022/23 წლების მონაცემების თანახმად). შესაძლებელია სასწავლო გრანტის გაერთიანება სტუდენტურ სესხთან. უნდა აღინიშნოს, რომ სტუდენტური სესხი არის სახელმწიფოს მიერ გაცემული სესხი, რომელიც უნდა დაბრუნდეს. მას შემდეგ, რაც სტუდენტს მიენიჭება სამთავრობო გრანტია სტუდენტური სესხისთვის, მას შეუძლია მიმართოს სესხის მისაღებად მის მიერ არჩეულ ბანკს. სესხის უზრუნველყოფისათვის დამატებითი გირაო ან სხვა სახის დადასტურება არ არის საჭირო. სტუდენტები სესხის გადახდას იწყებენ სწავლის დასრულებიდან ორი წლის შემდეგ. აღსანიშნავია, რომ 2021/22 წლებში პირველი და მეორე საფეხურის სტუდენტების დაახლოებით 62%-მა მიიღო სასწავლო გრანტი, ხოლო 44%-მა აიღო სტუდენტური სესხი. საერთაშორისო სტუდენტის შემთხვევაშიც შესაძლებელია სასწავლო გრანტისა და სტუდენტური სესხის აღება. გარდა სასწავლო გრანტისა და სტუდენტური სესხისა,

სტუდენტების უმეტესობას აქვს საბინაო/საცხოვრებლის შემწეობის მიღების უფლება. საბინაო შემწეობის ოდენობა დამოკიდებულია ოჯახის ყველა წევრის შემოსავალსა და საცხოვრებლის ხარჯებზე. სტუდენტებს ასევე აქვთ სუბსიდირებული სტუდენტური კვება, საზოგადოებრივი ტრანსპორტი და სტუდენტთა ჯანდაცვის სერვისები.

ესტონეთში განათლების სახელმწიფო დაფინანსება მიზნად ისახავს სწავლის თანაბარი შესაძლებლობების შექმნას ყველა ქმედუნარიანი და მოტივირებული სტუდენტისთვის. 2021-2022 სასწავლო წელს 19 უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება ახორციელებდა სწავლებას, საიდანაც 6 სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებელია, 1 კერძო უნივერსიტეტი, 7 სახელმწიფო პროფესიული უმაღლესი სასწავლებელი და 5 კერძო პროფესიული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება. სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ფინანსდება უნივერსიტეტები და პროფესიული სასწავლებლები. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები ფინანსდება სწავლების, ადმინისტრაციული ხარჯების, ინვესტიციებისა და საოპერაციო ხარჯებისთვის აუცილებელი ფულადი საშუალებებით. ამასთანავე, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ბიუჯეტებში შედის ეკონომიკური საქმიანობით მიღებული შემოსავლები, შიდა და გარე მხარდაჭერით მიღებული რესურსები. 2009–2020 წლებში ესტონეთის მთავრობის დანახარჯები განათლებაზე იყო მშპ-ს 5.6% (2014 და 2006 წლებში), 7.2% (2009 წელს), ხოლო 6.4% 2020 წელს. 2021 წლის ბიუჯეტის მიხედვით, განათლებაზე დანახარჯები 2020 წელთან შედარებით 6,2%-ით გაიზარდა (ბიუჯეტის მიხედვით, 2021 წელს, სამთავრობო სექტორის განათლების წამური ხარჯები 1 877 მლნ ევროს შეადგენს). (ელ.რესურსი: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/estonia/funding-education>).

2013-2014 წლებში განხორციელდა უმაღლესი განათლების რეფორმა, რომლის თანახმადაც ყველა აბიტურიენტს აქვს საშუალება უფასოდ მიიღოს უმაღლესი განათლება. ამავ რეფორმით განისაზღვრა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების დაფინანსების სისტემის ცვლილებები, რომლებმაც უფრო მკაფიოდ დააკავ-

შირა განათლების ხარისხი და ეფექტიანობა საზოგადოების საჭიროებებს. ამ მიზნით ყოველ სამ წელიწადში ერთხელ ხდება სამოქმედო გეგმების გადახედვა და საჭირო ცვლილებების ასახვა. ხელშეკრულებების შესრულებაზე ხდება ყოველწლიური მონიტორინგი, რომელიც იძლევა შესაძლებლობას მოხდეს საქმიანობის სფეროების დაზუსტება და შემცირდეს არაგონივრული დუბლირებული ხარჯები. შესრულების ხელშეკრულებები უზრუნველყოფს უნივერსიტეტების ფინანსურ ავტონომიას და უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ჩართულობას ბიუჯეტის მომზადებაში. საგანმანათლებლო დაწესებულებებს აქვთ ფართო ავტონომია თავიანთი სახსრების, პერსონალის, მათ საკუთრებაში არსებული ქონების მართვაში.

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები მცირე რაოდენობით ფინანსდება ადგილობრივი ხელისუფლების ბიუჯეტიდან. ამასთანავე, უმაღლეს სასწავლებლებს შეუძლიათ მიიღონ შემოსწორულობები, გრანტები და ა.შ., ასევე დაფინანსება მესამე პირებისგან (მენარმეები, კურსდამთავრებულები და ა.შ.).

ყველა სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და პროფესიულ უმაღლეს სასწავლებელში სწავლა უფასოა იმ სტუდენტებისთვის, რომლებიც სწავლობენ ესტონურ ენაზე და სასწავლო გეგმით განსაზღვრული კურიკულუმით. აღნიშნული სასწავლო გეგმის მიხედვით, სემესტრში უნდა აითვისონ 30 კრედიტი, ხოლო წელიწადში 60. ამრიგად, მეორე სემესტრიდან სწავლის ხარჯების ანაზღაურება დამოკიდებულია სასწავლო გეგმის შესრულების მაჩვენებელზე. ესტონეთის მთავრობის მიერ დადგენილია ღირებულების ზედა ზღვარი, რომელიც თითო კრედიტზე არის გაანგარიშებული. ამის საფუძველზე უნივერსიტეტები ადგენენ ტარიფებს, საშუალოდ 50 ევრო ერთ კრედიტზე (განსხვავებულია სხვადასხვა სპეციალობის მიხედვით, მაგალითად, 2022 წლის მონაცემებით, ხელოვნების, სამედიცინო, სტომატოლოგიის, ვეტერინარიის სფეროში – 100 ევრო, მფრინავის მომზადების პროგრამაზე – 120 ევრო). იმ სტუდენტებს, რომლებიც სრულად ვერ/არ ითვისებენ კრედიტებს ან ესტონურის გარდა სხვა ენაზე სწავლობენ, უნივერსიტეტმა შეიძლება დამატებით დაუწესოს გადასახადი. (ელ. რესურსი: <https://haka.ee/wp-content/uploads/HESystem2022.pdf>).

ზოგადად, სახელმწიფო კერძო უმაღლესი სასწავლებლების საქმიანობას არ უწევს მხარდაჭერას. შესაბამისად, კერძო უმაღლეს სასწავლებლებში ჩარიცხული სტუდენტები სწავლის საფასურს თავად იხდიან. კერძო საგანმანათლებლო დაწესებულებები თავისუფალი სასწავლო სერვისების მოცულობის დადგენაშიც.

აღსანიშნავია, რომ ესტონეთში მოქმედებს სტუდენტთა ოჯახებისათვის ფინანსური მხარდაჭერის სისტემა, რომლის თანახმადაც ესტონეთის მოქალაქეებს (მუდმივად მცხოვრებ რეზიდენტებს) შეუძლიათ დასაბეგრ შემოსავლებს გამოაკლონ სასწავლო ხარჯებისათვის საჭირო თანხები. ამასთანავე, თუ სტუდენტს თავად არ აქვს შემოსავალი და არის 26 წლამდე, მაშინ მათ მშობლებს შეუძლიათ ისარგებლონ აღნიშნული შეღავათის სისტემით.

2022 წლის 1 სექტემბრიდან განხორციელდა დოქტორანტურის საფეხურზე სწავლების რეფორმა, რომლის თანახმადაც დოქტორანტი უნივერსიტეტში შრომითი ხელშეკრულების საფუძველზე უნდა დასაქმდეს კვლევით დაწესებულებაში, რომლის პროფილიც ემთხვევა სადისერტაციო თემას.

ესტონეთის მთავრობა სახელმწიფო პროგრამების დახმარებით ხელს უწყობს სტუდენტების საზღვარგარეთ სწავლასა და უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების პერსონალის მობილობას. მაგალითად, სასტიპენდიო პროგრამა Kristjan Jaak¹ მიზნად ისახავს სამაგისტრო და სადოქტორო საფეხურის სტუდენტების საზღვარგარეთ სწავლისა და კვლევების მხარდაჭერას. პროგრამა DoRa Pluss² მხარს უჭერს პერსონალის მობილობას, მაგისტრანტებისა და დოქტორანტების სწავლასა და კვლევას უცხოურ უნივერსიტეტებში, მათ მონაწილეობას საერთაშორისო პროფესიულ კონფერენციებში, სემინარებსა თუ სასწავლო კურსებში. (ელ.რესურსი: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/estonia/higher-education-funding>).

¹ <https://harno.ee/en/scholarships-and-grants/scholarships-studying-and-working-abroad/kristjan-jaak-scholarships>

² <https://harno.ee/dora-pluss-programm>

იაპონია განათლებაზე ხარჯავს მთლიანი ეროვნული შემოსავლის 20%-სა და მშპ- 3.42%-ს. განათლების სისტემა ფინანსდება ადგილობრივი ხელისუფლებისა და ცენტრალური მთავრობის ერთობლივი მხარდაჭერით. ასევე, იაპონიაში აქტიურად ხდება განათლების სისტემის დაფინანსება დონაციების საშუალებით ბიზნესისა და კერძო კომპანიების მხრიდან.

შეიძლება ითქვას, რომ იაპონიის განათლების სისტემა ქმნის ყველაზე თანაბარ გარემოს სწავლებისთვის სხვადასხვა ეკონომიკურ-სოციალური ჯგუფის წარმომადგენლებისთვის. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის კვლევის მიხედვით, იაპონიაში სტუდენტების აკადემიური მოსწრების მხოლოდ 9% არის დაკავშირებული მისი მოსწავლეობის სოციალურ-ეკონომიკურ მახასიათებლებთან. ეს მაჩვენებელი გაცილებით დაბალია, ვიდრე ევროპის განვითარებულ ქვეყნებში. ევროპაში ეს მაჩვენებელი საშუალოდ 14%-ია, ხოლო აშშ-ში – 17%. ასევე ძალიან მცირეა იმ მოსწავლეების რიცხვი, რომლებმაც სკოლა მიატოვეს. სკოლას წარმატებით ასრულებს მოსწავლეთა საერთო რაოდენობის დაახლოებით 97%.

იაპონიაში უნივერსიტეტები ძირითად დამოკიდებული არიან საკუთარ შემოსავლებზე. აღნიშნული ვრცელდება როგორც სახელმწიფო, ასევე, კერძო უნივერსიტეტებზე. იაპონია წარმოდგენილია 86 სახელმწიფო და 500-ზე მეტი კერძო უნივერსიტეტით. ჯამურად მოცემულ უნივერსიტეტებში სწავლობს 2,8 მილიონი სტუდენტი.

უნივერსიტეტები სახელმწიფო დაფინანსებას იღებენ ძირითადად 5 გზით:

1. საოპერაციო გრანტები – განათლების, კულტურის, სპორტისა და ტექნოლოგიების სამინისტროსგან მიღებული პირდაპირი დაფინანსება;
2. სუბსიდიები კაპიტალური მშენებლობებისთვის;
3. კვლევითი გრანტები;
4. სუბსიდიები მიმდინარე ხარჯების დასაფარად კერძო უნივერსიტეტებში;
5. სტუდენტთა დახმარების პროგრამები.

იაპონიაში უმაღლესი განათლების საშუალო ღირებულება ერთ სტუდენტზე შეადგენს 12 326 დოლარს, რაც ევროპის, გერმანიის, საფრანგეთისა და დიდი ბრიტანეთის იგივე მაჩვენებელს უტოლდება და აღემატება ევროპის საშუალო მაჩვენებელს.

ყველაზე დიდი საჯარო დაფინანსება, რომელსაც იაპონიის უნივერსიტეტები იღებენ, არის ოპერაციული გრანტები, რომლებიც ფარავს პერსონალის და ინფრასტრუქტურის შენარჩუნების ხარჯებს. ოპერაციული გრანტი შეიძლება განვსაზღვროთ, როგორც ფორმულაზე დაფუძნებული გრანტი. ფორმულა ითვალისწინებს უნივერსიტეტების ისეთ ინდიკატორებს, როგორებიც არის სტუდენტთა რაოდენობა, შენობის ზომა, ფაკულტეტის წარმომადგენელთა რაოდენობა და ა.შ. ასევე, ოპერაციული გრანტები აქტიურად გამოიყენება კვლევების დასაფინანსებლად. ოპერაციული გრანტის დაახლოებით 16% იხარჯება კვლევების მიმართულებით. გარდა ამისა, იაპონიაში აქტიურად მოქმედებებს საგრანტო პროგრამები კვლევების დაფინანსების მიმართულებით, რაც უნივერსიტეტის პერსონალისა და სტუდენტებისთვის დამატებითი შესაძლებლობაა.

არსებული მდგომარეობით უნივერსიტეტების სახელმწიფო დაფინანსების სისტემა შეიძლება აღინეროს, როგორც გადასვლა ინსტიტუციონალური დაფინანსებიდან ინდივიდუალურ დაფინანსებაზე, ზოგადი დაფინანსებიდან პროექტზე დაფუძნებულ დაფინანსებაზე. როგორც ვხედავთ, იცვლება დაფინანსების მიზნები მისი მაქსიმალურად ეფექტიანად გამოყენების უზრუნველსაყოფად. უნივერსიტეტებს უწევთ კონკურენციაში შესვლა, რათა მიიღონ დაფინანსება. აღნიშნულისთვის მათ უნდა წარმოაჩინონ გრანტის საჭიროება, წარმოადგინონ მიზნობრივი პროექტები და ღონისძიებები სათანადო დასაბუთებით. აღნიშნული წარმოქმნის უნივერსიტეტების ორ ჯგუფს: უნივერსიტეტები, რომელთაც შეძლეს დამატებითი რესურსების მიღება ამ გზით და უნივერსიტეტები, რომელთაც ვერ შეძლეს მოცემული გრანტების მიღება. ეს წარმოადგენს გრანტის გაცემის სავსებით ლოგიკურ და ბუნებრივ შედეგს და მიზნად ისახავს,

ერთის მხრივ, კონკურენციის გაუმჯობესებას, ხოლო მეორეს მხრივ, მოტივაციის გაზრდას უნივერსიტეტებში, განახორციელონ შედეგიანი ღონისძიებები. ასევე, გაიზარდა სწავლის გადასახადისა და გრანტების ოდენობები, რაც იძლევა სწავლების ხარჯების დაფარვის შესაძლებლობას. აღნიშნული მიზნად ისახავს უნივერსიტეტებში იმ სტუდენტთა რაოდენობის შემცირებას, რომელთა მთავარი მიზანი სწავლა არ არის და წარმოქმნის არამიზნობრივ ფინანსურ ხარჯებს ოჯახისთვის.

გასულ წელს იაპონიის მთავრობამ გამოყო 70 მილიონი დოლარი, სპეციალურად იმ უნივერსიტეტებისთვის, რომელთა მთავარი მიმართულებაა კვლევების დაგეგმვა-განხორციელება და რომელთაც სურთ საერთაშორისო პროექტებში მონაწილეობის გაზრდა საერთაშორისო დონეზე აღიარების მოპოვების მიზნით. ასევე, გაიზარდა სტუდენტთა დახმარების პროგრამები, რომლებიც ითვალისწინებენ დაბალი შემოსავლების მქონე ოჯახების შვილების სწავლის ხელშეწყობას. გამოიყო შემოსავლის 4 დონე და თითოეულ დონეზე განისაზღვრა შესაბამისი დაფინანსებისა და გრანტის მოცულობები. სამინისტრო ქმნის პროგრამას, რომელიც მაგისტრატურის სტუდენტებს შესაძლებლობას აძლევს გადაიხადოს სწავლის გადასახადი უნივერსიტეტის დასრულებისა და 20 000 დოლარის ოდენობით ან უფრო მეტით წლიური შემოსავლის მიღების შემდეგ. ხოლო თუ სტუდენტს ეყოლება შვილები, ეს დონე იზრდება 30 000 დოლარამდე. (ელ. რესურსი: <https://www.researchgate.net/publication/362218899-Financing-of-Higher-Education-between-Private-and-Public-sector-role-Japan-as-case-of-study>).

საფრანგეთს აქვს უმაღლესი განათლების უძველესი ტრადიცია, რომელიც თარიღდება შუა საუკუნეებიდან, როდესაც დაარსდა პარიზის უნივერსიტეტი – სორბონი. დღეს ქვეყანა ამყობს მაღალი დონის, ძლიერი უმაღლესი განათლების სისტემითა და მრავალი საჯარო და კერძო ინსტიტუტებით. საფრანგეთის უმაღლესი განათლების სისტემის დაფინანსების მოდელი, უპირველეს ყოვლისა, ეფუძნება სახელმწიფო დაფინანსების, სწავლის საფასურისა და შემოსავლის

სხვა წყაროების ერთობლიობას. საფრანგეთის მთავრობა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების მხარდაჭერასა და სტუდენტებისთვის უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფაში.

საფრანგეთს აქვს როგორც უნივერსიტეტები, ასევე, სპეციალიზებული, ე.წ. დიდი სკოლები (*grandes écoles*). უნივერსიტეტები არის საჯარო დაწესებულებები, რომლებიც სტუდენტებს სთავაზობენ სპეციალობების ფართო სპექტრს, ხოლო დიდი სკოლები უფრო სპეციალიზებული და პრესტიჟული ინსტიტუტებია, რომლებიც ორიენტირებულია კონკრეტულ სფეროებზე, როგორცაა ინჟინერია, ბიზნესის ადმინისტრირება და სხვა.

უნივერსიტეტები და დიდი სკოლები დაფინანსების დიდ ნაწილს სახელმწიფოსგან იღებენ. საფრანგეთის უმაღლესი განათლების, კვლევისა და ინოვაციების სამინისტრო (*Ministère de l'Enseignement Supérieur, de la Recherche et de l'Innovation – MESRI*) გადამწყვეტ როლს ასრულებს უნივერსიტეტებისა და დიდი სკოლებისთვის სახსრების განაწილებაში.

მთავრობის კონტრიბუცია საერთო დაფინანსებაში ფარავს ხარჯების მნიშვნელოვან ნაწილს, მათ შორის პერსონალის ანაზღაურებას, ინფრასტრუქტურის მოვლა-პატრონობასა და კვლევით საქმიანობას. სახელმწიფო დაფინანსება უზრუნველყოფს იმას, რომ სწავლის საფასური ადგილობრივი და ევროკავშირის ქვეყნების სტუდენტებისთვის დარჩეს შედარებით დაბალი. ამ შემთხვევაში საფასური დადგენილია მთავრობის მიერ და როგორც წესი, ერთნაირია უნივერსიტეტებში. თუმცა, სწავლის საფასური შეიძლება განსხვავდებოდეს სწავლის დონისა და პროგრამის მიხედვით. მაგალითად, საინჟინრო და მედიცინის პროგრამებს შეიძლება ჰქონდეთ უფრო მაღალი საფასური გამომდინარე სწავლების პროცესში გამოსაყენებელი მრავალფეროვანი რესურსებიდან. ადგილობრივი და ევროკავშირის წევრი ქვეყნების სტუდენტებისთვის საბაკალავრო საფეხურზე სწავლების გადასახადი დაახლოებით 600 ევროა, კერძო უნივერსიტეტებში იგი იზრდება 5 000–30 000 ევრომდე. უცხოელი სტუდენტებისთვის სა-

ბაკალავრო საფეხურზე სწავლების საფასური შეადგენს 2700–3700 ევროს, ხოლო მაგისტრატურის საფეხურზე 3700–4700 ევროს. სადოქტორო პროგრამებზე გადასახადი ძალიან მცირეა და ხშირ შემთხვევაში სწავლა სრულიად უფასოა. ასევე, სტუდენტები იღებენ სტიპენდიას, რათა დაფარონ საცხოვრებელი და სხვა ხარჯები.

დამატებითი დაფინანსებები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს უნივერსიტეტების ფინანსური რესურსით უზრუნველყოფაში, განსაკუთრებით დიდი სკოლებისა და კერძო უნივერსიტეტებისთვის. აღნიშნულში იგულისხმება კერძო შემოწირულობები, სტიპენდიები, კორპორატიული პარტნიორები, ევროკავშირის გრანტები და პროექტები, საკონსულტაციო სერვისები და კვლევითი პროექტები, დამატებითი ტრენინგები და პროგრამები, ლიცენზიები და ინტელექტუალური საკუთრება. დაფინანსების ეს წყარო სასწავლებლებისთვის აკადემიური სტანდარტების შენარჩუნების გზაა, რათა ინვესტიციები ჩადონ კვლევაში და უზრუნველყონ სპეციალიზებული პროგრამები და სერვისები.

საფრანგეთი დიდ აქცენტს აკეთებს კვლევებსა და ინოვაციებზე. საფრანგეთის მთავრობა გამოყოფს მნიშვნელოვან დაფინანსებას უმაღლეს სასწავლებლებში კვლევითი საქმიანობის მხარდასაჭერად. ეს დაფინანსება საშუალებას აძლევს უნივერსიტეტებსა და კვლევით ცენტრებს, განახორციელონ უახლესი კვლევები სხვადასხვა სფეროში, ხელი შეუწყონ პროგრესსა და ტექნოლოგიურ ინოვაციებს.

სამეცნიერო კვლევების ეროვნული ცენტრი (Centre National de la Recherche Scientifique – CNRS) და ეროვნული კვლევის სააგენტო (Agence Nationale de la Recherche – ANR) მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ კვლევითი პროექტებისა და ინიციატივების დაფინანსებაში.

საფრანგეთის მთავრობა და ორგანიზაციები უზრუნველყოფენ სხვადასხვა სახის სტიპენდიისა და გრანტის გაცემას ადგილობრივი და საერთაშორისო სტუდენტების მხარდასაჭერად. ფინანსური დახმარების ეს პროგრამები მიზნად ისახავს უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას სხვადასხვა სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის სტუდენტებისთვის.

სტიპენდიები შესაძლებლობას იძლევა, დაიფაროს სწავლის სა-

ფასური, ცხოვრების ხარჯები და იგი ხელმისაწვდომია სამივე საფეხურის სტუდენტებისთვის. გარდა ამისა, უნივერსიტეტებსა და დიდ სკოლებს აქვთ საკუთარი სტიპენდიებიც.

საფრანგეთის მთავრობა ახორციელებს სტუდენტთა სოციალური დახმარების პროგრამებს. არსებობს სტუდენტთა საცხოვრებელი, უფასო სამედიცინო მომსახურებითა და დასაქმების შესაძლებლობებით უზრუნველყოფის პროგრამები. ასევე, სტუდენტებს შესაძლებლობა აქვთ ჩაერთონ მრავალფეროვან კულტურულ, კარიერული განვითარებისა და სპორტულ ღონისძიებებში. მხარდაჭერის სერვისები ხელს უწყობს სტუდენტების კეთილდღეობასა და აკადემიურ მიღწევებს, რაც საშუალებას აძლევს მათ, ყურადღება გაამახვილონ სწავლაზე და მაქსიმალურად გამოიყენონ თავიანთი დრო უნივერსიტეტში. საფრანგეთის სტუდენტთა სოციალური მომსახურების ეროვნული ცენტრის (CNOUS) მონაცემების მიხედვით, 2020 წელს 226 000 სტუდენტმა მიიღო ფინანსური დახმარება საცხოვრებლისთვის Caisse d'Allocations Familiales (CAF) პროგრამის მეშვეობით, რომლის საერთო ბიუჯეტმა 6 მილიონ ევრო შეადგინა.

საფრანგეთში დაფინანსების მოდელი გადამწყვეტ როლს თამაშობს ქვეყანაში უმაღლესი განათლების საერთო ხარისხის უზრუნველყოფაში. სახელმწიფო დაფინანსება საშუალებას აძლევს უნივერსიტეტებსა და დიდ სკოლებს შეინარჩუნონ განათლებისა და კვლევების მაღალი დონე, მოიზიდონ როგორც ადგილობრივი, ისე საერთაშორისო სტუდენტები. მთავრობის ფოკუსირება კვლევების დაფინანსებაზე ხელს უწყობს ინოვაციებსა და ახალი ცოდნის შექმნას. უნივერსიტეტებსა და კვლევით ინსტიტუტებს შორის თანამშრომლობა ხელს უწყობს ცოდნის გაზიარებასა და რესურსების გაერთიანებას.

ამრიგად, საფრანგეთის უმაღლესი განათლების დაფინანსების მოდელი ხასიათდება სახელმწიფო დაფინანსების დიდი წილით, ხელმისაწვდომი სწავლის საფასურით, მაღალი სტიპენდიებითა და სტუდენტთა დახმარების პროგრამებით. ეს ელემენტები ერთობლივად ქმნის უმაღლესი განათლების ინკლუზიურ და მრავალფეროვან სისტემას.

გერმანიაში უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსებას ქვეყნის განათლების სისტემაში გადამწყვეტი როლი აკისრია. გერ-

მანია ცნობილია თავისი ძირითადი ვალდებულებით, უზრუნველყოს ხელმისაწვდომი უმაღლესი განათლება თავისი მოქალაქეებისთვის და საერთაშორისო სტუდენტებისთვის. ამ პოლიტიკის მთავარი მიზანი არის უმაღლეს განათლებაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა, სტუდენტებისთვის ფინანსური ბარიერების შემცირება და თანაბარი შესაძლებლობების ხელშეწყობა. 2022 წლის მონაცემებით გერმანიას ჰქონდა სულ 423 სახელმწიფო მიერ აღიარებული უმაღლესი სასწავლებელი, რომლებიც შემდეგი ტიპისაა: უნივერსიტეტები და მასთან გათანაბრებული უმაღლესი სასწავლებლები (მასწავლებელთა მომზადების კოლეჯები, სასულიერო კოლეჯები და სხვ.), ხელოვნებისა და მუსიკის კოლეჯები და გამოყენებითი მეცნიერებების უნივერსიტეტები და კოლეჯები (ელ. რესურსი: <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/Institutions-Higher-Education/Tables/type-institution.html>).

გერმანია ცნობილია სწავლების დუალური სისტემის არსებობით, რომლის მიხედვითაც დამსაქმებლები ქმნიან ადგილებს შეგირდებისთვის და თავადვე ფარავენ მათ გადამზადებასთან დაკავშირებულ ხარჯებს. გარდა ამისა, ის მოიცავს ზოგიერთი მიწის ტერიტორიაზე რეგისტრირებულ სახელმწიფო ან სახელმწიფო მიერ აღიარებულ პროფესიულ აკადემიებს. მაგალითად, ბაიერნში არის ტექნიკური სასწავლებლები. ისინი სტუდენტებს სთავაზობენ უწყვეტ პროფესიულ განათლებას. განსაკუთრებულ როლს ასრულებს 30 ადმინისტრაციული კოლეჯი, ტექნიკური სასწავლებლები საჯარო ადმინისტრაციისთვის, რომლებიც ამზადებენ საჯარო მოხელეებს. მათ აფინანსებს ფედერაცია ან მიწა. მათ სტუდენტებს აქვთ საჯარო მოხელის სტატუსი (ელ.რესურსი: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/higher-education>).

გერმანელები აფინანსებენ არა მხოლოდ ეკონომიკურად მომგებიან მიმართულებებს, არამედ ყველას. შესაბამისად, უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სწავლა უფასოა, როგორც, მაგალითად, ისტორიკოსებისთვის, ისე ინჟინრებისთვის. გერმანიაში სახელმწიფო განსაზღვრავს სახელმწიფო უნივერსიტეტებში ადგილების რაოდენობას მიმართულებების მიხედვით. (ელ. რესურსი:

<https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/Institutions-Higher-Education/Tables/total-area-study-winter-term.html>).

საგანმანათლებლო დაწესებულებების უმეტესობა იმართება სახელმწიფოს მიერ და ისინი თავიანთი სახსრების დიდ ნაწილს სახელმწიფო ბიუჯეტებიდან იღებენ. გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში პოლიტიკური და ადმინისტრაციული იერარქია შედგება სამი დონისგან: ფედერაცია; მიწა (Länder) და ადგილობრივი ხელისუფლება (Kommunen) ანუ რაიონები, რაიონის სტატუსის მქონე და რაიონების შემადგენლობაში შემავალი მუნიციპალიტეტები. განათლების დაფინანსების შესახებ გადაწყვეტილებები მიიღება სამივე დონეზე, მაგრამ სახელმწიფო დანახარჯების დაახლოებით 90%-ს ახორციელებენ მიწები და ადგილობრივი ხელისუფლება. გერმანიის 16 ფედერალური მიწისგან (Bundesländer) თითოეული პასუხისმგებელია უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების მართვასა და დაფინანსებაზე. (ელ. რესურსი: <https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Eurydice/Bildungswesen-engl-pdfs/funding.pdf>).

მიწები ანაწილებენ ბიუჯეტებს უნივერსიტეტებისთვის ისეთი კრიტერიუმების მიხედვით, როგორცაა სტუდენტების რაოდენობა, კვლევის შედეგები და ამოცანების შესრულების ინდიკატორები. საჯარო უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს, რამდენიმე გამონაკლისის გარდა, აფინანსებენ მიწები (Länder), რომლებიც, თავის მხრივ, დასახული ამოცანების შესასრულებლად საჭირო სახსრებს განათლებისა და კულტურის საქმეთა სამინისტროს (Ministry of Education and Cultural Affairs) ან მეცნიერებისა და კვლევის სამინისტროს (Ministry of Science and Research) ბიუჯეტიდან იღებენ. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია ერთობლივი სამეცნიერო კონფერენცია (Gemeinsame Wissenschaftskonferenz – GWK), სადაც ფედერალური მთავრობისა და სახელმწიფოების წარმომადგენლები კოორდინაციას უწევენ სახსრების გამოყოფას და განიხილავენ უმაღლესი განათლების პოლიტიკას. დაფინანსების პროცედურა, როგორც წესი, მოიცავს პასუხისმგებელ სამინისტროსა და უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს შორის კოორდინაციის რამდენიმე ეტაპს. უპირველეს

ყოვლისა, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება ხარჯთაღრიცხვის წარდგენით ატყობინებს მინის ხელისუფლებას მისი ფინანსური მოთხოვნის შესახებ, რომელიც გათვალისწინებული იქნება მინის უმაღლეს განათლებაზე პასუხისმგებელი სამინისტროს ბიუჯეტში. შემდეგ წლიურ ბიუჯეტს ადგენენ, ათანხმებენ სხვა სამინისტროებთან, წინადადების სახით წარუდგენენ მთავრობას, რომელიც თავის მხრივ დასამტკიცებლად წარუდგენს პარლამენტს. თანხები ხელმისაწვდომი ხდება მას შემდეგ, რაც პარლამენტი განიხილავს ბიუჯეტს და მიიღებს მას. მინა ანაწილებს, ხარჯავს და ზედამხედველობს თანხების განკარგვას უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში არსებული მოთხოვნების შესაბამისად. ზოგიერთ მინაში, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების განვითარებისა და დაფინანსების შესახებ ხელშეკრულება გაფორმებულია მინასა და მის უმაღლეს სასწავლებლებს შორის რამდენიმე წლის ვადით. ეს ხელშეკრულებები განსაზღვრავენ მინის მიზნებს, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების სტრუქტურულ განვითარებას, გაფართოების გეგმებს, სტრატეგიული განვითარების მიზნებს და სხვა. მინის მიერ მათი ბიუჯეტიდან გამოყოფილი სახსრები ფარავს პერსონალის ანაზღაურებასა და მატერიალურ ხარჯებს, ასევე, ხარჯებს ქონებაზე, შენობებზე, სხვადასხვა აღჭურვილობაზე. ხშირად ამ თანხებს ემატება გრანტები და მესამე მხარის, ინდუსტრიის წარმომადგენლების დაფინანსება. 2021 წლის სტატისტიკის მიხედვით, საჯარო სექტორმა უმაღლეს სასწავლებლებზე 33,9 მილიარდი ევრო დახარჯა, სადაც მინის წილი იყო 29,2 მილიარდი ევრო (ხარჯების 86,2%), ხოლო ფედერაციის წილი – 4,7 მილიარდი ევრო (ხარჯების 13,8%). წინა წელთან შედარებით არის 17,1 მილიარდი ევროს ღირებულების ზრდა (დაახლოებით 5%). აღნიშნულმა ხარჯებმა შეადგინა მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) 9,8%. სახელმწიფო დაფინანსების მოდელმა უნივერსიტეტებს საშუალება მისცა ფოკუსირება მოახდინონ კვლევასა და ინოვაციებზე მაღალი სწავლის საფასურის ფინანსური ზენოლის გარეშე. ამან ხელი შეუწყო გერმანიის, როგორც გლობალური ლიდერის პოზიციას სამეცნიერო კვლევებსა და ტექნოლოგიებში.

როგორც ვხედავთ, უმაღლეს განათლებაზე პასუხისმგებელი მი-

ნის სამინისტროების ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხები უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების დაფინანსების ძირითად წყაროს წარმოადგენს. თუმცა, კვლევაში ჩართულ დაწესებულებებსა და მათ თანამშრომლებს უფლება აქვთ, თავიანთი პროფესიული პასუხისმგებლობის ფარგლებში, განახორციელონ ისეთი კვლევითი პროექტები, რომლებიც მესამე პირების მიერ, მაგალითად, ორგანიზაციების, ფონდების, კომპანიების მიერ ფინანსდება. 2020 წელს უმაღლესმა საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა ჯამში გარე დაფინანსების სახით მიიღეს დაახლოებით 8,9 მილიარდი ევრო. ყველაზე მნიშვნელოვანი ინსტიტუტი, რომელიც ჩართულია უმაღლეს განათლებაში არსებული კვლევების ხელშეწყობაში, არის გერმანული კვლევის ფონდი (Deutsche Forschungsgemeinschaft – DFG). ის ხელს უწყობს კვლევით პროექტებს დამატებითი ფინანსების მოძიებაში. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები, ასევე, იღებენ თანხებს კომპანიებისგან, თუ კომპანიებმა მათ სპეციფიკური კვლევითი სამუშაოები შეუკვეთეს. 2020 წელს კომერციული სექტორიდან მიღებულმა დაფინანსებამ 1,5 მილიონი ევრო შეადგინა.

ზოგიერთ მიწაში სტუდენტები იხდიან „სემესტრის შენატანს“ (Semesterbeitrag), რათა ისარგებლონ დაწესებულების სოციალური სერვისებით. სტუდენტები, ასევე, იხდიან დამატებით შენატანს სტუდენტური თვითმმართველობის ორგანოში (General Student Committee – Allgemeiner Studierendenausschuss) (გარდა ბაიერნისა). ლტოლვილის სტატუსის მქონე სტუდენტებისთვის, განათლებისა და კულტურის მინისტრთა მუდმივი კონფერენციის (Kultusministerkonferenz) გადაწყვეტილებით, შემცირებულია ჩარიცხვასთან დაკავშირებული ხარჯები. გადაწყვეტილება, ასევე, მოიცავს სწავლის პერიოდში გაწეული საჯარო მოსაკრებლების, შენატანებისა და გადასახადების შემცირებას.

გერმანიაში, ასევე, ფინანსდებიან ის სტუდენტები, რომლებიც იწყებენ ან აგრძელებენ სწავლას ევროკავშირის სხვა წევრ ქვეყანაში ან შვეიცარიაში. საზღვარგარეთ, ევროკავშირისა და შვეიცარიის ფარგლებს გარეთ ფინანსდება ერთი სემესტრიდან ერთ წლამდე სწავლის პერიოდი. 2021 წელს 468 543 სტუდენტმა მიიღო ფინანსური დახმა-

რება ტრენინგის დახმარების ფედერალური კანონის მიხედვით. ფედერაციისა და მიწების სასწავლო დახმარების ხარჯები სტუდენტების მხარდაჭერისთვის 2,3 მილიარდ ევროზე მეტია მხოლოდ სტუდენტური სექტორისთვის. დახმარების მიმღებმა თითო სტუდენტმა საშუალოდ 579 ევრო მიიღო. (ელ.რესურსი:<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/higher-education-funding>).

გერმანიის აკადემიური გაცვლის სამსახური (Deutscher Akademischer Austauschdienst – DAAD) სთავაზობს გრანტებს უცხოელ სტუდენტებს და მომავალ აკადემიკოსებსა და მეცნიერებს გერმანიის უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში სწავლის ან შემდგომი განათლების შეზღუდული ხანგრძლივობის გასაგრძელებლად. DAAD-თან ერთად, ზოგიერთ მინას, ასევე, აქვს სპეციალური სახსრები უცხოელი სტუდენტებისთვის ადგილობრივ უმაღლეს სასწავლებლებში დახმარების გაწევისთვის.

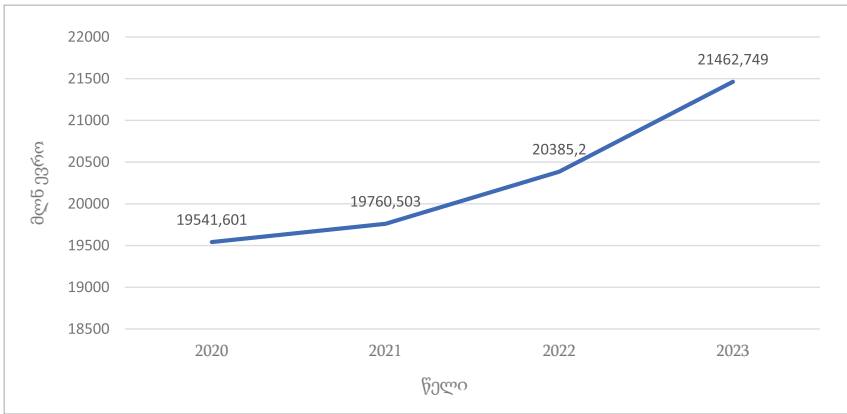
გარდა ამისა, გერმანული უმაღლესი სასწავლებლების ნიჭიერ და წარმატებულ სტუდენტებს მხარდაჭერა გაუწიეს სასტიპენდიო პროგრამით (Deutschlandstipendium). გრანტი თვეში 300 ევროს შეადგენს და თანაბრად იხდიან კერძო სპონსორები (კომპანიები, ფონდები, კერძო პირები) და ფედერაცია. 2021 წელს დაახლოებით 29 000 სტუდენტმა მიიღო იგი ეროვნული სტიპენდიების პროგრამის შექმნის შესახებ აქტის საფუძველზე (Gesetz zur Schaffung eines nationalen Stipendienprogramms – StipG). (ელ.რესურსი: <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/Educational-Finance-Promotion-Education-Training/Tables/germany-scholarship-subject-group.html>).

საერთაშორისო სტუდენტებისთვის სწავლის საფასურის გაუქმების გადაწყვეტილებამ გერმანია უაღრესად მიმზიდველ სასწავლო ადგილად აქცია. შედეგად, ქვეყანაში გაიზარდა საერთაშორისო სტუდენტების რაოდენობა, რაც აძლიერებს მის კულტურულ მრავალფეროვნებას და ხელს უწყობს საერთაშორისო თანამშრომლობას კვლევებსა და ინოვაციებში.

2008 წლიდან ფედერალური სტატისტიკის სამსახური (Statistisches Bundesamt) განათლებისა და კვლევის ფედერალური სამი-

ნისტროს (Bundesministerium für Bildung und Forschung – BMBF) სახელით და ერთობლივ სამეცნიერო კონფერენციასთან (Gemeinsame Wissenschaftskonferenz – GWK) კონსულტაციით ამზადებს განათლებაზე განეული ხარჯების ყოველწლიურ ანგარიშს. ანგარიში აგროვებს ყველაზე მნიშვნელოვან ინფორმაციას, რომელიც ხელმისაწვდომია განათლების ბიუჯეტის შესახებ. განათლების ფინანსური ანგარიში დაინტერესებულ პირებს ანვდის მონაცემებზე დაფუძნებულ ინფორმაციას საგანმანათლებლო პროცესების ჩარჩოს, შეტანის, პროგრესისა და შედეგების შესახებ.

განათლებისა და კვლევის ფედერალური სამინისტროს (BMBF) ბიუჯეტი

წყარო: განათლებისა და კვლევის ფედერალური სამინისტრო

ბელგიას აქვს უმაღლესი განათლების კარგად განვითარებული სისტემა, რომელიც სტუდენტებს სთავაზობს ინკლუზიურ საგანმანათლებლო გარემოს. უმაღლესი განათლება ბელგიაში იყოფა ორ ენობრივ საზოგადოებად: ფლამანდურ საზოგადოებად (ფლანდრია) და ფრანგულენოვან საზოგადოებად (ვალონია და ბრიუსელი). ასევე, არსებობს უფრო მცირე გერმანულენოვანი საზოგადოება თავისი საგანმანათლებლო სისტემით.

ფლანდრიაში უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები ძირითადად ორგანიზებულია უნივერსიტეტებად და საუნივერსიტეტო კოლეჯებად (hogescholen). უნივერსიტეტები წარმოდგენილია

საბაკალავრო, სამაგისტრო და სადოქტორო პროგრამებით, ხოლო საუნივერსიტეტო კოლეჯები უზრუნველყოფენ პროფესიულ ბაკალავრის ხარისხს პრაქტიკულ განათლებასა და გამოყენებით კვლევებზე.

ფრანგულენოვან საზოგადოებას აქვს რამდენიმე უნივერსიტეტი და უმაღლესი სკოლა (უმაღლესი ინსტიტუტები). ვალონიისა და ბრიუსელის უნივერსიტეტები სტუდენტებს სთავაზობენ აკადემიურ პროგრამებს, ხოლო უმაღლესი სკოლები (Hautes Ecoles) ფლანდრიის საუნივერსიტეტო კოლეჯების მსგავსად უზრუნველყოფს პროფესიულ ბაკალავრის ხარისხს.

გერმანულენოვან საზოგადოებას აქვს საკუთარი განათლების სისტემა, რომელიც, რა თქმა უნდა, იზიარებს ძირითად თავისებურებს. გერმანულენოვანი თემის უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სწავლების ენა ძირითადად გერმანულია. ეს ენობრივი არჩევანი ემთხვევა საზოგადოების ოფიციალურ ენას და საშუალებას აძლევს სტუდენტებს ისწავლონ მშობლიურ ენაზე. გერმანულენოვანი საზოგადოება თანამშრომლობს მეზობელი გერმანიის საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან და ორგანიზაციებთან. ეს თანამშრომლობა მიზნად ისახავს საგანმანათლებლო შესაძლებლობებისა და გაცვლითი პროგრამების უზრუნველყოფას სტუდენტებისა და პროფესორ-მასწავლებლებისთვის.

თითოეულ საზოგადოებას აქვს საკუთარი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები, დაფინანსების მექანიზმები და პოლიტიკა.

სახელმწიფო დაფინანსება წარმოადგენს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ფინანსური მხარდაჭერის ძირითად წყაროს. როგორც ფედერალური მთავრობა, ასევე, რეგიონალური ხელისუფლება ანაწილებს სახსრებს უნივერსიტეტებს, საუნივერსიტეტო კოლეჯებსა და უმაღლეს ინსტიტუტებს (Hautes Ecoles) შორის. ფედერალური მთავრობა ხელს უწყობს კონკრეტულ თემთაშორის ინიციატივებს, ხოლო რეგიონული მთავრობები უფრო მეტ კონტროლს ახორციელებენ დაფინანსების განაწილებაზე შესაბამის ენობრივ თემებში. ეს განაწილება უზრუნველყოფს უმაღლესი განათლების პოლიტიკის შესაბამისობას საზოგადოების პრიორიტეტებთან და საჭიროებებთან.

სახელმწიფო დაფინანსება უზრუნველყოფს ფინანსურ რესურსს უნივერსიტეტებისთვის შემდეგი მიმართულებებით:

- ძირითადი საოპერაციო ბიუჯეტები – ეს თანხები ფარავს უნივერსიტეტების ძირითად ოპერაციებს, მათ შორის ფაკულტეტისა და პერსონალის ხელფასებს, ობიექტების მოვლა-პატრონობასა და ადმინისტრაციულ ხარჯებს.
- კვლევა და ინოვაცია – მთავრობები გამოყოფენ თანხებს კვლევითი საქმიანობის ხელშეწყობისთვის, უახლესი ტექნოლოგიებისა და აღჭურვილობის შეძენისთვის.
- სტუდენტების მხარდაჭერა – ფინანსური დახმარებისა და მხარდაჭერის პროგრამები, როგორცაა სტიპენდიები და გრანტები.
- სწავლის საფასური – სტუდენტების მიერ გადახდილი სწავლის საფასური და ჩარიცხვის შენატანები შეადგენს უმაღლესი განათლების დაფინანსების მეორე მნიშვნელოვან ნაწილს. მთავრობა ასუბსიდირებს გადასახადებს ბელგიელი სტუდენტებისთვის ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად, თუმცა, ვარიაციები არსებობს პროგრამის ტიპის, ეროვნებისა და ენობრივი საზოგადოების მიხედვით. საერთაშორისო სტუდენტები მსგავსად სხვა ქვეყნებისა იხდიან უფრო მაღალ სწავლის საფასურს, ვიდრე ევროკავშირის სტუდენტები.
- კვლევითი გრანტები – კვლევა ბელგიის უმაღლესი განათლების ერთი მთავარი ღირებულებაა. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები აქტიურად ცდილობენ სხვადასხვა კვლევითი გრანტის მოპოვებას ყველა შესაძლო წყაროდან, მათ შორის სამთავრობო უწყებებიდან, კერძო ფონდებიდან და საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან. ეს სახსრები ხელს უწყობს სამეცნიერო კვლევების მაღალი ხარისხის შენარჩუნებას.

ბელგია უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს სთავაზობს სხვადასხვა ტიპის კვლევით გრანტს კვლევის საჭიროებებისა და პრიორიტეტების დასაკმაყოფილებლად:

- ძირითადი კვლევითი გრანტები – ეს გრანტები მხარს უჭერს ფუნდამენტურ კვლევას, რომელიც მიზნად ისახავს მეცნიერული პრი-

ნციპების გაგებას. საბაზისო კვლევითი გრანტების ფარგლებში ძირითად იკვლევენ სიახლეებს, თეორიულ ასპექტებს და საფუძველს უყრიან მომავალ გამოყენებით კვლევებს;

- გამოყენებითი კვლევის გრანტები – ისინი ფოკუსირებულია კონკრეტული რეალური პრობლემების პრაქტიკული გადაწყვეტილებების შემუშავებაზე. ეს პროექტები მიზნად ისახავს მეცნიერული ცოდნის პრაქტიკულ გამოყენებას, რაც სარგებელს მოუტანს საზოგადოებას;
- ერთობლივი კვლევითი გრანტები – ისინი ხელს უწყობს პარტნიორობას კვლევით ინსტიტუტებს, უნივერსიტეტებს ან ინტერდისციპლინარულ გუნდებს შორის. ეს თანამშრომლობა ხელს უწყობს ცოდნის გაცვლას, ინოვაციური მიდგომების ჩამოყალიბებასა და რესურსების გაზიარებას.

რაც შეეხება საერთაშორისო კვლევით გრანტებს, ბელგია აქტიურად მონაწილეობს საერთაშორისო დაფინანსების პროგრამებში, როგორცაა ევროკავშირის Horizon Europe ფარგლებში შემოთავაზებული პროგრამები. საერთაშორისო კვლევის გრანტები ხელს უწყობს თანამშრომლობას კვლევით ინსტიტუტებთან და სხვა ქვეყნების მკვლევრებთან, აძლიერებს გლობალურ კვლევით პარტნიორობას.

კვლევითი გრანტები ბელგიაში, როგორც წესი გაიცემა კონკურსის საფუძველზე. მკვლევრები და მეცნიერები, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან კვლევის დაფინანსებით, წარადგენენ საპროექტო წინადადებებს, სადაც ასახულია კვლევის მიზნები, მეთოდოლოგია, ვადები, ბიუჯეტი და მოსალოდნელი შედეგები. დამფინანსებელი სააგენტოები, სამთავრობო ორგანოები ან კერძო ფონდები აფასებენ ამ წინადადებებს სხვადასხვა კრიტერიუმის საფუძველზე. შეფასების პროცესი მკაცრია და წარმატებულ განმცხადებლებს ეძლევათ დაფინანსება თავიანთი კვლევითი პროექტების განსახორციელებლად.

საერთაშორისო კვლევითი გრანტები ხელს უწყობს სხვა ქვეყნების მკვლევრებთან თანამშრომლობას, იდეებისა და გამოცდილების გაცვლას გლობალურ დონეზე.

ბელგიის უნივერსიტეტები და კოლეჯები სარგებლობენ კერძო სექტორისა და ფილანთროპიული დონორების დაფინანსებით. კერძო

სექტორთან პარტნიორობა უნივერსიტეტებს შესაძლებლობას აძლევს უზრუნველყონ სტუდენტები სტაჟირების პროგრამებითა და გარანტირებული სამუშაო ადგილებით. კერძო შემონირულობები აქტიურად გამოიყენება სასტიპენდიო პროგრამების დასაფინანსებლად.

ბელგია აქტიურად მონაწილეობს ევროკავშირის დაფინანსების სხვადასხვა პროგრამაში, როგორცაა Erasmus+ სტუდენტებისა და პერსონალის მობილობისთვის და Horizon Europe კვლევითი პროექტებისთვის. ეს საერთაშორისო თანამშრომლობა აძლიერებს კვლევით საქმიანობასა და საგანმანათლებლო შესაძლებლობებს, იზიდავს გლობალურ რესურსებსა და გამოცდილებას.

ბელგიაში უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებებისთვის დაფინანსების გამოყოფა სხვადასხვა მეთოდს ეყრდნობა, თითოეული ტიპის დაწესებულება ექვემდებარება განაწილების სხვადასხვა მექანიზმს:

ფორმულაზე დაფუძნებული დაფინანსება უნივერსიტეტებისთვის – უნივერსიტეტები იღებენ დაფინანსებას ფორმულაზე დაფუძნებული მოდელების მეშვეობით, რომლებიც ითვალისწინებენ სხვადასხვა ფაქტორს, როგორცაა სტუდენტთა რაოდენობა, კვლევის შედეგები, სწავლების ხარისხი და აკადემიური მოსწრება. დაფინანსების ეს მოდელი მიზნად ისახავს დაბალანსებული მიდგომების ჩამოყალიბებას რესურსების განაწილებაში დაწესებულებებს შორის.

ფორმულაზე დაფუძნებული დაფინანსების გარდა, დაფინანსების ზოგიერთი მოდელი იყენებს შესრულებაზე დაფუძნებულ ელემენტებს, რათა დაფინანსდეს ინსტიტუტები კონკრეტული მიზნების მისაღწევად. შესრულების მექანიზმი შეიძლება მოიცავდეს კვლევის გავლენას, კურსდამთავრებულთა დასაქმების მაჩვენებლებს და ა.შ.

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები თითოეულ ლიგვისტურ საზოგადოებაში იღებენ კონკრეტულ ბიუჯეტებს, რომლებსაც გამოყოფენ შესაბამისი რეგიონული მთავრობები. ეს მიდგომა საშუალებას აძლევს თითოეულ საზოგადოებას მოირგოს თავისი უმაღლესი განათლების პოლიტიკა და მხარი დაუჭიროს თავის ინსტიტუტებს მათი უნიკალური პრიორიტეტებისა და საჭიროებების შესაბამისად.

თავი III

საზოგადოების ინფორმირებულობა საქართველოში უმაღლესი განათლების დაფინანსების მიქანიზმის შესახებ

როგორც უკვე განვიხილეთ, სახელმწიფო სწავლის დაფინანსების სხვადასხვა გზით ცდილობს განათლების სტიმულირებას და ამ მიმართულებით არაერთ რეფორმას ატარებს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია განისაზღვროს სწავლის დაფინანსების საშუალებების შესახებ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ჩარიცხვის მსურველთა ინფორმირებულობის მაჩვენებელი, რომლის დასადგენადაც ჩვენს მიერ ჩატარდა აბიტურიენტთა და სტუდენტთა კვლევა ელექტრონულად (ონლაინ) გამოკითხვის გზით.

ანკეტური გამოკითხვის მეთოდით კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 159-მა აბიტურიენტმა. კვლევის მიზანი იყო აბიტურიენტთა ინფორმირებულობის დონის დადგენა სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებულ საგანმანათლებლო პროგრამებთან მიმართებაში. კვლევის ფარგლებში ჩვენთვის საინტერესო იყო გაგვერკვია:

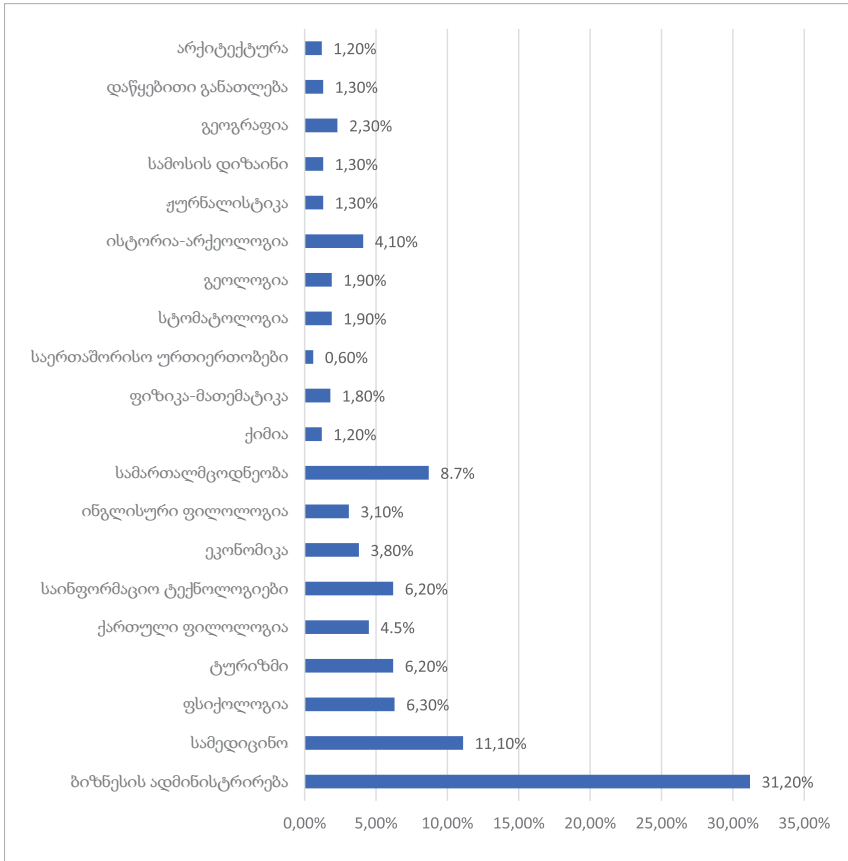
- თუ რომელ რეგიონში/ქალაქში/სოფელში მდებარეობდა აბიტურიენტთა სკოლა;
- რომელი საგანმანათლებლო პროგრამა ჰქონდათ შერჩეული უმაღლესი განათლების მისაღებად;
- რამ განაპირობა მათ მიერ შერჩეული საგანმანათლებლო პროგრამის შერჩევა;
- ფლობდნენ თუ არა ინფორმაციას მათ მიერ შერჩეული სპეციალობის სახელმწიფოს მიერ დაფინანსების სხვადასხვა ფორმის შესახებ.

კვლევის ფარგლებში გამოკითხული იქნა აბიტურიენტები სხვადასხვა მუნიციპალიტეტიდან, კერძოდ: ბათუმი, ქობულეთი, ხულო, ქედა, შუახევი, ხელვაჩაური, ქუთაისი, ზესტაფონი, ლანჩხუთი, ოზურგეთი, ახალციხე, ასპინძა, ადიგენი, გორი, ქარელი, რუსთავი, ზუგდიდი, ლაგოდეხი, აბაშა.

კვლევაში მონაწილე აბიტურიენტების მიერ შერჩეულ საგანმანათლებლო პროგრამებში გამოიყო ისეთი მიმართულებები, როგორიცაა: ფსიქოლოგია, ტურიზმი, მარკეტინგი, ქართული ფილოლოგია, სამედიცინო, კომპიუტერული მეცნიერება, ბიზნესის ადმინისტრირება, ეკონომიკა, ინგლისური ფილოლოგია, სამართალმცოდნეობა, სტომატოლოგია, საბუნებისმეტყველო და საგადასახადო საქმე, გეოლოგია, არქეოლოგია, ჟურნალისტიკა, სამართალმცოდნეობა, კვებითი გასტრონომია, გეოგრაფია, პედაგოგიკა, მენეჯმენტი, ისტორია, არქიტექტურა, ავტოინჟინერია, სოციალური მეცნიერებები, საბუნებისმეტყველო, ჰუმანიტარული მეცნიერებები, ინჟინერია, საერთაშორისო ურთიერთობები, პიარი, ქიმია, ფიზიკა, მათემატიკა და ფინანსები. გამოკითხული რესპონდენტების მცირე ნაწილს კი, უშუალოდ კვლევის პროცესში არ ჰქონდა განსაზღვრული სასურველი საგანმანათლებლო პროგრამა.

გამოკითხვის შედეგად ყველაზე მოთხოვნად საგანმანათლებლო პროგრამებად დასახელდა ბიზნესის ადმინისტრირება, მედიცინა, სამართალმცოდნეობა, ტურიზმი, საინფორმაციო ტექნოლოგიები, ფსიქოლოგია. დეტალური ინფორმაცია წარმოდგენილია დიაგრამის (1) სახით.

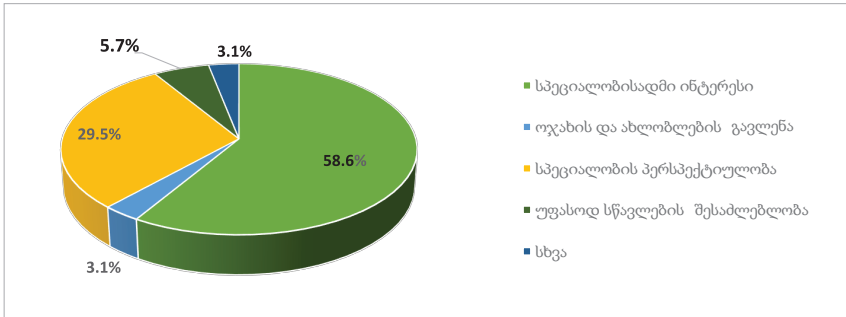
დიაგრამა 1. საგანმანათლებლო პროგრამების შერჩევა

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

საგანმანათლებლო პროგრამის შერჩევის მიზეზები აბიტურიენტთა მხრიდან მრავალგვარია. კვლევაში მონაწილე აბიტურიენტების 58.6%-მა საგანმანათლებლო პროგრამა შეარჩია მისდამი ინტერესის გამო, 29.5%-მა – სპეციალობის პერსპექტიულობის გამო, 5.7%-მა – უფასოდ სწავლის შესაძლებლობის გამო (პროგრამა დაფინანსებულია სრულად სახელმწიფოს მიერ), 3.1%-მა – ოჯახის ან ახლობლების გავლენისა და რეკომენდაციის გამო, დანარჩენმა 3.1%-მა საგანმანათლებლო მიმართულება აირჩია სხვა მიზეზების გამო (იხ. დიაგრამა 2).

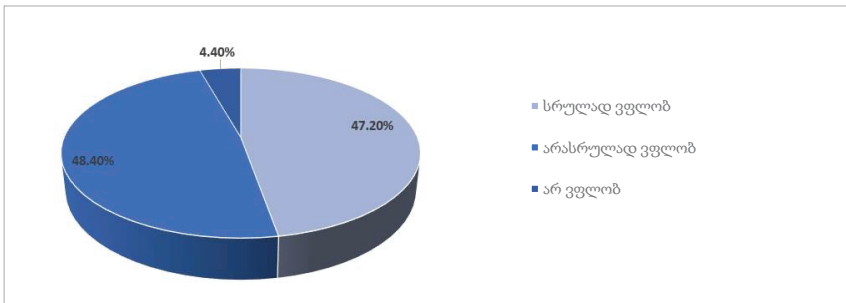
დიაგრამა 2: საგანმანათლებლო პროგრამის შერჩევის მიზეზები

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

კვლევის დროს მნიშვნელოვანი იყო აბიტურიენტთა ინფორმირებულობის დონის განსაზღვრა, კერძოდ, ფლობდნენ თუ არა ისინი ინფორმაციას მათ მიერ შერჩეული საგანმანათლებლო პროგრამის სახელმწიფო დაფინანსების სხვადასხვა ფორმის შესახებ. აღმოჩნდა, რომ აბიტურიენტთა 47.2% სრულად ფლობს ინფორმაციას დაფინანსებული სპეციალობების შესახებ, 48.4% ინფორმაციას არასრულად ფლობს, დარჩენილი 4.4% კი საერთოდ არ ფლობს ინფორმაციას აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით (იხ დიაგრამა 3). დაბალი ინფორმირებულობის პირობებში კი სახელმწიფო პროგრამებით განსაზღვრული მიზნები სრულყოფილად ვერ იქნება მიღწეული.

დიაგრამა 3: აბიტურიენტთა ინფორმირებულობის მაჩვენებელი საგანმანათლებლო პროგრამების დაფინანსების სხვადასხვა პროგრამის შესახებ

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

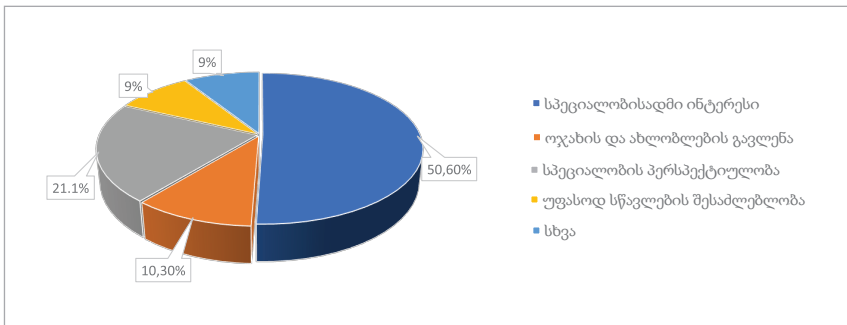
როგორც კვლევის შედეგებიდან ჩანს, აბიტურიენტების საკმაოდ დიდი ნაწილი არასრულად ფლობს ინფორმაციას სახელმწიფოს მიერ საგანმანათლებლო პროგრამების დაფინანსების სხვადასხვა მეთოდის შესახებ. ასევე, გამოიკვეთა იმ აბიტურიენტთა კატეგორია, რომელიც საერთოდ არ ფლობს ინფორმაციას არსებული დაფინანსების მეთოდების შესახებ. გამომდინარე აქედან, მნიშვნელოვანია შესაბამისი დაწესებულებების მიერ გააქტიურდეს ამ მიმართულებით მუშაობა და მოხდეს მასიური ინფორმაციის გავრცელება სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებულ სხვადასხვა საგანმანათლებლო პროგრამასთან მიმართებაში, რათა მიზნობრივი აუდიტორიისათვის საჭირო და მათთვის ხელსაყრელი ინფორმაცია იყოს მაქსიმალურად აღქმადი.

კვლევის მეორე მიმართულება იყო სტუდენტთა ინფორმირებულობის დონის განსაზღვრა, კერძოდ კი, ფლობდნენ თუ არა ისინი ინფორმაციას დაფინანსების სხვადასხვა მეთოდის შესახებ და რა იყო ინფორმაციის წყარო. კითხვარში სტუდენტს უნდა მიეთითებია მის მიერ შერჩეული საგანმანათლებლო პროგრამა, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება, პროგრამის შერჩევის განმაპირობებელი გარემოებები და დაფინანსების ტიპები, რომლითაც სარგებლობდნენ ისინი. კვლევის მოცემულ კატეგორიაში მონაწილეობა აქვს მიღებული 409 სტუდენტს სხვადასხვა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებიდან, მათ შორის: ბათუმის შოთა რუსთველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, ევროპის უნივერსიტეტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისის ღია უნივერსიტეტი, სამედიცინო უნივერსიტეტი, ქუთაისის უნივერსიტეტი, ჯიპა, თავისუფალი უნივერსიტეტი, სოხუმის უნივერსიტეტი, საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი, კავკასიის უნივერსიტეტი, წმინდა ტბელ აბუსერიძის სასწავლო უნივერსიტეტი, ბათუმის ხელოვნების სასწავლო უნივერსიტეტი, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი, საზღვაო აკადემია, ტექნიკური უნივერსიტეტი, ბათუმის ნავიგაციის

სასწავლო უნივერსიტეტი, ქართულ-ამერიკული უნივერსიტეტი, თბილისის სამედიცინო აკადემია, აგრარული უნივერსიტეტი, გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი, იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი და ა.შ. კვლევის პროცესში შერჩეული იქნა უნივერსიტეტები თითქმის ყველა რეგიონიდან. ასევე, გამოკითხული იქნა როგორც სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული, ასევე, დაუფინანსებელი საგანმანათლებლო პროგრამების სტუდენტები. გამოკითხულთა 30.8% იყო IV კურსის სტუდენტი, 26.4% – III კურსის, 30.3% – II კურსის, ხოლო 12.5% კი – I კურსის სტუდენტი.

კვლევის ფარგლებში მნიშვნელოვანი იყო განგვესაზღვრა სტუდენტთა მიერ პროფესიის შერჩევის განმაპირობებელი ფაქტორები. გამოკითხული სტუდენტების 50.6%-მა აღნიშნა, რომ სპეციალობისადმი ინტერესი ჰქონდა, 21,1%-მა იხელმძღვანელა სპეციალობის პერსპექტიულობიდან გამომდინარე, 9%-ზე გავლენა მოახდინა სპეციალობის უფასოდ სწავლების შესაძლებლობამ და ასევე 9%-ზე სხვა გარემოებებმა, ხოლო ოჯახის და ახლობლების გავლენას ასახელებს სტუდენტების 10.3% (იხ. დიაგრამა 4).

დიაგრამა 4: საგანმანათლებლო პროგრამის შერჩევის გარემოებები

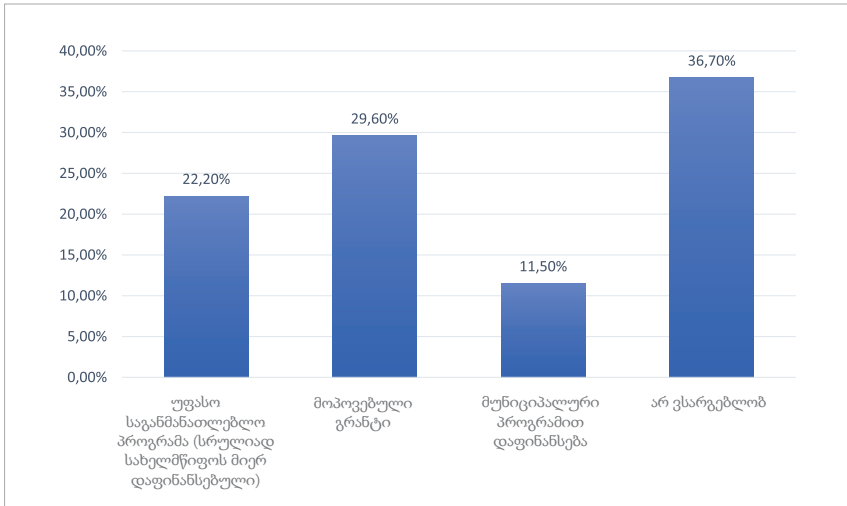

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

კვლევის დროს მნიშვნელოვანი იყო იმის განსაზღვრა, სარგებლობენ თუ არა დაფინანსებით კვლევაში მონაწილე სტუდენტები. კვლევის შედეგების მიხედვით, სტუდენტების 36.7% არ სარგებლობს

დაფინანსებით, 29.6% აქვს მოპოვებული გრანტი, 22.2% უფასო საგანმანათლებლო პროგრამაზე სწავლობს, ხოლო 11.5%-ს აქვს დაფინანსება მუნიციპალური პროგრამის ფარგლებში (დღეით ან მამით ობოლი, მრავალშვილიანი და ა.შ.) (იხ. დიაგრამა 5).

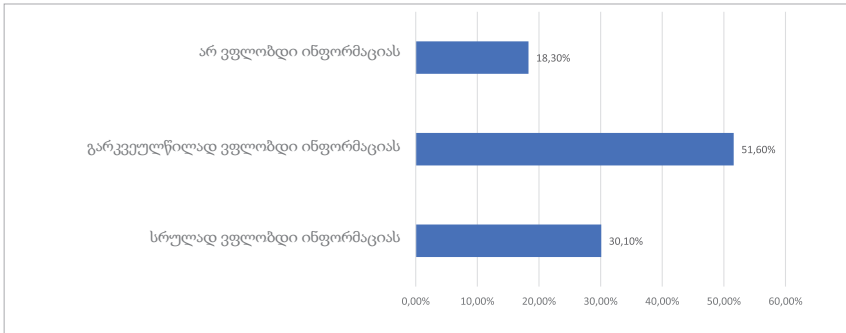
დიაგრამა 5: დაფინანსების ტიპის გამოყენების მარკვიანებელი

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

ჩვენი კვლევის მნიშვნელოვანი კომპონენტი სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული საგანმანათლებლო პროგრამების შესახებ აბიტურიენტობის პერიოდში სტუდენტების ინფორმირებულობის განსაზღვრა იყო. გამოკითხვის შედეგებით სტუდენტთა 51.6% გარკვეულწილად ფლობდა ინფორმაციას, 30.1% სრულად ფლობდა ინფორმაციას, ხოლო 18.3% არ ფლობდა ინფორმაციას (იხ. დიაგრამა 6).

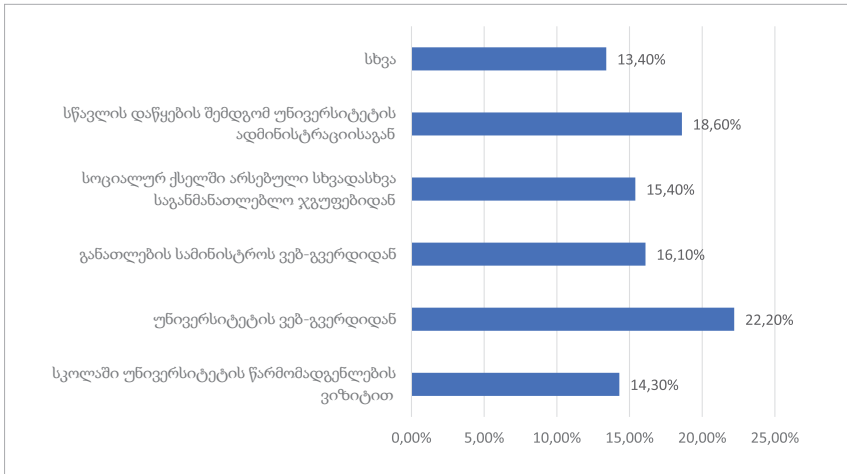
დიაგრამა 6: სტუდენტთა ინფორმირებულობის მარკენაბელი აკტიურიენტოზის პერიოდში საგანმანათლებლო პროგრამების დაფინანსებასთან მიმართებაში

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

დღესდღეობით ინფორმაციის გავრცელების არაერთი საშუალება არსებობს. მნიშვნელოვანია ისეთი არხის შერჩევა, რომელიც სამიზნე აუდიტორიას მისთვის მნიშვნელოვანი ინფორმაციის დროულად მოპოვებასა და აღქმაში დაეხმარება. კვლევის ფარგლებში გამოვავლინეთ წყაროები, საიდანაც სტუდენტებმა მიიღეს ინფორმაცია დაფინანსების სხვადასხვა მეთოდის შესახებ. 22.2%-ის შემთხვევაში ეს იყო უნივერსიტეტის ვებ-გვერდი, 16.1%-მა ინფორმაცია მიიღო განათლების სამინისტროს ვებ-გვერდიდან, 15.4%-მა სოციალურ ქსელში არსებული სხვადასხვა საგანმანათლებლო ჯგუფიდან, 14.3%-მა სკოლაში უნივერსიტეტის წარმომადგენლების ვიზიტიდან, 13.4%-მა დაასახელა სხვა საშუალებები, ხოლო 18.6%-მა ინფორმაცია მიიღო სწავლის დაწყების შემდგომ უნივერსიტეტის ადმინისტრაციისაგან (იხ. დიაგრამა 7).

დიაგრამა 7: საბანანათლებლო პროგრამების დაფინანსების შესახებ ინფორმაციის მიღების წყაროები

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

თავი IV

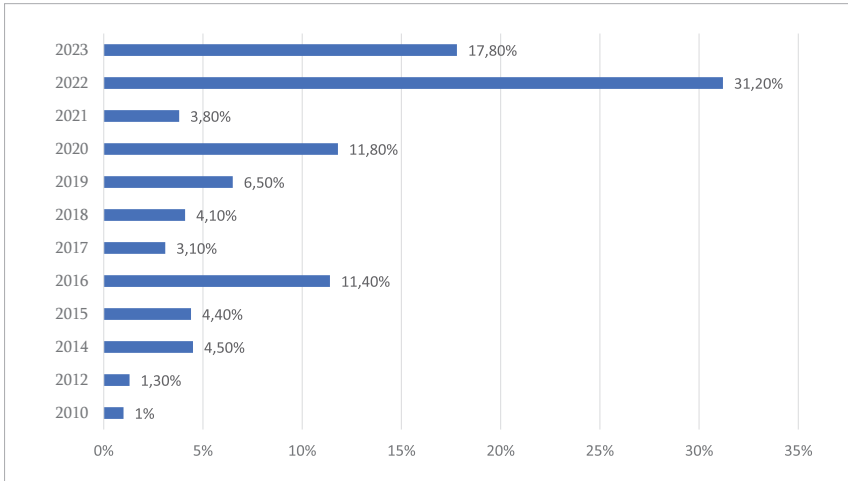
უმაღლესი საგანმანათლებლო დანესებულებების კურსდამთავრებულთა შრომის ბაზრის ანალიზი

ჩვენი კვლევის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულება უმაღლესი საგანმანათლებლო დანესებულებების კურსდამთავრებულთა შრომის ბაზრის ანალიზია. კვლევის ფარგლებში განხორციელდა სხვადასხვა უმაღლესი საგანმანათლებლო დანესებულების (ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქართულ-ამერიკული უნივერსიტეტი, საქართველოს დავით აღმაშენებლის უნივერსიტეტი, საქართველოს უნივერსიტეტი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი, ბათუმის ხელოვნების სასწავლო უნივერსიტეტი, ჯიპა და სხვა) 367 კურსდამთავრებულის გამოკითხვა.

გამოკითხულ კურსდამთავრებულებს განათლება ჰქონდათ მიღებული ბიზნესის ადმინისტრირების, ეკონომიკის, საერთაშორისო ურთიერთობების, სამედიცინო, სამართალმცოდნეობის, ფსიქოლოგიის, ტურიზმის, ისტორიის, არქეოლოგიის, ქართული ფილოლოგიის, გეოლოგიის, საინფორმაციო ტექნოლოგიების და სხვა საგანმანათლებლო პროგრამებზე.

ასევე, განვსაზღვრეთ კვლევაში მონაწილე რესპონდენტების მიერ საგანმანათლებლო პროგრამების დასრულების წელი (იხ. დიაგრამა 8).

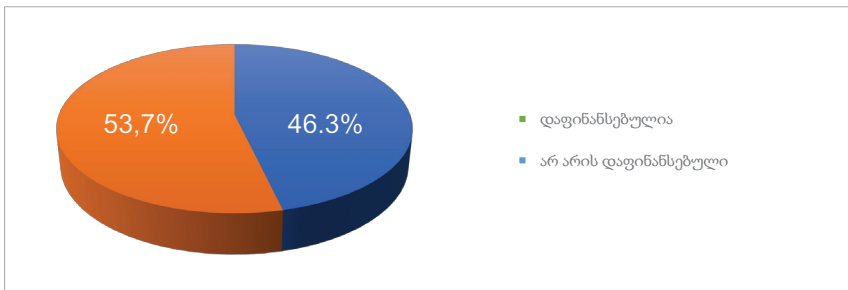
დიაგრამა 8: საგანმანათლებლო პროგრამის დასრულების წელი

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

გამოკითხვის შედეგად აღმოჩნდა, რომ კვლევაში მონაწილე კურსდამთავრებულთა 53,7%-ის მიერ შერჩეული საგანმანათლებლო პროგრამა არ იყო დაფინანსებული სახელმწიფოს მიერ, ხოლო 46.3%-ის მიერ შერჩეული – იყო დაფინანსებული (იხ. დიაგრამა 9).

დიაგრამა 9: გამოკითხულ კურსდამთავრებულთა მიერ შერჩეული საგანმანათლებლო პროგრამის სახელმწიფო დაფინანსების მარევენაობა

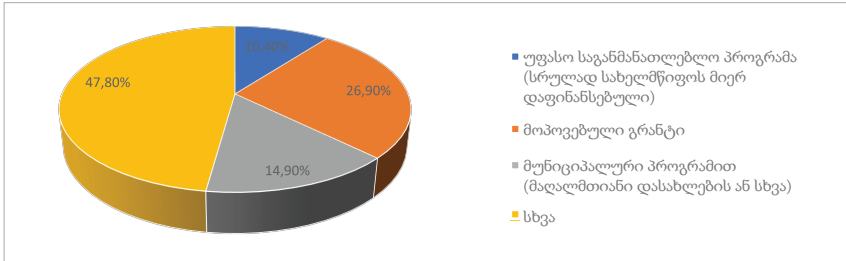

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

კვლევის ფარგლებში განისაზღვრა დაფინანსების სახეები, რომლითაც სარგებლობდნენ კურსდამთავრებულები. 10,4% სწავ-

ლობდა უფასო საგანმანათლებლო პროგრამაზე, 26,9%-ს ჰქონდა გრანტი მოპოვებული, 14,9% სარგებლობდა მუნიციპალური პროგრამებით, ხოლო 47,8% სარგებლობდა სხვა ტიპის დაფინანსებით (იხ. დიაგრამა 10).

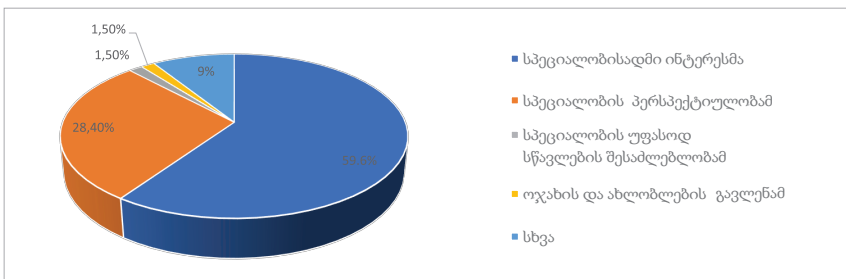
დიაგრამა 10: დაფინანსების მომდევნო, რომლითაც ისარგებლეს სხვადასხვა უმაღლესი სასწავლებლის კურსდამთავრებულებმა

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

სპეციალობის შერჩევაზე სხვადასხვა ფაქტორი ახდენს გავლენას. კონკრეტული მიზეზები, რის გამოც კურსდამთავრებულთა მიერ მოხდა სპეციალობის შერჩევა, შემდეგნაირია: გამოკითხულთა 59,6%-თვის ეს იყოს სპეციალობის ინტერესი, 28,4%-თვის – სპეციალობის პერსპექტიულობა, 1,5%-თვის პრიორიტეტული იყო უფასოდ სწავლის ფაქტორი და ამავე რაოდენობისთვის – ოჯახის და ახლობლების გავლენა, ხოლო 9%-ზე გავლენა მოახდინა სხვა ფაქტორებმა (იხ. დიაგრამა 11).

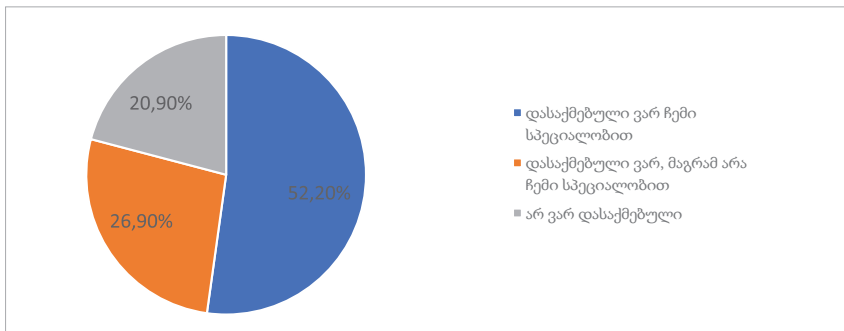
დიაგრამა 11: საბანანათლებლო პროგრამის შერჩევის განმავლობაში ფაქტორები კურსდამთავრებულთაში

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

კვლევის ფარგლებში, ასევე, გავანალიზეთ დასაქმების მაჩვენებელი ბოლო 5 წლის განმავლობაში. რესპონდენტების 52.2% დასაქმებულია თავისი სპეციალობით, 26.9% დასაქმებულია, მაგრამ არა თავისი სპეციალობით, ხოლო 20,9% არ არის დასაქმებული (იხ. დიაგრამა).

დიაგრამა 12: კურსდამთავრებულთა დასაქმების მაჩვენებელი ბოლო 5 წლის განმავლობაში

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით

თავი V

პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა დაფინანსების შედეგიანობა

მსოფლიოს უმრავლეს ქვეყანაში უმაღლესი განათლებისა და სამეცნიერო კვლევების დაფინანსება სახელმწიფოს პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია განვითარებადი ქვეყნების პოლიტიკა უმაღლეს განათლებასთან მიმართებაში. ამ მხრივ საინტერესო სურათია საქართველოში, ვინაიდან არსებობს პრიორიტეტული დარგები, რაც სტუდენტებს განათლების უფასოდ მიღების საშუალებას აძლევს. საინტერესოა, როგორ განისაზღვრება საქართველოში პრიორიტეტული დარგები და საბოლოო ჯამში, რა სარგებელს აძლევს სახელმწიფოს (განათლების... 2013).

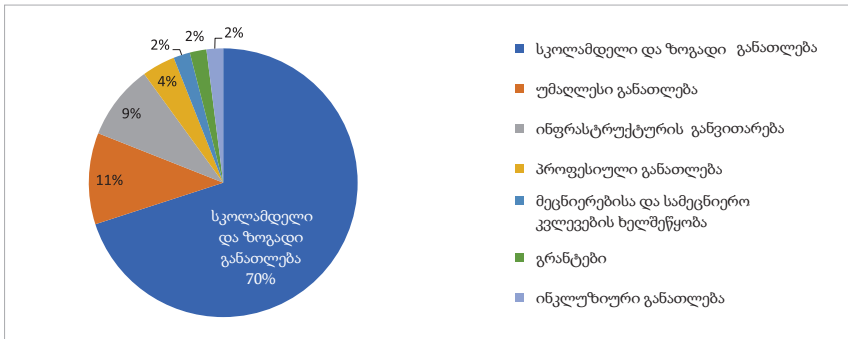
ზოგადად, განათლების დაფინანსებაზე სახელმწიფო ხარჯები გასამმაგდა 2010-2019 წლების განმავლობაში და 1,8 მლრდ ლარს მიაღწია. შედეგად, განათლების წილი მთლიან სახელმწიფო ხარჯებში 3,7 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა 11,9%-მდე იმავე პერიოდში. 2019 წელს განათლებისთვის გამოყოფილი ბიუჯეტიდან, დაფინანსების ნახევარი ზოგადსაგანმანათლებლო საფეხურს მოხმარდა, 7,5% – უმაღლესს და მხოლოდ 2,8% – პროფესიულ განათლებას. დანარჩენი ხარჯები განკუთვნილი იყო სკოლამდელი განათლების (15,3%) ინფრასტრუქტურული პროექტების (14,7%), მეცნიერების ხელშეწყობისა (3,4%) და სხვა დამხმარე პროგრამებისთვის (6,5%) (გალტ., 2020).

საქართველოში სახელმწიფო დანახარჯები განათლებაზე მშპ-სთან მიმართებით 2,8%-დან 3,6%-მდე გაიზარდა 2010-2019 წლებში. ამ პოზიტიური დინამიკის მიუხედავად, ეს ინდიკატორი დაბალია დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან შედარებით, სადაც განათლების ხარჯები მშპ-ს 5%-ზე მეტია. საქართველოს საბიუჯეტო კოდექსის თანახმად, განათლებაზე დანახარჯები მშპ-ს 6%-მდე გაიზარდა 2022 წლიდან, განათლების სისტემის ხარისხისა და ეფექტიანობის გაუმჯობესების მიზნით (დიაგრამა N13) (ადეიშვილი., 2022).

ინკლუზიური განათლების ხარჯები (რაც გულისხმობს შშმ პირების ჩართვას საგანმანათლებლო პროცესში) საშუალო წლიურად

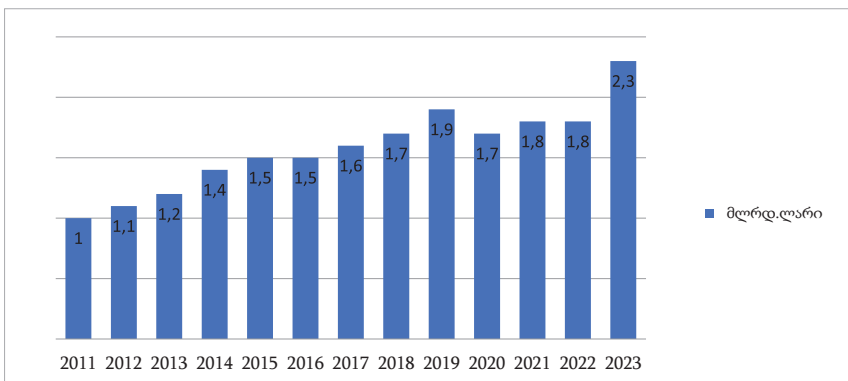
33%-ით იზრდებოდა რვა წლის განმავლობაში და 27 მლნ. ლარს მი-
აღწია 2021 წელს, ხოლო 2022 წელს 35 მლნ. ლარამდეა გაზრდილი
(მთლიანი ხარჯის 1,5%). რაც შეეხება უმაღლეს განათლებას, მისი
დაფინანსება 11%-მდეა გაზრდილი. 2023 წლის სახელმწიფო ბიუჯე-
ტის მიხედვით უმაღლეს განათლებაზე 153 306 ათასი ლარია გამო-
ყოფილი.

დიაგრამა 13: სახელმწიფოს მიერ 2022 წელს განათლებაზე
განეული ხარჯების სტრუქტურა

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ შემდეგ წყაროებზე დაყრდნობით:
საქსტატი, ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი 2022,
2022 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტი

დიაგრამა 14: დანახარჯი განათლებაზე (მლრდ. ლარი) 2011-2023*

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ შემდეგ წყაროებზე დაყრდნობით:
საქსტატი, 2022 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტი

შრომის ბაზარი და განათლების სექტორი ძალიან მჭიდროდ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული. რაც უფრო მაღალი დონის განათლების მიღებაა შესაძლებელი ქვეყანაში, მით უფრო მეტი კვალიფიციური კადრია შრომის ბაზარზე, რაც თავის მხრივ აისახება შრომის ანაზღაურებაზეც. განათლებასა და შრომის ანაზღაურებას შორის დადებითი კორელაცია აშკარაა (გლობალიზაცია და ბიზნესი. №6 / 2018).

2013 წელს ნაკლებად „პრესტიჟული“ სასწავლო პროგრამების ხელშეწყობა განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მხრიდან პრიორიტეტულად ჩაითვალა. შემუშავდა პროგრამა, რომელიც გულისხმობდა სახელმწიფო უნივერსიტეტებში ზოგიერთი საგანმანათლებლო პროგრამის სრულ სახელმწიფო დაფინანსებას. აღნიშნულ მიდგომას ფინანსური ტვირთის შემსუბუქებასთან ერთად უნდა ნახალისებინა სტუდენტები, აერჩიათ ის საგანმანათლებლო პროგრამები და დაუფლებოდნენ შესაბამის პროფესიებს, რომლებიც არ ითვლებოდა პრესტიჟულად, მაგრამ სახელმწიფოს სჭირდებოდა ამ მიმართულებით შესაბამისი კადრები (არევაძე ლ., 2016).

განათლების და მეცნიერების სამინისტროს ინიციატივით, 2013 წლიდან სახელმწიფო უმაღლეს დაწესებულებებში ბაკალავრიატის 14 სპეციალობის სრული კურსი ფინანსდება. სახელმწიფოს მიერ განათლების სფეროში პრიორიტეტული პროგრამების განსაზღვრისას გათვალისწინებული უნდა იქნას ორი კრიტერიუმი:

- შრომის არარეგულირებად ბაზარზე მოთხოვნადი პროფესიები, რომლებზეც არის დეფიციტი;
- სპეციალობები, რომლებიც არ არის დამოკიდებული თავისუფალი ბაზრის კონიუნქტურაზე და მარკეტინგზე, მაგრამ გარდაუვალად საჭიროა კონკრეტულ სფეროში მაღალი რანგის სპეციალისტთა თუნდაც მცირერიცხოვანი რაოდენობის შენარჩუნება.

პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებს სხვადასხვა სახელმწიფო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მიხედვით მიეკუთვნება: აგრარული ტექნოლოგიები, მასწავლებლის მომზადების ინტეგრირებული საბაკალავრო-სამაგისტრო საგანმანათლებლო პროგრამა (დანყებითი და ზოგადი განათლება), ინჟინერია, საბუნე-

ბისმეტყველო მეცნიერებები, ეკონომიკა, ისტორია, ფილოლოგია, მათემატიკა, მშენებლობა, ინფორმაციული ტექნოლოგიები, საჯარო მმართველობა, არქეოლოგია, ვეტერინარიის ინტეგრირებული სამაგისტრო საგანმანათლებლო პროგრამა, ეკოლოგია, არქიტექტურა, ტრანსპორტი, მეტალურგია, მევენახეობა.

პროგრამული დაფინანსების მიღებაზე უფლებამოსილი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები და მათთვის გამოყოფილი პროგრამული დაფინანსების მოცულობები განისაზღვრება ყოველწლიურად საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის ბრძანებით.

2023-2024 სასწავლო წლისათვის უფლებამოსილ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს მიეკუთვნება:

- ა) სსიპ – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი – 2,524,500.00 ლარი;
- ბ) სსიპ – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი – 3,966,750.00 ლარი;
- გ) სსიპ – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი – 900,000.00 ლარი;
- დ) სსიპ – აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი – 2,124,000.00 ლარი;
- ე) სსიპ – ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი – 967,500.00 ლარი;
- ვ) სსიპ – სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი – 562,500.00 ლარი;
- ზ) სსიპ – იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი – 587,250.00 ლარი;
- თ) სსიპ – სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი – 659,250.00 ლარი;
- ი) სსიპ – გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტი – 207,000.00 ლარი;
- კ) სსიპ – შოთა მესხიას ზუგდიდის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი – 225,000.00 ლარი.

სსიპ – ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (ბსუ-ში) პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებს მიეკუთვნება: ეკონომიკა, ზოგადი განათლების დაწყებითი საფეხურის მასწავლებლის მომზადების ინტეგრირებული საბაკალავრო-სამაგისტრო საგანმანათლებლო პროგრამა, მშენებლობა, აგრარული ტექნო-

ლოგიები, ქართული ფილოლოგია, ისტორია, ბიოლოგია, ქიმია, ფიზიკა, მათემატიკა და 2023-2024 სასწავლო წლიდან – სკოლამდელი განათლება.

საინტერესოა შესაბამის სპეციალობებზე როგორი მოთხოვნაა შრომის ბაზარზე და რამდენად მნიშვნელოვანია ამ სპეციალობების დაფინანსება სახელმწიფოსთვის. აღნიშნულის შესაფასებლად განვახორციელეთ ბსუ-ს პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამების კურსდამთავრებულთა შრომის ბაზრის ანალიზი.

პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამების დაფინანსების შემოღებიდან 10 წლის შემდეგ, საინტერესოა, რამდენად წარმატებულად მიმდინარეობს ეს პროგრამა, რისთვისაც ანალიზი წარვმართეთ შემდეგი მიმართულებით:

1. რამდენად დადებითად/უარყოფითად იმოქმედა დაფინანსების აღნიშნულმა ფორმამ პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე უფრო ნიჭიერი აბიტურიენტების მოზიდვაზე;
2. რამდენად გაიზარდა პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე მოზიდული სტუდენტების რაოდენობა;
3. რამდენად დადებითად/უარყოფითად მოქმედებს დაფინანსების ეს სისტემა სტუდენტების მიერ მიღწეულ შედეგებზე.

ამდენად, მნიშვნელოვანია კვლევის ჩატარება, რომლითაც დადგინდება:

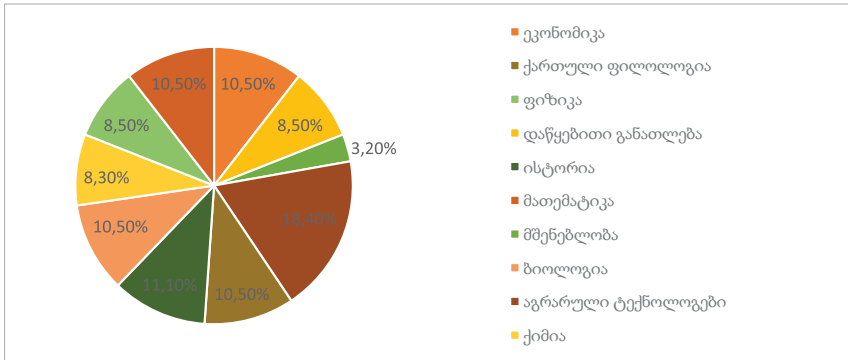
- როგორია დაფინანსებულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე მოთხოვნა აბიტურიენტთა მხრიდან;
- როგორია აღნიშნულ პროგრამებზე მიღებული განათლებისა და შრომის ბაზრის მოთხოვნების თავსებადობა;
- რა პერსპექტივები აქვს ამ სპეციალობებს როგორც დასაქმების, ისე წარმატებული კარიერის შექმნის მხრივ.

კვლევა ითვალისწინებს როგორც თვისობრივ, ისე რაოდენობრივ ანალიზს, რისთვისაც შედგა კითხვარი აბიტურიენტებისთვის, სტუდენტებისთვის და კურსდამთავრებულებისთვის ელექტრონული ფორმით.

კითხვარი დაეგზავნა ბსუ-ს პრიორიტეტული (უფასო) საგანმანათლებლო პროგრამების ბაკალავრიატის საფეხურის 180 და მაგის-

ტრატურის საფეხურის 144 კურსდამთავრებულს. კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 172-მა კურსდამთავრებულმა, რომლებმაც საგანმანათლებლო პროგრამა დაასრულეს 2018 წელს და შემდეგ.

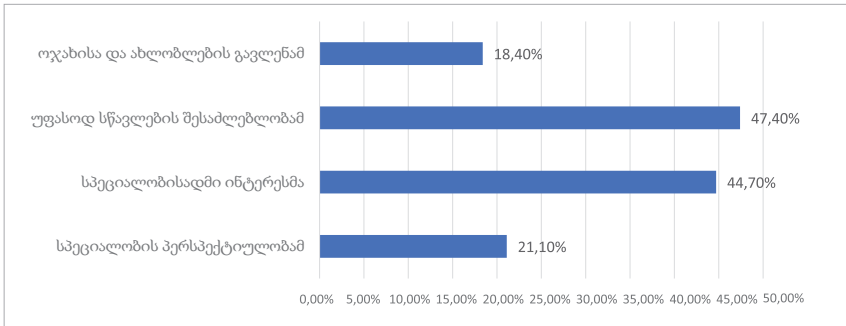
დიაგრამა 15. გამოკითხულთა მიერ დასრულებული საგანმანათლებლო პროგრამები

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

საგანმანათლებლო პროგრამის არჩევის მიზეზად უმრავლესობამ დაასახელა უფასოდ სწავლის შესაძლებლობა (47,4%), ხოლო 44,7%-მა – სპეციალობისადმი ინტერესი, რაც ცხადპყოფს, რომ სწავლის დაფინანსება მეტად მნიშვნელოვანია იმ სტუდენტებისთვის, ვისთვისაც საგანმანათლებლო პროგრამის არჩევისას მეტწილად ფინანსური საკითხია პრობლემური და რომ არა სახელმწიფო დაფინანსება, ისინი ამ არჩევანს ვერ გააკეთებდნენ, მიუხედავად სპეციალობისადმი არსებული დიდი ინტერესისა.

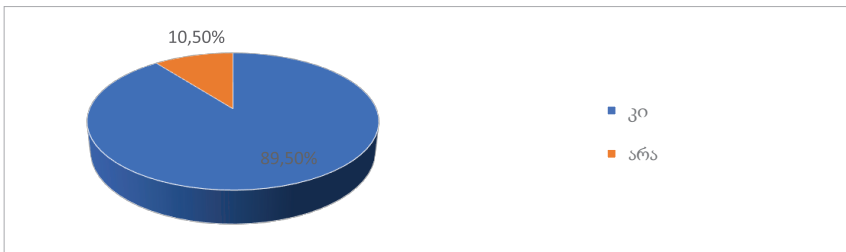
დიაგრამა 16: საგანმანათლებლო პროგრამის შერჩევის გარემოება (შეგიძლიათ მიუთითოთ რამდენიმე პასუხი)

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

კითხვაზე, უნდა იყოს თუ არა მათ მიერ არჩეული პროგრამა უფასო, უმრავლესობამ (89,5%) დადებითი პასუხი გასცა. ეს ერთხელ კიდევ ადასტურებს სწავლის დაფინანსების აუცილებლობას.

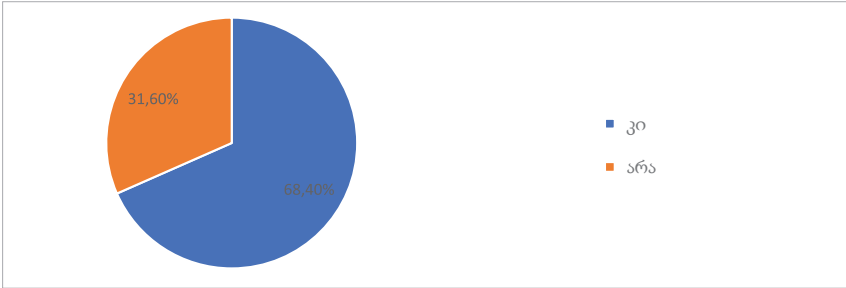
დიაგრამა 17: თვლით თუ არა, რომ თქვენს მიერ დასრულებული საგანმანათლებლო პროგრამა უნდა იყოს უფასო?

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

კითხვაზე, აირჩევდნენ თუ არა ისინი იგივე საგანმანათლებლო პროგრამას, ახლა რომ ჰქონდეთ არჩევანი გასაკეთებელი, რესპონდენტთა 68,4%-მა გასცა დადებითი პასუხი.

დიაგრამა 18: აირჩევდით თუ არა იგივე საგანმანათლებლო პროგრამას?

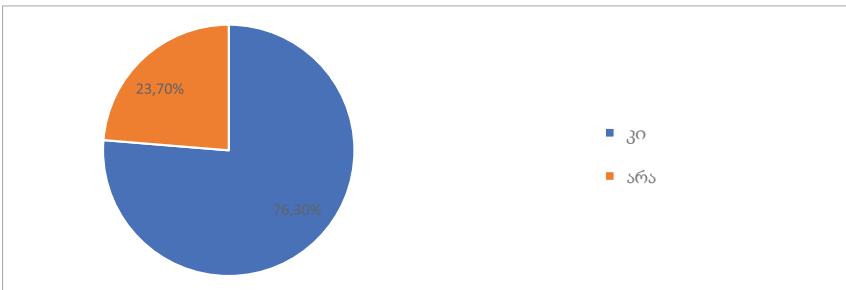

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

აღნიშნული მიუთითებს იმ გარემოებაზე, რომ პრიორიტეტულ სპეციალობებზე შრომის ბაზარზე მოთხოვნა დაბალია, რაც ამცირებს დასაქმების პერსპექტივას და კურსდამთავრებულს უქმნის მცდარ მოლოდინს.

დასაქმების სტატუსის შეფასების ბლოკის მონაცემების მიხედვით რესპონდენტთა 76,3 % დასაქმებულია.

დიაგრამა 19: ხართ თუ არა დასაქმებული?

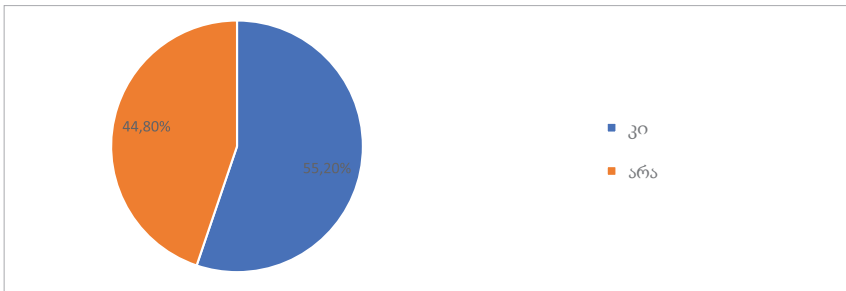
წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

უფასო საგანმანათლებლო პროგრამების კურსდამთავრებულთა უმრავლესობა განათლების და საბითუმო/საცალო ვაჭრობის სფეროშია დასაქმებული, რაც აღნიშნულ სექტორში შრომის ბაზარზე არსებული მდგომარეობიდან გამომდინარეობს.

რაც შეეხება კითხვას, პროფესიის შესაბამისად დასაქმებასთან მიმართებაში, დასაქმებულთა 44,8% არ არის დასაქმებული პრო-

ფესიის შესაბამისად. ეს მაჩვენებელი მონმობს იმას, რომ შრომის ბაზარზე სამუშაო ძალის მოთხოვნა-მიწოდებას შორის არსებული სტრუქტურული და ხარისხობრივი დისბალანსია, რაც შესაძლოა განპირობებული იყოს სხვადასხვა ფაქტორით, როგორებიცაა პანდემიის პერიოდში კადრების გადინება მომიჯნავე სექტორებში ქვეყნის ეკონომიკის სტრუქტურული ცვლილებების გამო, სამუშაო ძალის მიგრაცია და სხვა.

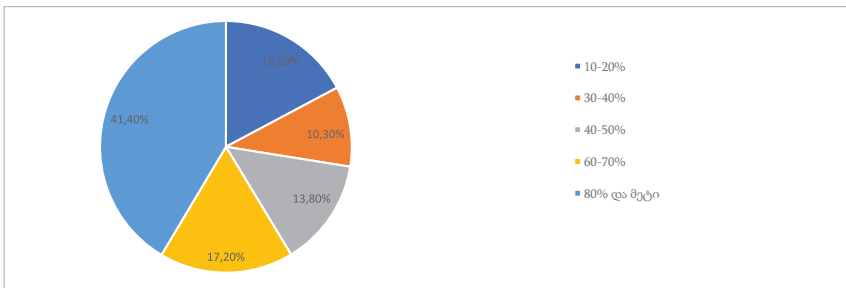
დიაგრამა 20: ხართ თუ არა პროფესიის შესაბამისად დასაქმებული?

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

კითხვაზე, მიღებული განათლების რა წილი გამოადგათ სამსახურებრივი საქმიანობის შესრულებისას, რესპონდენტთა 41,4% პასუხობს, რომ გამოადგათ 80% და მეტი, ხოლო ყველაზე ნაკლები გამოყენება 10-20% – მიუთითა 17,2%-მა.

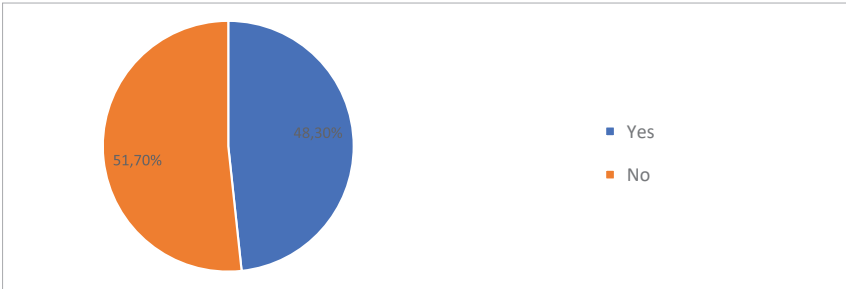
დიაგრამა 21: თქვენს მიერ დასრულებული საბანანათლებლო პროგრამიდან, რა წილი გამოგადგათ სამსახურებრივი საქმიანობის შესრულებისას?

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

გამოკითხულთა 48,3% აღნიშნავს, რომ სწავლის დასრულების შემდეგ სამსახურეობრივი პოზიცია აიმაღლა, რაც არც თუ ისე ცუდი მაჩვენებელია კარიერული განვითარებისა.

დიაგრამა 22: აიმაღლეთ თუ არა სამსახურეობრივი პოზიცია სწავლის დასრულების შემდგომ?

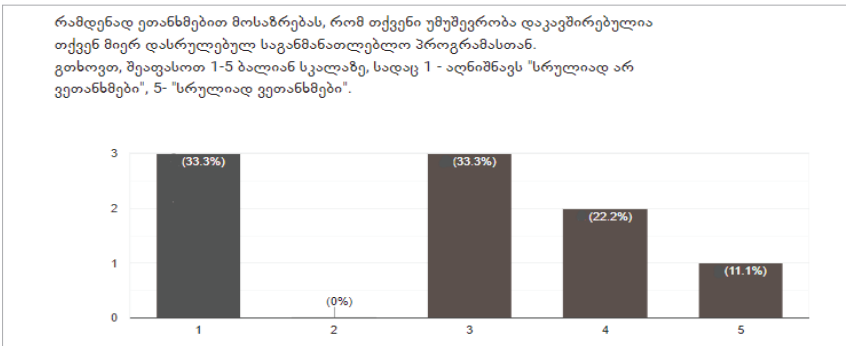

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

რაც შეეხება დაუსაქმებელ რესპონდენტებს, უმუშევრობის გამომწვევ მიზეზებად მეტწილად ზოგადი უმუშევრობა და შესაფერისი სამსახურის ძებნა სახელდება, უფრო ნაკლებად კი – სპეციალობის არაპერსპექტიულობა და ოჯახური პირობები.

გამოკითხულთა მხოლოდ 11,1 % თვლის, რომ მათი უმუშევრობა დაკავშირებულია დასრულებულ საგანმანათლებლო პროგრამასთან, დანარჩენები ნაკლებად ან არ აკავშირებენ მათ.

დიაგრამა 23:

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

კურსდამთავრებულების გამოკითხვის შედეგები გვიჩვენებს, თუ რამდენად დაეხმარათ უმაღლესი განათლების მიღება დასაქმებაში. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ უმაღლესი განათლების ერთადერთი მიზანი არ არის მხოლოდ შრომის ბაზრის ადამიანური რესურსით მომარაგება. უმაღლეს საგანმანათლებლო სისტემაში უნდა იქმნებოდეს ახალი ცოდნა, ვინაიდან 21-ე საუკუნეში განათლება და მეცნიერება ეკონომიკური კეთილდღეობის განუყოფელი ნაწილია.

მოცემული კვლევის ფარგლებში, ასევე, მნიშვნელოვანია განისაზღვროს, თუ რა გავლენა მოახდინა სხვადასხვა საგანმანათლებლო პროგრამის სრულად დაფინანსებამ აბიტურიენტთა მოთხოვნაზე. ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მაგალითზე შეგვიძლია ნათლად წარმოვაჩინოთ, თუ რა შედეგები მივიღეთ მოთხოვნის კუთხით უფასო საგანმანათლებლო პროგრამებზე, ცხრილებში მოცემულია წლების მიხედვით ბსუ-ში უფასო საგანმანათლებლო პროგრამებზე გამოცხადებული ადგილები და ჩარიცხულ სტუდენტთა რაოდენობა.

ცხრილი 1:

N	სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული პროგრამები	ისტორია			ეკონომიკა			ქართული ფილოლოგია		
	სასწავლო წელი	გამოცხადებული ადგილების რაოდენობა	მიღებული კონტინგენტი	შეესების მაჩვენებელი	გამოცხადებული ადგილების რაოდენობა	მიღებული კონტინგენტი	შეესების მაჩვენებელი	გამოცხადებული ადგილების რაოდენობა	მიღებული კონტინგენტი	შეესების მაჩვენებელი
1	2013-2014	-	-		20	19	95%	55	55	100%
2	2014-2015	30	30	100%	30	30	100%	60	60	100%
3	2015-2016	50	49	98%	50	50	100%	80	80	100%
4	2016-2017	50	49	98%	50	50	100%	80	80	100%
5	2017-2018	60	59	98%	60	33	55%	100	100	100%
6	2018-2019	60	60	100%	60	60	100%	100	100	100%
7	2019-2020	50	50	100%	40	38	95%	80	79	99%
8	2020-2021	50	49	98%	40	40	100%	80	80	100%
9	2021-2022	50	48	96%	40	40	100%	80	80	100%
10	2022-2023	50	50	100%	45	45	100%	80	80	100%
11	2023-2024	50	49	98%	45	45	100%	80	80	100%

წყარო: ცხრილი შედგენილია ავტორთა მიერ ბსუ-დან გამოთხოვილი ინფორმაციის საფუძველზე

ცხრილი 2:

N	სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული პროგრამები	მშენებლობა			ბიოლოგია			ქიმიკა		
	სასწავლო წელი	გამოცხადებული ადგილების რაოდენობა	მიღებული კონტინგენტი	შეესბების მაჩვენებელი	გამოცხადებული ადგილების რაოდენობა	მიღებული კონტინგენტი	შეესბების მაჩვენებელი	გამოცხადებული ადგილების რაოდენობა	მიღებული კონტინგენტი	შეესბების მაჩვენებელი
1	2013-2014	25	25	100%	25	25	100%	-	-	
2	2014-2015	30	30	100%	30	14	47%	15	8	53%
3	2015-2016	50	43	86%	30	28	93%	15	7	47%
4	2016-2017	50	50	100%	30	26	87%	15	4	27%
5	2017-2018	60	50	83%	30	30	100%	15	1	7%
6	2018-2019	50	50	100%	30	30	100%	15	15	100%
7	2019-2020	50	11	22%	30	30	100%	15	13	87%
8	2020-2021	50	31	62%	30	6	20%	15	5	33%
9	2021-2022	50	24	48%	30	5	17%	10	1	10%
10	2022-2023	50	45	90%	30	26	87%	10	5	50%
11	2023-2024	50	49	98%	30	30	100%	10	10	100%

წყარო: ცხრილი შედგენილია ავტორთა მიერ ბსუ-დან გამოთხოვილი ინფორმაციის საფუძველზე

ცხრილი 3:

N	სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული პროგრამები	ფიზიკა			მათემატიკა			დანეციბითი განათლება		
	სასწავლო წელი	გამოცხადებული ადგილების რაოდენობა	მიღებული კონტინგენტი	შესვლის მაჩვენებელი	გამოცხადებული ადგილების რაოდენობა	მიღებული კონტინგენტი	შესვლის მაჩვენებელი	გამოცხადებული ადგილების რაოდენობა	მიღებული კონტინგენტი	შესვლის მაჩვენებელი
1	2013-2014	20	1	5%	30	30	100%	60	59	98%
2	2014-2015	15	4	27%	30	28	93%	90	90	100%
3	2015-2016	15	1	7%	30	19	63%	90	88	98%
4	2016-2017	15	1	7%	30	18	60%	90	88	98%
5	2017-2018	15	4	27%	30	5	17%	90	89	99%
6	2018-2019	10	3	30%	30	17	57%	50	50	100%
7	2019-2020	10	7	70%	25	18	72%	80	78	98%
8	2020-2021	10	8	80%	25	25	100%	80	79	99%
9	2021-2022	10	3	30%	25	24	96%	80	79	99%
10	2022-2023	10	6	60%	25	25	100%	80	78	98%
11	2023-2024	10	7	70%	25	24	96%	80	80	100%

წყარო: ცხრილი შედგენილია ავტორთა მიერ ბსუ-დან გამოთხოვილი ინფორმაციის საფუძველზე

ცხრილი 4:

N	სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული პროგრამები	აგრარული ტექნოლოგიები		
	წლები	გამოცხადებული ადგილების რაოდენობა	მიღებული კონტინგენტი	შეცხების მაჩვენებელი
1	2013-2014	20	19	95%
2	2014-2015	50	35	70%
3	2015-2016	50	39	78%
4	2016-2017	50	50	100%
5	2017-2018	50	50	100%
6	2018-2019	50	50	100%
7	2019-2020	50	48	96%
8	2020-2021	50	50	100%
9	2021-2022	50	49	98%
10	2022-2023	50	49	98%
11	2023-2024	50	50	100%

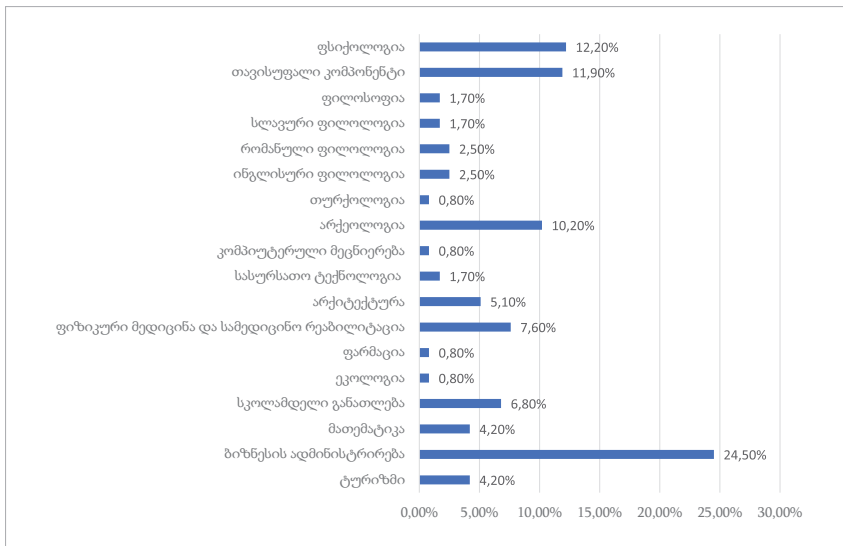
წყარო: ცხრილი შედგენილია ავტორთა მიერ ბსუ-დან გამოთხოვილი ინფორმაციის საფუძველზე

როგორც ცხრილებიდან ჩანს, ყველაზე ნაკლებმოთხოვნად სახელმწიფოს მიერ სრულად დაფინანსებულ საგანმანათლებლო პროგრამებს ბსუ-ში მიეკუთვნება ქიმია და ფიზიკა, სწორედ ის სფეროები, რომელშიც კვალიფიციური კადრების განსაკუთრებული დეფიციტია არა მარტო აჭარის, არამედ ქვეყნის მასშტაბით.

კვლევის ფარგლებში, ასევე, მნიშვნელოვნად მივიჩნიეთ, შეგვესწავლა პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხული სტუდენტები რას ირჩევდნენ დამატებით ანუ ე.წ. მაინორ სპეციალობად. აღნიშნული მიზნით ელექტრონული ფორმით განვახორციელეთ ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა 118 კურს-

დამთავრებულისა და სტუდენტის გამოკითხვა. შედეგები წარმოდგენილია დიაგრამის სახით:

დიაგრამა 24. ზსუ-ს კრიორიტეტული საბანანათლებლო პროგრამების სტუდენტთა მიერ არჩეული დამატებითი სპეციალობები

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორთა მიერ კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

როგორც შედეგებიდან ჩანს, უმრავლეს შემთხვევაში არჩეულია ფასიანი საგანმანათლებლო პროგრამები – ბიზნესის ადმინისტრირება, ფსიქოლოგია, არქეოლოგია, ფიზიკური მედიცინა და სამედიცინო რეაბილიტაცია, ტურიზმი. თუმცა, გამოკითხულთა 60% აღნიშნულის მიზეზად ასახელებს ძირითადი და დამატებითი სპეციალობების ურთიერთშევისების სურვილს.

თავი VI

განათლებაზე განეული ხარჯების გავლენა მოსახლეობის კეთილდღეობაზე

ქვეყნის ეკონომიკური წარმატების ერთ-ერთი მთავარი განმსაზღვრელი არის განათლების დონე. ამდენად, ინვესტიცია განათლებაში არის ინსტრუმენტი, რომელსაც ყველაზე მეტად იყენებენ სახელმწიფოები ეკონომიკური ზრდისა და განვითარების მისაღწევად. განათლებაში ინვესტიცია ხელს უწყობს მეცნიერებას, კვლევებს და ტექნოლოგიურ განვითარებას. ამ გზით უმჯობესდება მოსახლეობის ცხოვრების დონე.

ვაშინგტონის უნივერსიტეტის მკვლევარმა ბარტონ ვაისბროდმა კვლევაში „Education and Investment in Human Capital“ 1962 წელს განაცხადა, რომ ადამიანური კაპიტალი ფუნდამენტურ როლს თამაშობს მდგრადი ეკონომიკური ზრდის მიღწევაში. მან ასევე დაადასტურა, რომ მომავალი პროდუქტიულობის ინვესტიციები სულ უფრო მეტად ინარმოება კერძო ბაზრის გარეთ და არამატერიალური ფორმით. ანალოგიურად, ამერიკელმა ეკონომისტმა და მკვლევარმა თეოდორე შულცმა 1961 წელს კვლევაში „Investment in Human Capital“ აღნიშნა, რომ მოსახლეობის სოციალური კეთილდღეობის გაუმჯობესების ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორები არის ცოდნის მიღწევები და კომპეტენციების და უნარების მუდმივი გაუმჯობესება, ვიდრე კაპიტალი და მიწა, და რომ განათლებაზე დახარჯვა მიზნად ისახავს უნარების გაუმჯობესებას.

საქართველოში განათლებაზე განეული ხარჯების მოსახლეობის კეთილდღეობის ზრდაზე გავლენის შესასწავლად მოპოვებული იქნა 2006-2021 წლების სტატისტიკური მონაცემები – მშპ-ში განათლებაზე განეული ხარჯების წილის ზრდის და მოსახლეობის შემოსავლების ზრდის ტემპის შესახებ.

ცხრილი 5:

წლები	მოსახლეობის შემოსავლების ზრდის ტემპი INCOME (%)	მშპ-ში ხარჯების წილის ზრდა ACCOUNT (%)
2006	10,5	43,3
2007	13,1	10,7
2008	27,2	20,8
2009	6,4	4,6
2010	12,9	5,5
2011	8,1	7,3
2012	11,5	15,4
2013	12,4	8,9
2014	10,9	13,1
2015	4,3	15,1
2016	4,3	19,9
2017	4,9	13,1
2018	0,4	7,7
2019	5,4	21,2
2020	-4,6	-0,5
2021	13,9	15,1

წყარო: ცხრილი შედგენილია ავტორის მიერ სტატისტიკის ეროვნული სააგენტო ინფორმაციის საფუძველზე

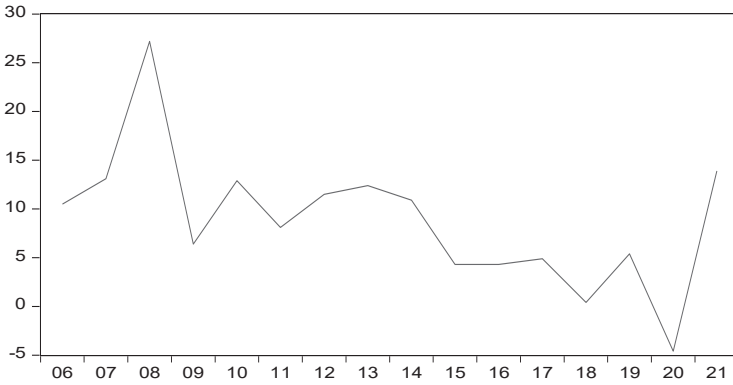
ემპირიული ანალიზისათვის აღებული იქნა მოსახლეობის შემოსავლების ზრდის ტემპი დამოკიდებულ ცვლადად და მშპ-ში განათლების ხარჯის ზრდა დამოუკიდებელ ცვლადად.

$$Y = aa_0 + aaX$$

ცვლადების დროითი სერია შემონმდა სტაციონარულობაზე.

დიაგრამა 25

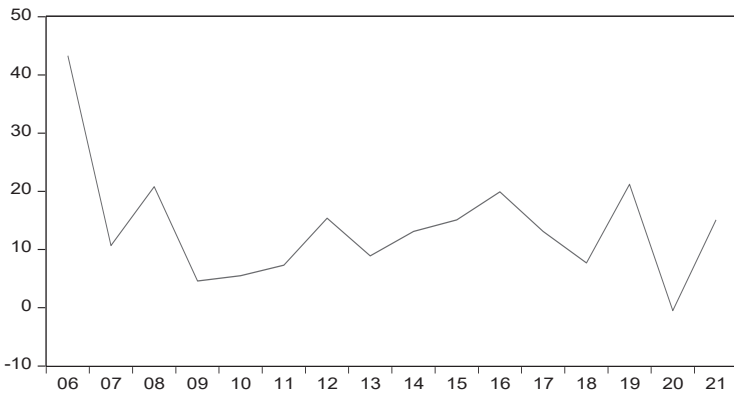
INCOME (%)

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორის მიერ სტატისტიკურ მონაცემებზე დაყრდნობით

დიაგრამა 26

ACCOUNT (%)

წყარო: დიაგრამა აგებულია ავტორის მიერ სტატისტიკურ მონაცემებზე დაყრდნობით

გრაფიკები აჩვენებს, რომ დროითი სერიები არასტაციონარულია, დაზუსტებისათვის მივმართეთ დიკი-ფულერის ტესტს.

**ცხრილი 6: განათლების ხარჯების დროითი სერიის
სტატისტიკის ტესტი**

Null Hypothesis: D(ACCOUNT————) has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 0 (Automatic – based on SIC, maxlag=3)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-9.052876	0.0000
Test critical values:	1% level		-4.004425	
	5% level		-3.098896	
	10% level		-2.690439	
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(ACCOUNT ————(-1))	-1.569912	0.173416	-9.052876	0.0000
C	-1.468724	2.228694	-0.659007	0.5223
R-squared	0.872279	Mean dependent var		3.442857
Adjusted R-squared	0.861635	S.D. dependent var		21.74385
S.E. of regression	8.088149	Akaike info criterion		7.150240
Sum squared resid	785.0178	Schwarz criterion		7.241534
Log likelihood	-48.05168	Hannan-Quinn criter.		7.141789
F-statistic	81.95457	Durbin-Watson stat		2.193210
Prob (F-statistic)	0.000001			

წყარო: ავტორის გაანგარიშებები

**ცხრილი 7: მოსახლეობის შემოსავლების დროითი სერიის
სტატისტიკის ტესტი**

Null Hypothesis: D(INCOME) has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 0 (Automatic – based on SIC, maxlag=3)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-6.858911	0.0001
Test critical values:	1% level		-4.004425	
	5% level		-3.098896	
	10% level		-2.690439	
R-squared	0.796764	Mean dependent var	1.135714	
Adjusted R-squared	0.779828	S.D. dependent var	16.42670	
S.E. of regression	7.707820	Akaike info criterion	7.053911	
Sum squared resid	712.9258	Schwarz criterion	7.145205	
Log likelihood	-47.37738	Hannan-Quinn criter.	7.045460	
F-statistic	47.04467	Durbin-Watson stat	1.812885	
Prob(F-statistic)	0.000017			

წყარო: ავტორის განგარიშები, Eviews პროგრამული უზრუნველყოფა

ორივე ცვლადის დიკი ფულერის ტესტით შემონიშნებისას დადგინდა, რომ დროითი სერიები ინარჩუნებენ სტატისტიკურულობას.

ცვლადებს შორის მიზეზ-შედეგობრიობის დასადასტურებლად გამოყენებული იქნა გრეინჯერის ტესტი, რომლის შედეგადაც აღმოჩნდა, რომ **ნულოვანი ჰიპოთეზა** – ხარჯები არ იწვევს მოსახლეობის კეთილდღეობის ზრდას – უარყოფილია. მაშასადამე, განათლებაზე განხორციელებული ხარჯების ზრდა იწვევს მოსახლეობის შემოსავლების ზრდას.

ცხრილი 8: ბრეინჯერის ტესტის შედეგები

Pairwise Granger Causality Tests			
Date: 05/25/23 Time: 17:39			
Sample: 2006 2021			
Lags: 2			
Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
ACCAUNT does not Granger Cause INCOME	14	9.14821	0.0068
INCOME does not Granger Cause ACCAUNT		0.24003	0.7915

წყარო: ავტორის გაანგარიშებები, Eviews პროგრამული უზრუნველყოფა

განათლებაზე განუვლი ხარჯების მოსახლეობის შემოსავლიანობაზე გავლენის დასადგენად მივმართეთ დისპერსიულ ანალიზს.

ცხრილი 9: დისპერსიული ანალიზი

ANOVA								
	df	SS	MS	F	Significance F			
Regression	1	76,337	76,337	2,58403	0,228765			
Residual	14	674,682	48,191					
Total	15	751,02						
	Coefficients	Standard Error	t Stat	P-value	Lower 95%	Upper 95%	Lower 95,0%	Upper 95,0%
Intercept	5,7199	3,032	1,886	0,08	-0,78445	12,224	-0,7844	12,224
X Variable 1	0,226	0,179	1,258	0,028	-0,15942	0,6122	-0,1594	0,6122

წყარო: ავტორის გაანგარიშებები, Eviews პროგრამული უზრუნველყოფა

20-წლიანი შედეგის დისპერსიული ანალიზი აჩვენებს, რომ $F_{\text{განგარ.}} > F_{\text{კრიტ.}}$ $2,58 \gg 2,43$, რაც იმას ნიშნავს, რომ ხარჯები გავლენას ახდენს შემოსავლებზე მცირედით.

რეგრესული განტოლება იღებს სახეს: $Y = a_0 + 0,226X$

ე.ი თუ განათლების ხარჯი გაიზრდება 1%-ით, ის უნდა იწვევდეს მოსახლეობის შემოსავლების ზრდას 0,23%-ით.

განათლების ხარჯებისა და შემოსავლების პროგნოზირებისათვის გამოყენებული იქნა ARMA მოდელი.

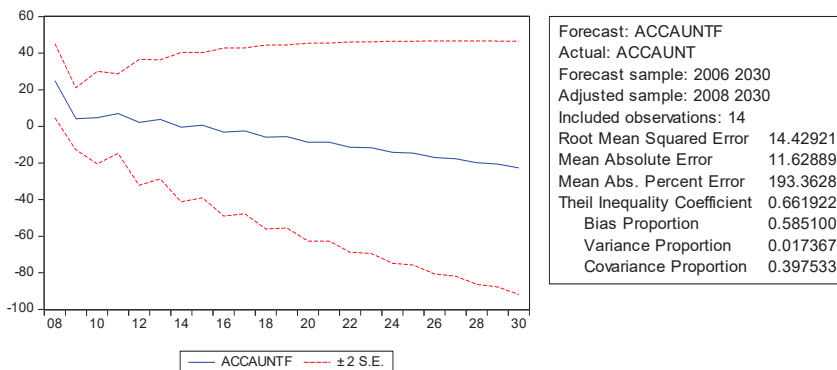
ცხრილი 10:

	Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.	R-squared	F-statistic
Account %	AR(1)	-0.910965	0.239302	-3.806767	0.0029	0.676630	11.50836
	MA(4)	0.900560	0.069760	12.90948	0.0000		
Income %	AR(2)	1.497266	0.518492	2.887732	0.0162	0.789485	18.75127
	MA(7)	-0.999942	0.050892	-19.64850	0.0000		

წყარო: ავტორის გაანგარიშებები, Eviews პროგრამული უზრუნველყოფა

ღიაზრამა 27:

განათლების ხარჯების პროგნოზი 2021-2030 წწ.

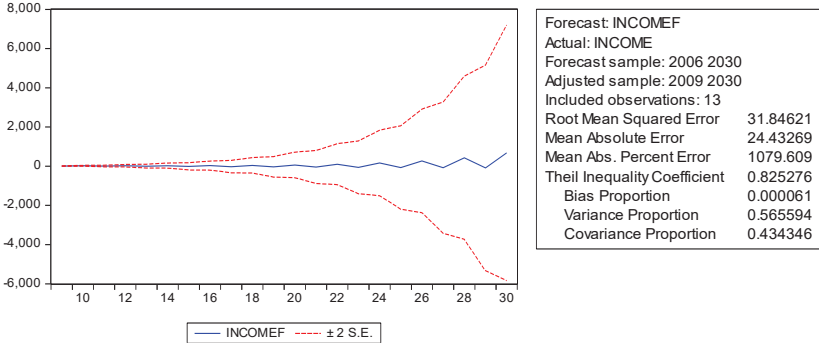
მოდელით x-ღერძის დახრილი ხაზი მიუთითებს განათლების ხარჯების შემცირების პროგნოზს. თუმცა, ჩვენს შემთხვევაში, მონაცემთა სერია აშკარად აჩვენებს ინდიკატორის რყევას დროთა განმავლობაში. საპროგნოზო პერიოდში დაღმავალი ტენდენცია გამოიკვეთა, მაგრამ დიდი ალბათობით იგი არ შეესაბამება მოლოდინს. მოცემულ შემთხვევაში რაიმე სახის ცალსახა დასკვნის გამოსატანად,

რა თქმა უნდა, უნდა გვესმოდეს, თუ რა ინდიკატორთან გვაქვს საქმე და რამდენად რეალურია ასეთი სცენარი პრაქტიკაში.

პროგნოზირებადი ინტერვალები მნიშვნელოვნად ფართოვდება და არის +50% – 90%. ასეთი ინტერვალის ერთ-ერთი მიზეზი შეიძლება იყოს მოდელის შერჩევისას სხვა ფაქტორების გაუთვალისწინებლობა.

ღიაბრამა 28:

მოსახლეობის შემოსავლების ზრდის ტემპის პროგნოზი

მოსახლეობის შემოსავლების ზრდის ტემპი მომავალი 8 წლის განმავლობაში ინარჩუნებს მაღალი ალბათობით არსებულ მდგომარეობას, მაგრამ ინტერვალი აქაც მაღალია -6.0% და +8.0%.

ორივე ცვლადის პროგნოზის შედარებით შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ უახლოეს 8 წელში სხვა გარემოებების შენარჩუნებით არსებული დამოკიდებულება განათლების ხარჯების ზრდის ტემპსა და მოსახლეობის შემოსავლების ზრდის ტემპს შორის სავარაუდოდ შენარჩუნდება. განათლებაში ხარჯების განევა გრძელვადიან პერიოდში იძლევა შედეგს და დღეს არსებული დამოკიდებულება 8-10 წლის წინ განეული ხარჯის შედეგია.

თავი VII

ბიუჯეტის პროგრამებით განსაზღვრული მიზნების მიღწევის შეფასება

უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების პროგრამები განსაზღვრულია როგორც სახელმწიფო ბიუჯეტის, ისე ავტონომიური რესპუბლიკის რესპუბლიკური და მუნიციპალიტეტების (ადგილობრივი) ბიუჯეტების ფარგლებში. შესაბამის პროგრამებში აღწერილია დაფინანსების მიზნები, ხოლო შედეგები ასახულია ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშებში.

რადგან უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების უდიდესი წილი მოდის სახელმწიფო ბიუჯეტზე, ბიუჯეტის პროგრამებით განსაზღვრული მიზნების მიღწევის შესაფასებლად შევისწავლეთ და გავაანალიზეთ 2013-2022 წლების სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშებში ასახული ინფორმაცია.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ 2013 წლიდან 2022 წლის ჩათვლით სახელმწიფო ბიუჯეტში ყოველწლიურად იზრდებოდა უმაღლესი განათლების დაფინანსების თანხა, ხოლო ხარჯვითი ნაწილი სრულდებოდა გადაჭარბებით. შესაბამისი ინფორმაცია წარმოდგენილია ცხრილის სახით.

ცხრილი 11: საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის ფარგლებში უმაღლესი განათლების დაფინანსების მაჩვენებლები

წლები	გეგმიური ხარჯი (ათასი ლარი)	ფაქტიური ხარჯი (ათასი ლარი)	გეგმის შესრულების მაჩვენებელი
2013	74,740.50	78,827.50	105.47%
2014	82,683.40	87,933.10	106.35%
2015	130,096.80	132,736.70	102.03%
2016	136,131.70	139,155.20	102.22%
2017	147,630.60	140,742.20	95.33%
2018	168,041.50	175,775.80	104.60%
2019	165,052.50	174,087.70	105.47%
2020	129928.7	139057.9	107.03%
2021	141602	155034.8	109.49%
2022	133862.5	146596.5	109.51%

წყარო: ცხრილი შედგენილია ავტორის მიერ სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ საქართველოს კანონებისა და ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშების (2013-2022 წლები) მონაცემების საფუძველზე.

აღნიშნული წლების განმავლობაში თითქმის უცვლელი იყო სახელმწიფო ბიუჯეტით უმაღლესი განათლების დაფინანსების შესაბამისი პროგრამის (უმაღლესი საგანმანათლებლო და სამეცნიერო კვლევების პროგრამა) მიზნები და იგი მოიცავდა შემდეგ ზოგად ინფორმაციას:

- უმაღლესი განათლების სფეროში მიმდინარე რეფორმების წარმატებული განხორციელება;
- უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სახელმწიფო გრანტით დაფინანსების უზრუნველყოფა;
- ყველა წარჩინებული სტუდენტის სტიპენდიით უზრუნველყოფა;
- წარმატებული სტუდენტების მსოფლიოს საუკეთესო უნივერსიტეტებში სწავლისა და ცხოვრების დაფინანსება;
- განსაკუთრებით ნიჭიერი სტუდენტების ხელშეწყობა.

2015 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესაბამის პროგრამაში ჩამოთვლილ მიზნებს დაემატა შემდეგი ჩანაწერი: პრიორიტეტის ფარგლებში სახელმწიფო განაგრძობს შესაბამისი პროგრამების გა-

ნხორციელებას, რათა საქართველოს ზოგადი, პროფესიული და უმაღლესი განათლების სისტემები მაქსიმალურად მიუახლოვდეს საერთაშორისო სტანდარტებს, რის შედეგადაც საქართველოს საგანმანათლებლო დაწესებულებების კურსდამთავრებულებს შესაძლებლობა ექნებათ, ღირსეული კონკურენტები იყვნენ დასაქმების მსოფლიო ბაზარზე; ხოლო 2017 წლის ბიუჯეტში კი შემდეგი: დაინერგება უმაღლესი განათლების დაფინანსების ახალი, ეფექტიანი მოდელები, რომლებიც ორიენტირებული იქნება იმ მიმართულებებისა და სპეციალობების გაძლიერებაზე, რომლებიც ქვეყნის განვითარების საჭიროებებთან, საზოგადოებრივი ცხოვრებისა და ეკონომიკის გაძლიერებასთან არის დაკავშირებული და შრომის ბაზრის ანალიზის საფუძველზე იქნება იდენტიფიცირებული.

რაც შეეხება სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშებში უმაღლესი განათლების დაფინანსების პროგრამის შედეგებს, იგი წარმოდგენილია შემდეგი სახით:

- 2013 წელს – დაფინანსებით უზრუნველყოფილი ექვსი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება, რომლებმაც უზრუნველყვეს ხარისხიანი სასწავლო პროცესის წარმართვა, რომელიც ორიენტირებული იყო სტუდენტთა ცოდნის დონის ამაღლებაზე; 25%-ით გაზრდილია სტიპენდიების მქონე სტუდენტთა რაოდენობა; გაზრდილია სრული ან ნაწილობრივი სასწავლო და სამაგისტრო გრანტით დაფინანსებული სტუდენტების რაოდენობა;
- 2014 და 2015 წელს – სტიპენდიების მქონე სტუდენტთა რაოდენობა აღემატება 2 700-ს; სრული ან ნაწილობრივი სასწავლო და სამაგისტრო გრანტით დაფინანსებულია სტუდენტების გაზრდილი რაოდენობა; სახელმწიფოს მიერ დაფუძნებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში პროგრამულ მიმართულებებზე დაფინანსდა 11 000-ზე მეტი სტუდენტი; აკრედიტებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხულ სტუდენტთა სოციალური პროგრამის ფარგლებში სასწავლო და სამაგისტრო გრანტით დაფინანსებულია სტუდენტების გაზრდილი რაოდენობა; მხოლოდ 2014 წლის ანგარიშში კი დამატებით მითითებულია – პროგრამა „ცოდნის კარის“ (მსოფლიოს წამყვან

საგანმანათლებლო დაწესებულებებში საქართველოს მოქალაქეთა სწავლის დაფინანსება) ფარგლებში დაფინანსებულ პირთა რაოდენობამ შეადგინა 175 პირი.

- 2016 წელს – უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების ბაკალავრიატის პრიორიტეტულ პროგრამულ მიმართულებებზე ჩარიცხულ აქტიურ სტუდენტთა სრული (100%) რაოდენობა უზრუნველყოფილია დაფინანსებით. საბაზისო მაჩვენებელთან შედარებით 5 000-მდე სტუდენტით გაიზარდა დაფინანსებულ სტუდენტთა რაოდენობა; სულ დაფინანსდა 16 500-ზე მეტი სტუდენტი. უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ერთიანი ეროვნული გამოცდების შედეგად აკრედიტებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხულ გრანტის მფლობელ აქტიურ სტუდენტთა სრული (100%) რაოდენობა უზრუნველყოფილია სახელმწიფო სასწავლო და სამაგისტრო გრანტით; „სახელმწიფო სტიპენდიები სტუდენტებს“ პროგრამის ფარგლებში სახელმწიფო სტიპენდიებს იღებს 2 700-მდე სტუდენტი;
- 2017 წელს – დაფინანსდა აკრედიტებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხული 33 000-მდე ბაკალავრი. პრიორიტეტულ პროგრამულ მიმართულებებზე დაფინანსდა 18 000-მდე სტუდენტი. სასწავლო სამაგისტრო გრანტით დაფინანსდა 2 000-მდე მაგისტრანტი. „სახელმწიფო სტიპენდიები სტუდენტებს“ პროგრამის ფარგლებში სტიპენდიები 150 ლარის ოდენობით, გამოეყო საქართველოს 10 უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების 2 700-მდე სტუდენტს;
- 2018 წელს – დაფინანსებულია სასწავლო და სამაგისტრო გრანტები და წარჩინებული სტუდენტების სტიპენდიები; პროგრამის „ცოდნის კარის“ ფარგლებში სახელმწიფო სასწავლო, სამაგისტრო გრანტების, დოქტორანტურისა და სხვა სასწავლო პროგრამებით სწავლების საფასურით და/ან სტიპენდიით/საყოფაცხოვრებო ხარჯებისათვის საჭირო თანხით უზრუნველყოფილია პროგრამის ბენეფიციარები;

საზღვარგარეთ განათლების მიღების ხელშეწყობის მიზნით დაფინანსებულია სტუდენტები; საგანმანათლებლო პროგრამებზე სწა-

ვლება დაუფინანსდათ სხვადასხვა სოციალური კატეგორიის მქონე სტუდენტებს და უცხო ქვეყნის მოქალაქე სტუდენტებს. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების პროგრამული მიმართულებების ფარგლებში დაფინანსებულია 19 200-ზე მეტი სტუდენტი. სახელმწიფო სასწავლო გრანტებით უზრუნველყოფილია 31 300-ზე მეტი სტუდენტი. სახელმწიფო სასწავლო სამაგისტრო გრანტებით უზრუნველყოფილია 1 878-ზე მეტი სტუდენტი. „სახელმწიფო სტიპენდიები სტუდენტებს“ პროგრამის ფარგლებში სტიპენდიები 150 ლარის ოდენობით, გამოეყო საქართველოს 10 უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების 2 700 სტუდენტს;

- 2019 წელს – სახელმწიფო სასწავლო გრანტებით უზრუნველყოფილია 35 000-ზე მეტი სტუდენტი; დაფინანსებულია პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხული 14 400-მდე სტუდენტი;
- 2020 წელს – სახელმწიფო სასწავლო გრანტებით უზრუნველყოფილია 33 000-ზე მეტი სტუდენტი, ხოლო პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხული 18 000-მდე სტუდენტი;
- 2021 წელს – სახელმწიფო სასწავლო გრანტებით უზრუნველყოფილია 35 000-მდე სტუდენტი, ხოლო პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხული 14 000-მდე სტუდენტი;
- 2022 წელს – 2021-2022 სასწავლო წლის მეორე სემესტრი დაუფინანსდა აკრედიტებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხულ 32 300-ზე მეტ საბაკალავრო საფეხურის სტუდენტს, 1 800-მდე მაგისტრანტს, პრიორიტეტულ პროგრამულ მიმართულებებზე დაფინანსდა 19 200-ზე მეტი სტუდენტი, გამყოფი ხაზის მიმდინარე სოფლებში მცხოვრები – 2 000-ზე მეტი სტუდენტი და მასწავლებლის მომზადების ერთწლიანი საგანმანათლებლო პროგრამის ფარგლებში 2021-2022 სასწავლო წლის მეორე სემესტრში სწავლება დაუფინანსდა 937 პირს, ხოლო 2022-2023 სასწავლო წლის პირველი სემესტრი დაუფინანსდა აკრედიტებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხულ 33 300-ზე მეტ ბაკალავრს, 1 900-ზე მეტ მაგისტრანტს, პრიორიტეტულ პროგრამულ მიმართულებებზე დაფინანსდა –

19 800-მდე სტუდენტი, გამყოფი ხაზის მიმდინარე სოფლებში მცხოვრები 1 700-მდე სტუდენტი და მასწავლებლის მომზადების ერთწლიანი საგანმანათლებლო პროგრამის ფარგლებში 2021-2022 სასწავლო წლის მეორე სემესტრში სწავლება დაუფინანსდა 774 პირს. სახელმწიფო სტიპენდია 150 ლარის ოდენობით 2021-2022 სასწავლო წლის მე-2 სემესტრში გამოეყო 2 755 სტუდენტს და 2022-2023 წლის პირველ სემესტრში 2 930 სტუდენტს, ასევე „დიმიტრი გულიას და კოსტა ხეთაგუროვის“ სახელობის სტიპენდიები 2021-2022 სასწავლო წლის მე-2 სემესტრში 300 ლარის ოდენობით გაიცა 5 სტუდენტზე და 2022-2023 სასწავლო წლის პირველ სემესტრში 7 სტუდენტზე. ამასთან, დაწყებულია მუშაობა უმაღლესი განათლების დაფინანსების განახლებული, შესრულებაზე დაფუძნებული მოდელის დანერგვაზე.

როგორც სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშებში წარმოდგენილი ინფორმაციით ჩანს, უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების პროგრამაში ხარჯვითი ნაწილის გადაჭარბებით შესრულება განპირობებულია სახელმწიფო სასწავლო გრანტით და პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე დაფინანსებულ სტუდენტთა რაოდენობის ზრდით. ამასთან, აღნიშნულ ნაწილში გეგმის გადაჭარბებით შესრულება ხდებოდა ბიუჯეტის პროგრამის სხვა ქვეპროგრამების (განათლების სფეროში უმაღლესის შემდგომი განათლება, განათლების სფეროს დამხმარე მომსახურების დაფინანსება, განათლების სფეროში სხვა არაკლასიფიცირებული საქმიანობა) გეგმის არასრულად შესრულების ხარჯზე.

თავი VIII

სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის მიერ ჩატარებული უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების ეფექტიანობის აუდიტის შედეგები

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს სტრატეგიაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა. ამასთან, აღნიშნული მიმართულებით მთავარ გამოწვევად დასახელებულია უმაღლესი განათლების კურსდამთავრებულთა უმუშევრობის და კვალიფიკაციის შეუსაბამო დასაქმების მაღალი მაჩვენებელი (დაახლოებით 30%). ამავ სტრატეგიის თანახმად, დიდი როლი ენიჭება უმაღლესი განათლების პროგრამებისა და შრომის ბაზრის მოთხოვნების თანხვედრას.

სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის მიერ 2019 წელს ჩატარდა უმაღლესი განათლების პროგრამებისა და შრომის ბაზრის თავსებადობის ეფექტიანობის აუდიტი, რომლის მიზანიც იყო დაფინანსების არსებული მექანიზმების პროდუქტიულობისა და ეფექტიანობის შეფასება. აუდიტის პერიოდმა მოიცვა 2013-2017 წლები. აუდიტის ამოცანები კი შემდეგი სახით ჩამოყალიბდა:

- პრიორიტეტული პროგრამების მიზნის თავსებადობის განსაზღვრა მთავრობის სტრატეგიასთან;
- პრიორიტეტული პროგრამებისა და მისაღები სტუდენტების რაოდენობის შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან და ქვეყნის საჭიროებებთან შესაბამისობის განსაზღვრა;
- რამდენად უზრუნველყოფენ დანერგილი მექანიზმები სისტემის ეფექტიან ფუნქციონირებას;
- რამდენად უზრუნველყოფს დაფინანსების მოდელი ფინანსური რესურსის პროდუქტიულად ხარჯვას;
- უზრუნველყოფენ თუ არა დანერგილი მექანიზმები პროგრამის სათანადო მონიტორინგს და შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღებას.

აუდიტის განხორციელებისას გამოყენებული იქნა შემდეგი პროცედურები: მარეგულირებელი ნორმატიული ბაზის და დოკუმენტაციის ანალიზი, ინტერვიუები, 350 კურსდამთავრებულის გამოკითხვა, დასაქმების მაჩვენებლის განსაზღვრისთვის მონაცემთა ბაზების დამუშავება და საერთაშორისო პრაქტიკასთან შედარება, სახელმწიფოს მიერ კონკრეტული პროგრამის ფარგლებში განათლებაზე განეული ინვესტიციების ეფექტიანობის განსაზღვრა.

ქვეყნის ძირითადი მონაცემებისა და მიმართულებების დოკუმენტების მიხედვით უმაღლესი განათლების დაფინანსება უნდა განხორციელდეს შრომის ბაზრის ანალიზის საფუძველზე გამოკვეთილი ეკონომიკის საჭიროებების შესაბამისად, რამაც უნდა უზრუნველყოს სტუდენტების, როგორც მომავალი დასაქმებულების კონკურენტუნარიანობა და შრომის ბაზრისთვის მზაობა. დასაფინანსებელი მიმართულებების განსაზღვრა უნდა განხორციელებულიყო რეგულარული სისტემური ანალიზის საფუძველზე, რათა იგი შესაბამისობაში ყოფილიყო ქვეყნის განვითარების საჭიროებებთან და ეკონომიკის გაძლიერებასთან.

აუდიტის ანგარიშის თანახმად, 2013 წლიდან სახელმწიფოს მიერ სრულად დაფინანსებულ პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე სტაბილურად იზრდება ჩარიცხულ სტუდენტთა რაოდენობა. უმაღლეს საგანმანათლებლო პრიორიტეტულ პროგრამებზე 2013-2017 სასწავლო წლებში გახარჯულია 145 494 763 ლარი, სადაც პროგრამულ დაფინანსებაზე განეული ხარჯი შეადგენდა 129 534 325 ლარს, ხოლო სახელმწიფო სასწავლო გრანტის წილი – 15 960 438 ლარს.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ სახელმწიფო აუდიტის სამსახური აუდიტის განხორციელებისას იყენებს საერთაშორისო პრაქტიკის ანალიზსაც, რომლის მიხედვითაც განათლების დაფინანსების მექანიზმები ორიენტირებულია ისეთ მიზნებზე, როგორიცაა ხარისხი, პროდუქტიულობა, თანასწორობა და სისტემის ფუნქციონირება. დაფინანსების ფორმულაში ხარისხობრივ ინდიკატორად გამოყენებულია გაცემული დიპლომების რაოდენობა ჰოლანდიაში, ჩეხეთში, ბელგიაში, ფინეთში, პორტუგალიაში, ხოლო სტუდენტების მიერ და-

გროვებული კრედიტების რაოდენობა და სწავლის საშუალო ხანგრძლივობა კი – ბელგიაში, შვედეთში, შვეიცარიაში, ესპანეთში.

აღნიშნული აუდიტორული ანგარიშის მიხედვით აუდიტის მიგნებები ჩამოყალიბებულია შემდეგნაირად:

- მიუხედავად იმისა, რომ უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება უნდა დაფუძნებოდა შრომის ბაზრის ანალიზსა და ქვეყნის განვითარების საჭიროებებს, 2013 წლიდან 7 პრიორიტეტული მიმართულების შესაბამისად საგანმანათლებლო პროგრამების სრული დაფინანსება ხორციელდებოდა შესაბამისი კვლევების ჩატარების გარეშე, რის გამოც მათი თავსებადობა შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან არ არის დადასტურებული;
- საგანმანათლებლო პროგრამის პრიორიტეტულ მიმართულებად განსაზღვრის ერთ-ერთი საფუძველია ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანი და საჭირო, მაგრამ ნაკლებპოპულარული სფეროს შერჩევა, სადაც სტუდენტთა დაბალი რაოდენობა ფიქსირდება. აღნიშნულის საპირისპიროდ კი ეკონომიკის საგანმანათლებლო პროგრამა სრულად ფინანსდება სახელმწიფოს მიერ იმ პირობებში, როცა სპეციალობაზე წინა წლებშიც მუდმივად მაღალი მოთხოვნა და ადგილების მაღალი ათვისება ფიქსირდებოდა, შრომის ბაზარზე კადრების საჭირო რაოდენობა კი შეფასებული არ არის. ამასთან, პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამად არ არის მიჩნეული ქვეყნისთვის ისეთი მნიშვნელოვანი და სტუდენტთა მხრიდან დაბალი მოთხოვნის მქონე სპეციალობა, როგორცაა ინკლუზიური განათლება. „ზოგადი განათლების შესახებ“ კანონში კი ყურადღება გამახვილებულია სპეციალური მასწავლებლისთვის ინკლუზიური მიმართულებით კვალიფიკაციის ფლობის მნიშვნელობაზე. აღნიშნულ პირობებში, დაფინანსებულ სპეციალობას მიეკუთვნება დაწყებითი განათლება, სადაც ადგილების თითქმის სრული (90%) ათვისება ფიქსირდებოდა პრიორიტეტულად გამოცხადებამდეც, შემდეგ კი სურათი მნიშვნელოვნად არ შეცვლილა;
- ვეტერინარიის საგანმანათლებლო პროგრამა 2013 წლიდან აღიარებულია პრიორიტეტულად, თუმცა, 4 წლის მანძილზე არც ერთი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მიერ არ გამოცხადებულა მისაღები ადგილები;

- 2017 წლიდან უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები პრიორიტეტული მიმართულებების შესაბამისად თავად განსაზღვრავენ დამატებით სასწავლო პროგრამებს, რის შედეგადაც საბაზისო პერიოდთან შედარებით 3,5-ჯერ გაზრდილია პროგრამათა რაოდენობა შესაბამისი კვლევებით მათი ზრდის საჭიროების დადასტურების გარეშე;
- საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს არა აქვს შემუშავებული მექანიზმი, რითაც შეაფასებს უნივერსიტეტების მიერ წარდგენილი პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამის ქვეყნის საჭიროებებთან შესაბამისობას. შესაბამისად, სასწავლო პროგრამის პრიორიტეტად აღიარებისას არ არის მოთხოვნილი შესაბამისი კვლევების წარდგენა საჭიროებების დასაბუთების მიზნით, რის გამოც მკვეთრად გაიზარდა დაფინანსებულ პროგრამათა რაოდენობა;
- სახელმწიფოს მიერ შემუშავებული შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა შრომის ბაზრის საჭიროებებზე მორგებული უმაღლესი განათლების სისტემის განვითარების მხარდაჭერა. საგანმანათლებლო პროგრამების აკრედიტაციის სტანდარტიციითვალისწინებს შრომის ბაზრის ტენდენციების გათვალისწინებას პროგრამის ადმინისტრირებისას. 2019 წლის მდგომარეობით კი შრომის ბაზრის მხოლოდ ორი კვლევაა ჩატარებული საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროსა და ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს მიერ, მათ შორის, 2015 წელს იგი ორიენტირებული იყო პროფესიულ განათლებაზე, ხოლო 2017 წელს – პროფესიულ და ასევე, უმაღლეს განათლებაზე, თუმცა, დოკუმენტში პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა შესახებ მონაცემები აგრეგირებულია და არ არის განხილული კონკრეტული სპეციალობების მიხედვით. შესაბამისად, აღნიშნული კვლევები სრულად ვერ ასახავს იმ საჭიროებებს, რომლებიც უმაღლესი განათლების პროგრამების დაგეგმვის ეტაპზეა საჭირო. ამასთან, შესაბამისი სტრუქტურების მიერ სათანადოდ არ ხორციელდება დარგების

მიხედვით უმაღლესი განათლების სპეციალისტებზე შრომის ბაზრის მოთხოვნის საპროგნოზო მაჩვენებლების გამოთვლა, რაც მნიშვნელოვნად შეიტანდა წვლილს თითოეული მიმართულებით მისაღები სტუდენტების რაოდენობის განსაზღვრისას;

- 2017 წლის შრომის ბაზრის კვლევაში პრობლემურ ვაკანსიებად დასახელებულია ფიზიკა, მათემატიკა, საინჟინრო მეცნიერებები, საკვები პროდუქტების წარმოების პროფესიონალები, სიცოცხლის შემსწავლელი მეცნიერებები, კლიენტთა ინფორმირების სერვისები, სამრეწველო დანადგარების ოპერატორები. სოციალური მეცნიერებებიდან ეკონომიკა იკავებს ბოლო ადგილს, რაც იმას ნიშნავს, რომ აღნიშნული მიმართულებით კადრის მოძიება პრობლემური არ არის. ამავე პერიოდში დასაფინანსებელი სტუდენტების ყველაზე დიდი რაოდენობა კი განისაზღვრა ეკონომიკის საგანმანათლებლო პროგრამაზე, ყველაზე ნაკლები კი – ფიზიკის, ქიმიის, ბიოლოგიის, აგრონომიის, მათემატიკის, სასურსათო ტექნოლოგიის მიმართულებით. მაშასადამე, დასაფინანსებელ სტუდენტთა რაოდენობის განსაზღვრისას არ არის გათვალისწინებული შრომის ბაზრის ტენდენციები;
- პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა კურსდამთავრებულების გამოკითხვის შედეგებით რესპონდენტთა მხოლოდ 49% მუშაობდა საკუთარი პროფესიით. სტრუქტურული უმუშევრობის მნიშვნელოვანი ფაქტორი კი არის პრიორიტეტული მიმართულებების განსაზღვრისა და სტუდენტთა რაოდენობის დადგენისას შესაბამისი ტენდენციებისა და მონაცემების გაუთვალისწინებლობა. ამასთან, სათანადოდ არ არის უზრუნველყოფილი შესაბამისი სამინისტროების, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებებისა და დამსაქმებლების კოორდინაცია და მონაცემების მიმოცვლა, რაც უარყოფით გავლენას ახდენს პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამებისა და გამოსაცხადებელი ადგილების სწორად განსაზღვრაზე;
- პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე სტუდენტთა რაოდენობის განსაზღვრა არ ითვალისწინებს ხარისხობრივ ინდიკატორებს და იგი ეფუძნება მხოლოდ ისტორიულ გამოცდილებას, რის შედეგადაც წლების მიხედვით რაოდენობა თითქმის

უცვლელია და არა ათვისების მაჩვენებლის შესაბამისი. ამასთან, არაოპტიმალურადაა გადანაწილებული ადგილების რაოდენობა უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს შორის;

- განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2016 წლის 27 ივლისის ბრძანება N816-ის შესაბამისად, 2017-2018 სასწავლო წლამდე, არსებული დაფინანსების მოდელის შესაბამისად, თითოეული პრიორიტეტული მიმართულების დაფინანსების ფარგლებში განსაზღვრული ჯგუფების მიხედვით, უნივერსიტეტზე გაიცემოდა ფიქსირებული წლიური დაფინანსება, მიუხედავად სტუდენტების რაოდენობისა, რაც იწვევდა სახსრების არაპროდუქტიულ ხარჯვას;
- საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო უფლებამოსილია შექმნას უნივერსიტეტების მიერ მიღწეული შედეგების შეფასების კომისია, რომელმაც უნდა გააანალიზოს ცალკეული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მიხედვით პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამების სტუდენტთა შეფასებების მონაცემები და სახელმწიფოს მიერ გაწეული ხარჯების საფუძველზე მიღებული შედეგები (განათლების ხარისხთან მიმართებაში). აღნიშნულის მიზანია, კომისიის მიერ რეკომენდაციების შემუშავება მომდევნო სასწავლო წლების მიხედვით პროგრამული დაფინანსების გაცემაზე თანხმობის და უარის თქმის შესახებ. მიუხედავად რეგულაციის არსებობისა, აღნიშნული მექანიზმის გამოყენება შესამონმეებელ პერიოდში არ განხორციელებულა. შესაბამისად, არ არის შეფასებული, რამდენად ოპტიმალურია უნივერსიტეტებზე გაცემული დაფინანსება. ამასთან, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები არ წარადგენენ წლიურ ანგარიშებს ან/და ინფორმაციას სამინისტროში დაფინანსების ფარგლებში დასახული მიზნების მიღწევის, შუალედური ან/და საბოლოო შედეგების შესახებ. მათი ინფორმაცია ძირითადად მოიცავს ჩარიცხული სტუდენტების რაოდენობასა და მწირ სტატისტიკურ მონაცემებს;
- სახელმწიფოს მიერ პრიორიტეტულ მიმართულებებზე ინვესტირებული ფინანსური რესურსის ეფექტიანობის შესაფასებლად, აუდიტის ჯგუფმა, საერთაშორისო პრაქტიკაში გამოყენებული

მეთოდოლოგიით გამოთვალა „სოციალური უკუგების“ მაჩვენებელი, რომელიც გულისხმობს სახელმწიფოს მიერ უმაღლეს განათლებაზე განეული ხარჯების ფარდობას დასაქმებიდან მიღებულ სავარაუდო შემოსავლებთან. გამოთვლილმა მაჩვენებელმა შეადგინა 7,7%. ევროპის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის კვლევის მიხედვით, ევროპის ქვეყნებში „სოციალური უკუგების“ საშუალო მაჩვენებელი უმაღლესი განათლების მქონე პირებში შეადგენს 15%-ს, ჩეხეთში, უნგრეთსა და პოლონეთში კი, სადაც განათლებაზე განეული ხარჯები შედარებით დაბალია – იგი მერყეობს 20%-დან 30%-მდე.

განხორციელებული ეფექტიანობის აუდიტის შედეგად შემუშავებულია შესაბამისი რეკომენდაციები:

- ქვეყნის საჭიროებებთან პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა შესაბამისობის უზრუნველსაყოფად მათი აქტუალურობა ყოველწლიურად უნდა შეფასდეს შესაფერისი კრიტერიუმების საფუძველზე;
- სამინისტროს მიერ უნდა შემუშავდეს მექანიზმი, რომლითაც უნივერსიტეტები მხოლოდ დადასტურებული საფუძველით შეძლებენ პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამების შერჩევას, რის შედეგადაც თავიდან იქნება აცილებული ქვეყნის საჭიროებებთან შეუსაბამო გადანყვეტილებების მიღების რისკი;
- მნიშვნელოვანია გაიზარდოს პასუხისმგებელ სამინისტროებსა და დაინტერესებულ მხარეებს შორის კოორდინაცია, რათა თითოეული მიმართულების მიხედვით შეფასდეს საგანმანათლებლო პროგრამასა და შრომის ბაზარს შორის ურთიერთკავშირი. აღნიშნულის შედეგად შემცირდება სტრუქტურული უმუშევრობის რისკი. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების მიხედვით დასაფინანსებელი სტუდენტების რაოდენობის განსაზღვრისას გამოყენებული იქნას ხარისხობრივი ინდიკატორები (შრომის ბაზრის ტენდენციები და სხვა);
- მიზანშეწონილია შეიცვალოს დაფინანსების არსებული მოდელი და საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით შემუშავდეს კრიტერიუმები, რომლებიც უზრუნველყოფენ უნივერსიტეტ-

ბის მიხედვით დაფინანსების გაცემისას სტუდენტთა რაოდენობასთან ერთად ხარისხობრივი ინდიკატორების გამოყენებას, რაც უზრუნველყოფს სახსრების პროდუქტიულად ხარჯვას;

- მიზანშეწონილია განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ შეფასების ინდიკატორების გამოყენებით დანერგოს მონიტორინგის სისტემა, რითაც შეფასდება უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების მიერ პრიორიტეტულ მიმართულებათა დაფინანსების ფარგლებში მიღწეული შედეგი, დახარჯული რესურსის პროდუქტიულობა და ეფექტიანობა და საჭიროების შემთხვევაში მოხდება დროული რეაგირება.

თავი IX.

უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების გავლენის განსაზღვრა სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სხვადასხვა მაჩვენებელზე

ნებისმიერი სახელმწიფოს ფუნქციონირების უმთავრესი მისია არის ქვეყნის განვითარების უზრუნველყოფა და მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლება. აღნიშნულ მისიაში უმთავრესი ბერკეტი სახელმწიფო ბიუჯეტით შესაბამისი ხარჯების განწესებაა. ბიუჯეტის პროგრამებისა და ქვეპროგრამების განხორციელება სწორედ განვითარების სხვადასხვა მიმართულებაზე უნდა ახდენდეს დადებით გავლენას. ჩვენი კვლევის უმთავრესი მიზანი სწორედ ბიუჯეტის ხარჯვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულების – უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე გავლენის განსაზღვრაა.

ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება სხვადასხვა მაჩვენებელში იზომება. სოციალური განვითარების მიმართულებაში მნიშვნელოვანია დასაქმების და უმუშევრობის დონე, ეკონომიკურ განვითარებაში კი – მშპ, ეკონომიკური ზრდა, სიღარიბის დონე.

კვლევის მიზნებისათვის მოპოვებული იქნა შემდეგი ინფორმაცია (იხ. ცხრილი 12).

ცხრილი 12:

წლები	უმადლესი განათლების დაფინანსება სახელმწიფო ბიუჯეტით (ათასი ლარი)	დასაქმების საერთო დონე (%)	დასაქმების დონე (%) (25-34 წ. ასაკის)	უმუშევრობის დონე % (25-34 წ. ასაკის)	ჯინის კოეფიციენტი	სიღარიბის დონე, %
2013	78827.50	39.4	48.4	34	0.4	26.2
2014	87933.10	41.4	50.5	30.6	0.4	23.5
2015	132736.70	43.3	54.2	26.9	0.4	21.6
2016	139155.20	43	52.5	27.5	0.4	22
2017	140742.20	42.7	53.6	24.8	0.41	21.9
2018	175775.80	42.7	54	23.5	0.39	20.1
2019	174087.70	42.7	55.5	21.3	0.39	19.5
2020	139057.90	41.1	52.3	21.5	0.37	21.3
2021	155034.80	40.4	49.5	26.1	0.37	17.5
2022	146596.50	42.9	54.7	21	0.36	15.6

წყარო: ცხრილი შედგენილია ავტორთა მიერ საქსტატისა და სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშების მონაცემების საფუძველზე.

სახელმწიფო ბიუჯეტის ფარგლებში უმაღლესი განათლების დაფინანსებასა და სოციალური განვითარების მაჩვენებლებს შორის კვლევის ფარგლებში დადგენილმა კორელაციამ მიიღო შემდეგი სახე (იხ. ცხრილი 13).

ცხრილი 13:

	დასაქმების საერთო დონე (%)	დასაქმების დონე (%) (25-34 წ. ასაკის)	უმუშევრობის დონე % (25-34 წ. ასაკის)	სიღარიბის დონე, %	ჯინის კოეფიციენტი
უმალესი განათლების დაფინანსება სახელმწიფო ბიუჯეტით	0.56	0.69	-0.84	-0.73	-0.36
კავშირის სიძლიერე	ზომიერი დადებითი	საშუალო დადებითი	ძლიერი უარყოფითი	ძლიერი უარყოფითი	სუსტი უარყოფითი

წყარო: ავტორთა გაანგარიშებები საქსტატისა და სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშების მონაცემების საფუძველზე.

კორელაციური ანალიზის შედეგებიდან გამომდინარე, უმალესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსებასა და 25-34 წლის ასაკის მოსახლეობაში უმუშევრობის დონეს, ასევე, სიღარიბის დონეს შორის კავშირი ძლიერ უარყოფითია, ხოლო კავშირი განათლების სახელმწიფო დაფინანსებასა და 25-34 წლის ასაკის მოსახლეობაში დასაქმების დონეს შორის კი – საშუალო დადებითი.

კორელაციის კოეფიციენტების დადგენის შემდეგ რეგრესული ანალიზის საფუძველზე დასადასტურებელი გვაქვს შემდეგი ჰიპოთეზები:

- ჰიპოთეზა 1:** უმალესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება ზრდის ახალგაზრდების დასაქმების დონეს;
- ჰიპოთეზა 2:** უმალესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება ამცირებს ახალგაზრდებში უმუშევრობის დონეს;
- ჰიპოთეზა 3:** უმალესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება ამცირებს სიღარიბის დონეს;
- ჰიპოთეზა 4:** უმალესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება ამცირებს შემოსავლების უთანაბრობის დონეს.

მიღებული შედეგები წარმოდგენილია ცხრილის სახით (იხ. ცხრილი 14).

ცხრილი 14:

დამოკიდებული ცვლადი	დამოუკიდებელი ცვლადი	R ²	F სტატისტიკის მნიშვნელოვნება	შედეგი
დასაქმების დონე % (25-34 წ. ასაკი)	უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება	0,48	0,025	ჰიპოთეზა 1 – დადასტურდა
უმუშევრობის დონე % (25-34 წ. ასაკი)		0,70	0,002	ჰიპოთეზა 2 – დადასტურდა
სიღარიბის დონე		0,54	0,016	ჰიპოთეზა 3 – დადასტურდა
შემოსავლების უთანაბრობის დონე		0,13	0,30	ჰიპოთეზა 4 – არ დადასტურდა

წყარო: ავტორთა გაანგარიშებები საქსტატისა და სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშების მონაცემების საფუძველზე.

უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე გავლენის დასადგენად, მოპოვებული იქნა შემდეგი მონაცემები:

ცხრილი 15:

წლები	უმაღლესი განათლების დაფინანსება სახელმწიფო ბიუჯეტით (ათასი ლარი)	მშპ (ათასი ლარი)	LN – დაფინანსება	LN – მშპ
2013	78,827.50	28,593,000.00	18.18	10.26
2014	87,933.10	31,124,000.00	18.29	10.35
2015	132,736.70	33,935,000.00	18.70	10.43
2016	139,155.20	35,836,000.00	18.75	10.49
2017	140,742.20	40,762,000.00	18.76	10.62
2018	175,775.80	44,599,000.00	18.98	10.71
2019	174,087.70	49,253,000.00	18.98	10.80
2020	139,057.90	49,267,000.00	18.75	10.81
2021	155,034.80	58,529,000.00	18.86	10.98
2022	146,596.50	64,832,000.00	18.80	11.08

წყარო: ავტორთა გაანგარიშებები სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშების მონაცემებზე საფუძველზე.

განათლების სახელმწიფო დაფინანსების ეკონომიკური ეფექტიანობის შეფასებისათვის შევადგინეთ ორმაგ ლოგარითმული რეგრესია, რომელსაც აქვს შემდეგი სახე:

$$LN-მშპ = 6,98 + 0,75 * LN-დაფინანსება,$$

სადაც LN-მშპ აღნიშნავს მთლიან შიდა პროდუქტს აღებულს ნატურალური ლოგარითმით, ხოლო LN-დაფინანსება აღნიშნავს უმაღლესი განათლების დაფინანსებას აღებულს ნატურალური ლოგარითმით. შედეგი წარმოდგენილია ცხრილის სახით (იხ. ცხრილი 16).

ცხრილი 16:

დამოუკიდებელი ცვლადი	დამოკიდებული ცვლადი	ფაქტორის კოეფიციენტი	კორელაციის კოეფიციენტი	დეტერმინაციის კოეფიციენტი	P - ალბათობა	ფაქტორის სტატისტიკური მნიშვნელობა	მოდელის სტატისტიკური მნიშვნელობა
LN – დაფინანსება	LN – მშპ	0.75	0.73	0.54	0.02	დიახ	დიახ

წყარო: ავტორთა გაანგარიშებები

მაშასადამე, რეგრესიის ანალიზის შედეგის მიხედვით, უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების 1%-ით ზრდა განაპირობებს მშპ-ს 0,75%-ით ზრდას.

დასკვნები და რეკომენდაციები

წარმოდგენილი კვლევის ფარგლებში უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე გავლენის შესასწავლად, წინასწარ განსაზღვრული ამოცანების შესასრულებლად შესწავლილი იქნა სხვადასხვა მიმართულება და გაანალიზდა და შეფასდა შესაბამისი ინფორმაცია, რის საფუძველზეც ჩამოყალიბდა შესაბამისი დასკვნები:

1. უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება საქართველოში არსებული საკანონმდებლო ნორმებით გათვალისწინებულია როგორც საქართველოს, ასევე, უცხო ქვეყნის მოქალაქეებისათვის. თუმცა, მნიშვნელოვანია მაღალი სტანდარტების შესაბამისი უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობის ზრდა. არაერთი მეცნიერი აღნიშნავს, რომ თანამედროვე მსოფლიოში უმაღლესი განათლება არა მხოლოდ ფართოვდება, არამედ სულ უფრო სტანდარტიზებულია (Meyer, J. W., Ramirez, F. O., Frank, D. J., & Schofer, E. :2007). თუმცა ამ სტანდარტიზების მიუხედავად, საკმაოდ დიდი განსხვავებაა სხვადასხვა ქვეყანაში სწავლის გადასახადის რაოდენობასა და სახელმწიფოს მიერ უმაღლესი განათლების დაფინანსების წესში. კიდევ ერთი გამოწვევა, რასაც ეს სტანდარტიზაცია იწვევს, არის უნივერსიტეტების სათანადო მომზადება, როგორც ინფრასტრუქტურული, ასევე, აკადემიური მიმართულებით. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ დაფინანსების წესი და მისი რაოდენობა მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული სწავლების თითოეული საფეხურის ხანგრძლივობაზე. რაც შეეხება განათლების უკუგებას, როგორც ქართველი მეცნიერები 2013 წლის კვლევაში აღნიშნავენ, ამონაგები განათლებაზე მნიშვნელოვნად განსხვავდება ქვეყნის განვითარების დონის მიხედვით და იგი ყველაზე მაღალი დაბალშემოსავლიან, ყველაზე დაბალი კი – მაღალშემოსავლიან ქვეყნებშია (ანდლულაძე, ნ., ბრეგვაძე თ., აფხაზავა რ., :2013).

მიუხედავად იმისა, რომ უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსებას აქვს დადებითი მხარე, ასევე, გასათვალისწინებელია ზოგადი უარყოფითი ასპექტები, კერძოდ:

- საბიუჯეტო შეზღუდვები – უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება დამოკიდებულია სახელმწიფო ბიუჯეტზე და შესაბამისად მისი მოცულობა და მდგრადობა პირდაპირ კავშირშია ბიუჯეტის შემოსავლების სტაბილურობასთან. ეკონომიკური არასტაბილურობის ან ბიუჯეტის შემცირების დროს მთავრობამ შესაძლოა შეამციროს, შეცვალოს ან შეზღუდოს უმაღლესი განათლების დაფინანსება, რაც გრანტების, სტიპენდიების და ფინანსური დახმარების სხვა ფორმების ხელმისაწვდომობის შეზღუდვის რისკებს ზრდის;
- ხელმისაწვდომობა – სახელმწიფოს მიერ უმაღლესი განათლების დაფინანსების პროგრამებს ხშირად აქვთ შერჩევის სპეციფიკური კრიტერიუმები, როგორცაა შემოსავლის მოცულობა, აკადემიური მოთხოვნები, სოციალური სტატუსი და სხვა, რის გამოც შესაძლოა ბევრ სტუდენტს შეეზღუდოს განათლებაზე ხელმისაწვდომობა. გარდა ამისა, შესაძლოა სახელმწიფო დაფინანსება არ იყოს საკმარისი განათლების სრული საფასურის დასაფარად, ამას ემატება საცხოვრისის და სხვა ხარჯები. ყოველივე ეს კი განაპირობებს უმაღლეს განათლებაზე შეზღუდულ ხელმისაწვდომობას;
- ინფლაციური ეფექტი – უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსებისას გასათვალისწინებელია სწავლის საფასურის ინფლაციის რისკი, კერძოდ, კომერციული თვალსაზრისით, შესაძლებელია სახელმწიფოს მიერ გაცემული დაფინანსების გამო, მოხდეს სწავლის საფასურის ზრდა, რაც პირდაპირპროპორციულად აძვირებს უმაღლესი განათლების მიღების შესაძლებლობას. ამიტომაც მნიშვნელოვანია სახელმწიფომ განახორციელოს ამ მიმართულებით მონიტორინგი, რადგან განათლების ხელმისაწვდომობა არ შეიზღუდოს სწავლის გაზრდილი გადასახადით;
- რესურსების არასწორად განაწილების რისკი – უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების ფარგლებში რესურსები შესაძლებელია არ იყოს ყოველთვის ეფექტიანად განაწილებული, რაც გამოიხატება ბაზრის საჭიროებიდან გამომდინარე ზოგიერთი მიმართულებების დაუფინანსებლობაში. შესაძლოა

დაფინანსებული სპეციალობები არ შეესაბამებოდეს ბაზრის მოთხოვნებსა და პრიორიტეტებს, რის შედეგადაც იზრდება კურსდამთავრებულების მიერ შეძენილ უნარებსა და შრომის ბაზრის მოთხოვნებს შორის შეუსაბამობის რისკი, რაც საბოლოო ჯამში იწვევს უმუშევრობას, რომელიც, ასევე, სახელმწიფოს აწვება ტვირთად.

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩამოთვლილი ნეგატიური ფაქტორები და სავარაუდო რისკები არ არის უნივერსალური ხასიათის და ის მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული თითოეული ქვეყნის განათლების პოლიტიკაზე, მისი დაფინანსების სტრატეგიებსა და მიზნებზე, ასევე, ამ პროცესების მართვასა და ზოგადად ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ მდგომარეობაზე.

აქვე უნდა ჩამოვთვალოთ უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების ზოგადი დადებითი მხარეები და პოტენციური სარგებელი:

- განათლებაზე ხელმისაწვდომობა – სახელმწიფო დაფინანსებას შეუძლია ხელი შეუწყოს უმაღლეს განათლებაზე ხელმისაწვდომობის ზრდას სტუდენტების ფართო სპექტრისთვის. ფინანსური მხარდაჭერის პროგრამებს, როგორცაა სტიპენდიები და გრანტები, შეუძლია დაეხმაროს დაბალი შემოსავლის მქონე სტუდენტებს, რომლებსაც არ აქვთ სწავლის საფასურის გადახდის საშუალება. ეს ხელს უწყობს სოციალურ თანასწორობას და უზრუნველყოფს განათლების უფლების დაცვას, რომელიც, გარდა საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა, ასევე დეკლარირებულია საქართველოს კონსტიტუციის 27-ე მუხლით, რომლის თანახმადაც „ყველას აქვს განათლების მიღებისა და მისი ფორმის არჩევის უფლება. სკოლამდელი აღზრდა და განათლება უზრუნველყოფილია კანონით დადგენილი წესით. დაწყებითი და საბაზო განათლება სავალდებულოა. ზოგად განათლებას კანონით დადგენილი წესით სრულად აფინანსებს სახელმწიფო. მოქალაქეებს უფლება აქვთ კანონით დადგენილი წესით სახელმწიფოს დაფინანსებით მიიღონ პროფესიული და უმაღლესი განათლება. აკადემიური თავისუფლება და უმაღლესი საგანმანათლებლო

დანესებულებების ავტონომია უზრუნველყოფილია.“ (საქართველოს კონსტიტუცია, 1995)

- ნაკლები ფინანსური ვალდებულების ტვირთი – სახელმწიფოს მიერ უმაღლესი განათლების დაფინანსება ხელს უწყობს სტუდენტებს, ჰქონდეთ ნაკლები საფინანსო/სასესხო ვალდებულება, რომლის გამოც მათ არ მოუწევთ დროის განაწილება სწავლასა და სამსახურს შორის;
- ადამიანურ კაპიტალში ინვესტირება – სახელმწიფოს სტრატეგიული მიზნების განხორციელება, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროებს პროფესიონალიზმს, კადრებს ძლიერი უნარებითა და მონინავე, ინოვაციური მიდგომებით. სწორედ ამიტომ, უმაღლესი განათლების სახელმწიფოს მიერ დაფინანსება არის ინვესტიცია ადამიანური კაპიტალის განვითარებაში, რომელიც, საბოლოო ჯამში, უზრუნველყოფს ეკონომიკურ ზრდას და კეთილდღეობას;
- ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისი სამუშაო ძალით უზრუნველყოფა – უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება შესაძლებლობას იძლევა ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისად განისაზღვროს პრიორიტეტული მიმართულებები (სპეციალობები), რაც საბოლოოდ, ასევე, პოზიტიურად აისახება კურსდამთავრებულების დასაქმებაზე. აღნიშნული მიგდომა არის პროფესიონალების სამიზნე სექტორებში დასაქმებისა და სახელმწიფო სტრატეგიის შესაბამისი დარგების წახალისება-გაძლიერების შესაძლებლობა;
- მეცნიერების, კვლევისა და განვითარების ხელშეწყობა – სახელმწიფოს მიერ უმაღლესი განათლების დაფინანსება, რა თქმა უნდა, ასევე, გულისხმობს სტუდენტებისა და მკვლევრების მიერ სხვადასხვა პროექტის განხორციელებას. აღნიშნული განაპირობებს როგორც სტუდენტთა კვლევითი უნარების განვითარებას, ისე მეცნიერული კვლევებისა და განვითარების ხელშეწყობას. თანამედროვე კვლევებისა და სამეცნიერო მიღწევების ინტერნაციონალიზაცია მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს არამარტო საგანმანათლებლო სფეროზე, არამედ სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ მდგომარეობაზე.

სახელმწიფოს მიერ უმაღლესი განათლების დაფინანსების სტრატეგია, სტრუქტურა, ინსტიტუციური მხარე და მისი შედეგები საჭიროებს მუდმივ მონიტორინგსა და შესწავლას, რათა ეფექტიანად მოხდეს სახელმწიფო რესურსების გადანაწილება სწორად შერჩეულ პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებში. უმაღლესი განათლების დაფინანსების მოდელი უნდა იყოს მოქნილი, რომელიც უნდა ითვალისწინებდეს ბაზრის მოთხოვნებსა და განათლების სისტემის განვითარების მსოფლიო ტენდენციებს;

2. უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების უცხოური მოდელების განხილვისა და ანალიზის შედეგად შეიძლება დავასკვნათ, რომ აღნიშნული მექანიზმი განხილულ ქვეყნებში სტრუქტურითაა რაოდენობასთან ერთად ეფუძნება სხვადასხვა კრიტერიუმს, რაც სასწავლებლებს შორის მუდმივი კონკურენციის არსებობის პირობაა. აღნიშნული მიდგომით კი რესურსები ნაწილდება ოპტიმალურად, ხოლო სტრუქტურები იღებენ მაღალი ხარისხის საგანმანათლებლო მომსახურებას.

ჩვენი ქვეყნისათვის განსაკუთრებით ყურადსაღები და მნიშვნელოვანია უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების შემდეგი უცხოური გამოცდილება:

- რუმინეთში არსებული მექანიზმი, რომელიც ითვალისწინებს დაფინანსების კრიტერიუმებში სწავლა/სწავლების, სამეცნიერო/შემოქმედებითი/სპორტული აქტივობების, საერთაშორისო პერსპექტივის, რეგიონული ორიენტაციისა და სოციალური თანასწორობის არსებობას;
- ფინეთის მოდელი, რომელიც სასწავლებლების დაფინანსებისას ითვალისწინებს განათლების (მათ შორის დასაქმებულთა რაოდენობისა და დასაქმების ხარისხის), კვლევებისა და სხვა მაჩვენებლების (მათ შორის სტრატეგიული განვითარების) კომპონენტებს;
- ესტონური მოდელი, რომელიც ითვალისწინებს უფასო უმაღლესი განათლების მიღების შესაძლებლობას ყველა სტრუქტურისათვის, რომლებიც სწავლობენ ესტონურ ენაზე და სასწავლო გეგმით განსაზღვრული კურიკულუმით, რაც გულისხმობს სემესტრში 30, ხოლო წელიწადში 60 კრედიტის ათვისებას;

- იაპონური მოდელი, რომელიც სასწავლებლების დამატებითი რესურსებით დასაფინანსებლად პროექტებზე დაფუძნებულ კონკურენტულ მეთოდს იყენებს. მთავარი კრიტერიუმი არის შედეგიანი ღონისძიებები, რაც იმის წინაპირობაა, რომ შემცირდეს იმ სტუდენტთა რაოდენობა, რომელთა მიზანი არ არის სწავლა და წარმოქმნის არამიზნობრივ ფინანსურ ხარჯებს ოჯახისთვის;
- ფრანგული მოდელი, რომელიც ითვალისწინებს სტუდენტთა საცხოვრებლით, უფასო სამედიცინო მომსახურებითა და დასაქმების შესაძლებლობებით უზრუნველყოფის პროგრამებს. სტუდენტებს შესაძლებლობა აქვთ ჩაერთონ მრავალფეროვან კულტურულ, კარიერული განვითარებისა და სპორტულ ღონისძიებებში. მხარდაჭერის სერვისები ხელს უწყობს სტუდენტების კეთილდღეობასა და აკადემიურ მიღწევებს, რაც საშუალებას აძლევს მათ, ყურადღება გაამახვილონ სწავლაზე და მაქსიმალურად გამოიყენონ თავიანთი დრო უნივერსიტეტში;
- გერმანული მოდელი, სადაც უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების დაფინანსება სახელმწიფოს კონტროლის მაღალ დონეზე ჰყავს აყვანილი და განათლების დაფინანსების შესახებ გადაწყვეტილებები მიიღება ფედერალურ, მინების და ადგილობრივ დონეზე, ხოლო დაფინანსების კრიტერიუმებია სტუდენტების რაოდენობა, კვლევის შედეგები და ამოცანების შესრულების ინდიკატორები;
- ბელგიური მოდელი, რომელიც გულისხმობს უნივერსიტეტების დაფინანსებას როგორც ფორმულაზე (ითვალისწინებს სტუდენტთა რაოდენობას, კვლევის შედეგებს, სწავლების ხარისხს და აკადემიურ მოსწრებას), ისე შესრულებაზე (ითვალისწინებს კვლევის გავლენას, კურსდამთავრებულთა დასაქმების მაჩვენებლებს და სხვა) დაფუძნებული ელემენტებით;

3. უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საზოგადოებრივი სიკეთეა, რომელსაც მოსახლეობა სახელმწიფოსაგან იღებს. ამ სიკეთით სარგებლობაში კი გადამწყვეტია სიკეთით მოსარგებლეთა მიერ შესაბამისი ინფორმაციის

ფლობა. აღნიშნულის დასადგენად ჩატარებული კვლევის ფარგლებში მიღებული შედეგები კი ცხადყოფს შემდეგს:

- 159 გამოკითხული აბიტურიენტიდან მხოლოდ 47.2% ფლობს სრულ ინფორმაციას სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული საგანმანათლებლო პროგრამების შესახებ, ამასთან, მხოლოდ 5,7%-მა აირჩია სპეციალობა უფასოდ სწავლის შესაძლებლობის გამო;
- 409 გამოკითხული სტუდენტიდან აბიტურიენტობის პერიოდში მხოლოდ 30,1% ფლობდა სრულ ინფორმაციას სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული საგანმანათლებლო პროგრამების შესახებ, ამასთან, მხოლოდ 9%-მა აირჩია სპეციალობა უფასოდ სწავლის შესაძლებლობის გამო.

მიუხედავად იმისა, რომ აბიტურიენტთა ინფორმირებისთვის შესაბამისი სტრუქტურები იყენებენ მრავალფეროვან საშუალებებს (ინტერნეტპლატფორმებს, უნივერსიტეტის წარმომადგენელთა ვიზიტებს სკოლებში და სხვა), სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული საგანმანათლებლო პროგრამების შესახებ საზოგადოების ინფორმირებულობის დონე მაინც დაბალია. მოცემული მდგომარეობის მიზეზებში არ უნდა გამოგვჩივს მომავალ სტუდენტთა გულგრილი დამოკიდებულება, რადგან ინტერნეტრესურსების საშუალებით ნებისმიერ დროს არის შესაძლებელი აღნიშნული ინფორმაციის მოძიება. ამიტომ ცალსახად იმის თქმა, რომ პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამების სახით არსებული საზოგადოებრივი სიკეთე ვერ აღწევს სრულად საზოგადოებამდე, რადგან მათ არ მიეწოდებათ შესაბამისი ინფორმაცია, არამართებულია. აღნიშნული მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად მნიშვნელოვანია აბიტურიენტთა ინფორმირებულობის ღონისძიებები დაიგეგმოს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს, ავტონომიური რესპუბლიკების პასუხისმგებელი სამინისტროების, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებებისა და სკოლების კოორდინირებული მუშაობის შედეგად. ამასთან, აბიტურიენტთა უმრავლესობას, ვისაც სურს შეიძინოს პროფესია, არ იზიდავს საგანმანათლებლო პროგრამა მხოლოდ იმის გამო, რომ იგი უფასოა. პრიორიტეტული მიმართულებებით აბიტურიენტთა დაინტე-

რესებას თან უნდა ახლდეს სრულყოფილი განათლების მიღების და პროფესიით დასაქმების რეალური პერსპექტივა, რაც გარანტირებული იქნება სახელმწიფოს მიერ. დაინტერესებულ სტუდენტს უნდა გააჩნდეს იმის განცდა, რომ მის მიერ არჩეული პროფესია ქვეყნის განვითარებისთვის მართლაც მნიშვნელოვანია, რაც აამაღლეს მის მოტივაციას პროფესიონალ კადრად ჩამოყალიბებისაკენ მისწრაფებაში;

4. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების შრომის ბაზრის ანალიზის ფარგლებში გამოკითხული 367 კურსდამთავრებულისაგან მხოლოდ 52,2% არის დასაქმებული თავისი სპეციალობით, ამასთან, 46,3% სარგებლობდა სწავლის პერიოდში სხვადასხვა სახის დაფინანსებით (პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამის ფარგლებში, სახელმწიფო გრანტით, მუნიციპალური დაფინანსებით და სხვა). გამოკითხულთა მხოლოდ 59,7%-ს ჰქონდა შერჩეული საგანმანათლებლო პროგრამა სპეციალობისადმი ინტერესის გამო. მოცემულ შემთხვევაში გამოკითხულთა შორის 53,7% არ სარგებლობდა არანაირი სახელმწიფო დაფინანსებით უმაღლესი განათლების მიღებისას, თუმცა, ოჯახის მიერ გაწეული ფინანსური ხარჯის მიუხედავად, 40,3%-ის შემთხვევაში საგანმანათლებლო პროგრამა არჩეული იყო არა მისდამი ინტერესის, არამედ პერსპექტიულობის, ოჯახისა და ახლობლების გავლენის და სხვა ფაქტორების გათვალისწინებით. მაშასადამე, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში უმაღლესი განათლების მიღების მსურველთა საკმაოდ დიდი ნაწილი მომავალი სპეციალობისადმი დიდი ინტერესით არ გამოირჩევა და მას მხოლოდ ფორმალური ხასიათი გააჩნია. ამასთან, ხშირია შემთხვევები, როცა მას ვაჟები სავალდებულო სამხედრო სამსახურისაგან თავის ასარიდებლად იყენებენ და ბაკალავრიატის ერთი სპეციალობის დასრულების შემდგომ კვლავ ცდილობენ ჩაირიცხონ უმაღლეს სასწავლებელში, ამ შემთხვევაში, მეტწილად სწორედ პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამაზე;

5. პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა შედეგინობის კვლევის მიზნით ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 172 კურსდამთავრებულის (რომლებმაც პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამა ბსუ-ში დაასრულეს 2018 წელს

და შემდგომ) გამოკითხვის საფუძველზე დადგინდა, რომ 47,4%-ის შემთხვევაში სპეციალობა არჩეული იყო უფასოდ სწავლების შესაძლებლობის გამო. ამასთან, გამოკითხულთა მხოლოდ 68,4% აირჩევდა იგივე საგანმანათლებლო პროგრამას, არჩევანი ახლა რომ ჰქონდეს გასაკეთებელი. ამასთან, პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა გამოკითხულ კურსდამთავრებულთაგან მხოლოდ 55,2%-ია დასაქმებული პროფესიის შესაბამისად. მაშასადამე, პრიორიტეტულ სპეციალობებზე შრომის ბაზარზე მოთხოვნა დაბალია, რაც ამცირებს დასაქმების პერსპექტივას და კურსდამთავრებულს უქმნის მცდარ მოლოდინს.

აბიტურიენტთა მოთხოვნაზე პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა დაფინანსების გავლენის შესასწავლად 2013-2014 სასწავლო წლიდან 2023-2024 სასწავლო წლის ჩათვლით ცალკეულ პრიორიტეტულ სპეციალობაზე გამოცხადებული ადგილებისა და მიღებული კონტინგენტის ანალიზის საფუძველზე, ყველაზე ნაკლებმოთხოვნად სპეციალობებს მიეკუთვნება ფიზიკა და ქიმია. მაშასადამე, ამ „არაპრესტიჟულ“ სპეციალობებზე მოთხოვნის ზრდა ვერ განაპირობა სახელმწიფო დაფინანსებამ და აბიტურიენტთა დასაინტერესებლად მხოლოდ უფასოდ სწავლების შესაძლებლობა საკმარისი არ არის.

ეკონომიკურ მეცნიერებებში განათლების როლისა და სწავლის შესახებ ადამიანთა გადანყვეტილებებს ორგვარად შეიძლება მივუდგეთ. პირველი – ეკონომიკური თეორიის თანახმად რაციონალური ადამიანი გადანყვეტილებას ზღვრული მოსალოდნელი სარგებლის და დანახარჯების შედარებით იღებს, ამ მოსაზრებაზე დაყრდნობით ძნელია სამართლიანად მიიჩნიო ჩამოყალიბებული სტერეოტიპი აბიტურიენტების მცდარი არჩევანის შესახებ. მეორე მოსაზრების თანახმად, განათლების მიღება თავისთავად არ წარმოადგენს ღირებულებას შემდგომში ანაზღაურების, პროდუქტიულობის ზრდის კუთხით და მას უბრალოდ სიგნალის მიცემის ფუნქცია აქვს, რაც დამსაქმებელში აყალიბებს მოსაზრებას, რომ სტუდენტს, რომელმაც უმაღლესი განათლება მიიღო, გამორჩეული უნარები გააჩნია. აღნიშნული თეორიის მიხედვით კი აბიტურიენტთა მხრიდან ე.წ. „პრესტი-

ჟული“ სპეციალობების (სადაც კონკურენცია გაცილებით დიდია) მიმართ მაღალი მოთხოვნა განპირობებულია იმით, რომ ისინი ცდილობენ „სიგნალი“ გაუგზავნონ დამსაქმებელს, რომ მათი უნარები გამორჩეულია. ამ თეორიის მიხედვით განათლების სისტემას მხოლოდ გადარჩევის ფუნქცია აქვს. აღნიშნულ თეორიას ამყარებს ჩვენს მიერ განხორციელებული გამოკითხვის შედეგიც – რესპონდენტთა მხოლოდ 41,4%-ს გამოადგა პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამის დასრულებით მიღებული განათლება სამსახურებრივი მოვალეობების შესრულებისას 80%-ით ან მეტად.

ამრიგად, მდგომარეობის გაუმჯობესების უზრუნველსაყოფად მიზანშეწონილად მიგვაჩნია შემდეგი რეკომენდაციები:

- პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამების ქვეყნის საჭიროებებთან და გამონწვევებთან შესაბამისობის უზრუნველსაყოფად აუცილებელია მიდგომები გადაიხედოს ყოველწლიურად წინასწარ შერჩეული მკაფიო კრიტერიუმების (ჩარიცხულთა და კურსდამთავრებულთა რაოდენობა, სპეციალობის შესაბამისად დასაქმებულთა რაოდენობა, მათი კვალიფიკაციის შესაბამისობა შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან და ქვეყნის გამონწვევებთან და სხვა) შესაბამისად;
- უმაღლესმა საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა პრიორიტეტული მიმართულებების შესაბამისი საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელებისას გაითვალისწინონ შრომის ბაზრის მოთხოვნები შესაბამისი კვლევების საფუძველზე. ამასთან, ყოველწლიურად მისაღები კონტინგენტი განისაზღვროს არა მექანიკურად, არამედ გამოცდილებისა და პერსპექტივის შეფასების საფუძველზე;
- აუცილებელია უმაღლესმა საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა თვალი ადევნონ როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო შრომის ბაზარზე არსებულ უახლეს ტენდენციებსა და დამსაქმებლის მოთხოვნებს, რათა უზრუნველყონ სასწავლო პროგრამებში ტრანსფერული უნარების სწავლების ინტეგრირება;

6. ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელი არის მოსახლეობის შემოსავლების

ზრდა. საქართველოში განათლებაზე განეული ხარჯების მოსახლეობის კეთილდღეობის ზრდაზე გავლენის შესასწავლად განვხორციელეთ 2006-2021 წლების მიხედვით მშპ-ში განათლებაზე განეული ხარჯების წილისა და შემოსავლების ზრდის ტემპს შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის დადგენა ემპირიული ანალიზის გამოყენებით. გრეინჯერის ტესტის შედეგად დადგინდა, რომ განათლებაზე განეული ხარჯების ზრდა ინვეეს მოსახლეობის შემოსავლებს ზრდას. დისპერსიული ანალიზის საფუძველზე კი შედეგი შემდეგნაირია – განათლებაზე განეული ხარჯის 1%-ით ზრდა ინვეეს მოსახლეობის შემოსავლების ზრდას 0,23%-ით ანუ საკმაოდ მცირედით;

7. სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშებში უმაღლესი განათლების დაფინანსების პროგრამის შედეგები ასახულია მხოლოდ რაოდენობრივ მაჩვენებლებში (დაფინანსებულ სტუდენტთა რაოდენობა) და არ ითვალისწინებს ხარისხობრივი კრიტერიუმით შედეგების შეფასებას, ამასთან, წლების მიხედვით ანგარიშებში გადმოცემულია ერთი და იგივე ინფორმაცია განსხვავებული ციფრებით, რაც არ იძლევა ბიუჯეტის პროექტებით განსაზღვრული ზოგადი მიზნების მიღწევის სრულყოფილად შეფასების საშუალებას. ამასთან, მნიშვნელოვანია ბიუჯეტის პროგრამებშიც მისაღწევი მიზნები და მოსალოდნელი შედეგები აისახოს არა ზოგადად, არამედ ხარისხობრივი და რაოდენობრივი (თვლადი) კრიტერიუმების გათვალისწინებით. აღნიშნული მიდგომა კი პროგრამის განმახორციელებელ სტრუქტურას საშუალებას მისცემს, რეალურად შეაფასოს დაგეგმილი მიზნების მიღწევის მდგომარეობა, გაანალიზოს მათი არასრულად განხორციელების შემთხვევაში ხელისშემშლელი ფაქტორები, გამოავლინოს კონკრეტული მიზეზები და მომდევნო წლის ბიუჯეტის დაგეგმვისას გაითვალისწინოს ისინი;

8. სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის მიერ 2019 წელს ჩატარებული უმაღლესი განათლების პროგრამებისა და შრომის ბაზრის თავსებადობის ეფექტიანობის აუდიტის მიგნებების საფუძველზე აუდიტის ანგარიშში წარმოდგენილია დასკვნა, რომლის შესაბამისადაც პრიორიტეტულ მიმართულებად მიჩნეული სპეციალობები არ

არის თანხვედრაში არსებულ საჭიროებებთან, რის გამოც პროგრამა არაეფექტიანად ხორციელდება. აღნიშნულის მთავარი მიზეზი კი სათანადო კვლევების განუხორციელებლობა და პრიორიტეტულობის შეფასების მექანიზმის არარსებობაა. სისტემური მიდგომის არარსებობის გამო სუსტია კავშირი საგანმანათლებლო პროგრამებსა და შრომის ბაზრის საჭიროებებს შორის, რის გამოც დაბალია პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამების კურსდამთავრებულთა საკუთარი პროფესიით დასაქმების მაჩვენებელი. პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე მისაღები კონტინგენტის განსაზღვრისას არ არის გათვალისწინებული მოცემულ დარგში უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტების საჭიროება. ამასთან, უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს შორის მისაღები სტუდენტების რაოდენობა არაოპტიმალურად არის გადანაწილებული, რაც საბიუჯეტო სახსრების არაპროდუქტიულ ზრდას იწვევს. მონიტორინგის სისტემის არარსებობის გამო, სამინისტრო არ აფასებს მიღწეული შედეგებისა და პროგრამის ეფექტიანობას. აქედან გამომდინარე, არ ხორციელდება დაფინანსების წესის და პრიორიტეტული მიმართულებების საჭიროებების შესაბამისად კორექტირება.

ჩვენი კვლევის შედეგებიც ცხადყოფს, რომ მდგომარეობა დღემდე არ გაუმჯობესებულა. ამასთან, გაცემული რეკომენდაციების შესრულების მონიტორინგის შედეგები ჯერ არაა ცნობილი და მას მიმდინარე სტატუსი აქვს;

9. უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე გავლენის დასადგენად განხორციელებული კორელაციურ-რეგრესული ანალიზის შედეგებიდან გამომდინარეობს შემდეგი:

- დაფინანსება ამცირებს უმუშევრობის დონეს ახალგაზრდებში და ასევე, სიღარიბის დონეს (კავშირი ძლიერი უარყოფითია);
- დაფინანსება ზრდის დასაქმების დონეს ახალგაზრდებში (კავშირი საშუალო დადებითია);
- დაფინანსების ზრდა 1%-ით განაპირობებს მშპ-ს 0,75%-ით ზრდას.

მაშასადამე, უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების გავლენა ქვეყნის სოციალური განვითარების მაჩვენებლებზე უფრო ძლიერია, ვიდრე ეკონომიკური განვითარების მაჩვენებლებზე.

10. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ მიმდინარე წლის ნოემბერში უკვე დააანონსა პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა დაფინანსების წესში მოსალოდნელი ცვლილებები მომდევნო სასწავლო წლიდან. მიმდინარეობს ცვლილების პროექტზე მუშაობა და ამჟამად არსებული გადაწყვეტილებით პრიორიტეტულ საგანმანათლებლო პროგრამათა დაფინანსება სტუდენტის მიერ საგანმანათლებლო პროგრამით გათვალისწინებული კრედიტების ათვისებაზე იქნება დამოკიდებული. ამასთან, უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან კოორდინაციით იგეგმება პრიორიტეტულ მიმართულებათა გადახედვაც (ელ. რესურსი: <https://edu.aris.ge/news/studentis-swavla-ew-ufaso-fakultetze-konkretuli-datqmit-dafinansdeba-ra-cvlibebs-aanonsebs-ganatlebis-saministro.html>).

გარდა აღნიშნულისა, მსოფლიო ბანკის პროექტის ინოვაცია, ინკლუზიურობა და ხარისხი – საქართველო I2Q (IBRD) აღმასრულებელი დირექტორის ინფორმაციით უკვე ჩამოყალიბებულია უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების შესრულებაზე დაფუძნებული დაფინანსების მოდელი, რომელიც ითვალისწინებს საგანმანათლებლო დაწესებულებების დაფინანსებას უმაღლესი განათლების ეროვნულ მიზნებთან და სტრატეგიულ პრიორიტეტებთან შესაბამისი კრიტერიუმებით. ინდიკატორების კატალოგიდან საგანმანათლებლო დაწესებულება თავად არჩევს მის მისიასთან და პროფილთან შესაბამისს და მათი შესრულებით შეიტანს წვლილს უმაღლესი განათლების ეროვნული მიზნების მიღწევაში, სანაცვლოდ კი მიიღებს სახელმწიფო დაფინანსებას. აღნიშნული მოდელის საპოლოტე ვერსიის აღმინისტრირება 2024 წლის შუა პერიოდშია დაგეგმილი (ელ.რესურსი: <https://edu.aris.ge/news/rodis-daiwyeba-universitetebis-shesrulebazedafudznebuli-dafinansebis-modelis-pilotireba-iqmnebamdzlavri-eleqtronuli-sistema.html>).

11. ცალსახაა, რომ საქართველოში უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების მოქმედი მოდელი არაეფექტიანია, სრულად

არ ამართლებს საბიუჯეტო ხარჯების მიზნობრიობას და არ არის თანხვედრაში ქვეყნის წინაშე არსებულ გამოწვევებთან. ამასთან, მნიშვნელოვანია გაიზარდოს ქვეყნისთვის საჭირო პროფესიების პოპულარიზაცია და პრიორიტეტული საგანმანათლებლო პროგრამების დაფინანსების კომპონენტად განისაზღვროს ასეთი სპეციალობების კურსდამთავრებულთა პრაქტიკული გადამზადება საზღვარგარეთის ქვეყნებში და მათი დასაქმების უზრუნველყოფა. აღნიშნული მიმართულებით მიდგომათა გადახედვა და ცვლილებების განხორციელება საბიუჯეტო ხარჯების ეფექტიანობის ამაღლებისა და უმაღლესი განათლების ეროვნული მიზნების მიღწევის მიზნით გარდაუვალი პროცესია. ამდენად, სწორად შერჩეული ინდიკატორებისა და კრიტერიუმების გამოყენებით, უმაღლესი განათლების სახელმწიფო დაფინანსების დადებითი გავლენა ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე მნიშვნელოვნად გაიზრდება.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

1. არევაძე, ლ. (2016). „სახელმწიფოს მიერ სრულად დაფინანსებული ფაკულტეტების ეფექტიანობა“;
<https://idfi.ge/ge/effectiveness-of-fully-funded-faculties>
2. ადეიშვილი, გ., სალარეიშვილი, გ., ჟამურაშვილი, ლ. (2022) „განათლების სექტორის მიმოხილვა“;
<https://idfi.ge/public/upload/00–studies/GEO–IDFI–Education–2022.pdf>
3. ანდლულაძე, ნ., ბრეგვაძე, ნ., აფხაზავა, თ., აფხაზავა, რ. (2013) „უმაღლესი განათლების უკუგება საქართველოში“.
4. 2023 წლის 18 ივლისის საქართველოს მთავრობის დადგენილება №263, „2023-2024 სასწავლო წლისათვის სახელმწიფო სასწავლო გრანტის წლიური მოცულობის, ოდენობისა და პროგრამული დაფინანსების მოცულობის განსაზღვრის შესახებ“;
<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5869460?publication=0>
5. 2022 წლის 12 აგვისტოს საქართველოს განათლების და მეცნიერების მინისტრის ბრძანება №92/ნ, „2022-2023 სასწავლო წელს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებზე პროგრამული დაფინანსების გაცემის წესი და პირობები“;
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5542831?publication=0>
6. 2022 წლის 14 სექტემბერის საქართველოს განათლების და მეცნიერების მინისტრის ბრძანება №104/ნ, „2022-2023 სასწავლო წელს უცხო ქვეყნის მოქალაქეზე სახელმწიფო სასწავლო გრანტის გაცემის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“.
<https://mes.gov.ge/uploads/files/2022/N104-14,09,2022.pdf>
7. 2022 წლის წლის 14 სექტემბერის საქართველოს განათლების და მეცნიერების მინისტრის ბრძანება №105/ნ, „2022-2023 სასწავლო წელს უცხო ქვეყნის მოქალაქეზე სახელმწიფო სასწავლო სამაგისტრო გრანტის გაცემის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“;
<https://mes.gov.ge/uploads/files/2022/N105-14,09,2022.pdf>
8. 2022 წლის 26 აპრილის საქართველოს მთავრობის №220 დადგენილება, „2022-2023 სასწავლო წელს უცხო ქვეყნის მოქალაქეზე სახელმწიფო სასწავლო გრანტის გაცემის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“.

- <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5565170?publication=0>
9. 2008 წლის 25 დეკემბრის საქართველოს მთავრობის დადგენილება №254, „2009-2010 სასწავლო წლისათვის სახელმწიფო სასწავლო გრანტის სრული და ნაწილობრივი ოდენობის განსაზღვრის შესახებ“;
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5986?publication=0>
 10. საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშები, განთავსებული საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს ვებ-გვერდზე;
<https://www.mof.ge/saxelmwifo-biujeti-wlebis-mixedvit>
 11. განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრი, 2023;
<https://eqe.ge/ka/page/static/89/umaghlesi-saganmanatleblo-datse-sebulebebi>
 12. განათლების მართვის საინფორმაციო სისტემა, 2023;
<https://emis.ge/umaghlesi-ganatileba/dafinanseba/>
 13. განათლების სექტორი საქართველოში 2020, გალტ&თაგარტი;
<https://api.galtandtaggart.com/sites/default/files/2021-05/14673.pdf>
 14. ეფექტიანობის აუდიტის ანგარიში (2019). „უმაღლესი განათლების პროგრამებისა და შრომის ბაზრის თავსებადობის ეფექტიანობის აუდიტი“
<https://sao.ge/files/auditi/auditi-angarishebi/2019/umaghlesi-ganatilebis-programebis-efeqtianobis-auditi-angarishi.pdf>
 15. საქართველოს კონსტიტუცია, 1995 წ.
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>
 16. საქართველოს კანონი „ზოგადი განათლების შესახებ“
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29248?publication=99>
 17. საქართველოს კანონი „უმაღლესი განათლების შესახებ“
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32830?publication=104>
 18. საქართველოს კანონი „პროფესიული განათლების შესახებ“
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/23608?publication=17>
 19. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური 2023
<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/61/umaghlesi-ganatileba>
 20. საქართველოს მეცნიერებისა და განათლების სამინისტრო
<https://mes.gov.ge/content.php?id=131&lang=geo>

21. „უმაღლესი განათლების და მეცნიერების სტრატეგიული განვითარება საქართველოში“, განათლების პოლიტიკის, დაგეგმვისა და მართვის საერთაშორისო ინსტიტუტი, 2013.
<https://www.tsu.ge/data/file-db/xarixsis-martvis-dep/ganatlbebis-politika-5.pdf>
22. Netgazeti.ge – ქართულენოვანი ახალი ამბების გვერდი
<https://netgazeti.ge/about/>
23. DAAD – საქართველო – German Academic Exchange Service
<https://www.daad-georgia.org/ka/chven-shesakheb/>
24. საგანმანათლებლო ვებ-გვერდი საქართველოში Aris.ge – განათლება, სტატია „სტუდენტის სწავლა ე.წ. უფასო ფაკულტეტზე კონკრეტული დათქმით დაფინანსდება – რა ცვლილებებს აანონსებს განათლების სამინისტრო“;
<https://edu.aris.ge/news/studentis-swavla-ew-ufaso-fakultetze-konkretuli-datqmit-dafinansdeba-ra-cvlilebebs-aanonsebs-ganatlbebis-saministro.html>
25. საგანმანათლებლო ვებ-გვერდი საქართველოში Aris.ge – განათლება, სტატია „უნივერსიტეტების შესრულებაზე დაფუძნებული დაფინანსების მოდელის პილოტირების დასაწყისი ცნობილია – იქმნება მძლავრი ელექტრონული სისტემა“;
<https://edu.aris.ge/news/rodis-daiwyeba-universitetebis-shesrullebaze-dafudznebuli-dafinansebis-modelis-pilotireba-iqmnebam-dzlavri-eleqtronuli-sistema.html>
26. Liefner, I. (2003). „Funding, resource allocation and performance in higher education systems“;
<https://www.jstor.org/stable/3447572>
27. Meyer, J. W., Ramirez, F. O., Frank, D. J., Schofer, E., (2007) „Higher education as an institution. Sociology of higher education: Contributions and their contexts“;
<https://www.researchgate.net/publication/252605059-Higher-Education-as-an-Institution>
28. Tavdgiridze, L., Katamadze, G., Bolkvadze, M. (2023). „School education, technologies, challenges-practice, analysis and perspectives based on the Georgian example“. In INTEND 2023 proceedings, (pp. 1658-1662). IATED;

29. Allocating core public funding to universities in Europe: state of play and principles, 2022;
<https://eua.eu/downloads/publications/funding%20models%20v2.pdf>
30. Approximately 351 billion euros for education, science and research in 2021;
<https://www.destatis.de/EN/Press/2023/04/PE23-161-217.html>
31. Designing strategies for efficient funding of universities in Europe;
<https://eua.eu/downloads/publications/designing%20strategies%20for%20efficient%20funding%20of%20universities%20in%20eu-rope%20define.pdf>
32. Education, research and culture – the Federal Statistical Office;
<https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/-node.html>
33. Expenditure on education;
<https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/Educational-Finance-Promotion-Education-Training/Tables/expenditure-public-budgets-education.html>
34. Expenditure on education and culture;
<https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/Educational-Finance-Promotion-Education-Training/Tables/current-funding-student-areas-study.html>
35. European Education Area – Quality education and training for all;
[https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities\).m](https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities).m)
36. Finland higher-education funding;
<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/higher-education-funding>
37. Finland Education System;
<https://leverageedu.com/blog/finland-education-system/>
38. Government Funding – Federal Ministry of Education and Research, Germany;
<https://www.research-in-germany.org/en/research-landscape/why-germany/research-funding-system/government-funding.html>
39. Higher Education 2023 – Republic of Estonia, Ministry of Education and Research;

- <https://www.hm.ee/en/education-research-and-youth-affairs/general-education/higher-education>
40. Japan's Higher Education policies under Global Challenges – 2023;
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/aepr.12421>
 41. Ministry of Education and Culture proposal for the 2023 Budget – Finnish Government;
<https://valtioneuvosto.fi/en/-/1410845/ministry-of-education-and-culture-proposal-for-the-2023-budget>
 42. Private Institutions of higher education;
<https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/Institutions-Higher-Education/Tables/private-institutions-of-higher-education-total.html>
 43. The budget of the Federal Ministry of Education and Research;
<https://www.bmbf.de/bmbf/en/ministry/budget/budget-node.html>

Batumi Shota Rustaveli State University
Faculty of Economics and Business

**THE INFLUENCE
OF GOVERNMENT FUNDING
OF HIGHER EDUCATION
ON THE SOCIO-ECONOMIC
DEVELOPMENT OF THE COUNTRY**

Batumi
2023

Authors:

- Chapter I – BSU associate professor **Ekaterine Shainidze** and
BSU assistant-professor **Giorgi Katamadze**;
- Chapter II – Doctoral students of BSU **Nestan Varshanidze** and **Giorgi Abashidze**;
- Chapter III – BSU assistant-professor **Nino Mamuladze**;
- Chapter IV – BSU assistant-professor **Nino Mamuladze**;
- Chapter V – BSU assistant-professors **Tamar Pholadashvili, lamze Surmanidze,**
Tariel Giorgadze, Tamila Turmanidze, Nino Mamuladze,
BSU associate professor **Ekaterine Shainidze**;
- Chapter VI – BSU assistant-professor **Tamar Ghoghoberidze**;
- Chapter VII – BSU associate professor **Ekaterine Shainidze**;
- Chapter VIII – BSU associate professor **Ekaterine Shainidze,**
Doctor of Economics **Tamta Beridze**;
- Chapter IX – BSU associate professor **Ekaterine Shainidze,**
BSU assistant-professors **Nino Mamuladze and lamze Surmanidze**;
- Conclusions and Recommendations – BSU associate professor **Ekaterine Shainidze,**
BSU assistant-professor **Nino Mamuladze, Giorgi Katamadze,**
Tamar Pholadashvili, lamze Surmanidze, Tariel Giorgadze,
Tamila Turmanidze, Tamar Ghoghoberidze,
Doctor of Economics **Tamta Beridze,**
Doctoral students of BSU **Nestan Varshanidze and Giorgi Abashidze.**
- Ana Sharabidze, Lika Lursmanashvili, Linda Ghorjomeladze,** students of the Faculty
of Economics and Business of BSU were involved in the research process.
- Tamar Ghoghoberidze,** BSU assistant-professor provided an English translation of the
monograph.

Scientific editor: candidate of economic sciences,
BSU associate professor **Paata Aroshidze**;

Reviewers: Candidate of economic sciences, BSU professor **Vazha Verulidze**;
Candidate of Pedagogical Sciences, BSU Professor **Nana Makaradze.**

Designer: **Dato Mosiashvili**

ISBN 978-9941-8-6175-8

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.10404299>

This monograph is a focused study conducted as part of the targeted scientific-research project **„The influence of government funding of higher education on the socio-economic development of the country“** at Batumi Shota Rustaveli State University. The text discusses the mechanism and structure of state funding for education, as well as its effectiveness and efficiency. It also explores the effects of education funding on the welfare of the population and numerous indicators of socio-economic development.

Batumi Shota Rustaveli State University is supporting the production of the monograph as part of the targeted scientific-research project **„The influence of government funding of higher education on the socio-economic development of the country“** which will be carried out at BSU in 2023.

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	135
CHAPTER I. Legal bases for funding, institutional structure, and delegation of authority in higher education	137
CHAPTER II. Foreign Models of State Funding of Higher Education.....	156
CHAPTER III. Georgia's public consciousness Regarding the method of financing	179
CHAPTER IV. Analysis of the labour market of higher educational institutions graduates	187
CHAPTER V. Efficacy of allocating funds to essential educational initiatives.....	190
CHAPTER VI. The influence of education expenditures on the general welfare of the population	205
CHAPTER VII. Assessment of the achievement of the goals delineated in the budgetary initiatives	213
CHAPTER VIII. Results of the audit of the effectiveness of the state funding of higher education conducted by the State Audit Service	219
CHAPTER IX. Determining of the influence of higher education state funding on various indicators of socio-economic development.....	226
CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS	232
REFERENCES AND SOURCES	244

INTRODUCTION

In Georgia, the state finances higher education in a variety of ways, the primary objective of which is to develop a modern and innovative educational environment with public engagement. The most important aspect of this mission is to protect the principles of competition and equal opportunity, provide access to education, encourage the self-actualization of students, and equip them with relevant knowledge and skills, all of which should have a positive impact on the socioeconomic development of the nation.

The state finances higher education through programmes and sub-plans that correspond to the state budget and whose descriptions include clearly stated aims and objectives. Within the scope of the research, the objectives outlined by the aforementioned programmes were evaluated and measured using economic-mathematical methods, the correlation between state funding in this direction and socio-economic development indicators of the country was established, problems were identified, and pertinent recommendations were formulated.

The objective of the study is to assess the efficacy of governmental funding of higher education and its effects on the socioeconomic development of the nation.

The research objective are:

- Analysis of the institutional structure of financing for higher education and the delegation of authority;
- Analyse of international models of public financing of higher education;
- Determining the extent to which the public is aware of the financing system and ensuring compliance;
- Analysis of the labor market of graduates of higher educational institutions;
- Using employment statistics and other significant variables to determine the efficacy of financing for key educational programmes;

- Comparing the trajectory of the rising share of the overall budget devoted to financing higher education to the rise in living standards;
- Utilizing pertinent indicators, evaluate the achievement of subprograms of the state budget's set objectives.
- Reviewing the results of the effectiveness audit conducted in the direction of the issue of the research and monitoring the execution of the supplied suggestions;
- Determining the influence of governmental funding of higher education on several socioeconomic indices;
- The formulation of pertinent recommendations based on study findings.

CHAPTER I

LEGAL BASES FOR FUNDING, INSTITUTIONAL STRUCTURE, AND DELEGATION OF AUTHORITY IN HIGHER EDUCATION

The formulation of higher education policy, identification of its priority areas, establishment of financing methods and strategies are crucial matters that significantly impact the social, political, economic, and cultural progress of a nation. The state's accurate planning and execution of these aspects have a direct role in shaping the country's development. The allocation of significant financial resources from international organisations and other countries is dedicated to ensuring the accessibility of higher education, in addition to local funding. The study encompasses an examination of the legislative foundations pertaining to the funding of higher education in Georgia, as well as an exploration of its organisational structure and institutional procedures.

When analysing the financing of higher education in Georgia, two directions are distinguished:

1. Options for financing the higher education of Georgian citizens;
2. Options for financing the higher education of foreign citizens.

The highest statute in Georgia, the Constitution of Georgia, protects the right to education and academic independence under Article 27:

1. Everyone has the right to receive education and right to choose the type of education.
2. Preschool education shall be guaranteed according to the rule prescribed by law. Elementary and basic education shall be compulsory. General education shall be fully funded by the State according to the rule prescribed by law. Citizens shall have the right to state-funded vocational and higher education according to the rule prescribed by law.
3. Academic freedom and autonomy of higher educational institutions shall be guaranteed.

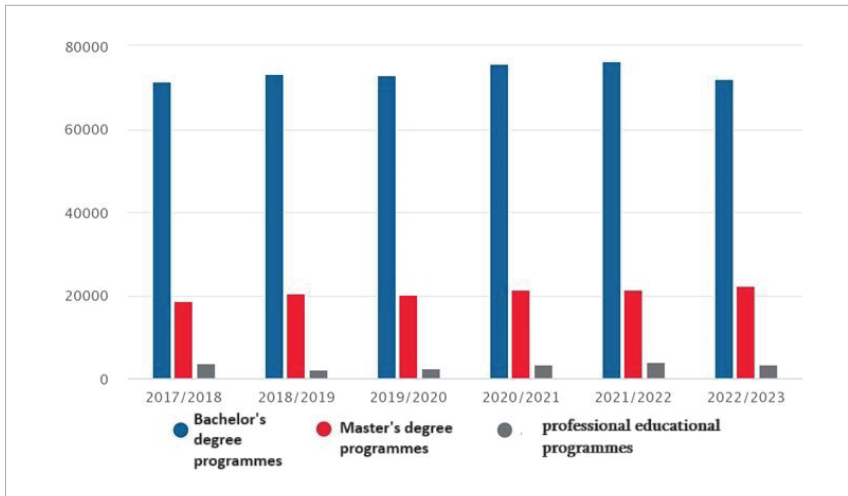
Furthermore, it is important to note that the regulation of all three levels of education in Georgia is governed by pertinent legal norms. Specifically, the field of early and preschool education is subject to the provisions outlined in the Law of Georgia titled „On Early and Preschool Education and Education“. Similarly, general education is regulated by the Laws of Georgia titled „On General Education“ and „On Development of the Quality of Education“. Professional education in Georgia is governed by many laws, including „On professional education“ and „On the development of the quality of education,“ among other relevant bylaws. Similarly, higher education in Georgia is regulated by laws such as „On higher education“ and „On the development of the quality of education,“ along with other applicable bylaws.

The initiation of the higher education system reform in Georgia commenced in 2004, resulting in significant institutional and content-based transformations across all three educational tiers. Since the year 2004, a total of 102 amendments have been introduced to the Law titled „On Higher Education“. The most recent update to this law was enacted on June 28, 2023.

The educational framework in Georgia is structured into three tiers, namely the bachelor's, master's, and doctoral levels.

According to data released by the National Statistical Service of Georgia in 2023, there were a total of 72,135 students enrolled in bachelor's degree programmes, 22,426 students enrolled in master's degree programmes, and 3,207 students participating in professional educational programmes at state higher educational institutions in Georgia (E-reSource: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/61/umaghlesi-ganatleba>).

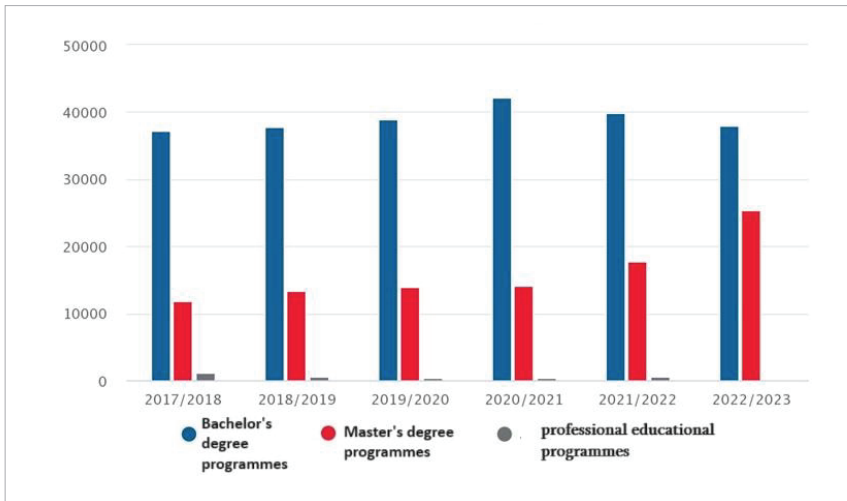
**THE NUMBER OF STUDENTS IN THE STATE
HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION, MALE**

Source: National Statistical Service of Georgia

The dataset pertaining to private schools comprises the following figures: 37,902 students enrolled at the undergraduate level, 25,390 students enrolled at the master's level, and 232 students enrolled in the professional educational programme. (E-reSource: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/61/umaghlesi-ganatleba>).

**THE NUMBER OF STUDENTS IN THE PRIVATE HIGHER EDUCATIONAL
INSTITUTION, MALE**

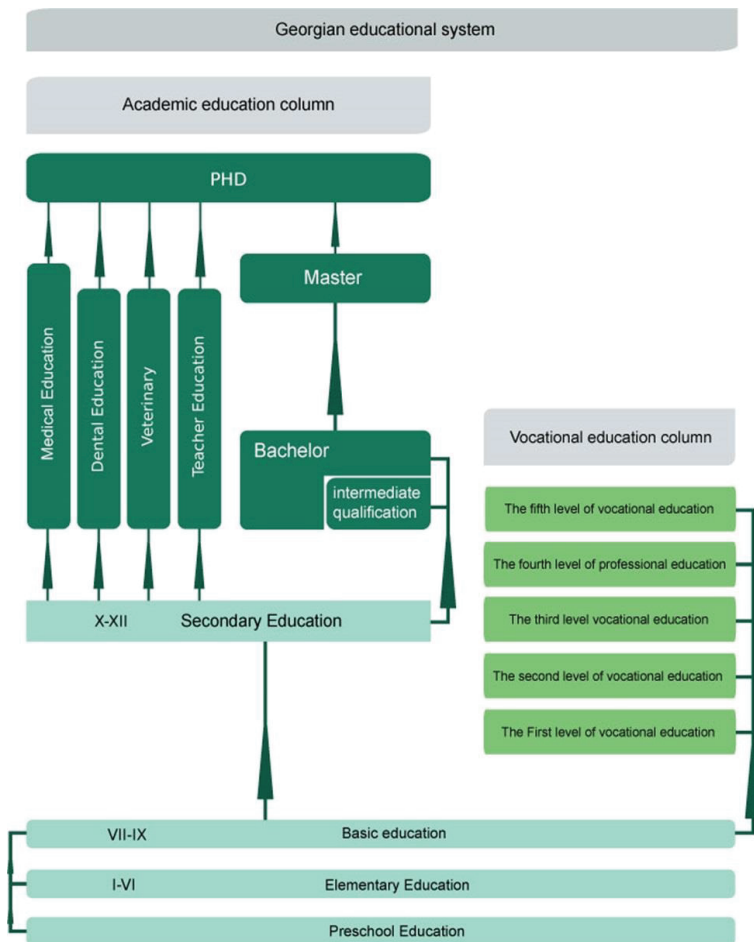

Source: National Statistical Service of Georgia

A higher educational institution is defined by the Georgian law „On Higher Education“ as „a teaching or educational scientific-research institution implementing a higher educational programme, the primary function of which is the implementation of higher educational activities and scientific researches or higher educational activities, as well as the performance of creative work.“ A higher education institution is comprised of basic instructional and supporting structural components and confers pertinent credentials.

According to legal stipulations, higher education is characterised as advanced education that imparts knowledge and skills aligning with levels 6-8 of the National Teachers' Framework. This educational attainment is substantiated by an appropriate certification validating the acquired qualifications.

The comprehensive overview of the educational system in Georgia can be depicted as follows:

Source: <https://mes.gov.ge/content.php?id=131&lang=geo>

The attainment of higher educational institution status and the implementation of corresponding educational endeavours can only occur through the process of authorization, as outlined by the legislation governing the authorization of educational institutions. Authorization is a formal process by which a higher educational institution seeks to attain official recognition. The primary objective of this process is to ensure

that the institution meets the required requirements for carrying out its educational operations, ultimately leading to the issuance of a document that validates the education provided by the institution and is recognised by the state. The process of authorization is conducted by the National Centre for the Development of the Quality of Education, in adherence to the established regulations governing the authorization of educational institutions. The state exclusively acknowledges the validity of diplomas granted by higher education institutions that are authorised or deemed equivalent.

The university is an esteemed institution of higher education that offers comprehensive academic programmes and conducts rigorous scientific research across all three tiers of education.

A teaching university refers to an institution of higher education that offers a range of academic programmes, excluding those at the doctoral level.

The college is an institution of higher education that exclusively offers undergraduate academic programmes.

Based on the statistics provided by the National Centre for Education Quality Development as of August 31, 2023, the higher educational institutions in Georgia that have received official authorization are as follows:

Universities:

1. LEPL – Ivane Javakhishvili Tbilisi State University;
2. LEPL – Tbilisi State Medical University;
3. LEPL – Ilia State University;
4. LEPL – Akaki Tsereteli State University;
5. LEPL- The Shota Rustaveli Theatre and Film Georgia State University
6. LEPL – Batumi Shota Rustaveli State University;
7. LEPL – The Vano Sarajishvili Tbilisi State Conservatoire;
8. N(N)LE – Agricultural University of Georgia;
9. LEPL – Iakob Gogebashvili Telavi State Univeristy;

10. LEPL – Apolon Kutateladze Tbilisi State Academy of Arts;
11. LEPL – The Georgian Technical University;
12. LEPL – Sokhumi State University;
13. LTD – Tbilisi Free University;
14. LTD – David Tvildiani Medical University;
15. LTD – The University of Georgia;
16. LTD – Caucasus University;
17. N(N)LE – St. Andrew The First-called Georgian university of the Patriarchate of Georgia;
18. LTD – Georgian Aviation University;
19. LTD – Grigol Robakidze University;
20. LTD – International Black Sea University;
21. LTD – Georgian American University;
22. LTD – David Aghmashenebeli University of Georgia;
23. LTD – Kutaisi university;
24. N(N)LE – GIPA – Georgian Institute of Public Affair;
25. LTD – Caucasus International University;
26. N(N)LE – New Vision university;
27. LTD – Business and Technology University;
28. LEPL – Samtskhe-Javakheti State University;
29. LTD – East European University;
30. N(N)LE – St. Tamar King University of the Patriarchate of Georgia;
31. LEPL – Kutaisi International University;
32. LTD – Sulikhan-Saba Orbeliani university;
33. N(N)LE – Gori State University.

Teaching Universities:

34. LEPL – Shota Meskhia State Teaching University of Zugdidi;
35. LEPL – Teaching University – Batumi State Maritime Academy;
36. LEPL – Batumi Art Teaching University;
37. LTD – Petre Shotadze Tbilisi Medical Academy;

38. LTD – Teaching University Geomedi;
39. LTD – Alte University;
40. LTD – Tbilisi Humanitarian Teaching University;
41. LTD – Batumi Navigation Teaching University;
42. N(N)LE – St. Tbel Abuserisdze Teaching University of the Patriarchate of Georgia;
43. LTD – Guram Tavartkiladze Tbilisi Teaching University;
44. LTD – Georgian national University SEU;
45. LTD – European University;
46. LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia;
47. LEPL – Georgian State Teaching University of Physical Education and Sport;
48. LTD – BAU International University, Batumi;
49. LTD – International Teaching Univeristy of Management and Communication ALTERBIDGE;
50. LTD – East-West Teaching Univeristy;
51. LTD – British Teaching University in Georgia;
52. LTD – Ken Walker International University;
53. Branch of foreign enterprise – Webster University, Ink. Georgia Branch;
54. LTD – Avicenna – Batumi Medical University.

Colleges:

1. LTD – Free Academy of Tbilisi;
2. LTD – New Higher Education Institute – Newuni Orthodox Divinity Higher Educational Institutions:

Academy and Seminary of the Autocephalous Apostolic Orthodox Church Georgia;

1. N(N)LE – Orthodox Theological Higher Educational Institution – Tbilisi Theological

2. N(N)LE – Orthodox Theological Higher Educational Establishment – Giorgi Mtatsmindeli Higher Educational Institution of Ecclesiastical Chant;
3. N(N)LE – Orthodox Theological Higher Educational Establishment – Gelati Academy and Seminary of the Autocephalous Apostolic Orthodox Church Georgia;
4. Georgian Patriarchate Gremi Theologian Seminary;
5. N(N)LE – Batumi St. John the Divine’s Theologian Seminary of Georgian Patriarcha;
6. N(N)LE – St. Grigol Khndzteli Theologian Seminary of Georgian Patriarcha;
7. N(N)LE – New Georgian University.

The publication titled „Strategic development of higher education and science in Georgia,“ authored by the International Institute of Education Policy, Planning and Management in 2013, references a report by the World Bank. This report offers an examination of the higher education finance structure in Georgia. The study referenced highlights a significant shift in „the funding system of higher education institutions in Georgia in 2004. This change primarily involved the transition from direct financing of universities to a financing model that is tied to student-related factors. During the implementation of the aforementioned measures, the primary objective was to eradicate instances of corruption within the procedures pertaining to student admissions in universities, as well as the allocation and utilisation of state funding in higher education institutions. Over time, the state has progressively diminished its direct allocation of funds to institutions of higher education, reaching a minimal level, and has predominantly substituted it with financial support directed at students. While there may be certain resemblances to the prevailing finance system in European nations, wherein the university funding formula mostly hinges on the student enrollment figures, it is important to note that this financing method differs dramatically. To begin with, the

allocation provided by the state for each student solely encompasses the designated tuition expenses. Furthermore, it should be noted that the allocation of state funds is contingent upon the performance of students in the unified national exams, rather than only on student enrollment figures. The remaining students are responsible for covering their own tuition payments.“

In Georgia, the allocation of financial resources to support students is facilitated through the provision of study grants, which are awarded depending on the performance achieved in the unified national exams.

The Resolution of the Government of Georgia No. 220, dated April 26, 2022, „pertains to the assessment of the yearly volumes, quantities, and financial allocation of programme funds for the state training grant for the academic year 2022-2023“ For the academic year 2022-2023, the Ministry of Education and Science of Georgia has approved a programme funding amount of 12,723,750 GEL for the undergraduate, integrated bachelor-master of teacher training, integrated master of veterinary medicine, and accredited medical/dentist educational programmes offered by the state-based higher educational institution.

Supported by the training grant provided by the state:

- Undergraduate educational programmes typically have a duration of no more than four years.
- An integrated bachelor-educational programme for teacher training typically has a duration of no more than five years.
- An integrated master's programme in veterinary medicine typically has a duration of no more than five years.
- The educational programme of a certified doctor or dentist typically spans a maximum duration of six years for doctors and five years for dentists.
- A one-year educational programme for teacher training, with a maximum duration of one year.

- The proposed educational programme aims to provide a comprehensive preparation in the Georgian language within a duration of one year or less.
- The State Educational Master's Grant has a maximum duration of two years.

The grant, which falls under the purview of the social programme, is awarded just once for a single educational level, such as a bachelor's or master's degree. If a student is enrolled in multiple educational programmes at the same level, they will only receive a grant to pay one of the programmes. The grant amount is determined by analysing the data from the undergraduate register, specifically the data from November 1 and April 1 of each academic year. Similarly, for the master's level, the grant amount is derived by considering the data from November 15 and April 1 of each academic year.

The award amounts are computed exclusively for individuals who are officially registered as students with active status in the higher education management information system on the specified dates, and who are currently enrolled in educational programmes that have been accredited.

The failure of a higher education institution to input student information into the higher education management information system serves as the grounds for suspending the transfer of the grant acquired by said student to the school.

In the event of the suspension or denial of the grant transfer, the higher education institution is prohibited from requiring the student to make payment for the non-transferable grant amount or any associated payments such as interest or fines and etc. In addition, the programme must be accredited by November 1 (undergraduate level) and November 15 (master's level) for the fall semester of the corresponding academic year, and by April 1 (undergraduate, master's level) for the spring semester.

When considering mobility or internal mobility, it is important to note that the state study stipend awarded to a student can only be moved to an educational programme that has been officially recognised. The grant awarded to the student will be transferred to the initially received amount. In cases when the fee charged by the receiving programme is lower than the grant amount awarded to the student, the grant is equivalent to the program's fee. For each successive period of mobility, the student will be awarded a grant equivalent to the funding provided by the prior institution or programme of higher education.

If a student chooses to pursue a different programme than their initial one, the funding for their studies in the new programme will be determined based on the remaining years of funding allocated for their original programme. However, the funding will not exceed the maximum number of years specified by law for the new educational programme.

Upon completion of the mobility, the grant will be transferred to the accredited programme at the recipient institution in accordance with the relevant legislation. This transfer will be carried out automatically, without the need for any further application process.

The transfer of state training grants to non-accredited educational programmes is prohibited in the context of mobility/internal mobility.

When considering mobility or internal mobility, it is important to note that the student will not be relocated to the receiving programme in order to get priority programme financing.

Ensuring the continuity of the grant for a period of five years subsequent to the cessation or suspension of the student's status holds significant importance.

In the event that an individual's status is suspended due to studying at a foreign institution or a health issue that renders continued study impossible, the entitlement to utilise the acquired grant is retained for as long as the aforementioned circumstances persist.

A student whose status as a student has been suspended or terminated, yet persists in pursuing studies at the same or a different higher education institution programme, will utilise the grant initially acquired by

them to fund said programme, adhering to the regulations stipulated by the legislation of Georgia.

An individual who is enrolled in a teacher training educational programme and has had their enrollment status suspended or terminated, but continues their studies in the same or a different institution's teacher training educational programme as outlined by the legislation of Georgia, will utilise the grant they initially received to fund this educational programme for teachers, as mandated by the legislation in accordance with the prescribed guidelines (E-reSource: <https://emis.ge/umaghlesi-ganatileba/dafinanseba/>).

The state training grant is allocated to those who have pursued higher education in the occupied territory and are seeking to further their studies at authorised higher educational institutions in Georgia. Pursuant to Resolution N263 issued by the Government of Georgia on May 23, 2022, individuals who hold Georgian citizenship or possess a neutral identity card and/or a neutral travel document, and are pursuing higher education in Georgia based on the recognition of their educational qualifications obtained in occupied territories, are entitled to receive financial support through state educational grants without being required to undergo unified national exams.

The Act in Georgia includes provisions for the potential funding of higher education for individuals from foreign nations. As per Article 6 (1) Clause G⁴ of the Law of Georgia „On Higher Education,“ the allocation and terms of financial support for the higher education of foreign nationals are determined by the Government of Georgia. This determination is based on either an international agreement of Georgia, the principle of substitution, or a specific state programme.

It is noteworthy that the state of Georgia has implemented a programme that offers state training funds to individuals from foreign countries. In accordance with the program's guidelines, individuals who are citizens of foreign countries and have been admitted to approved higher education programmes through unified national exams are eligible to receive financial support in the form of a state training grant. Individuals

who possess dual citizenship have the opportunity to secure financial support through the programme, provided that they have officially registered for the unified national exam as a citizen of a foreign country or have expressed their intention to participate in said exams as a citizen of a foreign country before August 1st of the present year. Additionally, it is required that these individuals have submitted the necessary documentation to the National Centre for Assessment and Examinations.

Based on Order No. 104/N issued by the Minister of Education and Science of Georgia on September 14, 2022 „About the approval of the state program for issuing a state educational grant to a citizen of a foreign country in the academic year 2022-2023“, for the academic year 2022-2023, the allocated amount of funding through the state educational grant for foreign students enrolled in accredited undergraduate programmes, integrated bachelor-master programmes for teacher training, integrated master programmes for veterinary medicine, and certified medical/dentist educational programmes at higher educational institutions in Georgia was established at 240,000 GEL (two hundred and forty thousand Georgian Lari).

Based on Order No. 105/N issued by the Minister of Education and Science of Georgia on September 14, 2022 „About the approval of the state program for issuing a state educational grant to a citizen of a foreign country in the academic year 2022-2023“, For the academic year 2022-2023, the designated financing for international students participating in approved master’s degree programmes at higher educational institutions in Georgia, through the state educational master’s grant, has been established at 45,000 GEL (forty-five thousand Georgian Lari). Furthermore, during the 2022-2023 academic year, as part of the state programme aimed at providing state educational master’s grants to foreign citizens, a state educational master’s grant will be awarded. The grant will cover the tuition fee for an accredited master’s educational programme offered by a higher educational institution, up to a maximum amount of 2,250 (two thousand two hundred and fifty) GEL.

As to the legislation of Georgia, specifically the law „On Higher Education“, the funding sources for higher educational institutions are as follows:

- a) The payment of tuition costs is facilitated through the use of the state training grant and the state training master's grant, which are exclusively applicable to authorised higher education programmes;
- b) Revenue acquired through the provision of a grant, donation, or bequest;
- c) Academic research grants awarded by the government on the basis of the competition selection process.
- d) The programmatic financing distributed by the ministries.
- e) The allocation of funds derived from the budget of an autonomous republic;
- f) According to the legislation of Georgia, there are other revenues obtained through economic activities among them.

A substantial portion of the aforementioned funding sources is supported by the state training grant and the state training master's grant. The annual volume and grant amounts of these grants are determined on a yearly basis through the submission of the Ministry of Education and Science of Georgia, as resolved by the Government of Georgia.

It is noteworthy that the maximum amount of the state educational aid has remained unchanged at 2250 GEL from the 2009-2010 academic year to the present. Furthermore, during the aforementioned time frame up until the present, there has been a notable increase in the overall sum of the state training grant disbursed on the grounds of unified national exams. Specifically, the amount has risen from 10,730,000 (ten million seven hundred and thirty thousand) GEL to a mere 12,600,000 (twelve million six hundred thousand) GEL, reflecting a growth of 17.42%.

State funding initiatives for higher education are incorporated into the annual budget allocations of the autonomous republic, local governments, and the state.

The state budget considers the following programs: the social program, which finances studies using the state training grant; and state-funded educational programs in their entirety.

The determination of the amount and conditions for student financing through the state educational grant is carried out annually by the Government of Georgia through a pertinent resolution, all within the framework of the social program. State funding is allocated to accredited higher education programs under the social program of study financing with a state training grant, as stipulated in Resolution N324 of the Government of Georgia, dated August 18, 2023. The tuition fees for these programs are determined by the higher educational institution and are calculated in accordance with the state training grant established by the Government of Georgia in the year following successful completion of the unified national exams (here). If a student has been awarded a portion of the grant through the unified national exams, his tuition fee will be augmented to the extent specified by the tertiary institution, up to a maximum of the entire grant amount determined by the Georgian government, within the context of the social program.

A student who is enrolled in an accredited higher education program at a higher educational institution and classified as one of the following groups (those who did not receive the entire grant amount or only a portion of the grant) according to the results of the unified national exams may be eligible to receive funding under the social program upon providing the necessary documentation:

- Individuals who have obtained a document attesting to their full-fledged general education at general educational establishments within the settlement authorized by Resolution №671 of December 30, 2015 of the Government of Georgia (On the Approval of the List of High-Mountain Settlements) (Autonomous Republic of Adjara, Guria Region, Imereti Region, Kakheti in the region, Samegrelo in Zemo-Svaneti region, Mtskheta-Mtianeti region, Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti region, Samtskhe-Javakheti region, Kvemo Kartli region, Shida Kartli region). The allocation of financed stu-

dents will be proportional to the number of applications received by students in each region who fall within this particular category.

- Individuals who have successfully completed their general education in general educational institutions within the „Occupied Territories“ of Georgia within the past two years and have obtained a document attesting to their graduation; Those whose completion of general education was duly recognized in adherence to the protocol set forth by the Georgian Ministry of Education and Science;
- Individuals who completed their final year of general education in the occupied territory prior to August 7, 2008, and obtained a document attesting to their complete education beyond the occupied territory. Additionally, to students who, prior to August 7, 2008, resided permanently with their families in the municipalities of Eredvi, Kurti, Tigvi, Akhlagori, or Azhar;
- Students who are the progeny of individuals who lost their lives fighting for the independence, freedom, and territorial integrity of Georgia, as well as those who vanished or perished from their wounds;
- Students who are offspring of Georgian Ministry of Defense military personnel who perished while participating in peacekeeping missions, security maintenance and restoration operations, or other peacekeeping operations, or who perished due to health complications sustained during such missions;
- Students who have been diagnosed with severe or significant disabilities as a consequence of peacekeeping operations, restoration efforts, or other peace-related endeavors on an international level;
- The following categories of students were granted repatriate status in accordance with the procedure outlined in the Georgian law „On the repatriation of persons who were forcibly relocated from the USSR by the former USSR in the 40s of the XX century“:
- Individuals who are classified as orphans (due to the death of either their parents or their mother, with the mother’s statement serving as the foundation for the father’s information on the birth certificate);
- Individuals enrolled in school who come from households with four or more children;

- Students who are severely/significantly/moderately disabled;
- Individuals who are enrolled in educational activities under the care of the state (regardless of their funding source or organizational-legal structure) or in foster care, or who have been out of state care for a minimum of two years and are currently under state care;
- Students who are enrolled in the unified database of socially vulnerable families and have a rating score of 70,000 or lower for their families;
- Scholars who have completed their academic studies in full over the past three years and obtained a certificate attesting to their completion of general education at general educational establishments situated in the villages bordering the occupied territories of Georgia;
- Scholars afflicted with autism spectrum disorder (one of the general disorders group: F 84.0; F 84.1; F 84.2; F 84.3; F 84.4; F 84.5; F 84.8; F 84.9).

Higher education shall be made accessible to the socially vulnerable, orphans, beneficiaries of large families and high mountain regions, persons with disabilities, individuals whose parents have been granted the status of a single parent, for the preservation of Georgia's territorial integrity, and for the freedom and independence of a moderately/severely/significantly disabled veteran, in accordance with the budgetary program of the Autonomous Republic of Adjara. Additionally, funding is allocated for scientific conferences, scientific events, seasonal schools, the translation and printing of foreign scientific literature, and study abroad. This includes students enrolled in second or third-year higher education programs at institutions of higher learning in the European Union, the United Kingdom, the United States of America, Canada, Australia, Japan, Switzerland, and Norway, as well as individuals pursuing post-bacalaureate or post-graduate art degrees.

The budget of the Autonomous Republic of Abkhazia includes provisions for scholarship funding and support for displaced residents of

medical and dental institutions as well as students pursuing master's degrees and undergraduate degrees.

Funding initiatives for tertiary education are also incorporated into regional fiscal plans. Let us examine a selection of them in accordance with the Adjara municipalities.

The budget of the municipality of Batumi provides funding for student internships abroad, scholarships for successful students.

The Kobuleti Municipality budget allocates funds for scholarships to deserving students, grants to applicants who have earned 100 %, and one-time financial aid to students pursuing advanced degrees at the bachelor's, master's, and doctoral levels abroad.

Scholarship financing is allocated in the budget of the Khelvachauri municipality to support high-achieving students who reside within the municipality.

The budget of the Keda municipality allocates one-time scholarships to students who have attended a public school within the municipality for the past two years, achieved a state grant of 50 %, 70 % or one 100 % on the unified national exams, and are currently enrolled in the first academic level of tertiary education at an authorized institution of higher learning in Georgia. degree-granting academic programs.

The municipal budgets of Shuakhevi and Khulo do not allocate funds for the purpose of financing higher education promotion.

CHAPTER II

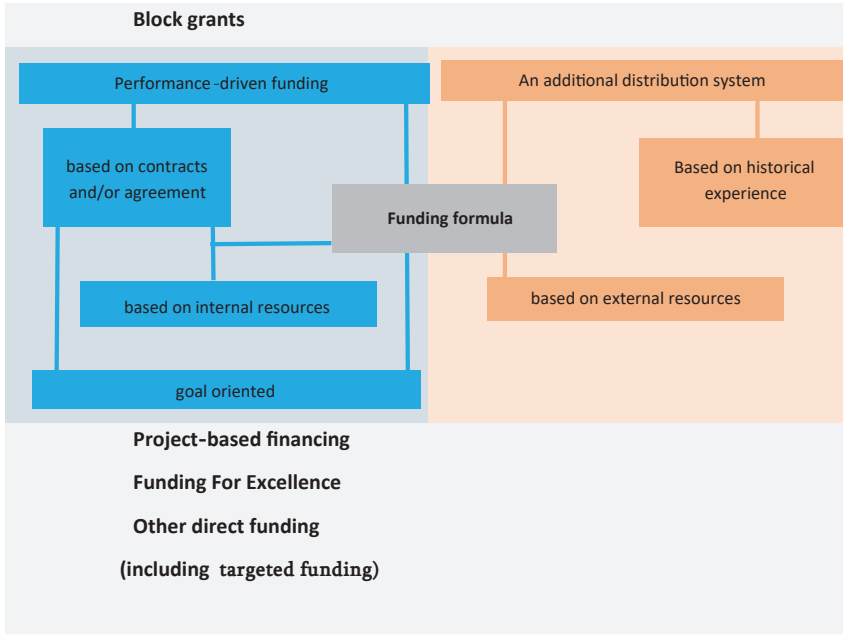
FOREIGN MODELS OF STATE FUNDING OF HIGHER EDUCATION

Significant to state policy is the allocation of financial resources to higher education institutions (HEIs). A primary objective of this policy is to guarantee that the higher education system can effectively address societal demands and requirements while optimizing resource utilization. State policy is placing a greater emphasis on the allocation of financial resources in accordance with quantifiable objectives and undertakings.

Europe is home to approximately 5,000 institutions of higher education as of 2022, accommodating 17.5 million students, 1.35 million faculty members, and 1.17 million researchers (E-reSource: <https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities>).

The primary source of state funding for universities in European countries is block grants, the allocation of which is governed by a multitude of distribution mechanisms. It comprises formulas constructed upon particular indicators, which may be revenue or expense-driven, contractual or agreement-based, goal-setting (with or without funding implications), or so-called historical experience-based.

MECHANISMS FOR THE DISTRIBUTION OF PUBLIC FUNDS

Source: Association of European Universities

Regarding the financing of higher education in Europe, it is possible to say that additional mechanisms supplement state funding. In the financing procedure, competitive allocation of funds is implemented as a mechanism. Research is frequently linked with competitive funding. However, additional financial resources, such as funds for infrastructure upgrades, strategic reforms, and so forth, may also be allocated through competitive processes. Additionally, educational institutions may be incentivized with targeted funding, either one-time or over an extended period (for example, to support the development of university alliances). In contrast to competitive funding, targeted funding is accessible to all institutions of higher education without distinction.

Furthermore, there exist selective funding mechanisms that are designed to offer targeted assistance to a subset of the institutions. The function of these mechanisms is more general.

While covering the costs of various university activities is the primary function of the funding model, it may also include the following: promoting dialogue between educational institutions and the government; ensuring transparency in resource allocation; enhancing management effectiveness for the performance of predetermined policy tasks; encouraging specific behaviors deemed desirable in accordance with the main strategy; and so forth.

As defined by the European University Association (EUA), the term „funding formula“ means the following: A funding formula is a mechanism by which the amount of funding allocated to a higher education institution is determined. It operates on the basis of indicators, such as the number of students, and other relevant variables, and is expressed mathematically.

While the variables utilized in the funding formula typically pertain to historical data, they may also represent prospective objectives. For instance, present projections of student enrollment for the upcoming academic year (for example, Scotland). There are instances where the comprehensive financing model is expressed as a formula, in which the proportionate share of each component is ascertained.

The allocation of block grants to universities is determined by indicators that may be established for the entirety of the institution’s primary activities, exclusively for teaching (teaching), or exclusively for research (research). Block grant funding is typically allocated through a combination of multiple instruments by the majority of European nations.

They integrate historical experience, formula rates, and allocations determined by contracts and/or agreements. To illustrate this point, let us examine the situation in Poland, where the funding formula is established at 75% of the grant’s total amount beginning in 2024. The remaining portion is determined through adjustment and indexation mechanisms and historical experience. The formula incorporates both internal university indicators (such as the number of students and staff) and external indicators (such as statistics of research activity). These external indicators have significantly influenced the evaluation and internationalization of

research over the years. Poland has implemented a novel framework known as Excellence Initiatives since 2019, wherein ten universities have been chosen to participate. It is important to acknowledge that a trend of close communication exists between the authorities and sector representatives, irrespective of the mechanism employed.

The model of state financing for institutions of higher education in Romania is also noteworthy. The primary provider of funding for higher education institutions in Romania is the Ministry of Education, in accordance with the institutional agreement that the Ministry and the institution have entered into. Institutional funding, pooling core funding, supplementary funding (funding from the institutional development fund beginning in 2016), special situations funding, and research formula funding beginning in 2021 are all included in the contract. Students will also be provided with social support as part of the agreement.

Principal funding (main funding) for public higher education institutions is determined by the number of students enrolled and study grants, which are allocated in accordance with the study's direction, field of study, study program, and language of instruction. Additional financing emerged as a prominent innovation in the realm of higher education financing. Further financial resources will be allocated in order to support and foster the growth of training programs and institutions of higher education. In consideration of the quality standards and criteria set forth by the National Higher Education Funding Council (CNFIS), this component comprises a minimum of 30% of the base funding allocation. The state university supplementary funding method, implemented in 2016, is categorized into the following four groups: learning and teaching, scientific research/artistic creation/sports performance, international outlook, regional orientation focus & social equity. The indicators and their respective weights vary annually. Learning and instruction, scientific research/artistic creation/sports performance, worldwide outlook, regional orientation, and social equality comprise the four categories of the supplementary funding mechanism for public universities that was implemented in 2016. (regional orientation focus & social equity). The magnitude of

indicators varies annually. Higher education institutions are permitted to submit projects on the following subjects for the Institutional Development Fund competition: social inclusion, globalization, the advancement of novel academic programs, the fortification of institutional capabilities, the enhancement of pedagogical and learning procedures, the fortification of research capabilities, and additional initiatives. Additionally, institutions of higher education may engage into agreements with the Ministry to subsidize student accommodation and food, finance capital expenditures and renovations, and invest in infrastructure.

FUNDING FORMULA IN THE FINNISH MODEL (2022)

<p>42%</p> <p>Education</p>	<p>30% - Bachelor and Masters's Degree <small>Master's Degree – 19%, Bachelor's Degree – 11%</small></p> <hr/> <p>5% - Constant studying</p> <hr/> <p>4% Employee count and employment standards <small>Number of employed graduates – 2%, Career growth for graduates -2%</small></p> <hr/> <p>3% Student feedback</p>
<p>34%</p> <p>Research</p>	<p>8% Doctorates</p> <hr/> <p>14% Scientific Publications</p> <hr/> <p>12% Funding for competitive research <small>Funding for international competitive research Funding for National competitive research and corporate funding</small></p>
<p>24%</p> <p>Another indicator</p>	<p>15% Strategic Development <small>Part A. The strategy of the university, Implementation of the strategy, Internationalization. Part B. The aims of the national policy on education and science Accent at Part A</small></p> <hr/> <p>9% Commitments at the national stage</p>

Source: Association of European Universities

The highest rate in the European Union, approximately 66%, of Finnish high school dropouts pursue further education, according to Eurostat 2022 data. Nonetheless, Finland spends roughly 30% less per student than the United States. What is the underlying cause of this phenomenon and what type of educational policy is in effect in Finland?

The entire amount of basic financing for higher education is determined by the Finnish Parliament, and it is distributed to higher education

institutions by the Ministry of Education and Culture. Institutions of higher education are endowed with broad autonomy over their operations and the authority to determine topics pertaining to the institution's internal administration. The Higher Education Institutions and the Ministry of Education and Culture enter into a four-year agreement. Amidst these deliberations, the ministries and the institutions will reach a consensus over the profiles, objectives, and key performance metrics of the institution. A statistical analysis of the institutions' operations is conducted annually by the Ministry of Education and Culture. The Finnish model is founded upon a financing mechanism that primarily allocates 42% of its resources towards research and education (34%). Both components may be seen as performance-based due to the inclusion of criteria that pertain to the future. The relationship between the two measures and the cost structure of institutions is close. Lifelong learning, graduate employment and growth tracking, and student feedback are additional education metrics. 24% of the remaining university funding is allocated in accordance with strategies. The „strategic development“ component of funding additionally encompasses the national responsibilities and obligations of academic institutions. This model is accurate as of 2021.

In contrast to the preceding model implemented from 2017 to 2020, the education component experienced a marginal increase from 39% to 42%, whereas the research component maintained a nearly unchanged value from 33% to 34%. Conversely, the strategic component witnessed a decline (from 28% to 24%). Improving the paradigm, according to the Association of Finnish Universities (UNIFI), requires the establishment of incentives for university publishing, internationalization, and competitive funding in addition to lifelong learning. Higher education schools specializing in applied sciences follow an independent model in which the rate of financing allocated every bachelor's degree is 56% of the total funding. It assigns a lesser degree of significance to research indicators (19%).

Enrollment at Finnish tertiary institutions is complimentary for all European Union and European Economic Area citizens (EEA). To be-

come members of a student union in the university sector, undergraduate and graduate students generally remit a nominal yearly membership fee of approximately €50. They receive discounted food, healthcare, and additional social services in exchange. Applied sciences and post-graduate and doctorate students are not required to be members of the Student Union.

As per the recommendation put forth by the Ministry of Education and Culture, the budget for the year 2023 has been supplemented by 46 million euros, amounting to 749 million euros, for the purpose of student financial support. Student loans and tuition grants include financial aid for students. The aforementioned program aims to establish a guarantee of a living income for students during their academic pursuits. For full-time education, financial aid is accessible to students. In addition to maintaining a satisfactory academic standing, recipients are required to maintain a minimum of 20 credits per academic year and a minimum of 5 credits (calculated per month of financial aid) on their final-year grade point average. Student financial aid (grant and loan) is available for 48-57 months (depending on the current study level). The amount of the study grant is approximately 254 euros per month, and the amount of the student loan is approximately 650 euros (according to the data of 2022/23). Combining a student debt and a study grant is a feasible endeavor. It is important to acknowledge that a student loan is a reimbursable loan given by the government. After obtaining a government guarantee for a student loan, the student is eligible to submit an application to a bank of their choosing. To obtain the loan, no further collateral or other kind of verification is necessary. The loan repayment period begins two years following graduation. It is noteworthy to mention that over 44% of first and second level students obtained a student loan in 2021/22, while approximately 62% received a study grant. Furthermore, overseas students have the opportunity to qualify for student loans and study grants. While receiving student loans and study scholarships, the majority of students are also eligible for Housing Allowance. The housing allowance is calculated in accordance with the combined housing expenses and

income of all family members. In addition, student health care, public transit, and meals are all subsidized.

The purpose of state support for education in Estonia is to ensure that all talented and motivated students have equal access to learning opportunities. During the 2021-2022 academic year, a total of 19 institutes of higher education were in operation, with one private university, six state professional higher education institutions, and five private professional higher education institutions providing instruction. The funding source for universities and vocational schools is the state budget. Higher education institutions are supported financially by money allocated for instructional, administrative, investment, and operational costs. Furthermore, funds derived from internal and external support, as well as revenue generated from economic operations, are incorporated into the budgets of higher education institutions. The Estonian government allocated 5.6 % to education from 2009 to 2020 (in 2014 and 2006), 7.2 % in 2009, and 6.4 % in 2020. In comparison to 2020, education expenditures have increased by 6.2%, per the 2021 budget (according to the budget, in 2021, the total government sector education spending is 1,877 million euros) (E-reSource: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/estonia/funding-education>).

The higher education reform was enacted between 2013 and 2014, granting all candidates the option to obtain an education at no cost. The modifications to the finance structure of higher education institutions were mandated by the same reform, which established a clearer correlation between the efficiency and quality of education and societal demands. In order to do this, the action plans are reevaluated every three years and updated as required. Annual monitoring of the agreements' implementation affords the chance to refine the scope of operations and eliminate superfluous duplication of effort. Performance agreements guarantee the financial independence of universities and promote the participation of institutions of higher education in the process of budget formulation. Academic establishments has considerable independence in regard to the administration of their budget, personnel, and property.

The local government budget provides a modest amount of funding for higher education institutions. In addition to income from third parties, higher education institutions may also receive contributions, grants, and other forms of support (entrepreneurs, alumni, etc.).

Students enrolled in vocational higher education institutions and public universities that adhere to the curriculum and are taught in the Estonian language are exempt from tuition fees. As per the specified curriculum, students are required to complete 30 credits per semester and 60 credits per year. Thus, beginning with the second semester, the repayment of study fees is contingent on the curriculum's success. The regulation governing the maximum allowable value, denominated in credits, is established by the government of Estonia. Universities determine fees at an average of 50 euros per credit (it differs according to different specialties, for example, as of 2022, in the field of art, medicine, dentistry, veterinary medicine – 100 euros, for the pilot training program – 120 euros). Insufficient credit accumulation or study in a language other than Estonian may result in the imposition of an extra cost by the university (E-reSource: <https://haka.ee/wp-content/uploads/HESystem2022.pdf>).

The activities of private institutions of higher education are often not supported by the state. Students enrolled in private institutes of higher education are therefore responsible for covering their own tuition expenses. Additionally, private educational establishments have autonomy over the extent of their educational offerings.

It is worth mentioning that Estonia has implemented a financial assistance program for families of students, which allows permanent residents (Estonians citizens) to deduct the necessary cash for educational expenditures from their taxable income. Furthermore, in the event that the student is below the age of 26 and lacks personal income, their parents are eligible to utilize the aforementioned benefit scheme.

A reform of doctoral-level instruction went into effect on September 1, 2022, mandating that doctoral candidates secure work in a research

institution whose profile corresponds to the topic of their dissertation, in accordance with an employment contract with the university.

With the assistance of state programs, the Estonian government finances the study abroad of students and the mobility of personnel from higher education institutions. The Kristjan Jaak¹ scholarship program, for instance, finances the research and study abroad of doctorate and master's level students. DoRa Pluss² funds assist the research and study of master's and doctorate students in foreign universities, as well as their attendance at international professional conferences, seminars, and training courses (E-reSource: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/estonia/higher-education-funding>).

Education accounts for 20% of Japan's gross domestic product and 3.42% of GDP. The financing of the school system is a collaborative effort by the central and local governments. Furthermore, the Japanese education system is substantially supported by corporate and private donations.

The Japanese education system provides the most equitable learning environment for individuals from diverse socioeconomic backgrounds. A study conducted by the Organization for Economic Co-operation and Development reveals that the socio-economic attributes of students' educational institutions influence their academic achievement to a mere 9%. This metric is significantly lower than in Europe's industrialized nations. This statistic has an average value of 14% in Europe and 17% in the United States. Additionally, the percentage of pupils who withdrawn from school is rather low. Roughly 97% of the overall student population successfully completes the educational institution.

Japanese universities rely predominantly on their own funding. This is the case for private and public universities alike. Japan is host to over 500 private universities and 86 governmental universities. 2.8 million students are enrolled at these universities collectively.

¹ <https://harno.ee/en/scholarships-and-grants/scholarships-studying-and-working-abroad/kristjan-jaak-scholarships>

² <https://harno.ee/dora-pluss-programm>

The five primary ways in which states fund universities are as follows:

1. Operating grants – direct funding received from the Ministry of Education, Culture, Sports and Technologies;
2. Subsidies for capital constructions;
3. Research grants;
4. Subsidies to cover current expenses in private universities;
5. Student assistance programs.

Comparable to Great Britain, Europe, Germany, and France, the mean expense of pursuing higher education in Japan amounts to \$12,326, although it surpasses the equivalent figure in Europe.

Operating grants constitute the primary kind of public funding received by universities in Japan. These awards provide financial support for the maintenance of faculty and facilities. A grant determined by a formula is the definition of an operating grant. The method incorporates various indices of institutions, including but not limited to the number of faculty representation, building size, and student enrollment. Additionally, operating grants are utilized frequently to fund research. Approximately 16% of the operational grant is allocated to research. Moreover, grant programs actively operate in Japan to finance research, providing university faculty and students with an extra option..

The transition from general funding to project-based financing and from institutional funding to individual funding characterizes the state funding structure for universities. Evidently, the objectives of funding are evolving in order to maximize its utilization. Institutions of higher education must vie for funds. They must establish the necessity for the award and provide adequate justification for the specific initiatives and activities they wish to fund. Thus, two categories of institutions emerge: those that successfully obtained supplementary resources through this approach, and those that were unsuccessful in their pursuit of the granted grants. This outcome is entirely rational and inherent in the provision of a grant, serving two purposes: first, to foster greater competition; and

second, to inspire universities to adopt more efficacious strategies. Additionally, tuition rates and grant amounts have been increased, creating an opportunity to finance educational expenses. The objective of this initiative is to decrease the quantity of university students whose primary purpose is not academic pursuits and who incur unintended financial burdens on their families.

The Japanese government provided seventy million dollars last year to institutions whose primary objective is the design and execution of research and which wish to strengthen their participation in international projects in order to obtain international recognition. There has been an upsurge in student aid programs that are designed to assist children from low-income families in their pursuit of an education. A total of four distinct income levels were identified, and funding and award amounts were calculated in accordance with each level. The ministry is developing a program that will enable master's degree candidates with an annual salary of \$20,000 or more to make tuition payments after completing their studies. Furthermore, this amount rises to \$30,000 if the student has children (E-reSource: <https://www.researchgate.net/publication/362218899-Financing-of-Higher-Education-between-Private-and-Public-sector-role-Japan-as-case-of-study>).

Higher education has been a significant aspect of French society since the establishment of the University of Paris-Sorbonne during the Middle Ages. Currently, the nation is renowned for its robust and sophisticated higher education system, which comprises an abundance of both public and private establishments. The French higher education system is predominantly funded through a nexus of public funds, tuition fees, and alternative revenue streams. The French government ensures that students have access to higher education and plays a significant role in funding institutions of higher learning.

In addition to universities, France is home to specialized institutions known as „grandes écoles.“ Universities, which are public establishments, provide students with an extensive selection of majors. In con-

trast, large schools are characterized by their specialization and prestige, since they concentrate on particular professions including engineering, business administration, and others.

The majority of financing for universities and large schools is provided by the state. The allocation of cash to universities and big schools is a critical function carried out by the French Ministry of Higher Education, Research and Innovation (Ministère de l'Enseignement Supérieur, de la Recherche et de l'Innovation – MESRI).

The financial support provided by the government encompasses a substantial portion of the expenses, such as personnel remuneration, upkeep of infrastructure, and research endeavors. The maintenance of comparatively cheap tuition prices for local and EU students is ensured through government assistance. The fee in this instance is determined by the government and is often uniform among universities. Nevertheless, tuition costs may differ based on the program and degree of study. Engineering and medical programs, for instance, may charge higher tuition rates as a result of the extensive use of instructional materials and resources. Tuition for undergraduates from the EU and within the country is approximately 600 euros. It shoots up to 5,000 to 30,000 euros at private universities. Foreign students must pay between 2700 and 3700 euros for a bachelor's degree, and between 3700 and 4700 euros for a master's degree. In many instances, tuition for PhD programs is entirely waived, or cost-effective. Moreover, a stipend is provided to students to assist with housing and miscellaneous expenditures.

Supplementary funding is of critical importance in supplying universities, particularly major institutions and private universities, with financial resources. This comprises licensing and intellectual property, private donations and scholarships, business partners, EU funding and projects, consulting services and research initiatives, supplementary programs and training, and consultancy services. Institutions are able to maintain academic standards, invest in research, and offer specialized programs and services with the help of this financing source.

Innovation and research are given significant priority in France. Research activities in higher education are significantly supported by substantial money allocated by the French government. This financial support empowers academic institutions and research facilities to conduct state-of-the-art investigations across several domains, hence fostering advancements and technological ingenuity.

National research agencies such as the National Center for Scientific Research (Centre National de la Recherche Scientifique – CNRS) and the National Research Agency (Agence Nationale de la Recherche – ANR) play an important role in funding research projects and initiatives.

Assistance is extended to both domestic and international students through a variety of scholarships and awards administered by the French government and other organizations. These financial aid programs strive to ensure that students from diverse socioeconomic backgrounds have access to higher education.

Available to students across all three levels, scholarships offer the chance to have tuition costs and living expenses covered. Furthermore, high schools and universities each provide their own scholarship programs.

Students are eligible for social assistance programs administered by the French government. Programs exist to furnish students with accommodation, ensure access to free medical care, and offer work prospects. Furthermore, students are afforded the chance to engage in an extensive array of athletic, cultural, and career development activities. By ensuring the academic success and well-being of students, support services allow them to concentrate on their studies and maximize their time at university. Based on statistics provided by the French National Center for Student Social Services (CNOUS), the Caisse d'Allocations Familiales (CAF) program assisted 226,000 students with housing costs in 2020. The program allocated a total of 6 million euros in funding.

The funding model in France is of paramount importance in guaranteeing the general standard of higher education within the nation. Universities and major schools are able to maintain a high standard of teaching

and research with the assistance of public money, which attracts both domestic and international students. Government emphasis on research funding fosters the development of new ideas and innovations. Collaboration between research institutes and universities enables the pooling of resources and the exchange of information.

French higher education is distinguished by its substantial reliance on public funding, competitive scholarship and student aid programs, and low tuition prices. A system of higher education that is both inclusive and varied is the result of the combination of these components.

The role of governmental funding in higher education is of paramount importance within the education system of Germany. Germany is renowned for its unwavering dedication to ensuring that its citizens and international students have access to affordable higher education. Expanding access to higher education, lowering financial barriers for students, and promoting equitable opportunity are the primary goals of this strategy. Universities and colleges of applied sciences, colleges of arts and music, and analogous institutes of higher education (teacher training colleges, theological colleges, etc.) comprised the remaining 423 state-recognized higher education institutions in Germany as of 2022 (E-reSource: [https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research Culture/Institutions-Higher-Education/Tables/type-institution.html](https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research%20Culture/Institutions-Higher-Education/Tables/type-institution.html)).

Germany is renowned for its dual training system, wherein companies furnish apprenticeship positions and assume the financial responsibility for their training expenses. Additionally, state or state-recognized vocational academies that are registered in certain territories are encompassed. For instance, Bayern is home to technical schools. Students have access to continuous professional development. Thirty administrative colleges, which are technical schools for public administration, fulfill a unique function by providing education for civil personnel. They receive funding from the land or the federation. Their pupils are regarded as civil servants (E-reSource: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/higher-education>).

The Germans finance everyone, not just economically lucrative sectors. As a result, the pursuit of higher education is provided free of charge, including for historians and engineers. The allocation of places at state universities in Germany is determined by the state in accordance with the majors offered. (E-resource:<https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/Institutions-Higher-Education/Tables/total-area-study-winter-term.html>).

The majority of funding for educational institutions comes from state budgets, as these establishments are predominantly state-run. The Federal Republic of Germany maintains a three-tiered political and administrative structure: the Federation; local government (Kommunen), which comprises towns with district status and districts themselves; and land (Länder). Decisions on education funding are made at all three levels, but about 90% of public spending is carried out by states and local governments. Each of Germany's 16 federal states is responsible for managing and funding higher education institutions. (E-reSource: <https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Eurydice/Bildungswesen-engl-pdfs/funding.pdf>).

Although decisions on school finance are executed at all three levels, state and local governments are responsible for approximately 90% spending. It is the responsibility of each of Germany's sixteen federal states (Bundesländer) to administer and finance institutes of higher education. Universities' budgets are determined by lands according to performance indicators, research output, and the number of students enrolled. Except in limited circumstances, public higher education establishments are funded through the lands. These lands, in turn, receive the funds required to carry out their responsibilities from the budgets of the Ministries of Science and Research or Education.

The Joint Scientific Conference (Gemeinsame Wissenschaftskonferenz – GWK), an essential element, serves as a platform for deliberations on higher education policy and the coordination of fund allocations between federal and state representatives. Typically, multiple phases of

coordination occur between the accountable ministry and institutions of higher education as part of the funding process.

Prior to proceeding, the land authority is notified of the financial needs of the higher education institution through the submission of the cost estimate. These financial requirements are subsequently incorporated into the budget of the Ministry accountable for higher education in the jurisdiction. The annual budget is subsequently formulated, reviewed by other ministries, and presented to the government as a proposal before the government submits it to the parliament for approval. The funds become accessible subsequent to the budget's consideration and adoption by the Parliament. Funds are allocated, expended, and the supervision of their disposal by the land in accordance with the specifications of institutions of higher education. In certain territories, the land and its higher education institutions enter into a multi-year agreement regarding the financing and development of these institutions. Land objectives, structural development of higher education institutions, expansion plans, and strategic development objectives are all specified in these agreements. The budgetary resources designated by the landowners encompass personnel salaries and material expenditures, in addition to property, building, and equipment costs. These funds are frequently supplemented by grants and industry funding from third parties. The public sector spent 33.9 billion euros on higher education in 2021, of which 29.2 billion euros (86.2% of expenses) was allocated to the land and 4.7 billion euros was allocated to the federation, according to statistics (13.8% of the expenses). The value has increased by 17.1 billion euros in comparison to the prior year (about 5%). The expenditures in question constituted 9.8% of the gross domestic product (GDP) (the same level as the previous year). Universities are now able to concentrate on research and innovation without the financial burden of high tuition fees, thanks to the public funding model. This factored into Germany's global leadership position in technological advancements and scientific research.

Evidently, higher education institutions receive the majority of their funding from the budgets of the land ministries responsible for higher ed-

education. Nevertheless, research institutions and their personnel possess the authority, in the course of their professional obligations, to execute such research endeavors that receive financial support from external entities, such as foundations, corporations, or organizations. External funding to institutions of higher education totaled approximately €8.9 billion in 2020. With regard to advancing research in higher education, the German Research Foundation (Deutsche Forschungsgemeinschaft – DFG) is the preeminent institution. Funding for research projects is facilitated by this. Funds can also be received by higher education institutions from corporations when the corporations engage them to conduct particular research projects. The total amount of funding obtained from the commercial sector in 2020 was 1.5 million euros.

Students are required to pay a „semester contribution“ (Semesterbeitrag) in certain nations for access to the social services of the institution. An additional contribution is made by students to the Student Self-Governing Body, which is also known as the Allgemeiner Studierendenausschuss (General Student Committee) (except Bayern). Enrollment fees for students with refugee status are reduced in accordance with a resolution of the Permanent Conference of Ministers of Education and Culture (Kultusministerkonferenz). Additionally, the reduction of public fees, contributions, and taxes paid throughout the study period is a component of the decision.

Students who begin or continue their education in Switzerland or another EU member state are also financially supported in Germany. Academic study periods outside the European Union and Switzerland, ranging from one semester to one year, are eligible for financial support if they serve an educational or training purpose. Financial aid was made available to 468,543 students through the Federal Education Assistance Act in 2021. For the student sector alone, federal and Lander study aid expenditures on student support exceed €2.3 billion. Per student, an average of 579 euros was collected (E-reSource: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/higher-education-funding>).

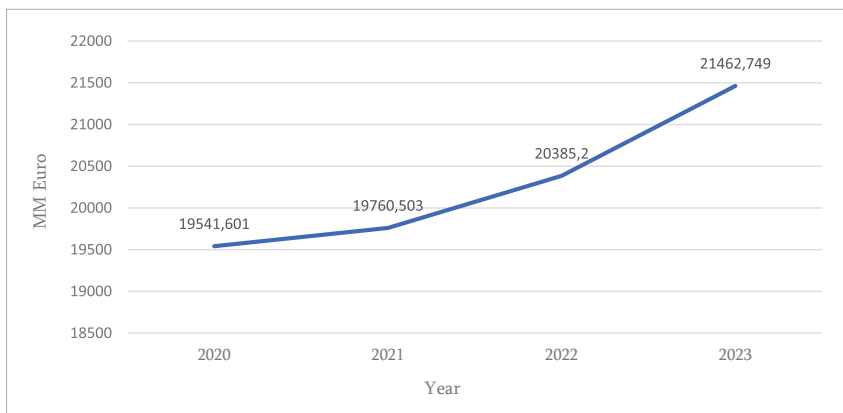
Foreign students, future academics, and scientists are eligible to receive grants from the German Academic Exchange Service (Deutscher Akademischer Austauschdienst – DAAD) in order to pursue a limited-duration academic or scientific endeavor at a German higher education institution. Certain nations, in addition to the DAAD, have designated funds to assist international students attending domestic institutions of higher learning.

Additionally, a scholarship program supported accomplished and gifted students attending German institutions of higher education (Deutschlandstipendium). The monthly grant is distributed in an equal amount by the Federation and private sponsors (corporations, foundations, and individuals). It is worth 300 euros. Aiming to 2021, the Act zur Schaffung eines nationalen Stipendienprogramms (StipG), which established the scholarship program, awarded the funds to an estimated 29,000 students (E-resource:<https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/Educational-Finance-Promotion-Education-Training/Tables/germany-scholarship-subject-group.html>).

Due to the decision to exempt international students from tuition, Germany has become an exceptionally alluring place to pursue higher education. Consequently, the nation has witnessed a surge in the enrollment of international students, which has bolstered cultural diversity and fostered global cooperation in the realms of innovation and research.

Since 2008, the Federal Statistical Office (Statistisches Bundesamt) has been producing an annual report on education expenditures in consultation with the Joint Scientific Conference (Gemeinsame Wissenschaftskonferenz) and on behalf of the Federal Ministry of Education and Research (Bundesministerium für Bildung und Forschung – BMBF). The report compiles the most critical data obtainable regarding the budget for education. The education finance report furnishes stakeholders with information derived from data regarding the structure, contributions, advancements, and results of educational procedures.

THE BUDGET OF THE FEDERAL MINISTRY OF EDUCATION AND RESEARCH (BMBF)

Source: Federal Ministry of Education and Research

The higher education system in Belgium is highly developed and provides students with an inclusive academic environment. Two linguistic communities comprise higher education in Belgium: the Flemish community (Flanders) and the French-speaking community (Wallonia and Brussels). Additionally, a smaller German-speaking community exists, which maintains its own educational system.

The predominant form of higher education organization in Flanders consists of universities and university colleges (*hogescholen*). University colleges offer bachelor's degrees in practical education and applied research, whereas universities offer bachelor's, master's, and doctoral programs.

High schools and universities abound in the French-speaking community (*higher institutes*). Students are able to enroll in academic programs at the Universities of Wallonia and Brussels, whereas the University Colleges of Flanders and the *Hautes Ecoles* offer professional bachelor's degrees.

Although the German-speaking community has its own education system, its fundamental characteristics are undoubtedly similar. Predominantly German is the language of instruction in institutions of higher

education belonging to the German-speaking community. This language option corresponds to the community's official tongue and permits students to study in their mother tongue. Collaboration exists between the German-speaking community and organizations and educational establishments in neighboring Germany. The objective of this collaboration is to furnish faculty and students with educational opportunities and exchange programs.

Higher education institutions, funding mechanisms, and policies vary from society to society.

The primary source of financial assistance for institutions of higher education is state funding. Regional authorities and the federal government divide funds among universities, college universities, and other institutions of higher learning (Hautes Ecoles). In contrast to the federal government's promotion of particular cross-community initiatives, regional governments possess greater authority regarding the allocation of financial resources to their respective language communities. This allocation guarantees that policies regarding higher education are consistent with the needs and priorities of society.

State funding supplies universities with financial resources in the subsequent ways:

- Fundamental Operating Budgets – These funds support the fundamental activities of universities, encompassing the remuneration of faculty and staff, upkeep of facilities, and administrative expenditures.
- Research and Innovation – Funds are allocated by governments to support research endeavors and procure cutting-edge technology and equipment.
- Student Support – Schemes of financial assistance and support, including grants and scholarships.

Tuition fees and enrollment fees, which are borne by students, constitute the second most significant component of funding for higher education. Despite the fact that fees are subsidized by the government to ensure that Belgian students have access, there are variations based on

program type, nationality, and language community. As in other nations, tuition for international students is greater than that of EU students.

Research grants reflect the fundamental commitment of Belgian higher education to research. Academic establishments at the tertiary level are proactively pursuing research grants from private foundations, government agencies, and international organizations, among others. These funds contribute to the preservation of scientific research's superior quality.

In order to address the research needs and priorities of higher education institutions, Belgium provides a variety of research grants:

- **Basic Research Grants** – Funds from these grants assist in the investigation of scientific principles through fundamental research. Developments, theoretical underpinnings, and groundwork for subsequent applied research are established within the framework of basic research grants.
- **Applied Research Grants** – Applicants for grants for applied research must develop workable solutions to particular, real-world issues. The practical implementation of scientific knowledge for the betterment of society is the objective of these endeavors.
- **Collaborative Research Grants** – Grants for collaborative research encourage the formation of alliances among universities, research institutes, and interdisciplinary groups. This collaborative effort promotes the interchange of information, the cultivation of novel methodologies, and the allocation of resources.

Belgium is an active participant in international funding programs, including those administered by the European Union's Horizon Europe, with regard to research grants. International research grants strengthen global research partnerships by facilitating collaboration with foreign research institutions and scientists.

Typically, research grants in Belgium are distributed through a competitive process. Scientists and researchers seeking financial support for their investigations submit project proposals that detail the intended outcomes, methodology, schedule, budget, and objectives of the research.

These proposals are assessed by funding agencies, government entities, or private foundations according to a multitude of criteria. Applicants who pass a rigorous evaluation process are granted financial support to conduct their research endeavors.

International research grants promote collaboration among scientists from different nations and facilitate the global exchange of ideas and experiences.

Universities and colleges in Belgium receive financial support from philanthropic donors and the private sector. By forming alliances with the private sector, universities are able to offer students internship opportunities and secure employment. The funding of scholarship programs is substantially supported by private donations.

Belgium is an active participant in a number of EU funding programs, including Horizon Europe for research projects and Erasmus+ for student and staff mobility. By attracting international resources and expertise, this international collaboration enhances educational opportunities and research endeavors.

In Belgium, funding for institutions of higher education is allocated using a variety of methodologies; each type of institution is subject to a unique distribution mechanism:

Formula-based funding is a funding mechanism utilized by universities to support their operations. These models incorporate a multitude of criteria, including academic performance, research productivity, student enrollment, and research output. The objective of this funding model is to establish equitable strategies for resource allocation among institutions.

Some funding models, in addition to formula-based funding, contain performance-based components that incentivize institutions to attain particular objectives. Potential performance indicators encompass metrics such as graduate employment rates and research impact.

The regional governments of each linguistic community allocate distinct budgets to institutions of higher education. This strategy permits each community to support its institutions and tailor its higher education policies to its specific priorities and requirements.

CHAPTER III

GEORGIA'S PUBLIC CONSCIOUSNESS REGARDING THE METHOD OF FINANCING

As we have previously discussed, the state is implementing numerous reforms in an effort to promote education through a variety of funding mechanisms. In light of the foregoing, it is crucial to ascertain the extent to which prospective students and entrants are informed about the methods of financing higher education. To this end, we administered an electronic (online) survey to this population.

159 participants were enrolled in the study via questionnaire survey. The objective of the research was to ascertain the degree of knowledge possessed by the participants regarding the educational initiatives funded by the government. As an element of the investigation, we found it intriguing to ascertain:

- Which region, city, or village did the school of the entrants occupy?
- which postsecondary educational program they have selected;
- Factors that influenced their decision to enroll in the educational program they did;
- as well as whether they were well-informed regarding the different types of state funding available to them in their field of expertise.

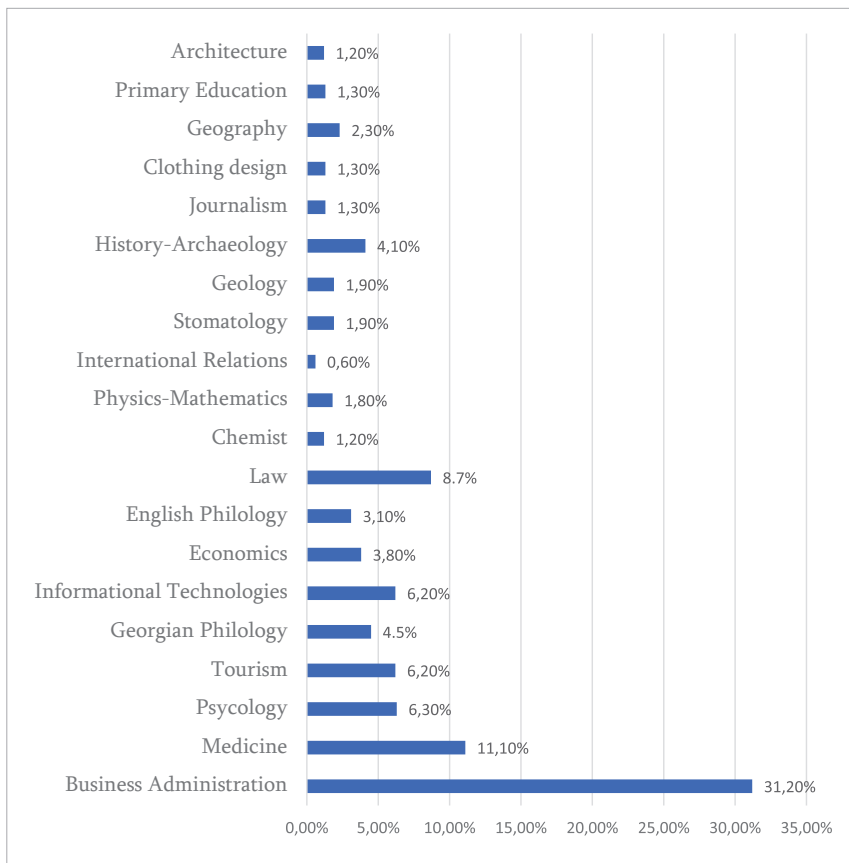
In the period of the research, interviews were conducted with candidates representing the following municipalities: Abasha, Kobuleti, Khulo, Keda, Shuakhevi, Khelvachauri, Kutaisi, Zestafon, Lanchkhuti, Ozurgeti, Akhaltsikhe, Aspindza, Adigeni, Gori, Kareli, Rustavi, Zugdidi, and Lagodekhi.

Psychology, tourism, marketing, business administration, economics, English philology, jurisprudence, dentistry, accounting and taxation, geology, archeology, journalism, law, gastronomy, geography, pedagogy, management, history, architecture, auto engineering, social sciences, natural sciences, humanities, engineering, and internati ed-

educational programs were among those chosen by the participants in the study. A minority of the participants who were interviewed refrained from explicitly identifying their preferred educational program while conducting research.

The most sought-after academic disciplines were identified as follows through the survey results: business administration, medicine, jurisprudence, tourism, information technology, and psychology. Comprehensive data is illustrated through the use of a diagram (1).

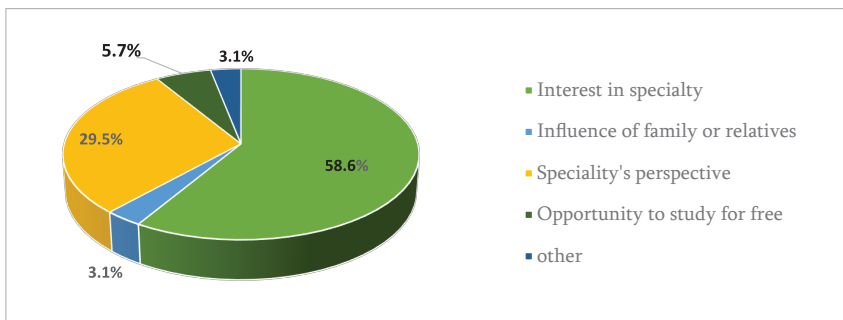
DIAGRAM 1: PROGRAM SELECTION IN EDUCATION

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

The applicants' selection of an educational program is influenced by a multitude of factors. 58.1% of the participants in the study selected the educational program due to their personal interest, 29.5% for the specialty's perspective, 5.7% for the opportunity to study for free (the program is fully funded by the state), 3.1% for the influence of family or relatives, and 3.1% for other reasons, selected the educational path on the basis of recommendation (see diagram 2).

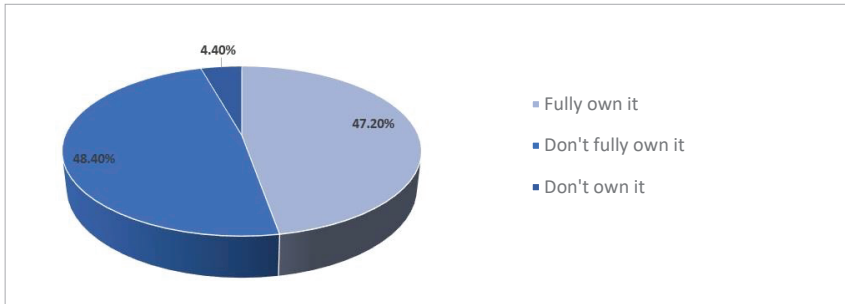
DIAGRAM 2: FACTORS INFLUENCING THE SELECTION OF AN ACADEMIC PROGRAM

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

It was crucial, throughout the research process, to ascertain the participants' level of awareness, specifically regarding their knowledge regarding the different types of state funding that support the educational program they opted for. The findings indicate that 47.2% possess comprehensive information regarding the funded specialties, while 48.4% have only partial information. The remaining 4.4% have no information whatsoever regarding the aforementioned issue (see diagram 3). When there is a lack of awareness, the objectives set forth by state programs will not be entirely realized.

DIAGRAM 3: AWARENESS OF VARIOUS PROGRAMS BY APPLICANTS TO FINANCE EDUCATIONAL PROGRAMS

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

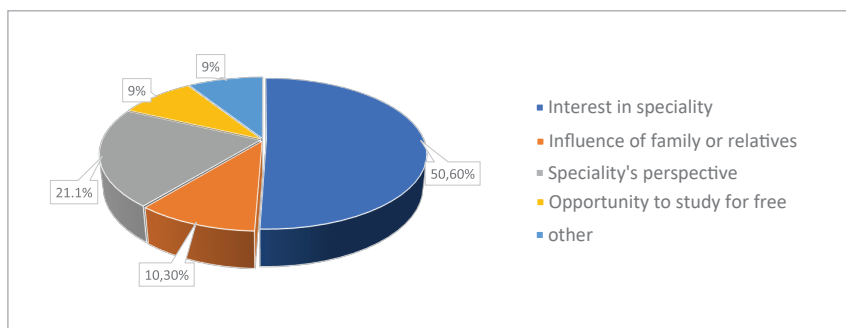
It is evident from the research findings that a considerable proportion of applicants possess insufficient knowledge regarding the diverse approaches by which the state finances educational programs. Additionally, the group of participants who lack knowledge regarding current financing methods was classified. In light of this, it is critical that relevant institutions mobilize efforts in this direction and disseminate vast quantities of information regarding various state-funded educational programs, so that the information that is both essential and advantageous to the target audience is as readily apparent as possible.

The subsequent objective of the study was to ascertain the students' level of awareness, specifically regarding their knowledge of various financing methods and the origin of the information pertaining to such topics. The student was required to provide information regarding the higher education institution they attended, the educational program they enrolled in, the circumstances that influenced their decision to enroll, and the types of funding they received, in the questionnaire. 409 students from various higher educational institutions participated in this category of research, including: Batumi Shota Rustveli State University, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Technical University of Georgia, Black Sea International University, European University, Ilia State University, Tbilisi Open University, Medical University, Kutaisi University, Jipa, Free

University; Sukhumi University, National University of Georgia, Caucasus University, St. Tbel Abuseridze Teaching University, Batumi Art Teaching University, Robakidze University, Naval Academy; Technical University, Batumi Navigation Training University, Georgian American University, Tbilisi Medical Academy, Agrarian University, Gori State Teaching University, Yakob Gogebashvili Telavi State University, Samtskhe-Javakheti State University, etc. Academic institutions were chosen from nearly every region throughout the research procedure. Interviews were also conducted with students enrolled in both state-funded and non-funded educational programs. The following percentages of interviewees were in their academic years: 30.3% were in their fourth year, 26.4% were in their third year, and 12.5% were in their first year.

It was crucial, within the context of the study, to identify the factors that influence the career choices of students. A total of 50.6% of the respondents indicated an interest in the specialty; 21.1% were swayed by the specialty’s perspective; 9% were enticed by the opportunity to study the specialty for free; and 9% were influenced by other factors; 10.3% cited the influence of family and relatives (see diagram 4).

DIAGRAM 4: FACTORS INFLUENCING THE SELECTION OF EDUCATIONAL PROGRAMS

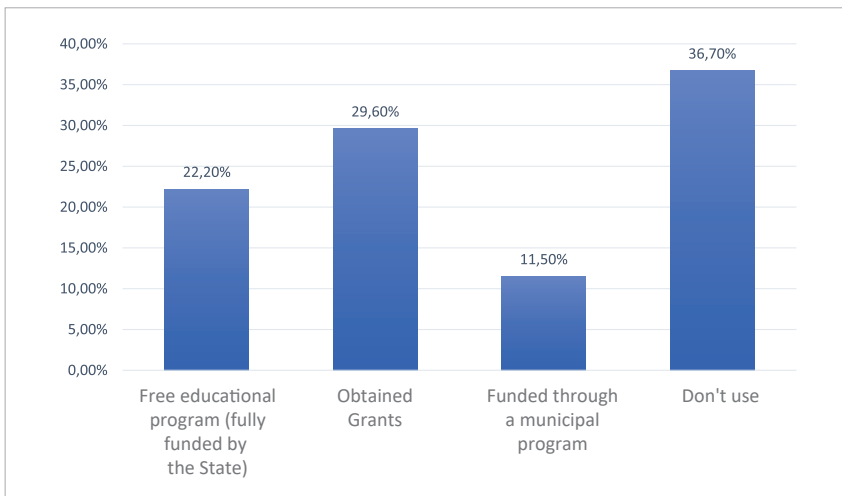

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

It was crucial to determine whether the students who participated in the study benefited from the funding during the course of the research. 36.7% do not receive funding, 29.6% have obtained a grant, 22.2% are

enrolled in a free educational program, and 11.5% have funding through a municipal program (orphan with a parent or father, multiple children, etc.), according to the findings of the study (see diagram 5).

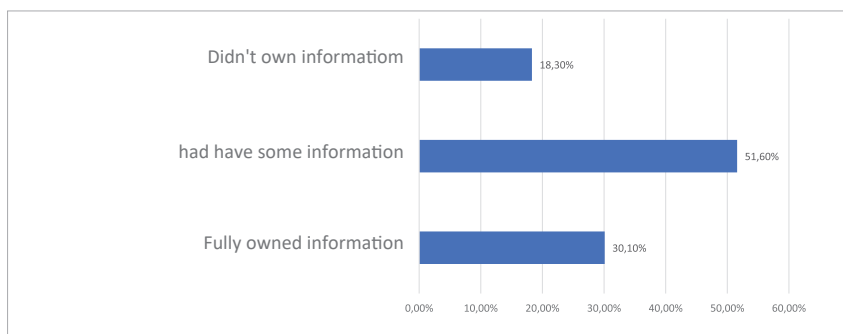
DIAGRAM 5: UTILIZATION RATE OF THE FINANCING FORM

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

An essential element of our investigation involved ascertaining the level of students' cognizance regarding state-sponsored educational programs throughout the enrollment phase. 51.6% possessed the information to some degree, 30.1% possessed it in its entirety, and 18.3% did not possess it, according to the survey results (see diagram 6).

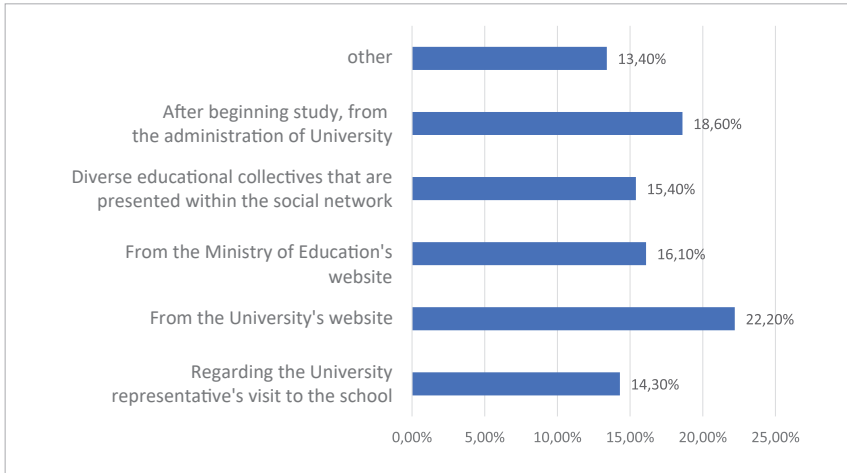
DIAGRAM 6: THE DEGREE OF STUDENTS' CONSCIOUSNESS REGARDING THE FINANCIAL ASPECTS OF ACADEMIC PROGRAMS THROUGHOUT THE PERIOD OF ENROLLMENT

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

There are numerous ways to disseminate information today. It is critical to choose a channel that facilitates the timely acquisition and comprehension of vital information by the intended audience. We identified, in the course of the investigation, the sources from which the students obtained knowledge pertaining to diverse financing methods. 22.2% obtained information from the university's website, 16.1% from the Ministry of Education's website, 15.4% from educational groups on social networks, 14.3% from university representatives' visits to the school, 13.4% from other sources, and 18.6% from the university administration subsequent to commencing their studies (see diagram 7).

DIAGRAM 7: INFORMATION SOURCES CONCERNING THE FUNDING OF EDUCATIONAL PROGRAMS

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

CHAPTER IV

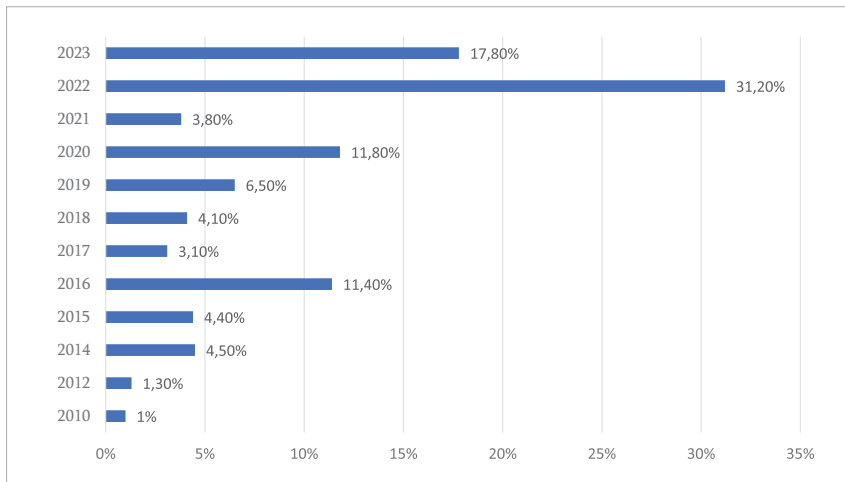
ANALYSIS OF THE LABOR MARKET OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS GRADUATES

An important area of focus for our research is the examination of higher education graduates' job markets. A survey of 367 graduates was conducted within the study's framework by a number of higher education institutions, including Grigol Robakidze State University, Jeep, Georgian-American University, Ilia State University, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Davit Agmashenebeli University of Georgia, University of Georgia, and Batumi Arts University.

The graduates of the survey held degrees in a variety of fields, including business administration, economics, international relations, medicine, jurisprudence, psychology, tourism, history, archeology, geology, and Georgian philology.

Additionally, we ascertained the year in which the research participants' educational programs were completed (see diagram 8).

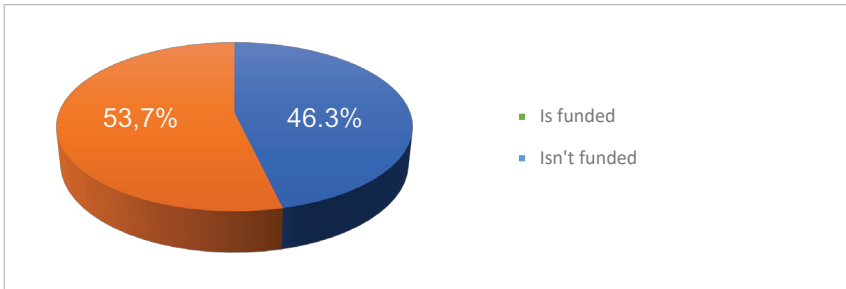
DIAGRAM 8: THE YEAR OF COMPLETION OF THE EDUCATIONAL PROGRAM

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

The findings of the survey revealed that among the graduates who participated in the study, 53.7% selected an educational program that was not financially supported by the state. Conversely, 46.3% indicated that the program received state funding (see diagram 9).

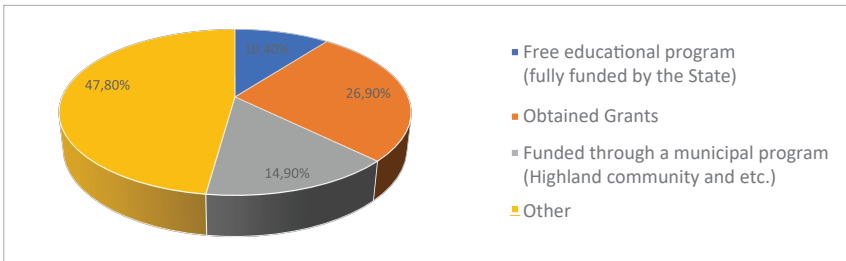
DIAGRAM 9: INDICATOR OF STATE FUNDING FOR THE ACADEMIC PROGRAM CHOSEN BY THE GRADUATES SURVEYED

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

The categories of funding from which the graduates benefited were ascertained as part of the research framework. A total of 10.4% enrolled in free education programs, 26.9% obtained grants, 14.9% were beneficiaries of municipal programs, and 47.8% received other forms of funding (see Figure 10).

DIAGRAM 10: FUNDING MODELS EMPLOYED BY GRADUATES FROM DIFFERENT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

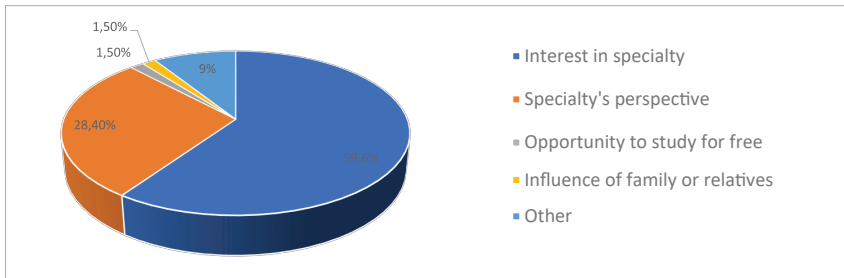

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

Numerous variables impact the selection of a specialty. The graduates' specific motivations for selecting their specialty were as follows:

59.6% of respondents cited interest in the specialty, 28.4% cited perspective, 1.5 % cited the factor of free education as a priority, and the same percentage cited the influence of family and relatives; the remaining 9% cited other influencing factors (see diagram 11).

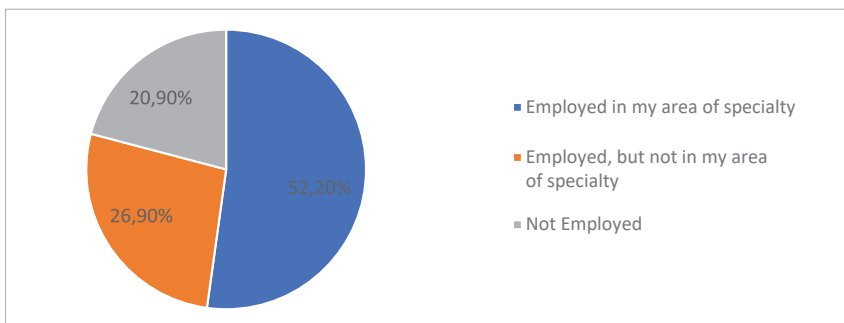
DIAGRAM 11: IDENTIFYING DETERMINANTS OF EDUCATIONAL PROGRAMME CHOICE AMONG GRADUATES

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

Additionally, we examined the employment rate over the past five years as a component of the research. 20.9% are unemployed, 26.9% are employed but not in their specialty, and 52.2% are employed in their specialty (see diagram).

DIAGRAM 12: GRADUATE EMPLOYMENT RATE DURING THE PAST 5 YEARS

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

CHAPTER V

EFFICACY OF ALLOCATING FUNDS TO ESSENTIAL EDUCATIONAL INITIATIVES

State funding for scientific research and higher education is a priority in the majority of nations worldwide. The higher education policies of developing nations are of particular significance. Georgia presents an intriguing scenario in this regard, as there are priority fields in which students are eligible for free education. The process by which priority fields are established in Georgia and the subsequent advantages they bestow upon the state are both intriguing.(Education... 2013).

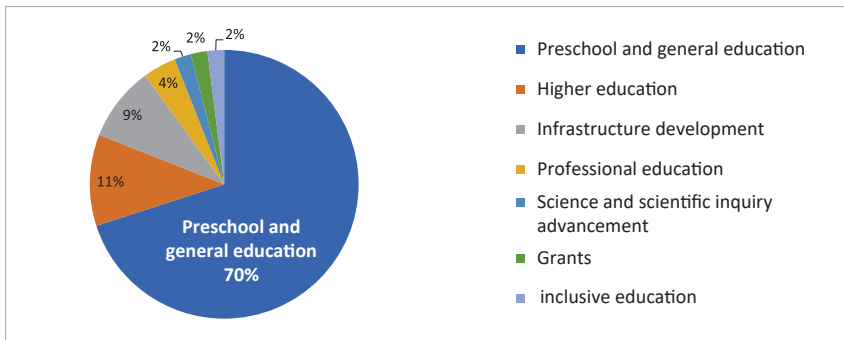
Overall, between 2010 and 2019, state expenditures on education funding tripled, reaching 1.8 billion GEL. Consequently, during the same time period, education expenditures accounted for 11.9% of total state spending, an increase of 3.7 percentage points. In 2019, the education budget allocated a mere 2.8% for professional education, 7.5% for higher education, and the remaining half for general education. The rest of the expenses were intended for preschool education (15.3%), infrastructure projects (14.7%), science promotion (3.4%) and other support programs (6.5%)(Galt., 2020).

State expenditures on education as a percentage of GDP in Georgia rose from 2.8% to 3.6% between 2010 and 2019. Notwithstanding this favorable trend, this metric is modest in comparison to Western European nations, where expenditures on education exceed 5 %of GDP. As stipulated in the Georgia Budget Code, beginning in 2022, education expenditures will account for 6 % of GDP; this increase is intended to enhance the efficiency and quality of the education system. (N13 diagram) (Adeishvili, twenty-02).

For a period of eight years, the expenses associated with inclusive education (which entails the integration of individuals with disabilities into the academic process) grew by an average of 33 % per year and reached a total of 27 million. In 2022, it had increased to 35 million GEL

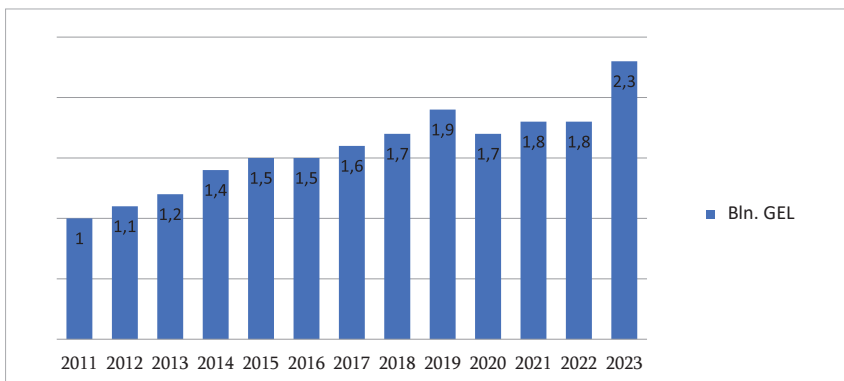
from 2021 GEL. The amount has risen to GEL (1.5% of the total cost). Funding for higher education has been increased by 11%. Higher education is allocated 153,306 thousand GEL in accordance with the state budget for 2023.

DIAGRAM 13: THE ALLOCATION OF FUNDS FOR EDUCATION BY THE GOVERNMENT IN 2022

Source: The diagram was constructed by the authors based on the following sources: Geostat, Institute for the Development of Freedom of Information 2022, State Budget 2022

DIAGRAM 14: TOTAL EDUCATION SPENDING (IN BILLIONS OF GEL) FROM 2011 TO 2023*

Source: The diagram was constructed by the authors based on the following sources: Geostat, State Budget 2022

The education sector and the labor market are intricately intertwined. An inverse relationship exists between the level of education accessible within a nation and the quantity of proficient workers present in the labor market; this, in turn, influences wages. There is an obvious positive correlation between wages and education.(Globalization and Business. №6 / 2018).

The prioritization of promoting less «prestigious» training programs was observed by the Ministry of Education and Science in 2013. Full state funding was allocated to certain academic programs at state universities through the development of a program. In addition to alleviating financial strain, the proposed strategy ought to motivate students to enroll in and complete master's programs in non-prestigious professions that were crucial to the state's personnel development in this area (Arevadze: 2016).

Since 2013, state higher education institutions have been financially supported to offer full courses in fourteen undergraduate specialties, at the initiative of the Ministry of Education and Science. When the state determines priority programs in the field of education, it is imperative to consider two criteria:

- Professions that are in high demand and are experiencing a shortage in the unregulated labor market;
- Specializations that are not contingent on the confluence of the free market and marketing are unavoidable; however, even a limited number of esteemed experts in a given field must be maintained.

Priority educational programs according to various state higher educational institutions include: agricultural technologies, integrated bachelor-master educational program for teacher training (primary and general education), engineering, natural sciences, economics, history, philology, mathematics, construction, information technologies, public administration, Archaeology, Veterinary Integrated Master's Education Program, Ecology, Architecture, Transport, Metallurgy, Viticulture.

The annual determination of program funding allocations and the authorization of higher educational institutions to receive such funding is carried out by the Minister of Education and Science of Georgia by order.

The following are authorized institutions of higher education for the 2023-2024 academic year:

- a) LEPL – Ivane Javakhishvili Tbilisi State University – 2,524,500.00 GEL;
- b) LEPL – State Technical University of Georgia – 3,966,750.00 GEL;
- c) LEPL – Ilia State University – 900,000.00 GEL;
- d) LEPL – Akaki Tsereteli State University – 2,124,000.00 GEL;
- e) LEPL – Batumi Shota Rustaveli State University – 967,500.00 GEL;
- f) LEPL – Sukhumi State University – 562,500.00 GEL;
- g) LEPL – Yakob Gogebashvili Telavi State University – 587,250.00 GEL;
- h) LEPL – Samtskhe-Javakheti State University – 659,250.00 GEL;
- i) LEPL – Gori State University – 207,000.00 GEL;
- k) LEPL – Shota Meskhia Zugdidi State Educational University – 225,000.00 GEL.

The priority educational programs at Batumi Shota Rustaveli State University include: economics, integrated bachelor-master educational program for general education elementary level teacher training, construction, agricultural technologies, Georgian philology, history, biology, chemistry, physics, mathematics and from the 2023-2024 academic year – Pre-school education.

It is fascinating to observe the nature of labor market demand for the pertinent specialties and the degree to which state funding for these specialties is crucial. We conducted an analysis of the labor market among graduates of BSU's priority educational programs in order to evaluate the aforementioned.

The success of this program a decade after the implementation of priority educational program financing is quite intriguing; for this reason, we conducted the following analysis:

1. To what extent did the aforementioned funding source influence the enrollment of more distinguished candidates in priority educational programs in a positive or negative way?
2. To what extent has there been an increase in the enrollment of students in priority educational programs?
3. To what extent does this funding system impact student achievement in a positive or negative way?

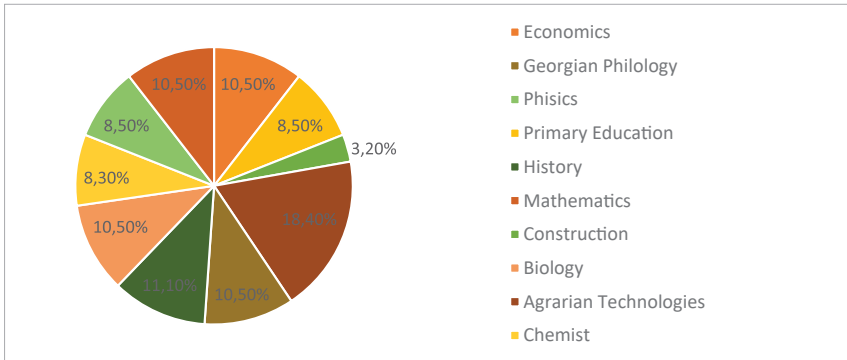
Consequently, it is critical to undertake research that will ascertain:

- What is the demand for funded educational programs from the entrants' side;
- What is the compatibility of the education and labor market requirements of the mentioned programs;
- What are the prospects of these specialties both in terms of employment and creating a successful career.

In order to conduct both qualitative and quantitative analyses, an electronic questionnaire was developed for participants, students, and graduates.

180 undergraduates and 144 graduate students enrolled in BSU's free educational programs were sent the questionnaire. A total of 172 graduates who successfully finished the academic program in 2018 subsequently participated in the study.

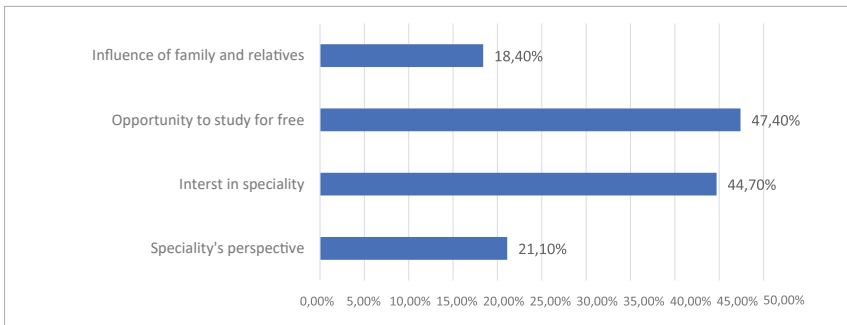
DIAGRAM 15: LIST THE ACADEMIC PROGRAMME THAT YOU HAVE SUCCESSFULLY COMPLETED

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

The majority of students (47.3%) cited the opportunity to study for free and interest in the specialty (44.7%) as their reasons for selecting an educational programme. This indicates that for those students for whom financial concerns are the most significant, it is the financing of education that is crucial, not the state. Despite considerable interest in the specialty, they were unable to proceed with this decision due to financial constraints.

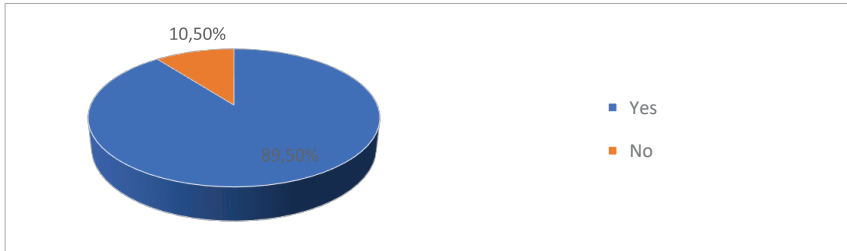
DIAGRAM 16: YOUR RATIONALE FOR SELECTING THE EDUCATIONAL PROGRAMME (YOU MAY PROVIDE MULTIPLE RESPONSES)

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

When queried about the necessity of providing the programme they selected for free, the majority (89.5%) responded in the affirmative. This further demonstrates that education funding is essential.

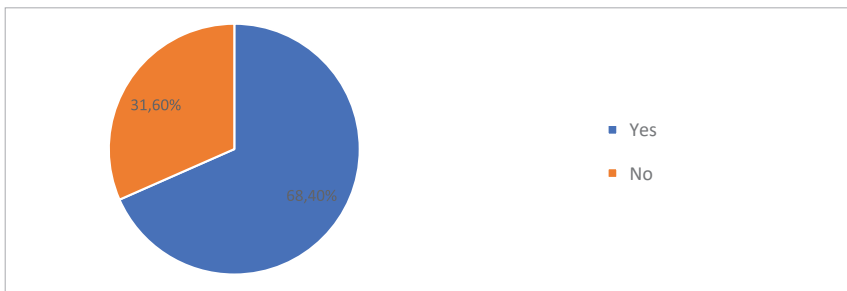
DIAGRAM 17: SHOULD THE PROGRAMME THAT YOU HAVE DEVELOPED BE MADE AVAILABLE FOR FREE?

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

When queried about their inclination to select the identical educational programme again if presented with the option, 68.4% of the participants responded in the affirmative.

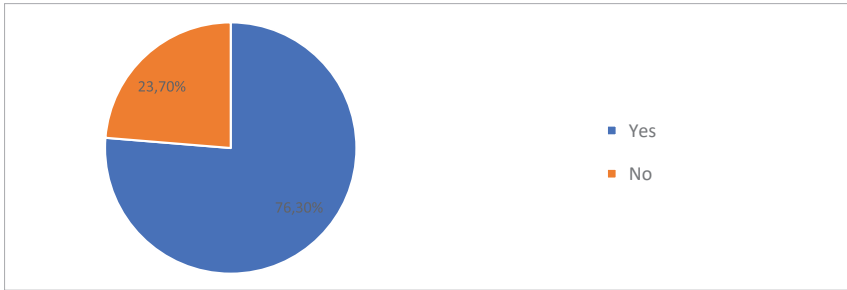
DIAGRAM 18: CHOOSING THE SAME PROGRAMME

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

This observation suggests that there is little demand for priority specialties in the labour market, which diminishes graduates' employment opportunities and generates unrealistic expectations.

DIAGRAM 19: ARE YOU EMPLOYED AT THIS TIME?

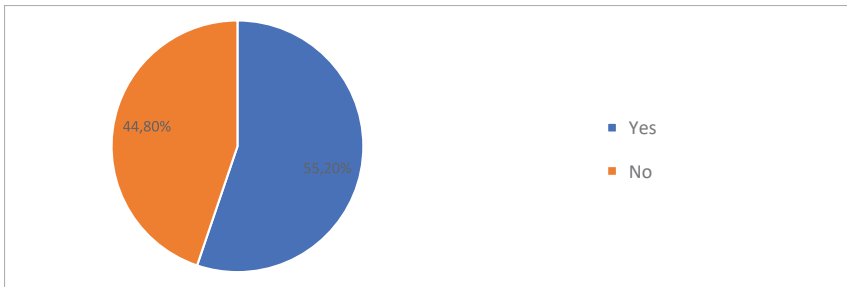
Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

As indicated by the employment status assessment block data, 76.3% of the participants are gainfully employed.

As a result of the current state of the labour market in this industry, the majority of former students of free educational programmes are employed in the education and wholesale/retail trade industries.

In response to the inquiry concerning employment classification by profession, it is found that 44.8% of the workforce is not employed in accordance with their profession. This indicator demonstrates that the labour market is characterised by a structural and qualitative imbalance between labour supply and demand. This imbalance may be attributed to a number of factors, including labour migration and the outflow of personnel during the pandemic as a result of structural changes in the country's economy.

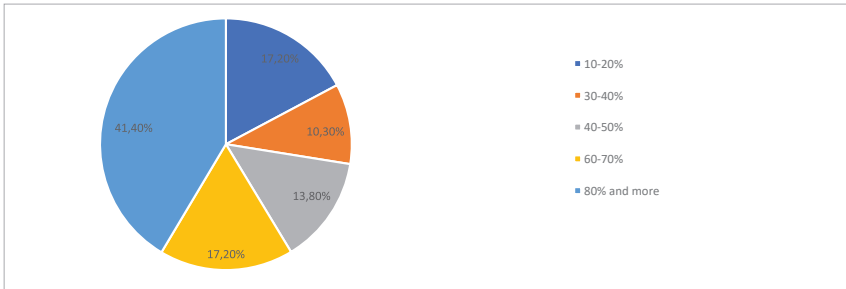
DIAGRAM 20: DO YOU HOLD EMPLOYMENT COMMENSURATE WITH YOUR OCCUPATION?

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

In response to the inquiry regarding the proportion of acquired knowledge that proved beneficial in conducting official duties, 41.4% of the participants stated that it was worth 80% or more. 17.2% of the respondents indicated that the least beneficial use was between 10 and 20%.

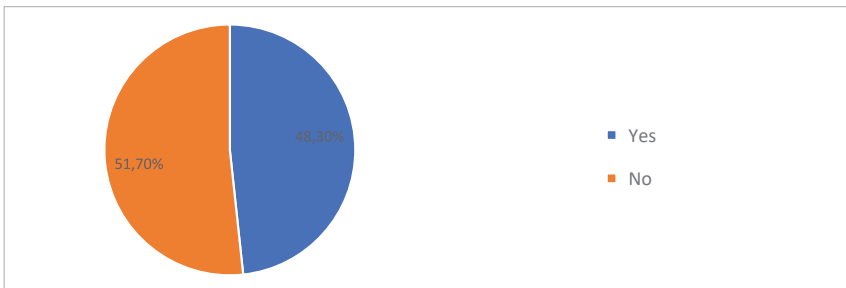
DIAGRAM 21: IN WHAT WAYS, IN YOUR OPINION, HAS THE COMPLETION OF YOUR EDUCATIONAL PROGRAMME CONTRIBUTED TO YOUR EFFECTIVE EXECUTION OF OFFICIAL RESPONSIBILITIES?

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

A rise in employment status subsequent to the completion of their academic pursuits was reported by 48.3% of the respondents, which is a positive sign for career progression.

DIAGRAM 22: DID YOU RECEIVE A PROMOTION FOLLOWING YOUR GRADUATION?

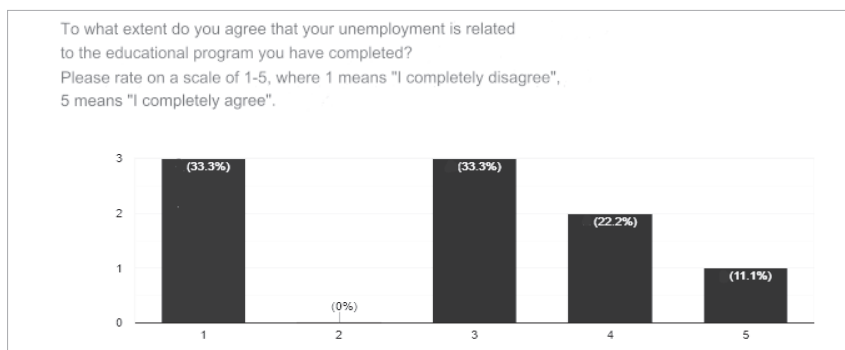

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

Concerning the respondents who are unemployed, general unemployment and the quest for a suitable job are the primary causes, with family obligations and unpromising specialisation contributing to a lesser degree.

Unbelievably, a mere 11.1% of the participants attributed their unemployment to the completion of an educational programme; the remaining respondents perceived little to no correlation.

DIAGRAM 23

Source: The chart is constructed by the authors based on the research results

The results of the graduate survey demonstrate the extent to which a higher education improved employment prospects. It is not our conviction that the sole function of higher education is to provide human resources for the labour market. Higher education should generate new information because, in the twenty-first century, research and education are indispensable to economic prosperity.

It is also essential, for the purposes of this study, to ascertain the effect that the complete financing of different academic programmes had on the demand from new entrants. By utilising Batumi Shota Rustaveli State University (BSU) as an illustration, we can unequivocally demonstrate the outcomes we achieved with regard to the demand for complementary academic programmes.

TABLE 1

Sponsored state programmes		History			Economics			Georgian Philology		
N	academic year	The number of seats declared	Received contingent	Accumulation pace	The number of seats declared	Received contingent	Accumulation pace	The number of seats declared	Received contingent	Accumulation pace
1	2013-2014	-	-		20	19	95%	55	55	100%
2	2014-2015	30	30	100%	30	30	100%	60	60	100%
3	2015-2016	50	49	98%	50	50	100%	80	80	100%
4	2016-2017	50	49	98%	50	50	100%	80	80	100%
5	2017-2018	60	59	98%	60	33	55%	100	100	100%
6	2018-2019	60	60	100%	60	60	100%	100	100	100%
7	2019-2020	50	50	100%	40	38	95%	80	79	99%
8	2020-2021	50	49	98%	40	40	100%	80	80	100%
9	2021-2022	50	48	96%	40	40	100%	80	80	100%
10	2022-2023	50	50	100%	45	45	100%	80	80	100%
11	2023-2024	50	49	98%	45	45	100%	80	80	100%

Source: the table is compiled by the authors based on information requested from BSU

TABLE 2

Sponsored state programmes		Construction			Biology			Chemist		
N	academic year	The number of seats declared	Received contingent	Accumulation pace	The number of seats declared	Received contingent	Accumulation pace	The number of seats declared	Received contingent	Accumulation pace
1	2013-2014	25	25	100%	25	25	100%	-	-	
2	2014-2015	30	30	100%	30	14	47%	15	8	53%
3	2015-2016	50	43	86%	30	28	93%	15	7	47%
4	2016-2017	50	50	100%	30	26	87%	15	4	27%
5	2017-2018	60	50	83%	30	30	100%	15	1	7%
6	2018-2019	50	50	100%	30	30	100%	15	15	100%
7	2019-2020	50	11	22%	30	30	100%	15	13	87%
8	2020-2021	50	31	62%	30	6	20%	15	5	33%
9	2021-2022	50	24	48%	30	5	17%	10	1	10%
10	2022-2023	50	45	90%	30	26	87%	10	5	50%
11	2023-2024	50	49	98%	30	30	100%	10	10	100%

Source: the table is compiled by the authors based on information requested from BSU

TABLE 3

N	Sponsored state programmes	Physics			Mathematics			Primary Education		
	academic year	The number of seats declared	Received contingent	Accumulation pace	The number of seats declared	Received contingent	Accumulation pace	The number of seats declared	Received contingent	Accumulation pace
1	2013-2014	20	1	5%	30	30	100%	60	59	98%
2	2014-2015	15	4	27%	30	28	93%	90	90	100%
3	2015-2016	15	1	7%	30	19	63%	90	88	98%
4	2016-2017	15	1	7%	30	18	60%	90	88	98%
5	2017-2018	15	4	27%	30	5	17%	90	89	99%
6	2018-2019	10	3	30%	30	17	57%	50	50	100%
7	2019-2020	10	7	70%	25	18	72%	80	78	98%
8	2020-2021	10	8	80%	25	25	100%	80	79	99%
9	2021-2022	10	3	30%	25	24	96%	80	79	99%
10	2022-2023	10	6	60%	25	25	100%	80	78	98%
11	2023-2024	10	7	70%	25	24	96%	80	80	100%

Source: the table is compiled by the authors based on information requested from BSU

TABLE 4:

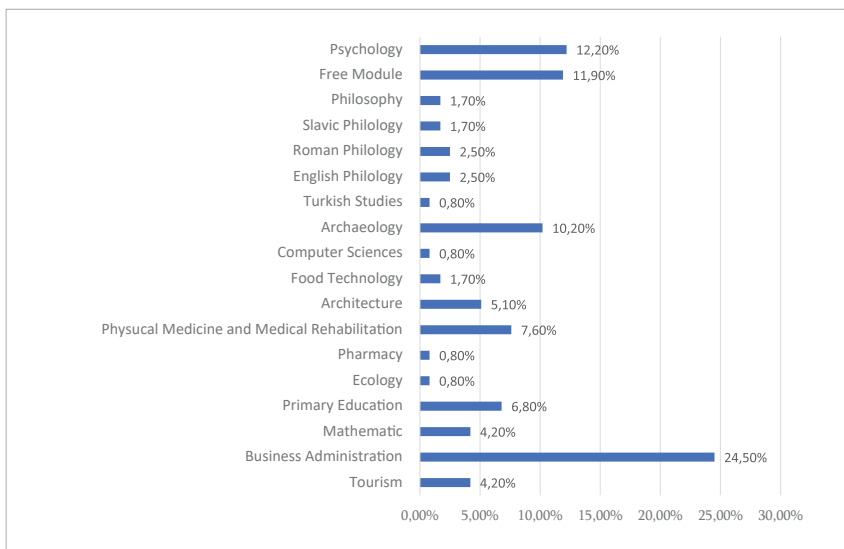
N	Sponsored state programmes	Agrarian Technologies		
	academic year	The number of seats declared	Received contingent	Accumulation pace
1	2013-2014	20	19	95%
2	2014-2015	50	35	70%
3	2015-2016	50	39	78%
4	2016-2017	50	50	100%
5	2017-2018	50	50	100%
6	2018-2019	50	50	100%
7	2019-2020	50	48	96%
8	2020-2021	50	50	100%
9	2021-2022	50	49	98%
10	2022-2023	50	49	98%
11	2023-2024	50	50	100%

Source: the table is compiled by the authors based on information requested from BSU

The tables illustrate that chemistry and physics are among the least sought-after state-funded programmes of study at BSU. These are the exact disciplines where qualified personnel are in limited supply, not only in Adjara but nationwide.

Additionally, we deemed it crucial, for the purposes of this research, to investigate the minor specialisations selected by students enrolled in priority educational programmes. In pursuit of this objective, an electronic survey was administered to 118 alumni and current students enrolled in priority educational programmes at Batumi Shota Rustaveli State University. The findings are illustrated through the use of a diagram:

DIAGRAM 24: SUPPLEMENTARY FIELDS SELECTED BY BSU PRIORITY EDUCATION PROGRAMME STUDENTS

Source: compiled by the authors based on survey results

The majority of students enrol in paid educational programmes, including those in tourism, business administration, psychology, archaeology, physical medicine and medical rehabilitation. Nevertheless, 60% of respondents attribute this to their desire to complement one another in terms of fundamental and supplementary expertise.

CHAPTER VI

THE INFLUENCE OF EDUCATION EXPENDITURES ON THE GENERAL WELFARE OF THE POPULATION

Education is one of the primary determinants of a nation's economic success. Consequently, states employ education investment as their primary instrument to attain economic development and expansion. Investing in education fosters the advancement of science, research, and technology. The population's standard of living is elevated as a result.

According to a 1962 study „Education and Investment in Human Capital“ by a researcher from the University of Washington, human capital is essential for achieving sustainable economic growth. It also confirmed that future investments in productivity are becoming increasingly intangible and made outside the private market. In a similar vein, Theodore Schultz, an American economist and researcher, argued in his 1961 study „Investment in Human Capital“ that knowledge gains and the continuous improvement of competencies and skills are more crucial for enhancing the social well-being of the populace than capital and land. Furthermore, Schultz stated that education spending is intended to improve skills..

To examine the correlation between education expenditure and the improvement of the populace's standard of living, statistical information pertaining to the period from 2006 to 2021 was acquired. This information included the increase of the proportion of GDP allocated to education and the rate of growth income of the population.

TABLE 5:

Years	Rate of growth income of the population INCOME (%)	Increase of share of expenditures in GDP ACCOUNT (%)
2006	10,5	43,3
2007	13,1	10,7
2008	27,2	20,8
2009	6,4	4,6
2010	12,9	5,5
2011	8,1	7,3
2012	11,5	15,4
2013	12,4	8,9
2014	10,9	13,1
2015	4,3	15,1
2016	4,3	19,9
2017	4,9	13,1
2018	0,4	7,7
2019	5,4	21,2
2020	-4,6	-0,5
2021	13,9	15,1

Source: National Statistics Agency, processed by the author

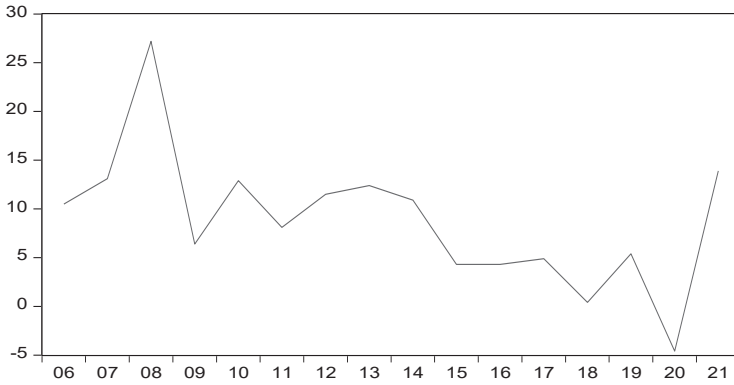
The dependent variable for the empirical analysis was the rate of growth in population income, while the independent variable was the relationship between education expenditure and GDP.

$$Y = aa_0 + aaX$$

Variable time series were examined for stationarity.

DIAGRAM 25

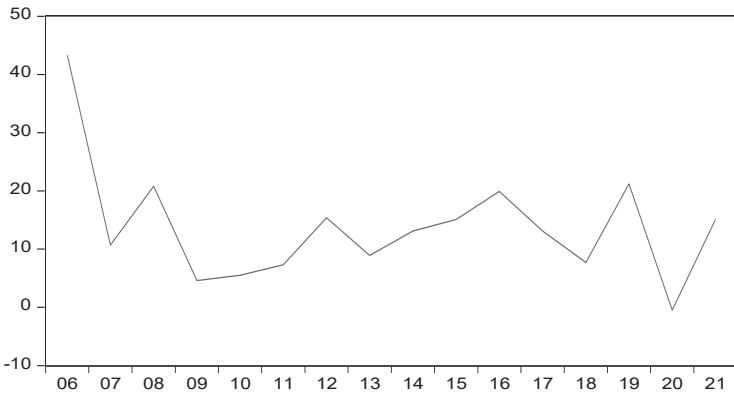
INCOME (%)

Source: Based on statistical data compiled by the author

DIAGRAM 26

ACCOUNT (%)

Source: Based on statistical data compiled by the author

The schedules illustrate the non-stationarity of the time series; for clarification, we employ the Dickey-Fuller test.

TABLE 6: A TEST OF STATIONARITY OF THE TIME SERIES OF EDUCATION EXPENDITURE

Null Hypothesis: D(ACCOUNT——) has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 0 (Automatic – based on SIC, maxlag=3)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-9.052876	0.0000
Test critical values:	1% level		-4.004425	
	5% level		-3.098896	
	10% level		-2.690439	
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(ACCOUNT——(-1))	-1.569912	0.173416	-9.052876	0.0000
C	-1.468724	2.228694	-0.659007	0.5223
R-squared	0.872279	Mean dependent var		3.442857
Adjusted R-squared	0.861635	S.D. dependent var		21.74385
S.E. of regression	8.088149	Akaike info criterion		7.150240
Sum squared resid	785.0178	Schwarz criterion		7.241534
Log likelihood	-48.05168	Hannan-Quinn criter.		7.141789
F-statistic	81.95457	Durbin-Watson stat		2.193210
Prob (F-statistic)	0.000001			

Source: author's calculations

**TABLE 7: A TEST OF STATIONARITY OF A TIME SERIES
OF POPULATION INCOMES**

Null Hypothesis: D(INCOME) has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 0 (Automatic – based on SIC, maxlag=3)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-6.858911	0.0001
Test critical values:	1% level		-4.004425	
	5% level		-3.098896	
	10% level		-2.690439	
R-squared	0.796764	Mean dependent var		1.135714
Adjusted R-squared	0.779828	S.D. dependent var		16.42670
S.E. of regression	7.707820	Akaike info criterion		7.053911
Sum squared resid	712.9258	Schwarz criterion		7.145205
Log likelihood	-47.37738	Hannan-Quinn criter.		7.045460
F-statistic	47.04467	Durbin-Watson stat		1.812885
Prob(F-statistic)	0.000017			

Source: author's calculations Eviews Software

Upon applying the Dickey Fuller test to both variables, it was determined that the time series remain stationary.

By establishing the cause-and-effect relationship between the variables using the Granger test, it was possible to reject the null hypothesis that there is no correlation between expenses and an increase in the welfare of the population. Consequently, a rise in educational expenditures results in a corresponding increase in the populace's income.

TABLE 8: GRANGER TEST RESULTS

Pairwise Granger Causality Tests			
Date: 05/25/23 Time: 17:39			
Sample: 2006 2021			
Lags: 2			
Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
ACCAUNT does not Granger Cause INCOME	14	9.14821	0.0068
INCOME does not Granger Cause ACCAUNT		0.24003	0.7915

Source: author's calculations Eviews Software

To ascertain the impact of educational expenditures on the populace's income, the depression analysis was implemented.

TABLE 9: DISPERSIVE ANALISYS

ANOVA								
	df	SS	MS	F	Significance F			
Regression	1	76,337	76,337	2,58403	0,228765			
Residual	14	674,682	48,191					
Total	15	751,02						
	Coefficients	Standard Error	t Stat	P-value	Lower 95%	Upper 95%	Lower 95,0%	Upper 95,0%
Intercept	5,7199	3,032	1,886	0,08	-0,78445	12,224	-0,7844	12,224
X Variable 1	0,226	0,179	1,258	0,028	-0,15942	0,6122	-0,1594	0,6122

Source: author's calculations Eviews Software

The variance analysis of the 20-year result shows that $F_{\text{calcul}} > F_{\text{critic.}}$ $2,58 > 2,43$, which means that expenses affect revenues slightly.

The regression equation takes the form: $Y = aa_0 + 0,226X$

That is, if the cost of education increases by 1%, it should lead to an increase in the income of the population by 0.23%.

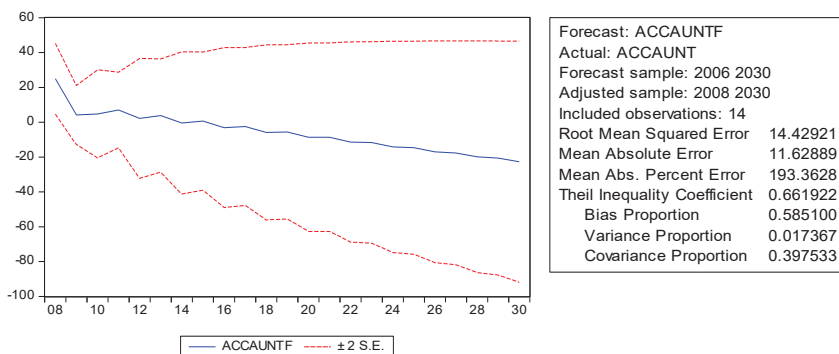
ARMA model was used to forecast education costs and incomes.

TABLE 10:

	Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.	R-squared	F-statistic
Account %	AR(1)	-0.910965	0.239302	-3.806767	0.0029	0.676630	11.50836
	MA(4)	0.900560	0.069760	12.90948	0.0000		
Income %	AR(2)	1.497266	0.518492	2.887732	0.0162	0.789485	18.75127
	MA(7)	-0.999942	0.050892	-19.64850	0.0000		

Source: author's calculations Eviews Software

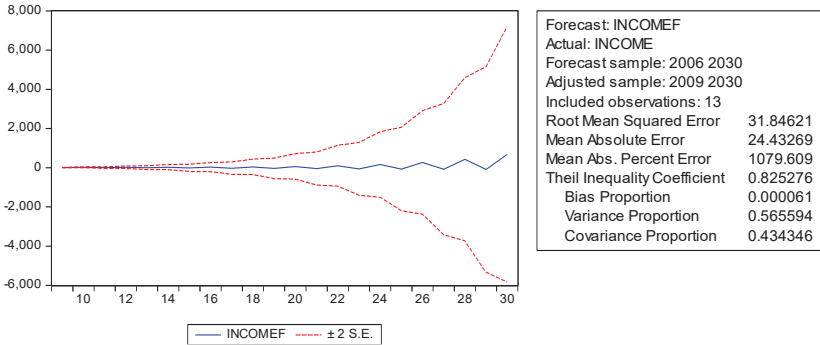
DIAGRAM 27: EDUCATION EXPENDITURE FORECAST 2021-2030

The model's dashed line along the x-axis represents the projected decrease in educational expenditures. Conversely, the data series in our instance unequivocally illustrates the indicator's temporal variability. A decline has been detected throughout the projected timeframe; however, it is highly improbable that it will correspond with initial projections. Obviously, in order to arrive at a definitive conclusion in this instance, it is necessary to comprehend the indicator at hand and the practicality of the situation at hand.

The significantly widened predictive intervals range from +50% to +90%. One potential explanation for this considerable gap could be the neglect of additional variables during the model selection process.

DIAGRAM 28: FORECAST OF POPULATION INCOME GROWTH RATE

Over the next eight years, the income growth rate of the population is anticipated to remain relatively stable, although there is a significant interval between -6.0 % and +8.0 %.

Based on a comparison of the forecasts for both variables, it is possible to deduce that the correlation between the growth rate of education costs and the growth rate of the population's income is likely to persist over the next eight years, assuming all else remains constant. Long-term, investments in education pay off, and the current attitude is a consequence of investments made eight to ten years ago.

CHAPTER VII

ASSESSMENT OF THE ACHIEVEMENT OF THE GOALS DELINEATED IN THE BUDGETARY INITIATIVES

In the Autonomous Republic, state funding programs for higher education are established in accordance with the republican and municipal (local) budgets as well as the state budget. In pertinent programs, funding objectives are delineated, while budget performance reports provide an account of the achieved results.

Since the state budget provides the largest portion of state funding for higher education, we examined and analyzed the data presented in the 2013-2022 state budget performance reports in order to evaluate the achievement of the objectives established by the budget programs.

It is noteworthy that the state budget allocated for higher education increased annually from 2013 to 2022, despite the fact that expenditures were completed in excess. The pertinent data is displayed in a tabular format.

**TABLE 11: WITHIN THE FRAMEWORK OF THE STATE BUDGET OF GEORGIA
INDICATORS OF FUNDING OF HIGHER EDUCATION**

Years	intended spending (thousand GEL)	the real cost (thousand GEL)	Plan execution rate
2013	74,740.50	78,827.50	105.47%
2014	82,683.40	87,933.10	106.35%
2015	130,096.80	132,736.70	102.03%
2016	136,131.70	139,155.20	102.22%
2017	147,630.60	140,742.20	95.33%
2018	168,041.50	175,775.80	104.60%
2019	165,052.50	174,087.70	105.47%
2020	129928.7	139057.9	107.03%
2021	141602	155034.8	109.49%
2022	133862.5	146596.5	109.51%

Source: The table was compiled by the author on the basis of the laws of Georgia on the state budget and the budget execution reports (2013-2022 years)

Throughout the specified time period, the objectives of the corresponding state budget program for financing higher education (the higher education and scientific research program) remained largely unaltered. It comprised the subsequent overarching details:

- Effective execution of continuous reforms within the realm of higher education;
- provision of state grant funding for institutions of higher education;
- Offering scholarships to all outstanding students;
- Supporting the academic pursuits and daily lives of accomplished students attending prestigious universities worldwide;
- Promotion of especially talented students.

An additional point was appended to the objectives outlined in the pertinent program of the 2015 state budget: the state persists in executing pertinent programs to bring the Georgian general, professional, and higher education systems closer to global benchmarks; this will enable Georgian educational institution graduates to be competitive contenders in the global labor market; this is in accordance with the priority; Additionally, the 2017 budget included the following: On the basis of labor market analysis, new, effective models of financing higher education will be implemented, with an emphasis on bolstering specializations and programs that are pertinent to the nation's development requirements, the improvement of public life, and the economy.

The subsequent format describes the outcomes of the higher education financing program as it appears in the state budget performance reports:

- In 2013 – Funding was allocated to six higher educational institutions to support the implementation of a high-quality educational process aimed at enhancing students' knowledge. There has been a 25% increase in the number of students receiving scholarships. An augmentation in the quantity of students receiving financial support through comprehensive or partial scholarships and grants for their studies and master's degrees;
- In 2014 and 2015 – There are more than 2,700 students that have been awarded scholarships. There has been a rise in the number of students who are receiving financial support through full or partial studies and master's grants. Over 11,000 students received funding for programme directions in state-based higher educational institutions. There has been a rise in the number of students receiving financial support through training and master's grants as part of the social programme for students enrolled in authorised higher education programmes. The 2014 report specifically states that 175 individuals were funded through the „Door of Knowledge“

programme, which supports the education of Georgian residents in top international educational institutions.

- In 2016 – Funding is offered to all active students enrolled in priority undergraduate programmes of higher educational institutions. The number of students receiving funding had a 5,000-student rise compared to the initial figure. A total of about 16,500 students received funding. The total number of students who are currently enrolled in certified higher education programmes and have received funds as a result of unified national exams is equal to 100%. These grants are supplied by the state and are specifically for educational and master's programmes. Approximately 2,700 students are awarded state scholarships through the „State Scholarships for Students“ programme.
- In 2017 – A total of 33,000 individuals pursuing bachelor's degrees were financially supported through authorised higher education programmes. A total of 18,000 students received funding in the designated programme areas. A total of 2,000 master's students were funded through the study master's grant. The user did not provide any text. As part of the „State scholarships for students“ programme, 2,700 students from 10 higher educational institutions in Georgia were awarded scholarships worth 150 GEL each.
- In 2018 – Funding is provided for study and graduation grants and scholarships for exceptional students. Under the „Door of Knowledge“ programme, beneficiaries receive state-sponsored training, master's grants, doctoral programmes, and other training programmes. This funding covers tuition fees and/or provides stipends or necessary funds for household expenses. Students receive financial support to encourage studying abroad. Funding was provided for education programmes targeting students from diverse social backgrounds as well as international students.

The programme orientations of the higher educational institution provide funding for around 19,200 pupils. Over 31,300 pupils get state

educational assistance. A total of 1,878 students have received state educational master's grants. Under the „State scholarships for students“ programme, a total of 150 GEL scholarships were granted to 2,700 students from 10 higher educational institutions in Georgia.

- In 2019 – Over 35,000 students were awarded grants from the state for training purposes. Up to 14,400 students are funded who are enrolled in priority educational programs;
- In 2020 – Up to 18,000 students are enrolled in priority educational programs, and state training grants are awarded to over 33,000 students;
- In 2021 – In addition to the provision of state training grants to a maximum of 35,000 students, priority educational programs enroll 14,000 students;
- In 2022 – Funding was provided for over 32,300 undergraduate students, about 1,800 master's students, and more than 19,200 students in priority programme areas for the second semester of the 2021-2022 academic year. In the villages located along the dividing line, over 2,000 students received education funding through a one-year teacher training programme. Specifically, in the second semester of the 2021-2022 academic year, 937 individuals were funded. Furthermore, for the first semester of the 2022-2023 academic year, funding was provided for over 33,300 students enrolled in accredited higher education programmes. There are almost 1,900 master's students in addition to the bachelor students. A total of 19,800 students received funding for priority programme directions. Additionally, 1,700 students residing in villages along the existing dividing line were also funded. Furthermore, during the second semester of the 2021-2022 academic year, 774 individuals received funding as part of the one-year teacher training programme.

A total of 2,755 students received a state scholarship of 150 GEL in the second semester of the 2021-2022 academic year, while 2,930 stu-

dents received the same scholarship in the first semester of 2022-2023. Additionally, in the second semester of the 2021-2022 academic year, the „Dimitri Gulia and Kosta Khetagurov“ scholarships, worth 300 GEL, were awarded. A total of 5 students and 7 students received the amount during the first semester of the 2022-2023 school year. Simultaneously, efforts have commenced to introduce a revamped, outcome-driven approach to funding higher education.

The state budget performance reports indicate that the overspending in the expenditure section of the higher education state funding programme is primarily caused by the state training grant and the rise in the number of students sponsored on priority educational programmes. Furthermore, in the aforementioned section, the plan was exceeded due to the incomplete execution of other sub-programs within the budget programme, such as post-secondary education in the field of education, funding for support services in the field of education, and other unspecified activities in the field of education.

CHAPTER VIII

RESULTS OF THE AUDIT OF THE EFFECTIVENESS OF STATE FUNDING OF HIGHER EDUCATION CONDUCTED BY THE STATE AUDIT SERVICE

A critical component of the Georgian Ministry of Education and Science's strategic framework is the guarantee of higher education accessibility. Furthermore, a significant obstacle in the aforementioned trajectory is the elevated unemployment and employment rates among individuals who have completed advanced degrees (about 30%). A significant emphasis is placed on the alignment between labor market demands and higher education programs, in accordance with the aforementioned approach.

The State Audit Service investigated the compatibility of higher education programs with the labor market in 2019. The audit's objective was to evaluate the efficiency and effectiveness of the current funding mechanisms. The audit period spanned from 2013 to 2017. The following was the formulation of the audit tasks:

- Assessing the congruence between the objectives of priority programs and the strategic direction of the government;
- The assessment of whether priority programs and the enrollment of students meet the demands of the labor market and the nation's requirements.;
- The degree to which the implemented mechanisms guarantee the system's efficient operation;
- To what degree does the financing model guarantee the efficient allocation of financial resources?
- Whether the implemented mechanisms guarantee appropriate decision-making and program monitoring.

Analysis of the regulatory normative base and documentation, interviews, a survey of 350 graduates, database processing to ascertain the

employment rate and comparison with international practice, and evaluation of the efficacy of state investments in education within the framework of a specific program comprised the procedures utilized during the audit.

As per the fundamental data and policy documents of the nation, funding for higher education ought to be allocated in alignment with the labor market analysis-identified requirements of the economy. This approach should guarantee that students are adequately prepared for the labor market and competitive as prospective employees. Regular systematic analysis should inform the determination of the areas to be financed, so that it is consistent with the requirements of the nation's development and economic strengthening.

Since 2013, the number of students enrolled in state-funded priority educational programs has increased steadily, according to the audit report. Funding for higher education priority programs during the 2013-2017 academic year amounted to 145,494,763 GEL, of which 129,534,325 GEL came from program funding and 15,960,438 GEL came from the state training grant.

It is noteworthy that the State Audit Service conducts audits in accordance with an analysis of international practice, which identifies the following objectives of education financing mechanisms: quality, productivity, equity, and system functionality. As qualitative indicators, the funding formula in the following countries uses the number of diplomas issued: Holland, Czech Republic, Belgium, Finland, and Portugal. In Belgium, Sweden, Switzerland, and Spain, these indicators are the number of credits accumulated by students and the average duration of study.

As stated in the audit report in question, the audit findings are outlined as follows:

- Despite the fact that state funding for higher education ought to be predicated on an examination of the labor market and the nation's development requirements, the complete funding of educational programs has been executed in accordance with the seven priority directions since 2013 without undertaking pertinent studies. Conse-

quently, the extent to which these programs align with labor market demands remains unverified.

- A foundational element in designating an educational program as a priority is the identification of a field that is significant and indispensable for the nation, albeit relatively unpopular and with a low student enrollment. In contrast to what has been stated previously, the economic education program is entirely funded by the government under the condition that the labor market does not estimate the number of personnel required in the field and there is a constant high demand for the specialty and high utilization of places. Furthermore, inclusive education, despite being a critical specialty for the nation but experiencing limited student demand, is not regarded as a priority educational program. The „General Education“ statute emphasizes the significance of a special educator possessing a qualification in inclusive direction. Under the aforementioned circumstances, primary education is a funded specialty in which nearly complete (90 %) utilization of places was predetermined prior to the announcement that it was a priority; the situation did not significantly alter thereafter.
- Since 2013, the veterinary education program has been acknowledged as a top priority; nevertheless, for the past four years, no tertiary institution has declared any available admissions positions.
- Since 2017, institutions of higher education have established supplementary training programs in alignment with priority directions; consequently, the quantity of programs has multiplied by 3.5 in comparison to the initial period, without substantiating their expansion through pertinent research.
- The Georgian Ministry of Education and Science has yet to establish a mechanism for evaluating the degree to which university-submitted priority educational programs meet the requirements of the nation. As a result, the number of funded programs has increased dramatically, as it is no longer necessary to submit ap-

appropriate studies to justify the needs when a training program is designated as a priority.

- State support for the development of a higher education system that is tailored to the demands of the labor market is an essential component of the state's strategy for the formation of the labor market. In addition, the accreditation standard for educational programs mandates that labor market trends be incorporated into the program administration process. The Ministry of IDPs from the occupied territories of Georgia, the Ministry of Labor, Health and Social Protection, and the Ministry of Economy and Sustainable Development have conducted a total of two labor market studies as of 2019. Nevertheless, the document fails to provide detailed information regarding priority educational programs, as it merely compiles data without delineating specific specializations. As a result, the aforementioned studies are inadequate in meeting the requirements that are crucial during the program planning phase of higher education. Furthermore, the forecast indicators of labor market demand for higher education specialists by field, which would substantially influence the determination of the number of students admitted in each direction, are not accurately calculated by the corresponding structures.
- According to the findings of the 2017 labor market survey, problematic occupations include those in physics, mathematics, engineering sciences, food production, life sciences, customer information services, and industrial equipment operated. Being ranked last among the social sciences, economics indicates that it is not difficult to find a cadre in the specified field. During the same time period, the educational program in economics received the greatest number of students requiring financial assistance, while physics, chemistry, biology, agronomy, mathematics, and food technology received the fewest. As a result, labor market trends are not con-

sidered in the determination of the student population that requires financial assistance.

- The findings of the survey pertaining to alumni of priority educational programs revealed that a mere 49 % of the participants were employed in their respective fields. An essential element contributing to structural unemployment is the neglect of pertinent trends and data during the process of identifying priority areas and student enrollment. Furthermore, there is a lack of adequate coordination and data exchange among pertinent ministries, higher education establishments, and employers. This deficiency negatively affects the accurate determination of priority educational programs and the allocation of places that require public announcement.
- The determination of student enrollment in priority educational programs is predicated solely on historical data and disregards qualitative indicators; consequently, the number has remained essentially constant over time and does not reflect the absorption rate. Furthermore, the allocation of places among institutions of higher education is not optimized.
- As per the directive issued by the Minister of Education and Science on July 27, 2016 N81n, the university received fixed annual funding irrespective of the number of students until the 2017-2018 academic year. This was in accordance with the preexisting funding model, which allocated funds to universities based on predetermined groups within each priority area. Consequently, the expenditure incurred was not productive.
- The establishment of a commission to assess the outcomes attained by universities is authorized by the Ministry of Education and Science of Georgia. This commission shall examine the data pertaining to student evaluations of priority educational programs as specified by each higher education institution, as well as the results obtained in relation to the costs borne by the state (in relation to the quality of education). The objective of this is for the commission

to formulate recommendations concerning the acceptance or denial of program funding in accordance with subsequent academic years. Notwithstanding the regulation's presence, the aforementioned mechanism remained unused during the analyzed period. Consequently, the evaluation of the adequacy of the funding allocated to universities remains incomplete. Moreover, institutions of higher education fail to provide the Ministry with annual reports and/or information regarding the accomplishment of funding-related objectives, intermediate and final results. The information provided primarily comprises the count of enrolled students and contains limited statistical data.

- To determine the efficacy of the financial resources allocated by the government towards priority areas, the audit team computed the „social return“ indicator, which is the ratio of the state's expenditures on higher education to the projected income from employment, in accordance with the methodology utilized globally. The rate that was computed was 7.7%. The average rate of „social return“ among individuals with higher education in European countries, according to a study by the European Organization for Economic Cooperation and Development, is 15%. In the Czech Republic, Hungary, and Poland, where education expenditures are comparatively modest, the rate ranges from 20% to 30%.

Subsequent to the effectiveness audit, suitable recommendations have been formulated.:

- To ensure that priority educational programs remain aligned with the nation's needs, their applicability should be assessed annually according to appropriate criteria.
- It is recommended that the Ministry establish a framework through which universities can exclusively choose priority educational programs based on empirical evidence; doing so would mitigate the potential for decision-making to be incongruent with the nation's requirements;

- In order to assess the relationship between the educational program and the labor market in both directions, it is critical that the responsible ministries and interested parties increase their coordination. The risk of structural unemployment will correspondingly diminish. It is recommended that qualitative indicators, such as labor market trends, be employed in the process of determining the number of students that higher educational institutions should fund;
- It is recommended that the current funding model be revised and, in consideration of global standards, criteria be established to mandate the use of qualitative indicators in addition to student enrollment when universities allocate funds; this will ensure that funds are utilized productively.
- It is recommended that the Ministry of Education and Science establish a monitoring system utilizing evaluation indicators to assess the progress made by higher education institutions in relation to the allocation of funds for priority areas, as well as the efficiency and effectiveness of resource utilization. Such an approach would enable the ministry to provide prompt responses when required.

CHAPTER IX

DETERMINING OF THE INFLUENCE OF HIGHER EDUCATION STATE FUNDING ON VARIOUS INDICATORS OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

State administration is primarily concerned with promoting the welfare of the populace and facilitating the progress of the nation. A crucial factor in accomplishing the aforementioned objective is the allocation of suitable funds from the state budget. Numerous development avenues ought to be positively impacted by the implementation of budget programs and subprograms. The primary objective of our study is to ascertain the impact of state funding of higher education, a significant budgetary direction, on the socioeconomic progress of the nation.

The assessment of a nation's socio-economic progress is conducted through the utilization of various indicators. Social development is influenced by employment and unemployment rates, whereas economic development is determined by indicators such as GDP, economic growth, and poverty levels.

The following information was obtained for the purposes of the study (see Table 12).

TABLE 12:

Years	Financing of higher education with the state budget (Thousand Gel)	level of employment as a whole (%)	Employment level (%) (25-34 years old)	Unemployment level % (25-34 years old)	Gini coefficient	Poverty level %
2013	78827.50	39.4	48.4	34	0.4	26.2
2014	87933.10	41.4	50.5	30.6	0.4	23.5
2015	132736.70	43.3	54.2	26.9	0.4	21.6
2016	139155.20	43	52.5	27.5	0.4	22
2017	140742.20	42.7	53.6	24.8	0.41	21.9
2018	175775.80	42.7	54	23.5	0.39	20.1
2019	174087.70	42.7	55.5	21.3	0.39	19.5
2020	139057.90	41.1	52.3	21.5	0.37	21.3
2021	155034.80	40.4	49.5	26.1	0.37	17.5
2022	146596.50	42.9	54.7	21	0.36	15.6

Source: The table was compiled by the authors on the basis of data from the Geostat and state budget performance reports

The correlation between state budget allocations for higher education and indicators of social development was determined as follows: (see Table 13).

TABLE 13:

	level of employment as a whole (%)	Employment level (%) (25-34 years old)	Unemployment level % (25-34 years old)	Poverty level %	Gini coefficient
Financing of higher education with the state budget	0.56	0.69	-0.84	-0.73	-0.36
strength of connection	moderate positive	medium positive	Strong negative	Strong negative	weak negative

Source: The table was compiled by the authors on the basis of data from the Geostat and state budget performance reports

The correlation analysis reveals that there exists a significant negative relationship between state funding of higher education and both unemployment and poverty rates among individuals aged 25-34. Conversely, a medium positive relationship can be observed between state funding of education and employment among the same age group.

Once the correlation coefficients have been calculated, the following hypotheses must be validated using regression analysis:

Hypothesis 1: State support for higher education contributes to a rise in youth employment.

Hypothesis 2: The provision of state funding for higher education serves to mitigate youth unemployment.

Hypothesis 3: State financing of higher education reduces the level of poverty;

Hypothesis 4: State financing of higher education reduces the level of income inequality.

The obtained results are presented in the form of a table (see Table 14).

TABLE 14:

Dependent variable	Independent variable	R²	F statistical Importance	Result
Employment level (%) (25-34 years old)	Financing of higher education with the state budget	0,48	0,025	Hypothesis 1 – confirmed
Employment level (%) (25-34 years old)		0,70	0,002	Hypothesis 2 – confirmed
Poverty level		0,54	0,016	Hypothesis 3 – confirmed
Level of income inequality		0,13	0,30	Hypothesis 4 – Not confirmed

Source: The table was compiled by the authors on the basis of data from the Geostat and state budget performance reports

The subsequent information was gathered with the purpose of assessing the effect of government funding of higher education on the nation's economic growth:

TABLE 15:

Years	Financing of higher education with the state budget (Thousand GEL)	GDP (Thousand GEL)	LN – Funding	LN – GDP
2013	78,827.50	28,593,000.00	18.18	10.26
2014	87,933.10	31,124,000.00	18.29	10.35
2015	132,736.70	33,935,000.00	18.70	10.43
2016	139,155.20	35,836,000.00	18.75	10.49
2017	140,742.20	40,762,000.00	18.76	10.62
2018	175,775.80	44,599,000.00	18.98	10.71
2019	174,087.70	49,253,000.00	18.98	10.80
2020	139,057.90	49,267,000.00	18.75	10.81
2021	155,034.80	58,529,000.00	18.86	10.98
2022	146,596.50	64,832,000.00	18.80	11.08

Source: Authors' calculations based on data from state budget performance reports

To assess the economic efficiency of government funding of education, we have constructed the subsequent double logarithmic regression:

$$\text{LN-GDP} = 6,98 + 0,75 * \text{LN-Funding},$$

where LN-GDP denotes gross domestic product taken with the natural logarithm, and LN-funding denotes higher education funding taken with the natural logarithm. The result is presented in the form of a table (see Table 16).

TABLE 16:

Independent variable	Dependent variable	Factor coefficient	Correlation coefficient	Coefficient of determination	P - probability	Factor statistical Importance	model statistical Importance
LN – Funding	LN – GDP	0.75	0.73	0.54	0.02	Yes	Yes

Source: Authors' calculations

Therefore, according to the results of the regression analysis, an increase of 1% in state funding for higher education results in a corresponding growth of 0.75% in GDP.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

To examine the impact of government funding on higher education and its implications for the socioeconomic development of the country, the research outlined in this study explored various approaches to achieve predetermined goals. After examining and evaluating pertinent data, the following pertinent conclusions were developed:

1. By virtue of Georgia's current legislative standards, both Georgian and foreign nationals are eligible for state funding of higher education. Nonetheless, expanding access to high-quality higher education is crucial. Several scientists observe that higher education is not only expanding but also becoming more standardized in the contemporary world. (Meyer, J. W., Ramirez, F. O., Frank, D. J., & Schofer, E.:2007). Notwithstanding this standardization, substantial disparities persist among nations regarding the magnitude of tuition fees and the methods by which the government finances tertiary education. Another obstacle that arises as a result of this standardization pertains to the adequate academic and infrastructure readiness of universities. It is important to acknowledge that the type and magnitude of funding are substantially influenced by the length of time required to complete each educational level. Concerning the return on education, a 2013 study by Georgian scientists found that it varies considerably with a nation's level of development, with the highest returns occurring in low-income countries and the lowest returning on investments occurring in high-income countries. (Andghuladze, N., Bregvadze T., Abkhazava R., 2013). .

While it is true that state funding of higher education does have its merits, it is also crucial to acknowledge the following general drawbacks:

- Budgetary restrictions – Higher education funding by the state is contingent upon the state budget; thus, the stability of budget revenues directly influences the magnitude and sustainability of such funding. The government may reduce, alter, or limit funding for higher education during periods of economic instability or budget

cuts; this increases the risk of access restrictions to grants, scholarships, and other forms of financial assistance.

- **Affordability** – Access to education for numerous students may be restricted due to the specific selection criteria frequently imposed by state higher education funding programs, including but not limited to income, academic standing, and social standing. Moreover, government funding might not be adequate to cover the total cost of education, including living expenses and other related costs. As a result, access to higher education is restricted.
- **Inflationary effect** – The risk of tuition fee inflation should be considered when the government finances higher education. Specifically, from a business perspective, it is plausible that tuition fees could rise as a result of state funding, thereby increasing the cost of obtaining a higher education by a direct proportionality. Therefore, it is critical that the government conduct monitoring in this regard to ensure that increased tuition fees do not impede access to education.
- **Risk of resource misallocation**- In the context of state funding for higher education, inefficiencies in resource allocation may arise, leading to the withholding of funding for certain market-driven initiatives. The potential discrepancy between funded specializations and market demands and priorities heightens the likelihood that graduates' acquired skills will not align with the requirements of the labor market. This mismatch would ultimately result in unemployment, a financial burden on the state.

It is important to acknowledge that the negative factors and potential risks that have been enumerated are not universally applicable. Rather, they are highly contingent upon the financing strategies and objectives of each country, the education policy it implements, the management of these processes, and the overall socio-economic and political climate of that nation.

State funding of higher education should be enumerated in the following section as overall and potentially advantageous:

- Availability of education – A greater variety of students may have greater access to higher education with the assistance of public funding. Scholarships and grants are examples of financial aid programs that can assist low-income students who are unable to pay for tuition. This initiative fosters societal parity and safeguards the right to education, which is affirmed not only by international accords but also by Article 27 of the Georgian Constitution: „All individuals are entitled to receive an education and may select the mode in which they receive it.“ Preschool education and care are provided in accordance with the law. Basic and primary education are required. By law, the state provides complete funding for general education. Citizens have the right to receive professional and higher education with state financing in accordance with the law. Academic freedom and autonomy of higher educational institutions are ensured.“ (Constitution of Georgia, 1995)
- Reduced financial obligation burden – State funding of higher education reduces students’ financial and loan obligations, allowing them to concentrate on their studies rather than working.
- Investing in human capital – The execution of the state’s strategic objectives necessitates, above all else, professionalism, highly skilled personnel, and innovative, cutting-edge approaches. State funding of higher education is thus an investment in the development of human capital, which ensures economic growth and prosperity in the long run.
- Provision of workforce corresponding to market requirements – The provision of state funding for higher education enables the establishment of priority areas (specializations) that align with market demands. This, in turn, has a positive impact on the employability of graduates. The aforementioned strategy presents an opportunity to promote and enhance the employment of experts in the sectors and domains that align with the government’s strategic objectives.
- Promotion of science, research and development – State funding of higher education inevitably necessitates the execution of numerous

projects by scholars and students. The conditions mentioned above facilitate the advancement of scientific research and development while also fostering the growth of students' research capabilities. In addition to affecting the educational sector, the internationalization of contemporary scientific and technological achievements has substantial repercussions on the socioeconomic and political climate of the nation.

State funding of higher education must be continuously monitored and analyzed with regard to its strategy, structure, and institutional outcomes, so that state resources can be allocated to appropriately designated priority educational programs. Higher education should adopt a flexible financing model that incorporates global trends and market demands in the evolution of the education system.

2. Following a comprehensive examination and evaluation of foreign models pertaining to state funding of higher education, it can be deduced that the aforementioned mechanism is predicated on a multitude of factors, including the student population in the countries being assessed. This creates an environment conducive to ongoing competition among academic establishments. This strategy maximizes the allocation of resources while ensuring that students have access to superior educational services.

The subsequent international case study regarding the funding of higher education by governments is notably significant and pertinent to our nation:

- The current framework in Romania incorporates international perspective, regional orientation, social equality, learning/teaching, scientific/creative/sports activities, and regional orientation as criterion for funding;
- The Finnish model, which incorporates research and other indicators (including strategic development) in addition to education (including employment quality and rate of growth);
- The Estonian model, which grants all students who study in the Estonian language and adhere to the curriculum, the opportunity

to obtain free higher education. This entitlement requires students to complete 30 credits per semester and 60 credits per year.

- The Japanese model, which finances additional resources for schools through a competitive project-based model. Effective measures are the primary criterion, as they are a prerequisite for reducing the number of students whose purpose is not to learn and who incur unintended financial burdens on their families.
- The French model incorporates initiatives that furnish student housing, facilitate access to free medical services, and offer employment prospects. Athletic, cultural, and professional development activities are among the many in which students may partake. By ensuring the academic success and well-being of students, support services allow them to concentrate on their studies and maximize their time at university.
- The German model, in which the funding of higher education institutions is regulated by the government and funding decisions are determined at the federal, state, and local levels using performance indicators, research outcomes, and student enrollment as criterion;
- The Belgian model, which incorporates performance assessment criteria such as graduate employment rates and research impact, in addition to formula-based financing that considers teaching quality, academic performance, and research results, is implemented to finance universities.

3. Higher education funding by the state is among the most essential public goods that the state provides to the populace. It is essential that in order to utilize this good, its users possess the proper information. The findings derived from the investigation carried out to ascertain the aforementioned provide the following insights:

- Out of 159 applicants who were interviewed, a mere 47.2 % possessed comprehensive knowledge regarding state-funded educational programs. Furthermore, a mere 5.7 % selected the specialty program due to the prospect of tuition-free study.

- During the enrollment period, only 30.1% of the 409 students surveyed had comprehensive knowledge of state-funded educational programs, and a mere 9% selected the specialty due to the prospect of tuition-free study.

Notwithstanding the utilization of diverse methods by pertinent institutions to apprise applicants (Internet platforms, university representative visits to schools, etc.), public consciousness regarding state-funded educational programs remains inadequate. A factor contributing to this predicament is the indifference of prospective students, given that the aforementioned information is readily accessible via Internet resources at any moment. Consequently, it is erroneous to assert that the public does not fully benefit from priority educational programs that provide the public with pertinent information. To rectify the aforementioned circumstance, it is critical to strategize entrant awareness initiatives through the collaborative efforts of the Georgian Ministry of Education and Science, the relevant ministries of the autonomous republics, and institutions of higher education and schools. Despite this, the majority of individuals seeking to enter the workforce are not enticed by a free educational program. The state should ensure that prospective entrants are provided with a tangible opportunity to obtain a comprehensive education and secure professional employment, in order to stimulate their interest in priority areas. An enthusiastic student ought to feel that the vocation he has selected is vitally important for the nation's progress; this will inspire him further in his endeavor to attain a professional staff position.

4. In the analysis of the labor market of higher education institutions, a mere 52.2% of the 367 graduates surveyed are currently employed in their field of specialization. In contrast, 46.3% of these graduates obtained funding of some kind during their academic pursuits (within the priority educational program, state grant, municipal funding, etc.). Interest in the specialty influenced the selection of an educational program by a mere 59.7%. In this particular instance, 53.7% of the respondents did not receive any form of state funding for tertiary education. Never-

theless, in the case of 40.3%, the educational program was selected not on account of personal interest, but rather on account of perspective, the influence of family and relatives, and other considerations, notwithstanding the financial burdens borne by the family. Taking into account the various factors. Hence, it can be asserted that a considerable proportion of individuals aspiring to pursue advanced education in Georgia lack enthusiasm for the intended field of study and perceive it primarily as possessing a formal nature. Furthermore, instances of sons utilizing it to evade mandatory military service are not uncommon, and even after completing a bachelor's degree in a specific concentration, they often attempt to re-enroll in higher education, primarily in the priority educational program.

5. For the purpose of researching the effectiveness of priority educational programs, it was determined that 47.4% of the 172 graduates of Batumi Shota Rustaveli State University who completed the priority educational program in BSU in 2018 or later selected the specialty due to the opportunity to study for free. Even so, 68.4% of respondents would select the identical educational program if prompted to make a decision at this moment. Furthermore, a mere 55.2% of the graduates of priority educational programs who were interviewed are currently employed in their respective professions. As a result, there is little demand for the priority specialties on the labor market, which diminishes the graduate's employment prospects and generates unrealistic expectations.

To examine the effect of allocating funds to priority educational programs on the number of applicants from the academic year 2013-2014 to the academic year 2023-2024, the received contingent and the number of announced spots for specific priority specialties indicate that physics and chemistry are the least sought-after disciplines. Consequently, state funding could not account for the increase in demand for these „unprestigious“ specialties, and the promise of free education is insufficient to entice applicants.

Two perspectives exist regarding how individuals determine the

function of education and learning in the economic sciences. First, since economic theory states that a rational person evaluates marginal expected benefits and costs when making a decision, it is difficult to accept as reasonable the established stereotype regarding the incorrect selection of applicants. As per the second viewpoint, obtaining an education does not inherently confer value in terms of increased salary or productivity; rather, it serves as a signal that convinces employers that a student who has completed an advanced degree possesses exceptional abilities. The aforementioned theory posits that the elevated demand for „prestige“ specialties, characterized by intense competition, can be attributed to individuals seeking to convey to potential employers that they possess exceptional skill sets. This theory posits that the sole purpose of the education system is selection. The findings of our survey provide support for this theory: a mere 41.4 percent of the respondents reported that the education they obtained by successfully completing the priority educational program by 80 percent or more while carrying out official responsibilities was beneficial.

And therefore, to facilitate the amelioration of the circumstances, we deem it suitable to proffer the subsequent recommendations:

- To guarantee that priority educational programs align with the demands and obstacles of the nation, it is critical to annually reassess the approaches in accordance with predetermined and transparent criteria (such as the number of enrolled students and graduates, the staffing level by specialty, and the conformity of their credentials with labor market standards and national challenges, among others);
- In order to effectively implement educational programs that align with priority directions, higher education institutions ought to consider labor market demands in accordance with pertinent research. Moreover, the annual admission quota ought to be established through a process of experience and perspective evaluation rather than a mechanical process.

- Higher education institutions must remain informed about the most recent developments in the labor market, both domestically and internationally, as well as employer demands, to guarantee the incorporation of transferable skills instruction into their curricula.

6. An essential metric for assessing the socio-economic progress of a nation is the average income growth of its populace. To examine the effect of education spending on the improvement of the general welfare of the Georgian populace, we empirically established the cause-and-effect connection between the proportion of GDP allocated to education and the rate of income growth from 2006 to 2021. The Granger test generated the conclusion that a rise in education expenditure corresponds to a corresponding increase in the population's income. The result of the variance analysis is that a 1% increase in education expenditures corresponds to a 0.23% increase in the population's income, which is a substantial amount.

7. The state budget performance reports solely present quantitative indicators (e.g., the number of funded students) to represent the outcomes of the higher education financing program. Qualitative evaluation of these results is not considered. Furthermore, the reports present identical information in varying numbers across years, thereby impeding a comprehensive assessment of the program's overall goal attainment as established by the budget pro. allow. Furthermore, it is critical that budget programs reflect attainable objectives and anticipated outcomes, not in a general sense, but by considering both qualitative and quantitative (countable) criteria. The aforementioned methodology will enable the program-implementing organization to effectively evaluate the progress made towards accomplishing the intended objectives, scrutinize the obstacles impeding their complete execution, ascertain precise causes, and incorporate them into the budget planning process for the following year.

8. The audit report concludes, on the basis of the findings of the State Audit Service's 2019 audit of the efficiency of higher education pro-

grams and labor market compatibility, that the program is implemented inefficiently because the specializations deemed priority directions are not in line with the current needs. This is primarily due to inadequate research and the absence of a mechanism for evaluating priorities. The connection between educational programs and labor market demands is tenuous due to the absence of a systematic approach; consequently, graduates of priority educational programs have a low rate of employment in their respective fields. When calculating the quota for admission to priority educational programs, the requirement for specialists with advanced degrees in the chosen field is not considered. Furthermore, the allocation of admitted students among institutions of higher education is not optimized, resulting in an unnecessary augmentation of budgetary resources. The lack of a monitoring system prevents the Ministry from conducting an assessment of the program's effectiveness and the outcomes that have been established. As a result, neither the financing method nor the requirements of the priority areas are modified.

Furthermore, our research indicates that the situation has not improved as of yet. Furthermore, the outcomes of the ongoing monitoring of the implementation of the provided recommendations remain unknown.

9. The findings of the correlation-regression analysis conducted to ascertain the impact of government funding of tertiary education on the nation's socioeconomic progress are as follows:

- Through the provision of financing, both youth unemployment and poverty are reduced (the correlation is extremely negative);
- Youth employment increases as a result of financing (the correlation is moderately positive);
- 1% increase in financing results in a 0.75% increase in GDP.

And therefore, state funding of higher education has a more prominent impact on the social development indicators of the nation compared to the economic development indicator.

10. The Ministry of Education and Science of Georgia previously declared the anticipated modifications to the funding regulations for priority educational programs beginning with the upcoming academic year in November of this year. The current decision stipulates that the funding of priority educational programs will be contingent on the student's utilization of the credits awarded by the program. Change project work is in progress. Furthermore, there are intentions to enhance the priority areas through collaborative efforts with institutions of higher education (E-reSource: <https://edu.aris.ge/news/studentis-swavla-ew-ufaso-fakultetze-konkretuli-datqmit-dafinansdeba-ra-cvlilebebs-aanonsebs-ganatilebis-saministro.html>).

Furthermore, as stated by the executive director of the World Bank initiative Innovation, Inclusivity and Quality – Georgia I2Q (IBRD), a financing model for higher education institutions based on performance has been established. This model enables funding to be allocated to institutions in accordance with criteria that align with the strategic priorities and national objectives of higher education. The educational institution selects the indicator that aligns with its mission and profile from the catalog. By meeting these requirements, the institution will not only contribute to the attainment of the national objectives of higher education but also be eligible to receive state funding. Midway through 2024, administration of the Polish version of the aforementioned model is scheduled (E-reSource: <https://edu.aris.ge/news/rodis-daiwyeba-universitetebis-sheerulebaze-dafudznebuli-dafinansebis-modelis-pilotireba-iqmnebamdzlavri-eleqtronuli-sistema.html>).

11. Therefore, it is evident that the existing framework for state funding of higher education in Georgia is unproductive, fails to adequately account for the allocation of budgetary resources, and fails to correspond with the nation's current challenges. Furthermore, it is crucial to enhance the visibility of the occupations that are in demand within the nation and to establish practical training programs for graduates of

these specialized fields abroad, with employment assurance serving as a primary consideration when funding educational initiatives. To achieve the national objectives of higher education and increase the efficacy of budget expenditures, it is unavoidable that approaches be revised and modifications be implemented in the aforementioned manner. Therefore, through the application of appropriately chosen indicators and criteria, the favorable influence of government funding on tertiary education on the nation's socioeconomic progress will be substantially amplified.

REFERENCES AND SOURCES

1. Arevadze, L. (2016). „Effectiveness of faculties fully financed by the state“;
<https://idfi.ge/ge/effectiveness-of-fully-funded-faculties>
2. Adeishvili, G., Sagareishvili, G., Zhamurashvili, L. (2022) „Education Sector Review“;
<https://idfi.ge/public/upload/00–studies/GEO–IDFI–Education–2022.pdf>
3. Andghuladze, N., Bregvadze, N., Abkhazava, T., Abkhazava, R. (2013) „The return of higher education in Georgia“.
4. Resolution No. 263 of the Georgian government dated July 18, 2023, „Determination of the Program Funding Volume, Amount, and Annual Volume of the State Training Grant for the Academic Year 2023-2024“;
<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5869460?publication=0>
5. „Program funding guidelines for higher education institutions granted by the Ministry of Education and Science of Georgia for the 2022-2023 academic year,“ Order No. 92/N issued by the Minister of Education and Science of Georgia on August 12, 2022;
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5542831?publication=0>
6. Order No. 104/N of the Minister of Education and Science of Georgia dated September 14, 2022, „On the approval of the state program for issuing a state training grant to a citizen of a foreign country in the 2022-2023 academic year“.
<https://mes.gov.ge/uploads/files/2022/N104-14,09,2022.pdf>
7. Order No. 105/N of the Minister of Education and Science of Georgia dated September 14, 2022, „On the approval of the state program for issuing a state educational master’s grant to a foreign citizen in the 2022-2023 academic year“;
<https://mes.gov.ge/uploads/files/2022/N105-14,09,2022.pdf>
8. Resolution No. 220 of the Government of Georgia of April 26, 2022, „On the approval of the state program for issuing a state educational grant to a citizen of the Utso country in the 2022-2023 academic year“.
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5565170?publication=0>
9. Resolution of the Government of Georgia No. 254 of December 25, 2008, „On determining the full and partial amount of the state educational grant for the 2009-2010 academic year“;
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5986?publication=0>

10. Reports on the implementation of the state budget of Georgia, posted on the website of the Ministry of Finance of Georgia;
<https://www.mof.ge/saxelmwifo-biujeti-wlebis-mixedvit>
11. National Center for Education Quality Development, 2023;
<https://eqe.ge/ka/page/static/89/umaghlesi-saganmanatleblo-datse-sebulebebi>
12. Education Management Information System, 2023;
<https://emis.ge/umaghlesi-ganatleba/dafinanseba/>
13. Education Sector in Georgia 2020, Galt & Taggart;
<https://api.galtandtaggart.com/sites/default/files/2021-05/14673.pdf>
14. Performance Audit Report (2019). „Effectiveness Audit of Higher Education Programs and Labor Market Compatibility“
<https://sao.ge/files/auditi/auditisangarishebi/2019/umaghlesi-ganatlebis-programebis-efeqtianobis-auditis-angarishi.pdf>
15. Constitution of Georgia, 1995
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>
16. Law of Georgia „On General Education“
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29248?publication=99>
17. Law of Georgia „On Higher Education“
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32830?publication=104>
18. Law of Georgia „On Professional Education“
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/23608?publication=17>
19. National Statistical Service of Georgia 2023
<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/61/umaghlesi-ganatleba>
20. Ministry of Science and Education of Georgia
<https://mes.gov.ge/content.php?id=131&lang=geo>
21. „Strategic development of higher education and science in Georgia“, International Institute of Education Policy, Planning and Management, 2013.
<https://www.tsu.ge/data/file-db/xaxisis-martvis-dep/ganatlebis-politika-5.pdf>
22. Netgazeti.ge – Georgian language news page
<https://netgazeti.ge/about/>
23. DAAD – Georgia – German Academic Exchange Service
<https://www.daad-georgia.org/ka/chven-shesakheb/>
24. Educational website in Georgia, Aris.ge – education, article „Student’s study of the so-called The free faculty will be financed with a specific

reservation – what changes will be announced by the Ministry of Education“;

<https://edu.aris.ge/news/studentis-swavla-ew-ufaso-fakultetze-konkretuli-datqmit-dafinansdeba-ra-cvilebebs-aanonsebs-ganatilebis-saministro.html>

25. Educational website in Georgia Aris.ge – education, article „The beginning of the piloting of the performance-based financing model of universities is known – a powerful electronic system is being created“; <https://edu.aris.ge/news/rodis-daiwyeba-universitetebis-shesrulebaze-dafudznebuli-dafinansebis-modelis-pilotireba-iqmnebam-dzlavri-eleqtronuli- sistema.html>
26. Liefner, I. (2003). „Funding, resource allocation and performance in higher education systems“; <https://www.jstor.org/stable/3447572>
27. Meyer, J. W., Ramirez, F. O., Frank, D. J., Schofer, E., (2007) „Higher education as an institution. Sociology of higher education: Contributions and their contexts; <https://www.researchgate.net/publication/252605059–Higher–Education–as–an–Institution>
28. Tavdgiridze, L., Katamadze, G., Bolkvadze, M. (2023). „School education, technologies, challenges-practice, analysis and perspectives based on the Georgian example“. In INTEND 2023 proceedings, (pp. 1658-1662). IATED;
29. Allocating core public funding to universities in Europe: state of play and principles, 2022; <https://eua.eu/downloads/publications/funding%20models%20v2.pdf>
30. Approximately 351 billion euros for education, science and research in 2021; <https://www.destatis.de/EN/Press/2023/04/PE23–161–217.html>
31. Designing strategies for efficient funding of universities in Europe; <https://eua.eu/downloads/publications/designing%20strategies%20for%20efficient%20funding%20of%20universities%20in%20europe%20define.pdf>
32. Education, research and culture – the Federal Statistical Office; <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/–node.html>

33. Expenditure on education;
<https://www.destatis.de/EN/Themes/SocietyEnvironment/Education-ResearchCulture/Educational-Finance-Promotion-Education-Training/Tables/expenditure-public-budgets-education.html>
34. Expenditure on education and culture;
<https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/Educational-Finance-Promotion-Education-Training/Tables/current-funding-student-areas-study.html>
35. European Education Area – Quality education and training for all;
[https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities\).m](https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities).m)
36. Finland higher-education funding;
<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/higher-education-funding>
37. Finland Education System;
<https://leverageedu.com/blog/finland-education-system/>
38. Government Funding – Federal Ministry of Education and Research, Germany;
<https://www.research-in-germany.org/en/research-landscape/why-germany/research-funding-system/government-funding.html>
39. Higher Education 2023 – Republic of Estonia, Ministry of Education and Research;
<https://www.hm.ee/en/education-research-and-youth-affairs/general-education/higher-education>
40. Japan’s Higher Education policies under Global Challenges – 2023;
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/aepr.12421>
41. Ministry of Education and Culture proposal for the 2023 Budget – Finnish Government;
<https://valtioneuvosto.fi/en/-/1410845/ministry-of-education-and-culture-proposal-for-the-2023-budget>
42. Private Institutions of higher education;
<https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Education-Research-Culture/Institutions-Higher-Education/Tables/private-institutions-of-highereducation-total.html>
43. The budget of the Federal Ministry of Education and Research;
<https://www.bmbf.de/bmbf/en/ministry/budget/budget-node.html>

